This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

HD WIDENER
HW AHNK V

Digitized by Google

HUNL
756
2

Harvard College Library

BOUGHT WITH MONEY
RECEIVED FROM THE
SALE OF DUPLICATES

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

JÓKAI MÓR

ÖSSZES MŰVEI

NEMZETI KIADÁS

LXV. KÖTET

EGY HIRHEDETT KALANDOR A TIZENHETEDIK SZÁZADBÓL

BUDAPEST

RÉVAI TESTVÉREK KIADÁSA

1897

Digitized by Google

EGY HIRHEDETT KALANDOR

A TIZENHETEDIK SZÁZADBÓL

IRTA

JÓKAI MÓR

BUDAPEST

RÉVAI TESTVÉREK TULAJDONA

1897

Digitized by Google

Hunt 756.2

HARVARD COLLEGE
JUN 17 1940
LIBRARY

Duplicate money

Digitized by Google

ELSŐ RÉSZ.

OSTROM ALATT.

I. Fejezet és bevezetés.

A TŰZKORSÓ.

Regényes történethalmazunknak hőse egy «constabler». Nem annak a hasznos osztálynak a tagja, mely napjainkban azon feladat teljesítésére született, hogy a budapesti lánczhid két végénél a szekereket figyelmeztesse, hogy «jobbra kerülj, balra térj!» hanem inkább egy olyan testületnek a vezetője, melynek egyenesen az a feladata, hogy kárt tegyen s minél több pusztítást tesz, annál nagyobb a jutalma, dicsérete: vulgo tüzértiszt.

A krónika csak keresztnevét jegyezte föl: «Hugó». Bizonyosan kímélni akarta az atyafiságát.

Hugó az ehrenbreitsteini legszélső montalambert-torony ütegeinek volt a parancsnoka az 1688-ki hadjáratban, mikor a francziák Coblenczet ostromolták.

Coblencz és Ehrenbreitstein a Rhénus két partján úgy feküsznek egymással szemközt, mint Pest és Buda. A Gellérthegy épen úgy néz le reánk, mint az ehrenbreitsteini fellegvár Coblenczre. Ez a város is körösköril meg van erősítve s megszokta már, hogy hol franczia, hol porosz, hol osztrák, hol svéd vegye ostrom alá.

Ezúttal a francziák lövették kegyetlenül s nagyon sok kárt tettek az «ó-városban». Különösen följegyzésre méltó volt az, hogy gyujtó golyóik a városparancsnok és a fejedelem lakásait mindenütt föltalálták. Akárhogyan változ-

Digitized by Google

tatták meg azok a tanyájukat, a franczia megtudta, s ámbár kivülről nem láthatott bele a városba, mégis odatalált a golyóival.

Ebben valami boszorkányságnak kell lenni.

Hugó montalambert-tornya a legveszélyesebb pontját képezte az ehrenbreitsteini vár azon oldalának, a honnan az megtámadható volt. De annál nagyobb dicsőség volt annak védelmezése. A montalambert-torony ugyanis nem valami olyan nyurga épület, a mit «falunyelé»-nek szoktak nevezni; hanem egy mindenféle zegzug sánczokból, falakból összebonyolított mértani ábra, melynek egyik oldala a másikat védelmezi, s annak minden oldalából ágyúk néznek egymással farkasszemet, míg a tetején furfangos barbatták messzehordó lövegek terhét viselik.

S a hajdankori ágyúval bánás nem volt olyan együgyű tréfa, mint a mostani Krupp és Uchatius lövegekkel való mesterkedés.

Már az maga egy tudomány volt, hogyan kelljen egy fehéren izzóvá tüzesített ágyúgolyót a kemenczéből kivenni, azt a hosszú csatakigyónak a gyomrába betömni, s ha az ágyú elsütése után a golyó beleragadt az ágyú torkába, nem jött ki, mindenféle dugóhuzókkal, pelikánokkal, csiptetőkkel onnan megint kikaparni; minden lövés után egy furfangos eszközzel, mely hasonlít a Merkur-pálczához, az ágyú «lelkét» megvizsgálni, ha nem ütött-e lyukat rajta a kódorgó teke? hanem hát ebbe mégis csak beletanulhatott valaki, ha nem is volt valami nagy lángész. Az «elefánt»-tal is megbarátkozhatott hosszas tapasztalat után, s ha értett a quadranshoz kellőleg, úgy nem hiába lövöldözte ki belőle a nehéz bombákat. Hanem aztán meg kell gondolni, mennyi ügyesség és tapasztalat kellett ehhez egy constablernek, hogy ez olyan stratagémákkal kudarczot ne valljon, a minők a «tűzpajzs», mely harminczöt likból pattantott ki ugyanannyi golyót a közeledő ellenségre; túltett ezen még az «ostromhordó», melynek két kereke van, a henger oldalai

Digitized by Google

éles késekkel spékelve, a két kereke pedig lőporral megtöltve, mikor azt az ellenségre eleresztik. Mert, ha annak pontosan és ügyesen egyszerre gyulad meg mind a két kerekének a tölteléke, hát akkor az, mint a veszett bika, úgy rohan az ellenség közé, s a kit elől-utól talál, annak részint szemét, szakállát ki- és elégeti, részint a késeivel összekaszabolja, de ha csak az egyik kereke talál elsülni, a másik nem, akkor elkezd mint a búgatyú pörögni az alvamaradt kereke körül, míg a tüzében tart, szétkergetve az egész compániát; ha pedig a másik kerék valamivel, egy fél másodperczczel később fog tüzet, akkor az egész stratagema visszafordul, s a saját gazdáját kergeti el a mezőről. Nem szükség aztán hosszasan magyaráznunk a lánczos golyókkal való lövöldözésnek a fortélyait; mert azt úgy is mindenki megértheti, ha elgondolja, hogy mikor két ilyen lánczczal összekötött golyó az ellenség közé repült, az a láncz az első katonának a nyaka körül csavarodott, akkor a rajta levő golyó elkezdett körülkeringeni, a mellette levő katonának egyikét elölről, másikát hátulról ütötte orron és fültövön, és így tett mindaddig, a míg a lánczban tartott; a mi pedig a nyeles golyókat illeti, azokért igazán örök kár, hogy kimentek a divatból; mert az olyan volt, mintha két vas főzőkanalat a nyeleiknél fogva karikával összekapcsoltak s aztán úgy lőtték volna ki. Az még csak jól járt, a ki a két nyele közé jutott, mert annak csak a torkát szorította össze; de a mellette álló két katona, a kinek a töksije abba a két üres főzőkanálba került, mikor az annak a fejét egymáshoz csapta, tudom, hogy holta napjáig megemlegette azt a tréfát.

Azonban két legújabb találmány idézett elő a tüzérségi harczban, (a mit akkor «arkoláj»-nak hivtak) valóságos forradalmat.

Az egyik német, a másik franczia találmány volt.

A német találmány, s ez Hugó alkotása volt, a nevezetes «fias bomba-vető». Egy nagy mozsár, melynek a

Digitized by Google

középső lyuka ötven fontos bomba számára van kiszabva, körüskörül azonban még nyolcz kisebb üreg van, melybe csak öt fontosak vannak szánva. Mind a kilencz golyót egyszerre viszi ki ugyanazon töltés a bombavetőből. Képzelhetni annak a francziának a mulatságát, a ki azt hallotta, hogy egyet lőttek, s aztán arra az egy lövésre a bomba-emsén kívül még a nyolcz bomba-malaczot is látja a nyaka közé potyogni! Ezzel mulattatta Hugó az ostromló franczíákat.

Hanem aztán azok is találtak ki valamit az ő distrahálására.

Ez volt a «tűzkorsó».

Tökéletes hasonmása az azoknak a korsóknak, a miket a mi aratóink visznek ki magukkal a tarlóra, s a mik olyan jó hűsen tartják a vizet. Csakhogy ezekben nem víz áll, hanem tűz. Vasból vannak, meg levén töltve valami pokolbeli keverékkel. Aztán nem egy fogantyujok van, hanem négy, s annak is épen úgy, mint a mi vizes korsóinknak, van egy lyuka, a min keresztül a szikrázó tüzláng csak úgy fityfirékel elő. Arra való, hogy a hová leesik, ott a mi égni valót talál, azt meggyujtsa. Hiszen ilyen gyujtó golyóik a németeknek is voltak. Csakhogy ennek a tűzkorsónak még egy másik jó tulajdonsága is volt. Mert a bombák kétféle jó tulajdonsággal dicsekesznek. Vannak olyanok, melyek folyvást és huzamosan okádnak olthatlan tüzet, és így gyujtogatnak; vannak mások, melyek rögtön szétdurrannak, és így rombolnak, meg öldökölnek. A «tűzkorsó» egyesítette mind a két kitünő virtust egymagában.

Előbb gyujtogatott, azután szétdurrant.

A gyujtó golyókon már ki tudtak fogni az ostromlók. Mikép Munkács várának védelmezője, Zrinyi Ilona, úgy a németek is kitalálták már azt a mesterséget, hogy mikor egy ilyen tűzprüszkölő szörnyeteg jött, ott várták vizes marhabőrökkel, a mint leesett, lefülelték, letakarták s mivel hogy a tűzgolyó is, mint minden állat, él, ha lélek-

Digitized by Google

zetet vehet, de ha nem vehet, kénytelen megdögleni: tehát az történt velük.

Ámde a tűzkorsó nem engedte ezt a tréfát magán produkáltatni; a mint a német lefogta a marhabőrével s bedugta mind a négy orralikát, a tűzkorsó egyszerre szétdurrant s itt egy csizma, ott egy irha; a német, a hány darabból állt, annyifelé repült.

Többet aztán nem volt kedvük a tűzkorsóval komázni.

Hanem egyszer egy ilyen a sánczba belőtt tűzkorsó, miután kifujta a mérgét, kapta magát, nem durrant szét; épségben maradt.

Azt, a mint kihült, felvették a tüzérek s odavitték Hugóhoz.

— No, most megtudom hát, hogy mi lakik ebben a veszedelmes lövegben? mondá a constabler s akkor azután majd én is készítek ehhez hasonlót a komának.

A tűzkorsó nyakán volt egy kalap, olyanforma, mint a kulacsnak a száján, az bizonyosan lesrófolható volt. Hugó e fölfedezésre meghivta a várparancsnokot, a főkapitányt, a nagyherczeget, a városkormányzót, a tüzérségi főparancsnokot, a soltészt, meg a syndicust, meg a fejedelem alchymistáját, hogy legyenek jelen a tűzkorsó fölbontásánál. Azok egyenkint mind azt mondták magukban: «elég, ha a többi ott lesz, minek menjek én oda? Hátha az a bolond korsó akkor sül el, mikor felnyitódik?» s mindnyájan otthon maradtak. És igy csak Hugó maga tudta meg, hogy mi volt annak a tűzkorsónak a fenekén?

Hugó, miután a tűzkorsót felbontá, megtudta, hogy miféle ördöngös mestersége van annak belül; nagyhamar öntetett hasonló tűzkorsókat s épen úgy elkészítette, a hogy a francziák, s azokat a fejedelem és a várparancsnok szeme láttára átlövöldözgeté a francziák táborába. A főurak távcsöveikkel nézték és gyönyörködtek benne, hogy talál oda a tüzes golyó, mint egy lángfarku sárkány a megczélzott pontra; ott azután gyujt, ha arravalót talál, s végre szétpukkan.

Digitized by Google

Egy-két tűzkorsóval megesett Hugónál is, hogy nem durrant szét a franczia sánczok között; hanem ez a sors az ellenség lövegeivel is közös volt: a francziáknak is mindennap veszett így kárba egypár lövegük. Hugó rendesen behozatá az ilyen csütörtököt adott tűzkorsókat s aztán újra megtöltve azokat, visszalövöldözé a kölcsönadókra. Oh, azon időkben nagyon kedélyesen ment az ágyúzás. Két ellenség szép barátságosan visszalövöldözte egymásnak a golyóit. Derék, takarékos korszak volt! Még 1809-ben is Napoleon a wagrami csatatéren huszonnyolczezer ellenséges ágyúgolyót szedetett össze, s azokat lövöldöztette vissza az osztrákokra, s ha még két napig tartott volna az ütközet, háromszor lőtte volna innen oda, onnan ide a két ellenség ugyanazokat az ágyúgolyókat.

Meg is jutalmazta a fejedelem a derék constablert ezért az eltulajdonított találmányért, felemelve hópénzét az eddigi tizenhat tallérról húszra, s még azonfölül egy hordó dupla sörrel is megajándékozta. A miért a főparancsnok meg is orrolt, mert ő neki be kellett érni fehér sörrel.

Hugónak sok volt az irigye, de nem mertek belekötni.

Hugó igazi viadori termet volt; ábrázatja dúsgazdag veres hajzatával olyan, mint egy oroszlánpofa; örökké mosolygó, soha zavarba nem jövő. Azt senki sem haragudni, sem megijedni nem látta soha. Bánat, szomoruság nem hagyott nyomot vonásain. Negyven év körül volt már, s egy kicsit himlőhelyes; de azért a hol egy elszerezni való asszony volt a szemei lőtávolában, az az övé lett! A jó evésnek, ivásnak is nagy barátja volt. S azért nem is állta a pénz.

Pedig mindenből azt válogatta, a mi a legjobb.

Ez az inyenczség a soltészt boszantotta nagyon. Ő, mint a polgárőrség főparancsnoka, előljárója volt a constablernek, és azért az mégis mindenben túltett rajta.

A czifra Rike, a markotányosné, a polgárőrség fő-

Digitized by Google

parancsnokának jól a körmére ütött, ha az csipkedni próbálta, a constablertől pedig azt is eltürte, ha megölelgeté.

Az ostromzárolás miatt minden élelmi szer rendkívül megdrágult a két városban: így történt, hogy a piaczon egy kövér ludat három tallérra tartott a kofa, a mi hallatlan nagy pénz volt. A soltész felesége alkudott rá, de nem tudta megvenni; ekkor odajött a czifra Rike s azt mondá: «hogy adod? ide vele!» megvette s odább állt vele.

A soltész megtudta, hogy a kövér ludat a czifra Rike Hugó constabler számára sütötte ki.

— Hallod-e constabler, mondá másnap a soltész Hugónak, ez nem történik Isten hirével. Te kövér ludat eszel, mikor nekem nem jut, csak sovány sajt vagy héring a kenyér mellé; pedig soltész vagyok. Van neked húsz tallér hópénzed, ebből nem jut mindennapra három. Valld meg, honnan pénzelsz?

Erre ezt mondta neki a constabler:

— Látod soltész, ha én téged most bolonddá akarnálak tenni, hát azt mondhatnám, hogy nem az én pénzem ára ez. A czifra Rike belém bolondult; hogy mivel bolondítottam így belém? azt ha magadtól nem tudod, hát én tőlem meg nem tanulod; szerelmes az asszony, rám költi a pénzét, s ő tudja, hogyan szerzi azt? biz én nem kérdeztem tőle. De hát nem akarlak megcsalni. Megvallom az igazat. Kérlek, el ne árulj senkinek, mert nem szeretnék a papokkal tánczba keveredni. Tehát megsúgom, hogy nekem bizony varázstallérom van: tudod, a mit úgy hínak, hogy «Heckethaler.» Valahányszor kiadom, nem marad ott, rögtön visszaszökik hozzám.

— Ej, ej, s hogyan jutottál ehhez a varázstallérhoz, constabler?

— Azt is megsúgom; de el ne áruld a kapuczinusoknak. A hogstrateni mocsárban kaptam ezt a «baklovagok»-tól.

Digitized by Google

— No no! De csak nem adtad el érte a lelkedet?

— Nem. Rászedtem az ördögöt. Egy tudatlan zsidógyereket adtam oda a «makers»-nek magam helyett.

— No ezt jó lesz titokban tartanod!

A soltész azonnal sietett a megtudott titkot elárulni a fejedelemnek, a ki azt mondta neki rá, hogy bárcsak az ő tallérjai is mind Heckethalerek volnának, akkor volna könnyű háborút viselni.

Hugó constablernek csak annál nagyobb lett a becsülete, hogy el lett róla hiresztelve a félelmetes «baklovagokkal» való szövetsége, meg a varázstallér soha el nem fogyatkozó kincse.

Akközben a francziák egyre lövöldözték tüzes korsóikkal Ehrenbreitsteint és Coblenzet, s mindennap rátaláltak a fejedelem megváltoztatott lakhelyére.

A fejedelem utoljára jutalmat tűzött ki annak, a ki felfedezi azt a titkos kémet, a ki napról-napra elárulja a francziáknak, hogy ő hova költözött át, mert ezt valakinek el kelle árulni. Pedig a város kijáratait olyan jól őrzik, hogy azon élő ember ki nem mehet. Már galambpostával sem lehet árulkodni, mert a mi házi madár volt a két városban, azt már mind megették.

A soltész nagyon hamar készen volt a gyanujával.

A két ostromolt városban minden ember sír, jajgat, imádkozik, káromkodik, böjtöl; csak ez az egy ember nézi a világot hidegvérrel, iszik, fütyörész és jóllakik.

Ha jön egy tüzes szörnyeteg, sivítva, prüszkölve, minden nép fut előle szerteszéjjel s búvik a pinczébe; ez az egy ember pedig utána megy, fölkeresi, a hova az leesett, s ha szét nem pukkant, kiássa a földből, a hova az befúrta magát s hazaviszi magához.

Ez több, mint vakmerőség.

A constabler, a maga földalatti tüzérműhelyében aztán az épen maradt tűzkorsót szétszedi, felnyitja, újra megtölti s azzal visszalövi az ellenségre.

Ez több, mint tréfa.

Digitized by Google

Egyszer, a mint Hugó ismét saját maga hozott elő egy tűzkorsót a tüzérműhelyéből, a soltész azt mondá neki: «Megállj! Nyisd fel azt a tűzkorsót; hadd látom meg, mivel van megtöltve?»

Hugó hidegvérrel lesrófolta a tűzkorsóról a bezáró kupakot, mire annak a felső része két felé nyílt s abból egy ritka vászonba burkolva ki lehetett venni a gyúanyag-keveréket. Azt azután megmagyarázta a constabler a soltésznak, hány rész lőpor, mogyorófaszén, kénvirág, gyanta, szurok, szalamia, borax és ólomczukor járult hozzá, hogy együttesen olthatlan pokoltűz váljék belőle.

— Ez bizony nagyon szép; de hát ezen alól mi van?

A tűzkorsót a görögtűzanyag csak félig tölté meg.

— Ezen alól következik egy agyaglemez, mely a gyujtóanyagtól elzárja a tűzkorsó fenekén levő robbanó anyagot, a mi nem egyéb, mint lőpor. Mikor a görögtűz odáig leég, az agyag izzóvá lesz; ez robbantja el a lőport. Ez az egész titka a kettős virtusú bombának.

— Szeretném én azt látni, hogy mi van ez agyaglemez alatt? mondá a soltész.

E szóra a constabler hirtelen hátratekintett. E szilaj tekintetben a kalandor egész kétségbeesett vakmerősége volt kifejezve: düh, elszántság, harag s ijedtség, de csak egy pillanatra. A soltész fogdmegjei állták körül, elzárva előle a menekülés útját.

Ekkor aztán elnevette magát s széles vállain egyet vont.

— No hát nézd meg, hogy mi van alatta.

A soltész fölfeszítette az agyagréteget bicskája hegyével s az alatt nem hogy lőpor lett volna, hanem puszta homok volt s ennek a fenekén volt egy írás, a miben az ostromló francziák számára körülményes értesítés volt adva a várbeli állapotokról.

— Verjétek vasra! kiálta diadalmasan a soltész. Itt van valahára a csalhatatlan bizonyíték ellened, gaz áruló! Majd adok én neked czifra Rikét! majd adok én neked kövér ludat.

Digitized by Google

Hugó az alatt is nevetett, míg a lánczot rakták a kezére.

S hogy a tanújel kiegészíttessék, jön nagy süvöltve a franczia ostromtelepből legottan egy tűzokádó vaskorsó, lecsap a sánczárokba; de nem durran szét. Azt felhozzák, széjjel bontják, s ime abban is mit lelnek az agyaglemez alatt? Kétszáz darab Albertus-tallért.

II. A KÍNVALLATÁS.

Az a mutató kéz, meg az a két vonal annyit jelent az aktákban, (rövidségnek okáért) hogy a törvényszéknek elnöke intett a kínpad mesterének, hogy csavarjon egyet a köteleken.

Mely megtörténvén, a törvényszék jegyzője felirá a kimondott szavakat, egész a kínzott «irgalom, kegyelem» kiáltásáig.

A fejedelem egy külön asztalnál foglalt helyet, emelvényre állított s fekete trónmennyezettel fedett karszékben. A soltész elnökölt.

Első kérdés vádlotthoz:

— Mi a neved?

— A nevem Podoliában «Terguszko Jaroszlav»; Zbaraszban «Kohaninszky Zdenko»; Odenseeben «frater Hilárius»; Hamburgban «Junker Elias»; Münsterben «Stramm Vilmos»; Amsterdamban «Mynher van der Bullen Tóbiás»; Singaporeban «Maharadzsa Kong»; a tengeren «Captain Rouge»; Hoogstratenben «Malchus lovag»; Lillenben «Chevalier de Mont Olymp»; a Pfalzban «Doctor Sarepta»; itt pedig «Hugo von Habernix».

— Több nincs? kérdé az elnök elbámulva.

S ez olyan furcsa kérdés volt, hogy mindenki elnevette rá magát. Kezdte a vádlott a kínlajtorján, folytatta a nagy-

Digitized by Google

herczeg, az ülnökök is mind kaczagtak, még az asztalfőre kitett halálfő is nevetett. Csak az elnök maradt haragos.

— Többre nem emlékezem, végezé a vádlott.

Második kérdőpont:

— Minő vallású vagy?

Felelet:

— Születtem ágostai hitvallású eretneknek, Krakkóban áttértem a socinianusokhoz, Ukraniában az orthodox keleti egyház kebelébe léptem, azután lettem igazhivő római katholikus, később rozikrucianus, azután kvekker; voltam az indus brahman vallás kebelében, végre beálltam az istentagadó és ördögimádó manichæus felekezetbe, másnéven kainisták közé.

— Szép gyüjtemény! monda rá az elnök.

A jegyző felírta a vallomást.

Harmadik kérdés:

— Mi az állapotod, vádlott?

— Zászlótartó, — fogoly, — rabszolga, — harámbasa, — parasit, — herczegi főudvarmester, — kolduló zarándok, — verbunkos káplár, — sekrestyés barát, — nemes lovag, — csigakereskedő, — stockjobber, — alderman, — hajóskapitány, — viczekirály, — tengeri kalóz, — tanító, — kutyapeczér, — boszorkánymester, — baklovag, — hőhér, — pikenier, — asszonyköpönyeg, — csodaorvos, — próféta és constabler.

— Hohohó! kiálta rá az elnök. A jegyző nem bir utánad szaladni.

S megint nem állhatták meg a jelenlevők, hogy ennyi bolond hivatal felsorolására el ne nevessék magukat, maga a vádlott és a csontkoponya is nevetett. Különös jó kedvük volt mai nap.

Negyedik pontja a kínvallatásnak, a megelőző

Digitized by Google

☞ után:

— Miféle bűnök elkövetésében vallod magad részesnek?

Kínvallatott válasza:

— Voltam haramiabanda és mordályégető társaság tagja.

A soltész nagyobb hitelesség okáért diktálta a jegyzőnek a bűntény latin nomenclatióját.

— Primo Latrocinium!

— Elcsábítottam a jóltevőm feleségét bűnös szerelemre.

— Secundo Adulterium!

— Kiraboltam a templomot, a minek az őrzése rám volt bízva.

— Tertio furtum. Sacrilegium!

— Álnév alatt kiadtam magam nemes embernek.

— Quarto larvatus.

— Hamis oklevelet készítettem magamnak.

— Quinto falsorium!

— Megöltem párbajban a jó barátomat.

— Sexto Homicidium ex duello!

— Megcsaltam a kereskedő társaimat.

— Septimo stellionatus.

— Elárultam a rám bizott államtitkokat.

— Octavo felonia!

— Kereskedtem a más vagyonával.

— Nono Barattaria!

— Áttértem a bálványimádó hitre.

— Decimo Idololatria!

— Második feleséget vettem, míg az első élt.

— Undecimo Bigamia.

— Harmadikat, negyediket, ötödiket, hatodikat is vettem.

— Duodecimo Trigamia, polygamia!

— Királyt öltem.

— Decimo tertio Regicidium!

— Tengeri kalóz voltam.

Digitized by Google

— Decimo quarto Pirateria.
— Az első feleségemet megöltem.
— Decimo quinto Uxoricidium!
— Boszorkánymesterséget űztem.
— Decimo sexto Sorcelleria!
— Az ördöggel szövetkeztem.
— Decimo septimo Pactum diabolicum implicitum.
— Hamis pénzverő voltam.
— Decimo octavo Adulterator monetarum.
— Új vallást hirdettem.
— Decimo nono Hæresis! Schisma!
— Mérges szerekkel kuruzsoltam.
— Vigesimo Veneficus!
— Elárultam a rám bízott várat.
— Vigesimo primo crimen traditorum.
— Embert ettem.
— Vigesimo secundo. Antropophagia! Cannibalismus!

Kiálta fel a soltész, a keze alatt levő pandectára ütve tenyerével. A veríték csorgott kövér homlokáról.

Itt a kínvallatott szünetet tartott.

— Nincs több? kérdezé siránk hangon a soltész, mire a kínvallatott elkezdett hangos hahotával kaczagni. De most már csak egy magában kaczagott, senki sem követte. A porkoláb félreértette a soltész [redacted] intését s még egy hatalmasat csavart a kínzott karjait és lábait megnyujtó köteleken, hogy annak a kínordítása összevegyült a kaczagásával, egyik a másik hangjába átcsapva, mint a kit egyszerre fojtogatnak és csiklandanak. Pedig a soltész azt adta a jelben tudtául, hogy mára a vallatás elég lesz: a vádlottat vissza lehet vinni a börtönébe.

Rendkívüli eset ez! Ennyi bűntett egy csomóban! Ezt az embert kegyetlenül ki kell examinálni.

Maga a nagyherczeg is fölöttébb kiváncsi volt megtudni, hogy minő összefüggés lehet az előadott csodálatos fejezetek között s meghagyta, hogy másnap és a míg benne

Digitized by Google

tart, addig el ne kezdjék a vallatást, míg ő meg nem érkezik a törvényterembe.

A vádlottnak pedig jó oka volt nevetni. Mert míg ő azt a huszonkétféle bűnesetet a törvénybiráknak elhistorizálja, akkorra beveszik a franciák Coblenczet s őt szépen megszabadítják a börtönből és a kegyetlen kínhaláltól. Ezt nevette előre.

Most mi történjék ezzel az emberrel?

Hogy ki kell őt végezni, annyi bizonyos. De mi módon? Ez a nehéz kérdés.

Mert ha csak annyit vallott volna be, a mennyi eredetileg kisült rá, hogy az ellenséggel összeczimborált s áruló volt, akkor világos volna a büntetése: «háttal fordítva, főbelövessék». De ily komplikált vallomás után a birákra nézve fölöttébb meg van nehezítve a válogatás.

Mint rablót kerékbe töretés illeti; mint kettős, sőt hatos házasságban élőt ugyanannyi darabra szétkonczoltatás; mint királygyilkost kezeinél, lábainál fogva négy ló közé fogva kell szétszakítani. Úgy, de ez hogy történhessék, ha már előbb hatfelé szétvágatott? Azonkívül is, mint oklevélhamisítónak a jobb kezét elvágatni elengedhetetlen föltétel; mint ördögimádó, máglyán kiszenvedendő tűzhalálra szolgált, de ugyanakkor hogyan lehessen rajta végrehajtani az elevenen mozsárban való összetöretést, a mi a feleséggyilkosra van kiszabva? s ha mindezek végre lesznek rajta hajtva, hogyan tétessék elég a törvény rendeletének, mely az emberevés bűnéért az éhhalállal bünhődés rettentő supliciumát szabta meg világosan?

A fejedelem salamoni itélete döntött.

— Állíttassék törvényszék elé a gonosztevő. Mondja el körülményesen, hogyan követte el mindezen vétkeket sorban? S a melyik vétke aztán legnagyobbnak fog találtatni, annak a büntetése hajtassék rajta végre.

Ebbe a soltész is beleegyezett.

A birák aztán abban állapodtak meg, hogy a másnap megkezdendő részletes vallatásnál ne a nyujtóztató gép

Digitized by Google

alkalmaztassék, mert az nagyon elveszi a testi erejét a vallatottnak, a mire pedig ilyen hosszú vallomásnál nagy szüksége leend, hanem a víztortura, a mi abból áll, hogy a hanyattfekvő vádlottnak egy tülköt dugnak a szájába s azon keresztül folyvást töltik bele a vizet, a míg csak nem vall.

— Nem úgy lesz, mondá a nagyherczeg. Ha az ember vizet iszik, attól elmegy a mesemondó kedve. (Tudom magamról.) Én moralis torturát szabok rá. Mondassék ki rá azonnal a halálitélet. Kisértessék le azonnal a siralomházba. A siralomházban töltött órák a legnagyobb tortura és penitenczia egy gonosztevőnek. A nép, mely bámulatára összecsődül, kenyeret, bort, pecsenyét szokott hordani az elitéltnek — vigasztalásul. Így a tartása sem kerül semmibe. A gonosztevő, mikor jól evett, ivott, felhozatik a törvényszék elé s ráparancsoltatik, hogy mondja el sorba bűneinek körülményes történetét. A jól ivott ember szeret beszélni. Másnap megint leküldetik a siralomházba, s így folytattatik vele mindaddig, a míg vétkeinek lajstromát az utolsó jottáig protocollumba nem diktálta.

A birák helybenhagyták a nagyherczeg véleményét, csak a soltész morgott nagyon, hogy hiszen ennek a huszonkétszeres gonosztevőnek sokkal jobb dolga lesz idebenn, mint valamennyi birájának, a ki az ostrom alatt ugyancsak megtanult éhezni és szomjuhozni.

A syndicus azonban megnyugtatá:

— Ne irigyeljük szegény ördögtől ezt a kis mulatságot a kaloda és az akasztófa között. Tudja, komám: «ma nekem, holnap neked!»

Digitized by Google

MÁSODIK RÉSZ.

A RABLÓK KÖZÖTT.

I. A PRSZJAKA BARLANG.

Zászlótartó voltam Hatzfeld Menyhért tábornok ezredében a császári seregnél. (Ezen kezdé vallomását Hugó, midőn első nap a siralomházból felhozatott.) Ott igen jól viseltem magamat, s különös ügyességet tanúsítottam az ostromágyúk kezelésénél, úgy, hogy a tábornokom constablerré léptetett elő, mikor Krakkót ostromoltuk.

Ezt a várost akkor Rákóczy György, erdélyi fejedelem tartá megszállva, a ki a svédekkel szövetkezett Lengyelország meghódítására s azokkal együtt már el is bánt a lengyelekkel, mikor a császári seregek ezeknek a segítségére bevonultak.

Nem akarok Krakkó ostrománál hosszasan séramórálni, nehogy a birák urak előtt úgy tünjék fel a vallomásom, mintha szántszándékosan nyújtanám mellékes körülmények előadásával a történetemet. Csupán azt fogom elbeszélni, a mi elkövetett bűneimmel a legszorosabban összefügg.

Az ostrom ideje alatt megismerkedtem egy lengyel nemes úrnak a kisasszonyával, a ki belém szeretett. Még akkor csinos fiatal legény voltam.

Gyönyörű szép fekete szemű leány volt, alig tizenhat éves. Ha jól emlékezem még rá, Marinkának híttak. Tőle tanultam meg lengyelül és még valami mást is, a mi teljes életemnek veszedelme maradt: asszonyt szeretni.

Az ostrom alatt tábornokom engem küldött ki kémle-

Digitized by Google

lődésre a magyaroktól megszállt helyekre. Én voltam a legvakmerőbb, a ki éjszaka egész a Krakkót körülvevő nemesi tanyákig el mertem hatolni. Igen, mert ott találtam a szeretőmet. Bizony nem a tábornok aranyaiért koczkáztattam a fejemet minden éjjel, hanem a szép Marinka tűzszemeiért, a ki elém jött a kastély kapujáig, mezitláb, hogy az alvókat fel ne költse.

Volt azonban egy vén boszorkány gazdasszony a kastélyban, a ki megsejtette titkos találkozásainkat s elárulta a nemes úrnak.

Egy éjjel, a mint a szép Marinka a legédesebben tanítgatott rá a holdvilágtól derengő szobában, hogyan kell kimondani azt, hogy «Kocham Pana.» «Z. calego serza» (szeretlek, egész szivemből), egyszer csak halljuk az emeletre felvezető falépcsőn a vén nemes csikorgó lépteit és torokráspolyozását.

Megijedtem. Most végem van.

— Nyebojsza! sugá fülembe a leány. Lépj ki az ajtón a folyosóra s eredj bátran az öreggel szemközt s akármit mond, feleld rá azt, hogy «egy az Isten!»

Azzal kitaszított az ajtón s azt magára zárta: én egyedül maradtam a folyosón.

Az öreg nemes fölczammogott a lépcsőn, szerencsémre egyszerre csak az egyik lábával léphetett, mert a másik meg volt meredve a térdébe lőtt golyótól. Kegyetlen négyszögletű vörös képe volt, a mit nagyon jól kellett látnom, mert az egyik kezében tartott egy nagy trombita végű puskát, a másik kezében pedig az égő kanóczot, s azt egyre fútta, hogy el ne aludjék. Alkalmasint az vette el a szeme világát annyira, hogy nem vett hamarább észre, mint mikor a puskája vége megütötte a mellemet, akkor kiáltott rám mérges rekedt hangon:

— Kto tam? Stoj! (Ki vagy? Megállj!)

Én a leány utasítása szerint azt mondtam rá:

— Egy az Isten!

Mit tehettem egyebet?

Digitized by Google

Erre a szóra az öreg egyszerre nyájas lett hozzám: a kanóczot eltaposta a csizmája talpával, a puskáját a félkarjára vetette, nekem a vállamra veregetett, testvérkéjének nevezett s aztán megfogta a karomat, levezetett a recsegő lépcsőkön a maga szobájába, a hol nagy tűz égett a kandallóban, ott leültetett egy medvebőrös padra, elém tett egy szűknyakú üveget tele meggypálinkával; maga meg elővett egy kicsi kis könyvet, akkorát, hogy azt egy csizmaszár mellé el lehetett dugni s abból elkezdett nekem olvasni olyasformát, hogy a szentháromságra semmi szükség sincs a világon; mert a milyen kevés dolog történik a mostani világban Isten hírével, arra «egy» is elég.

Nekem a hajam szálai borzadtak fel e dolgok hallatára, s most vettem csak észre, hogy micsoda kelepczébe jutottam. Az én Marinkám apja socinianus eretnek. Még azoknak is a rabbinusa. S ez most engem proselytájává akar tenni. Lengyelországban nagyon el volt terjedve Blandrata vallása s a kemény üldöztetés miatt a hívei csak titokban terjeszthették a hitüket. A vén lengyel kastélya volt egyik tanyájuk, a hol az áttérőket elfogadták. Mikor aztán már azt hitte, hogy jól felvilágositott, akkor elővett egy vastag könyvet, s azt mondta, hogy no már most tegyem rá a kezemet, s mondjam utána az esküt.

Meg voltam szorítva.

Ha nem esküszöm, akkor meg kell vallanom, hogy a leányáért jöttem ide. Akkor ott a puska a háta mögött, azzal egyszerre a mennyországba expediál.

Ha pedig esküszöm, akkor a pokolba jutok.

Mit válaszszak?

A mennyországba egyenesen, tüstént, extrapostán, vagy a pokolba kerülővel, nagy állomásokkal, szép csendesen?

Fiatal voltam még, sajnáltam a szép kondor haju fejemet, választottam az utolsót.

Ettől fogva mindennapos voltam az öreg lengyel házánál, a hol éjszakánkint összegyültek a socziniánusok.

Digitized by Google

Nekem, mint neophitának, eleinte csak addig volt szabad a gyülekezetben részt vennem, a míg énekeltek. A mint aztán a prédikáczióra került a sor, engem kiküldtek előörsnek, hogy a meglepetés ellen őrködjem. A mi nekem nagyon kedvemre volt; mert az alatt, a míg a prédikáczió tartott, én bizony nem álltam oda a kapufélfát támogatni, hanem felmásztam a nagy diófára, a mi a kedvesem ablaka alatt volt s arról szépen bementem az ablakon, átvenni az osculum charitatist. Éjszakára most már az öreg rendesen rázárta az ajtót a leányára, azt gondolta, hogy ezzel egészen biztosította magát. A míg a bölcsek oda alant az istenség egységének dogmáját feszegették, az alatt mi bolondok odafönn a két ember szívegységének dogmáját tökéletesítettük, biztosak levén a felől, hogy a míg a concio tart, az öreg onnan ki nem jön.

Egyszer aztán különösen megszaporodott a gyülekezetünk.

Egy csoport magyar vitéz jött ki Krakkóból, a kik szintén socziniánus vallásuak voltak.

Az öreg nagy örömmel fogadta őket, kivált miután megtudta az elbeszélésükből, hogy ő náluk Erdélyben már egész bevett vallás a soczinianusoké, a fejedelem maga is ezt a hitet vallja. Ha ő lenne a lengyel király, a lengyel eretnekeket sem üldöznék többé; minden templomot a soczinianusoknak adna.

Mikor ezt a hírt megvittem a tábornokomnak, az a sátora tetejéig ugrott mérgében. Azt mondta, hogy az mégis borzasztó, a hogy ezek a magyarok értenek a korteskedéshez! Ha megnyerik a lengyel socziniánusokat, soha senki se veri ki őket Lengyelországból.

Szerencsére volt egy lényeges véleménykülönbség a magyarok és a lengyelek schismájában.

De előre kell bocsátanom azt, hogy egy idő óta az öreg lengyel mintha gyanut fogott volna ellenem, nem küldött ki többé előörsöt állni, a míg a prédikáczió tart, hanem érdemesnek talált, hogy én is részt vegyek a vitatkozás-

Digitized by Google

ban, s így jöttem tudomására azoknak, a miket elmondandó vagyok.

A véleménykülömbség a magyarok és a lengyelek között a mi urunk Megváltónk isteni természete körül forgott.

A magyar socziniánusok azt allegálták, hogy a Krisztus, bárha nem Isten is ugyan, mert csak «egy az Isten», de azért Istennek a fia, ki érettünk, bűnös emberekért vérét kiontotta. Ennek emlékére nekünk kötelességünk, valahányszor összegyülünk, kegyeletes áhitatunkat, boritalnak alakjában kifejezni.

Aztán olyan nagy volt a magyar uraknak az áhítatuk, hogy mikor az öreg lengyel egy átalagot felhozott a pinczéjéből, s azt körül bocsátotta, hát mire az a gyülekezet kezéből ő hozzá visszakerült, már akkor semmi sem volt benne.

Láttam az arczáról, valahányszor az üres csobolyót megrázta s tapasztalá, hogy nem kotyog, mint harapózott benne mind mélyebben a hæresis.

Eleinte csak azt vitatta, hogy minek az a sűrű visszaemlékezés a Krisztus kiontott vérére? Elég volna csak minden vasárnap, vagy csak minden sátoros ünnepen; de a magyarok ráolvasták a bibliából, hogy «átkozott az, a ki a napok között külömbséget teszen».

Ekkor aztán az öreg magát a dogmát támadta meg.

Tartott egy kemény prédikácziót, melyben azt állítá fel, hogy Krisztus nem volt Isten fia, hanem csak ember fia és maga is csak ember.

Erre a magyarok azt mondták, hogy igen, de derék ember fia volt, és maga is jó ember, még így is megérdemli, hogy kiontott vérének emlékére boritalnak symboluma alatt kegyesen áldozzunk. S egy átalag megint odalett.

Az öreg egyre fanatikusabb üldözője kezdett lenni az én mennybeli Üdvözítőmnek. A következő gyülekezetben már arról prédikált, hogy Krisztus nem is volt jó ember,

Digitized by Google

még csak nem is olyan ember, a kit valamiért kell tisztelni, mert először is zsidó volt, másodszor meg azt hirdette, hogy adót kell fizetni, s annálfogva megérdemlette, hogy kivégezzék.

De a magyar urakat még ez sem tántorította el. Azt mondták, hogy: no, ha ilyen rossz ember volt a Krisztus, akkor meg már épen kötelességünk, hogy kiontsuk a vérét és megigyuk boritalnak alakjában!

(— Derék emberek azok a magyarok! kiálta föl a nagyherczeg.

— Ördögöt derék emberek! ellenkezék a soltész; hisz ők csufolódnak jobban!

— Habet rectum! mondá a nagyherczeg. Mondjad tovább, édes fiam!

Hugó aztán folytathatá vallomását.)

Ekkor végtére a vén lengyel nemes próféta, az utolsó átalag kiürítése után azt mondá a gyülekezetnek, hogy a legközelebbi kegyes összejövetel alkalmával arról fog nekik prédikálni, hogy Krisztus voltaképen nem is volt a világon soha: az egészet a papok gondolták ki. Ezzel aztán gyökeresen vége lesz vetve a magyar urak nagy áhitatosságának.

(— És te még ebben az Istenkáromló gyülekezetben is résztvettél-e? förmedt fel az elnöklő soltész a vádlottra.)

— Oh dehogy, kegyelmes uram! Hogy lettem volna képes ily elvetemedettségre? Sőt inkább egy nagyon istenfélő gondolatom támadt, melynek végrehajtására összebeszéltem a diófán keresztül az én szerelmesemmel, a szép Marinkával, a ki egy idő óta a legszigorúbb zár alatt tartatott az atyja által. Tervünk az volt, hogy majd mikor az eretnekek gyűlése együtt lesz, én, az alatt az ürügy alatt, hogy a ház táját körülczirkálom, egy nagy darab égő taplót beledugok a juhakol nádtetejébe s aztán, mikor amaz istenkáromló szónoklat nekiindul, azt egyszerre félbeszakítja a nagy tüzi lárma, erre mindenki szétszalad, a zavar általános lesz, a kastélyból mindent

Digitized by Google

kihordanak az udvarra, nehogy odaégjen; az istállóból kihajtják a lovakat, a kisasszonyokra senki sem ügyel. Ekkor az én Marinkám a felügyelésre hagyott ősi drágaságokból, ékszerekből összepakol annyit, a mennyi egy átalvető iszákba belefér; én elfogok egy pár bitangjába eresztett paripát, s azokra felkapva, ketten együtt a nagy tüziveszedelem alatt észrevétlenül elnyargalunk, haza az én táboromba s ott élünk aztán kegyesen, mint férj és feleség.

(— No az igazán istenfélő gondolat volt tőled!) szólt közbe a nagyherczeg.

— Mit gondol kegyelmességed, riadt fel a soltész: hiszen «incendiarii malitiosi comburantur!» s azonkívül «raptus» és «rapina», az első «decem juvencis puniatur», a második «palu affigatur».

— Habet rectum, mondá erre a nagyherczeg. Édes fiam, a gyujtogatásért meg fogsz égettetni, a leányrablásért fizetsz tíz tinót s a rablásért karóba fogsz huzatni. Most folytasd tovább.)

— Én azonban mindezen istenfélő terveimet nem hajthatám végre; mert amaz említett vén gonosztevő boszorkány gazdaasszony megtudta a szándékunkat a kisasszony előkészületeiből s elárulta a nemes úrnak. Engem meglestek, tetten kaptak, deresre húztak s addig kenegettek a mogyorófával, mig kivallottam, hogy ki vagyok? német vagyok, kém vagyok. Akkor aztán a vén lengyel fel akart huzatni a kútgémre, hanem egy jámbor magyar úr megszánt; azt mondta, kár volna a bőrömet így elvesztegetni, ő megvesz rabszolgának. A vén nemes aztán megalkudott vele s eladott neki tizenhat lengyel garasért. A magyar úr aztán elvitt magával Krakkóba, a hol a fejedelme táborozott.

Itt nem lett volna valami rossz dolgom, csak épen azt nem szerettem, hogy minden borsot velem törettek, a mit a magyar sereg elfogyasztott, pedig az iszonyú borsosan szeret mindent. A két szemem mindig veres volt a

Digitized by Google

borstól s oz orrom akkorára dagadt már, mint egy ugorka.

Egyéb panaszom nem lehet a gazdámra, csak az, hogy azt követelte tőlem, hogy azt mind megegyem, a mit nekem kiád részül: «nekem ne panaszkodjál, hogy nincs mit enned, ha én vagyok a gazdád!» Az pedig három embernek is sok lett volna. Mikor aztán már nem tudtam többet enni, akkor megfogta a két vállamat s elkezdett, mint a tele zsákot, a mibe már nem akar több beleférni, odazötyögtetni a padhoz, mig csak belém nem rázott minden enni valót, a mit ott hagytam a tálamon. Igazán mondom, a hideg is lelt már féltemben, mikor az ebéd ideje következett, s megláttam azt az iszonyú nagy kanalat, a mi két akkora volt, mint a szám. Nem tetszik hinni, hogy ez a legnagyobb tortura a világon, mikor az embert tömik.

(— No ezt még nem próbáltuk, mondá a nagyherczeg.
— De nem is próbáljuk, mondá rá a soltész.)

Eleget sóhajtottam, hogy bár csak kiszabadítana valami ebből a nehéz állapotomból; de csak akkor vettem észre, hogy micsoda bolondul rászedtem magamat. Nincs kihez imádkoznom többé.

Mert ha mohamedán vallásra tértem volna, most ott volna Mohamed próféta, imádkozhatnám ahhoz; ha zsidóvá lettem volna, hihatnám segítségül Ábrahámot, szent Dávidot, vagy a négy arkangyalt; de most nincs a kihez czímezzem a legalázatosabb folyamodásomat.

Már pedig az ilyen czím nélkül az égnek eresztett fohászkodások csak arra valók, hogy azokat valami leskelődő rossz angyal útközben elkapja s akkép teljesítse, hogy ne legyen köszönet benne.

Én is addig imádkoztam azért, hogy bár csak kiszabadítana valaki ebből a keserves magyar fogságomból, míg egyszer csak körülfogtak valamennyiünket, a tatárok. Az volt aztán a szép kiszabadulás!

(— Ne lóditson kend olyan nagyokat! förmedt közbe a

Digitized by Google

soltész, hogy jönnek ide már a tatárok? Elfelejti a deliquens, hogy ime Lengyelországban vagyunk, Krakkó alatt. Csak nem potyognak oda az égből a tatárok!)

— Majd azt is megmagyarázom én szépen, hogy honnan potyognak a tatárok? Hát úgy volt az, hogy a török császár ő felsége megharagudott érte, minek próbál az ő vazallusa, Rákóczy György erdélyi fejedelem a lengyel korona után áhitozni, s miután az nem hallgatott a szép szóra, megparancsolá a krimiai tatár khánnak, a kinek Ghirai volt a neve, hogy rohanjon rá kétszázezer lovassal hátulról a magyar seregre. Az szót fogadott s egy hajrá alatt elpusztitotta Erdélyt s körülfogta az erdélyi sereget Lengyelországban s foglyul ejtette valamennyit.

(— Az már más! hagyá helybe a fejedelem. Így csakugyan lehettek tatárok Krakkó fejedelemségben.)

— Hiszen bár ne lettek volna: én szeretném azt legjobban. Mert így is én adtam meg annak leginkább az árát, a ki semmit se vétettem a török szultánnak. A tatárok, a mint elfogták az erdélyi sereget, a vezéreik legelébb is megosztoznak a drágaságokon, a miket a foglyoknál kaptak, az alvezérek megtartották maguknak a foglyoknak a paripáit, a köztatároknak eladták magukat a foglyokat, szépen, mint a hogy marhavásárban szokták, kiki annyit vett belőle, a mennyi pénze volt. A volt gazdám elkelt öt lengyel garason, én meg kilenczen, mert sokra becsülték a széles vállaimat.

Egy tatár vett meg mind a kettőnket; csunya, rücskös kis emberke, az igaz, hogy én nem adtam volna ő érte két garast. Az első dolga az volt, hogy levetkőztetett minket, s a saját jó ruháinkat megtartva magának, adott ránk helyettük mindenféle rongyot a magáéból. Beszélni nem tudtunk egymással, hanem azért megértettük egymást. A tatár megtapogatta az ingeink szövetét: a magyar uré gyolcsból volt, az enyém meg csak olyan házivászon. Ebből megtudta, hogy egyikünk nagy úr, másikunk szegény legény.

Digitized by Google

Akkor aztán kivett az erszényéből egy aranyat s azt a tenyerébe téve, odatartá a magyar úr elé, a másik kezével pedig egy szőrpányvát akasztott a nyakába s akkor aztán az egy aranyat elébb marokra szorította s aztán a tenyerét megint szétnyitotta, s azalatt a pányvával húzta a nyakát fölfelé: a mi annyit tett, hogy hány aranyat hajlandó az otthonvalókkal magáért fizettetni váltságdíjúl.

A magyar úr aztán tízszer egymásután nyitotta föl a két markát, a mi annyit tesz, hogy «százat».

A tatár a fogait csattogtatta: a mi annyit tett, hogy nem elég!

A magyar úr aztán még tízszer tárta szét a két markát. Kétszázat.

Erre a tatár odanyomta neki a markába a kötele végét, a mi annyit tesz, hogy elég.

Azután én rám következett a sor; nekem is odatartotta a tenyerében az aranyat. Hát én értem mennyit küldenek olyat hazulról?

Én a fejemet ráztam rá, a mi nálam annyit jelent, hogy olyan nincs.

A bolond tatárnál azonban fejet rázni annyit tesz, mint helyben hagyni. Megörült neki. S csak tartogatta a tenyerét elém, hogy no hát mennyit?

Én aztán nem tudtam neki máskép megmagyarázni a véleményemet, mint hogy a markába köptem.

Ezt megértette. Az aranyat eltette; elővett egy ezüst pénzt, azt tartogatta elém. Arra is ráköptem.

Akkor kivett egy nagy rézgarasost, hogy hát olyanból hányat adok magam helyett? Hogy azt sem voltam hajlandó igérgetni: utoljára elővette a tenyeremet s azon kezdte el magyarázni a számokat, a mikkel megengedné magát vesztegetni. Én aztán végtére a hüvelykujjamat az összefogott öklöm mutató és középujja között kidugva, a legérthetőbben adám neki tudtára, hogy tőlem ne várjon semmit.

Akkor aztán jót vert a hátamra a nogaikával.

Digitized by Google

A tatár horda aztán felkerekedett s megint indult vissza Tatárországba, a honnan kijött.

Engem a volt gazdámmal együtt az új gazdám egymáshoz pányvázva hajtott maga előtt.

Keservesen jutott eszembe a szegény öreganyám, a ki mindig azt mondta, hogy a ki a Jézust meri káromlani, az még életében szamárrá változik.

Eszembe jutott ennek az igazsága, mikor delelőre a tatár gazda elém adta a száraz borsót, a mivel otthon a szamarak élnek: az volt az ebédem, vacsorám. Bezzeg nem tömte ez belém kanálnyéllel a fenmaradt ételt, mint a magyar gazdám.

De még jobban meggyőződtem öreganyám szavainak igazsága felől, mikor ötödnapra a volt magyar gazdám elkezdett panaszkodni, hogy neki a lábai már feltörtek a gyaloglásban, nem tud tovább menni. Az igaz, hogy nagy test volt, s nem szokott az apostolok lován utazáshoz.

A tatár gazdám megijedt, hogy ha a gazdag fogoly elmarad, odavész a kétszáz arany! Leszállt a lóról, megtapogatta a magyar úr lábait, nagyokat dörmögve; aztán megkínálta, hogy üljön fel hát az ő lovára.

Oh milyen nemeslelkű tatár!

Aztán odajött én hozzám; nekem is megtapogatta a lábam szárait, azt hittem azért teszi, hogy engem is felültessen a lovára. — Az ám: engem nézett a másik lovának s mire észrevettem, már ott ült a nyakamon, keresztbe vetve a lába szárait a mellemen, s belekapaszkodva az üstökömbe.

S úgy kellett őt vinnem a vállamon. Szerencsémre czingár ember volt, nem sokkal nyomott többet, mint katonakoromban a nehéz borjú. Nagyobb baj lett volna, ha a magyar urat ültette volna az én vállamra maga helyett.

Annak meg nagyon megtetszett ez a tréfa. Persze nem az ő rovására ment. Nevetett rajtam, a mint észrevette a keserves arczfintorgatásaimból, meg az összekulcsolt kezeimből, hogy szeretnék imádkozni, de nem tudok kihez.

Digitized by Google

Még boszantott is onnan a magas paripáról. Azt mondta, hogy mikor ellenséggel van dolga az embernek, akkor nem jó imádkozni. Inkább káromkodni kell olyankor. Ő tudott kegyetlen czifrául! Egy szörnyű káromkodásformát annyiszor ismételt előttem, hogy maig sem tudom a fejemből kiverni. Az igazi borzasztó magyar nyelven így hangzik az: «tarka kutya tarka magasra kutyorodott kacskaringós farka!»

(— «Megállj! szólt a nagyherczeg, ez valami varázsmondat lehet.»

«Olyanforma, mint az «abraxas,» meg az «Ablanathanalba» monda borzongva a soltész.

«Ezt föl kell jegyeztetnünk, és kiadnunk az udvari astronomusnak, hogy a professorok segélyével oldja meg. Folytasd fiam, meddig tartott ez a siralmas szamárságod?)

— Oh csak addig, a míg ismét ugyanaz nem történt velem, hogy a mint úgy a kék levegőben, senkihez sem, sóhajtoztam magamban, hogy bárcsak küldene az ég, föld vagy pokol valakit, a ki e gyalázatos bajomból megszabadítana: egyszer csak egy nagy fenyőerdő elé érünk.

Hát alig haladt benne a tatár sereg egy miatyánknyira, amint egyszerre csak elkezd valami irtóztató ropogás támadni, mintha ég, föld szakadna össze, a szálfák omlanak köröskörül egymásra s ütik le a közéjük szorult tatárokat foglyaikkal együtt. Valami ellenség keresztül fürészelte annak az erdőnek a fáit, melyen a tatároknak át kellett vonulni, s a mint aztán egy fát eldöntöttek, az zúdította maga előtt rakásra valamennyit. Egy szálfa minket is úgy csapott a földhöz, hogy ott maradtunk alatta. Szerencsém, hogy a tatár a vállamon ült; így az ő fejét zúzta össze a fa, az enyimet csak odaszorította a tatár lábszárai közé a nehéz terhével, mint egy kalodába. Az iszonyú robaj különben is úgy elkábított, hogy nem tudok róla számot adni, hogy kerültem ki abból a világpusztulásból; csak azt tudom, hogy mikor fölnyitottam a szeme-

Digitized by Google

met, ott találtam magamat a rettenetes «hajdemákok» tanyáján.

Oh a hajdemák hatalmas egy nép volt!

Nem volt az valamiféle nemzet; mert a világ mindenféle nemzetének szülöttei voltak közötte: polyákok, hanákok, rusznyákok, bolgárok, oláhok, jászok, csángó magyarok, kozákok, a mi csak szine java volt a zsiványnak, minden országnak a virága: az akasztófa virága.

Szabad volt nekik egymás között legénykedésből, borvirágos jó kedvből baltával verekedni, vitás kérdéseket ólmos bottal, öreg késsel elintézni; de nemzetiség fölött veszekedni meg volt tiltva.

A ki csak valami gonosztett által híressé lett a világban, az érdemessé lett az ő nemes szövetségükre; a ki legvakmerőbb, legbátrabb volt, az lett a vezér.

Ha valahol Szepességen, Lengyelországban, Podoliában, Vörös-Oroszországban, valami nagy kulcsos városban nagy kivégzési parádéhoz készültek, ott bizonyosan megjelentek a hajdemákok, mint ha a földből nőttek volna elő, szétverték a poroszlókat, kiszabadították az elitélt déliquenseket és besorozták maguk közé.

Ha valahol egy szép asszonyt elitéltek házasságtörésért vagy varázslásért tűzhalálra, bizonyos volt, hogy mielőtt a máglyát meggyújtanák alatta, ott termettek a hajdemákok, s elvitték a szép vétkezőt magukkal.

Ők voltak a reménysége, vigasztalása, gondviselése minden nyomorúlt embernek, a ki lopás, rablás, gyujtogatás, emberölés, hamis pénzverés, asszonyszöktetés s más efféle vádak miatt a halálos félelmek kötelékeiben kínlódott.

Ezért nagy is volt az ő tekintélyük.

Nem volt ő nekik hazájuk, hanem az övék volt minden vad erdő, hozzájárulhatatlan hegyszakadék, a mi csak a Mátrától a Volgáig található.

Nem voltak nekik törvényeik; hanem a mit a harámbasa kimondott, az volt a törvény, annak mindenki engedelmeskedett.

Digitized by Google

Amit összeraboltak, abból senki magának egy denárt meg nem tartott, hanem odaadta a vezérnek s az kiosztá egyformán valamennyi között. A ki vitézsége által nagy érdemeket szerzett, az jutalmul megkapta a legszebb leányt, a kit a máglyáról, a börtönből, a kínpadról meg szabadítottak.

A hol hajdemákok laktak, ott a római császár, az erdélyi fejedelem, az oláh vajda, a lengyel király, meg a kozák kosevói attamán csak név szerint uralkodtak: a hajdemák harámbasa volt az igazi uralkodó; ez szedte az igazi adót.

A mi kereskedő karavánok Törökországtól fel egész Varsóig jártak-keltek, azok, ha eszük volt, a hajdemák vezérnél fizették le a védelmi díjat, az azután végig kísértette őket valamennyi veszedelmes erdőn, hegyháton, hogy a hajuk szála se görbült meg. Ha pedig bolondok voltak, katonasággal kísértették magukat, hej akkor megjárták, mert a hajdemákok lesbe csalták őket; a katonákat szétverték s a karaván kirabolták, s a ki ellentállt, azt le is ütögették.

Imitt-amott lakozó nemes urakkal egész hadjáratokat folytattak, az utolsó körömszakadásig; hanem, ha egyszer kibékültek velük s parolát adtak: azt azután megtartották, a hogy majd meg fogjuk látni, ha rákerül a sor.

A templomokat nem nagyon látogatták; hacsak nem abból a czélból, hogy az arany, ezüst oltáredényeket elemeljék; de papokat tartottak maguk között; azokat is mind a javából: olyanokat, a kiket valami nagy vétség miatt a kolostorból elkergettek, vagy megbüntettek. Az elébb misét tartott nekik s megáldotta őket, ha valami nagy expeditióra mentek, s ha jól ütött ki a rablás, megtartotta a Te Deumot, megosztozott a prédában s aztán együtt tánczolt velük; ha pedig valakinek házastársa akadt, azt összeeskette; — mert a hajdemákok nagyon sokat adtak a jó erkölcsökre: idegen asszonyokat elrabolni

Digitized by Google

tisztességnek tarták, de egymás feleségét el nem csábították.

Városokat és kerített várakat ők nem épitettek; ellenben feltudták keresni azokat a hozzájárulhatatlan menhelyeket a hegyszakadékok, a mocsárok között, a mikből emberi hatalom ki nem birta őket verni s ott annyi élelmi szert halmoztak össze, hogy egy nyáron át ki nem éheztethette őket semmi nagy hadsereg; ha pedig a tél jött, az felszabadítá őket az ostrom alól.

Hogy milyen nagy volt a vakmerőségük, azt legjobban bizonyítja az az eset, melyben én közéjük kerültem.

Az erdélyi fejedelem huszezer emberrel tört be Lengyelországba; a tatár khán nyolczvanezer emberrel rohant rájuk s elfogta őket valamennyit; akkor a hajdemákok négy század magukkal rálestek a visszatérő tatárokra s mikor azoknak az előcsapatja jött, zsákmánynyal legjobban megrakva, azt az erdőt, a szálfákat keresztül fűrészelve, a melyiken okvetetlenül át kellett vonulniok, a fejükre zúdították, s mint a csapdába került egeret, úgy nyomtak agyon több mint két ezer krimiai tatárt.

Mikor én felnyitottam a szememet, ott láttam még magam előtt az egész ledöntött erdőt, egymásra düledezett szálfáival, mint egy jégverte kenderföldet. A hajdemákok ott bujkáltak elő a fák közül, az agyonvert had kincseit szedve össze, s néha egy-egy emberalakot czepelve elő, a kiben még élet volt.

A ki nem tatár volt, azt kihozták a nagy fenyőfatemetőből, ha még életben kapták.

Én ott feküdtem egy nyaláb fenyőfagalyra fektetve, egy csergedező patak forrásánál.

Előttem állt egy öles termetű ficzkó. Csuf, otromba ábrázat. A kihez képest még a soltész úr valóságos Szent-Márton lovag, a kit pedig épen szépnek festettek. Veres volt a szakálla és szemöldöke, de még vörösebb az ábrázatja s az orra fel volt hasítva, annak a jeléül, hogy valamikor volt szerencséje az orosz igazságszolgáltatással

Digitized by Google

ismeretségbe keveredni. A mellett olyan izmai voltak, mint szent Kristófnak; távolabb tőle több hasonló alak állt; de ilyen csunya egy sem volt.

— No ficzkó! dörmögött rám, a mint felpislantani látott, olyan hangon, mint egy bika, könyökével egy hosszúnyelű nyakleütő pallosra támaszkodva. Hát élsz még? Fel tudsz-e állni a térdedre? Fel tudod-e emelni a jobb kezedet? No hát csak maradj térden állva s tartsd a kezedet fölfelé; aztán esküdjél meg, hogy közénk állsz hajdemáknak; különben odadobunk a halottak közé.

Én ugyan hallottam már akkor hírét a hajdemákoknak, bár voltaképen egész mivoltukban még sem ismertem őket úgy, mint később alkalmam lett rá; de hát nem bántam volna én abban a perczben, ha akárminek verbuváltak volna: azt mondtam, hogy beállok én, csak meg ne öljenek.

— Mi voltál ezelőtt? dörmögé tovább a veres, — paraszt legény vagy nemes úr?

Nem is kellett hazudnom, hogy azt feleljem, hogy olyan szegény ördög voltam teljes életemben, a milyen csak valaha éhségében legyeket fogdosott.

— No azt szeretem. A nemes emberek nem közénk valók. Hát most mindjárt leteheted a próbát.

Erre egyet füttyentett. S e jeladásra két marczona ficzkó odahurczolt elém egy barlangnyilásból egy csodaszép leányt, a kinél én soha életemben nem láttam se szebbet, se kedvesebbet.

Fehér és piros volt az ábrázatja s csakúgy ragyogott rajta mindenféle szívbeli jóság; kék szemei voltak, és gömbölyü ajkai: mintha most is előttem állna. Hosszú aranyszőke haja lebontva egész a bokájáig ért; pedig karcsu volt és magas.

No hát, ujoncz, parancsolt rám a veres. Itt van a próba. Ezt a leányt le kell nyakaznod: itt van a pallos. Ez egy nemes kisasszony, a kit mi elraboltunk. A szülőinek megizentük, hogy ha ma reggelig meg nem küldik érte a

Digitized by Google

váltságdíjat, akkor a leánynak a fejét fogjuk neki hazaküldeni. Nem küldték meg a váltságdíjat. Mi is szavunknak állunk. — Végezz.

Azzal kezembe adta a két kézre való pallost. A leány pedig letérdepelt előttem a mohos fűbe szépen, s hosszú aranyhaját hátulról két csomóban előre húzva, meghajtá alázatosan gyönyörű szép hófehér nyakát.

Hogy én azt most már vágjam le.

Én pedig odadobám a pallost a veresnek a lábához, s azt mondám neki:

— Bomoljon meg a lelked veres ördög! Én csak nem vágom le ennek a szép gyermeknek a fejét, ha mingyárt megeszel is.

— Ahán! ordita rám a veres. Most elárultad ficzkó, hogy ki vagy? Ha paraszt volnál, felemelted volna a pallost, hogy inkább a leány nyakát vágd le te, mint én a tiedet. Te nemes ember vagy, a ki inkább a maga nyakát vágatja le, mint ő öljön meg egy leányt. — Jól van, most hát te térdepelj le: majd levágja az a leány a te fejedet. — Ez az én leányom.

S azzal a térdéről felszökő leánynak odanyújtá a pallost, s ez nevetve suhintá meg a nehéz vasat félkézzel könnyedén, hosszú haját hátravetve a fejével.

Nekem azonban megvan az a jó szokásom, hogy a legnagyobb veszedelemben sem tudok megijedni.

Mikor az a gyönyörű szép gyermek fölemelte azt a nehéz pallost, aczélidegű két karjával, a szemei fehére felül kilátszott a szemhéjai alól, az orrczimpái szétfeszültek s felnyitott két piros ajkai közül elővillant a fenyegető két fogsor, mintha harapni akarna, s a hosszú haját lobogtatta feje körül a szél s aztán lábával dobbantva, reám kiáltott: «térdepelj le, imádkozzál!» bizony holmi gyönge szivű embert egyszerre elhagyott volna a lelke.

Én azonban a helyett elnevettem magamat s azt mondám nagy kaczagva:

— Nem térdepelek biz én, nem is imádkozom; de a

Digitized by Google

fejemet sem adom oda. Olyan ember vagyok én, a kire nektek szükségetek van. Ellenben én kérem feleségül a te leányodat, vezér, s ha esztendő és nap alatt meg nem szolgálok a kezéért, akkor aztán tégy velem, a mit akarsz.

A hajdemák vezér olyanforma grimászokat csinált erre az én vakmerő ajánlatomra, mint mikor az éhes farkas a bárányra tátogatja a száját.

— Tudod-e ficzkó, hogy mit kívánsz most? Dörmögé kegyetlen, pokolból felhangzó szóval. Az én leányomnak az a szokása, hogy a ki az ő kezét meg meri kérni s aztán nem tudja azt teljesíteni, a mit ő kíván tőle «mátkatál» fejében, hát azt ő a legválogatottabb kínzásokkal öli halálra. Hogy az egész testedet tele fogja szurkálni töviskes-disznótüskével. Ez lesz a kóstoló.

— Ne törje kend ezen a fejét! vetém neki vissza s arra a vezér odanyujtá elém a kezét, hogy csapjak a tenyerébe.

Előre tudtam, hogy úgy össze fogja sajtolni a markomat, hogy a vér kifecscsen a körmeim hegyéből, de kiálltam szemhunyorítás nélkül, sőt a megkínzott kezemmel rögtön egyet csiptem a szép zsiványleány piros orczáján, a miért az jól a kezemre ütött; hanem a hajdemákok tetszését nagyon megnyertem vele.

Azonban nem sok időnk volt most az enyelgésre. A tatárhad zöme jött nagy riadallal az agyonvert előhad nyomába, s mi százszoros ellenfél előtt álltunk.

A vezér meg sem hunyorodott a veszély láttára. Egyet szólt, s arra a czimborái ötven helyen gyujtották meg egyszerre a ledöntött erdőt. Annak a romjai alatt még akárhány élő ember volt, a ki elbujt az öldöklés elől a ledült fák lombjai közé. Most az is mind odaégett; akár fogoly volt, akár tatár. A kínordítás még akkor is hangzott fel utánunk a völgyből, mikor az összeszedett zsákmánynyal fenn a sziklagerinczen haladtunk, s onnan tekinténk le az égő hegyoldalra, mely olyan volt, mintha a

Digitized by Google

hegyóriás lángpalástot vett volna magára. A míg ez az erdő hamuvá nem égett, a tatárok ujra el voltak zárva: mi menekülhettünk a hegyek közé.

Nekem még fegyvert nem adtak, hanem annál nagyobb batyut kötöttek a hátamra, hogy ki ne jőjjek a szamárhivatalomból.

Másnap reggelig aztán meg se álltunk. A hajdemákok éjszaka szeretnek utazni. Ismerősök az erdők, hegyszakadékok titokteljes rejtekeivel. Csak reggel tartottunk pihenést óriási őrtüzek mellett, s igen sovány lakomával kellett akkor beérnünk.

— Mi a neved? kérdé tőlem a vezér.

— Terguszkó Jaroszláv, mondám neki. Ez jutott leghamarább eszembe. Ez pedig a Marianka apjának a neve volt. Ha már egyebet nem lophattam el tőle, jól esett legalább a nevét ellopnom.

Délben megint fölkerekedtünk s egyre mélyebb hasadékok közé bódorogva, a hol semmi embernyomra mutató út nem volt, végre belekerültünk egy olyan mély hegyi útba, a hol a kétfelé vált sziklafal egyike a másikba látszott beleilleni, kiálló csompóival és mély vápáival s úgy tetszett, mintha fönn még keskenyebb volna a sziklafolyosó párkánya, mint idealant, s mikor arra a keskeny égszalagra föltekintettem a fejem fölött s láttam a felhőket hirtelen elsuhanni a két szikla között, mindig azt hittem, hogy az egyik sziklafal omlik előre a másik fölé.

Végre eljutottunk a hajdemákok megerősített tanyájához.

Az egy minden emberi hatalommal daczoló, bevehetetlen erősség.

Egy roppant barlangszáda tátong elé a délfelé forduló sziklafal oldalából, mintegy tíz ölnyi magasban. A sziklafal azon a helyen oly meredek, hogy egészen előre hajlik s a felső párkánya épen messzire kirug; úgy, hogy onnan kötélen sem lehet a barlanghoz leereszkedni.

Hogyan jutnak hát el a barlangba a hajdemákok? az a nevezetes furfang.

Digitized by Google

Az átelleni sziklafalból, kissé távolabb, nem egészen szemközt a barlangszádával, szökel ki egy bérczi patak forrása. Ez a sziklaforrás valamikor azon a mély hegyszakadékon folyott le a völgybe, a míg a hajdemákok ide nem települtek ebbe a barlangba, mint egy erős várba.

Minthogy ezeket rablókalandjaik miatt gyakran üldözőbe vették a környékbeli nemes urak fegyveres hadaikkal, megtörtént a rablókon, hogy a megszállt sziklafolyosón keresztül nem férhettek hozzá az átelleni forráshoz, s ha a boruk is elfogyott, szomjaztak.

Ezért azt gondolták ki, hogy a két sziklafal közé, óriási fenyőszálakból egy nagy csatornát fektettek keresztül, azt belül szurokkal beönték, az alját pedig bevonták vaspléhvel, s aztán a másik szikla oldalán mély csatornát vágva, odavezették az egész patakot a saját barlangjukba. Ez azután ellátta őket elégséges vízzel, s egyúttal eszközül szolgált nekik egy furfangosan kifundált malomgép hajtására, melynek a kereke egy erős vaslánczot tartott folytonos tekergésben, a mire öblös kosarak voltak akasztva. Mikor a hajdemákok haza akartak térni, ezekbe a kosarakba beleültek s azok felszállították őket a barlangig, ha pedig ki akartak onnan jönni, megfordították a kosarakat s a gép leszállította őket. Nem került többe két óránál, az egész csapatot felvontatta az örökmozgó malom.

Ez hát jó volt a hajdemákoknak. De annál kevésbé tetszett a nemes uraknak.

Az elfogott patakvíz az eddigi medre helyett folyvást az átelleni barlangba szakadt s miután azt meg nem tölté, könnyen kitalálható, hogy valamerre útat keresett magának a sziklák üregei között s elment másfelé.

Ebből azonban a völgy mentében uralkodó nagy uraságnak, Siniavszky herczegnek, az a kellemetlensége támadt, hogy valamennyi őrlőmalma, fürészmalma, érczuzója és bőrgyára volt az uradalmában, az mind víz nélkül maradt, a népes falvak népei, a kik vászonszö-

Digitized by Google

vésből éltek, nem levén mivel fehéríteniök, mind elköltöztek másfelé.

De a nagyobbik baj aztán még Potoczky grófot érte, mert annak meg a túlsó hegyoldalban gazdag sóbányái voltak. Ez az egész hegyvonal tele volt sóval; maga az a tó is, a mi a barlang közepén a forrásvízből összegyült, ihatatlanná lett a sóolvadék miatt.

Hát a mióta a hajdemákok az «Osztrog» pataknak más folyást adtak, a jó Potoczky gróf el nem tudta gondolni, hogy mi leli az ő bányáit, hogy azokban mindenütt édes víz fakad föl s elönti a leggazdagabb tárnákat; ha egy helyen betömik, tíz helyen tör elő. Míg utoljára mind a két főúr rájött a veszedelem okára; akkor aztán egyesült erővel fogtak hozzá, hogy a rettegett hajdemákokat sziklaodújokból kipörköljék.

Addig, a míg azok csak a karavánokat rabolták ki, csak türték a rakonczátlankodásaikat; de már ez mind a kettőnek az elevenjére ment.

Az ellenük készített hadjáratot az erdélyiek és svédek háborúja elhalasztatá; a nemes uraknak a fegyvereseikkel a hadsereghez kellett menni, de a mint vége volt a háborúnak, s a tatár segítség hazatakarodott, mindjárt rákerült a sor a hajdemákokra s ezúttal egész rendes ostromzárolással kezdtek hozzá.

A barlang bejárása olyan nagy, mint a coblenzi székesegyháznak a kapuja, s kettős mellvéddel van ellátva, a miken lőrések vannak. A szemközti sziklafalból átvezetett patak nem a főbarlangnyiláson ömlik be, hanem egy mellékkürtőn, ott van alatta a malomkerék, mely a felhúzó lánczot feltekeri s egyúttal a malomkövet is hajtja, a mi a rozsot őröli. A barlangnak molnárja is van. Mindenféle mesterséget űznek benne. Van ott kovács, lakatos, szabó, csizmadia. S minthogy a barlangban sötét van, a kézművesek mindig gyertyánál dolgoznak. Hogy hol veszik azt a sok viaszgyertyát, azt csak később tudtam meg.

Az első barlangodú, a hová még az Isten napja besüt

Digitized by Google

(a mennyire belesüthet az átelleni sziklafaltól) olyan alakú, mint egy lapos boltozatú terem. Ez meglehetősen száraz. Itt van a hajdemákok fegyvertára, mindenféle ócska ütő, verő, pukkantó szerszámok, grófi régiségtárakból elrabolva; azok között láttam egy hosszú csatakigyót is, egészen belepve a zöld rézrozsdával. Itt áll a gabona is, nagy kőhambárokba felhalmozva. Négyszáz ember számára kell annak kitartani, a kik hosszú ostromzárolásra vannak elkészülve.

Ebből a teremből egy keskeny, alacsony folyosó vezet a malomüreghez, a hol sohasem voltam s egy tágasabb nyilás a nagy barlangba, mely oly tágas, mint egy templom, hogy mikor az a négyszáz ember a közepén letelepedik, alig látszik meg benne. A boltozata oly magas, hogy egészen elvész a szem elől a sötétségben, a mit a fáklyák fénye nem bir szétbontani.

Ez óriás barlangüregből nyilnak aztán a kisebb-nagyobb odúk, a mikben a kézművesek dolgoznak, kik úgy hiszem, hogy mind a rablók által elhozott szerencsétlenek lehetnek, mert hogy valaki szenvedélyből tegye azt, hogy egész életén át ott üljön egy sziklaodúban s gyertyavilágnál a rablók számára szűrt meg bocskort varrjon, alig lehet elhinni.

Tőlem is azt kérdezte a vezér az első megérkezésemre, hogy hát én miféle mesterséget tudok? Megmondtam neki őszintén, hogy a pattantyús mesterséget tanultam.

— No majd meglátjuk, hogy le tudod-e tenni a remeket? dörmögé az öreg. Itt veszedelmes dolog ám valamivel dicsekedni, a mit az ember meg nem tud tenni. Majd mindjárt meglátod a példát.

A rablók ez alatt felhordták a tatároktól elvett zsákmányt, s azt mind felhalmozták egy melléküregbe, a hová csak egy pillantást lehetett vetnem, a míg a nagy zárkövet elhengerítették fölüle. A szemem káprázott a sok halomrahányt drágaságtól; biborpalástok, skófiumos asszonyköntösök, misemondó ruhák takarták köröskörül a falakat,

Digitized by Google

fogasokra aggatva, s billikomok, szentségtartók, ezüst tálak és ezüst pásztorbotok hevertek szerte szét minden zugban.

Ha valaha fel akart volna oszlani ez érdemes társaság, minden tagja urrá lehetett volna az eddigi zsákmány után.

Az igaz, hogy nem is volt mire elkölteni a pénzüket. Evésről, ivásról gondoskodott a tele éléstár és pincze. Annyi szalonnát, kenyeret hordtak fel, hogy minden ember telelakhatott vele s a méhsert hordószámra ütötték csapra. Kifogyhatatlan tárházuknak a titkát a vezéren és leányán kivül senki sem ismerte. Az éléstár egyik nap olyan teli volt, mint a másik nap: a fogyatékot észre sem lehetett venni.

Az első este, a nagy diadalmas vakmerénylet után, nagy dinomdánommal folyt le. A jóllakott hajdemákok tüzet raktak, azt körültánczolták s mikor aztán már nagyon jól ittak, akkor körülülték a vezért és leányát, kik egy biborral bevont emelvényen foglaltak helyet, s előhoztak, inkább taszigáltak egy halavány képü ficzkót, a maguk fajtájából valót s odaállíták a vezér elé.

Akkor tudtam meg, hogy törvényszéket fognak tartani.

Furcsa szokás. Előbb a birák leiszszák magukat s aztán igy felkészülve indulnak az itélethozáshoz. A hordóból merítik a római jogot.

— Jurkó! mondá a vezér a halvány ficzkónak, téged azzal vádolnak, hogy megfutottál gyáván az ellenséged elől s elmulasztottad a jeladást az előőrsön, a hová ki voltál állítva, hogy vigyázd meg, mikor jönnek a tatárok?

— Hát tehetek én róla? menté magát a vádlott. Engem kiállítottatok, hogy vigyázzak a tatárok jövetelére. A tatárok helyett aztán jöttek a farkasok. Úgy kisérik ezek a tatár sereget országról országra, mint a jó vadászkutya a vadászt. Rám rohant valami tiz. De bizony volt ötven. Hát ha meg hagytam volna magamat enni a farkasoktól, akkor hogy adtam volna nektek jelt. Én nem futottam

Digitized by Google

el, csak behuztam magam egy faodúba s ott védelmeztem magamat, egy, ötven ellen, vitézül. Vitézség volt az tőlem, nem gyávaság.

— Hiábavaló beszéd, rivalt rá a vezér. Neked azt kellett tenned, a mit a vezéred parancsolt. Ha azt mondod, hogy nem voltál gyáva, álld ki a próbát.

— Ki is állom! hetvenkedett a legény, a mellét ütögetve.

Erre a vezér leszállt az emelvényről, leányát kézen fogva s azt mondá a társaságnak, hogy menjenek utána.

Valamennyien követték őt a barlang hátterébe, melyet eddig előlem éjjeli sötétség tartott eltakarva.

Ott, a terem végében hirtelen meredeken vált el a padlat a sziklafaltól s egy mély sötét örvénybe engedett letekinteni.

A mélység fenekét egy tó sötét tükre képezte.

A vezér egy szalmacsóvát vett a kezébe s azt meggyujtva egy fáklyánál, lehajítá a mélységbe. Az alászálló lángkoszorú megvilágítá az egész örvényt s a mint a földalatti tó szinére leért, még ott is tovább égett, köröskörül kimutatva a mélységnek pokolbeli pompáját.

Ekkor a vezér lerántotta leánya mellkendőjét a nyakáról, egy szép veressárga selyemkendőt, födetlenül hagyva a szép leány sima, gömbölyű vállait s hófehér keblét.

Azzal ledobta a kendőt a mélységbe.

— Nos Jurkó! mondá a vádlottnak, te mindig azzal kérkedtél a társaid előtt, hogy legvakmerőbb tudsz lenni valamennyi között. Olyan vakmerő már tudtál lenni, hogy meg merjed kérni a Madus kezét. Légy merészebb. Itt a jegykendő. Eredj utána, hozd fel!

Jurkó neki lódult az örvény szélének, hogy mindjárt ugrik, de a mint az örvényt elzáró korlátgerendához ért s letekintett a mélységbe, megvakarta a fejét, s nagyon savanyú képet csinált.

— Ugorj hát! kiáltozák a társai.

Jurkó áttette az egyik lábát a korláton, mintha lova-

Digitized by Google

golni akarna rajta; megint lenézett az örvénybe s aztán megint csak visszaemelte a lábát.

— Majd az ördög ugrik le tinektek ide a pokolba! Hiszen soha se jöhet fel onnan az ember!

— Hah, te gyáva! kiáltozának rá akkor minden oldalról, s rárohantak, megragadták, elvették a fegyvereit, megtépték a csimbókjait, s azután hajánál fogva elhurczolták.

A barlang falában volt egy hosszú repedés, oly keskeny, hogy csak egy ember férhetett rajta keresztül; annak a nyilását egy nehéz sziklalap födte. Hat embernek adott dolgot ezt a sziklát elmozdítani.

Az ordítozó, jajgató áldozatnak kezébe adtak egy szál égő viaszgyertyát, azzal belökték e szűk sziklarepedésbe s azt megint lezárták a nagy kőlappal.

A czimborák kaczajordítása elnémítá az elevenen eltemetett jajgatását ott a kőlap alatt.

Következett a «haláltáncz», a minél borzasztóbbat én soha életemben nem láttam. A szép Madus halottnak tette magát s úgy kellett véle egy sort tánczolni mindenkinek, mint egy halottal.

Mikor rám került a sor, akkor azt mondá a vezér:

— Hohó, ficzkó, te még nem tánczolsz a Madussal. Még te nem lettél fölvéve a társaságba, nem tetted le a próbát. Pedig te is azzal hetvenkedtél, hogy meg mered kérni a Madus kezét.

— Állok a szavamnak.

— No akkor én is állok a szavamnak. Ott a jegykendője a tó szinén; hozd fel. Hadd látom, mersz-e utána ugrani.

— Én merek!

(— De csak nem tetted meg azt a bolondot? kiálta közbe a nagyherczeg.)

(— Bünös istenkisértés, tisztátalan asszonyi állat iránti gerjedelemből», diktálta a soltész a jegyzőnek.)

— Megtettem biz én; de hát kérem a birák urakat, ebből nem csinálni egy marginális gonosztettet a részemre;

Digitized by Google

mert először is kénytelen voltam vele. Vagy ugrom, vagy becsuknak engem is a kőrepedésbe, a hová a gyávákat eltemetik. Azonfölül pedig tudtam jól, hogy semmit sem koczkáztatok. Diákkoromban sok mindenféle bányát láttam, többek között sóbányát is. A mélységbe vetett szalmakanócz lángjánál felismertem az örvény aljában azokat a vereshagymaformán egymásra hajló sötétkék rétegeket, a mik a sóbányákat jelzik, s könnyü volt kitalálnom, hogy az a sötét víztükör ott alant sós tó, a miben az ember el nem merül; sőt a második égő szalmacsutak fényénél még azt is fölfedeztem, hogy e tóhoz a barlangból a túlsó falba vágott meredek lépcsőzet vezet le; tehát semmit se koczkáztattam. Az ellen pedig, hogy az én drága kedves Madusomat tisztátalan asszonyi állatnak nevezze akárki, ünnepélyes óvást teszek. Ő tiszta volt és ártatlan: — rám nézve, míg élt, angyal a földön, s holta után védszentem a mennyországban, a kinek megsértéséért kész vagyok bárkivel ordáliákat vívni, ellenfelem pánczélban, én magam selyemruhában, kopjával, karddal, szeges buzogánynyal. S el vagyok szánva nem folytatni addig vallomásomat, a míg vagy e passusa a protocollumnak nem emendáltatik, vagy pedig az elnök, ha fenn akarja kifejezését tartani, velem meg nem verekszik.

(— No, soltész uram, mondá a nagyherczeg, a reusnak igaza van, már most vagy tessék kiigazitani a dictatumot, vagy tessék vele megverekedni karddal, kopjával, szeges buzogánynyal.)

(Az előbbi expediens választatott s aztán így hangzott a bün czíme: bünös istenkisértés, egy tisztességes hajadon iránti kegyes indulatból.)

(— Nos most már ugorhatsz!)

— Nem is mondattam ezt magamnak kétszer; felugrottam a karfára s onnan egy hatalmas lódulással ellökve magamat, szabályosan egymáshoz szorított bokákkal, repültem alá a mélységbe.

Mintha toronyból ugrottam volna alá, perczről-perczre

Digitized by Google

sebesebb lett az esésem, az utolsó perczben úgy zúgott a fülemben az áthasított levegő hangja, mint egy növekedő mennydörgés. Egyszerre aztán megsiketültem: a víz összecsapott a fejem fölött. Szemem, szám érezte, hogy csupa méregsóban uszom. Egy perczig eszembe jutott, hogy imádkozzam. «Édes Jézus!» A szám egyszerre tele lett sós vízzel. Hanem a másik pillanatban már fenn voltam a víz szinén, hónaljig kiemelkedve belőle. A sótengerszem nem engedi elmerülni az embert. A víz fölött uszkáló szalmacsóvák lángjánál megtaláltam a szép Madus mellkendőjét s azt a nyakam körül csavartam. E perczben a hajdemákok biztató rivallása hangzott le hozzám, a mit a barlangboltozat viszhangja pokolbeli üvöltéssé sokszorozott. Mikor föltekintettem, az a sok fáklyafény ott a magasban, a beláthatlan sötétség közepett, olyan látvány volt, mintha a gyehenna firmamentumán égnének véres csillagzatok.

Két-három rugással kiusztam a sóstóból a kiszemelt ösvényig, mely hosszú sor lépcsőzetben vezetett fel a barlang felső karzatáig. A hajdemákok ezen az úton látják el magukat az ételükhöz való sóval.

Százynolczvan volt a lépcső. Én kilenczvenet csináltam belőle, átugrálva minden másodikat. A leugrástól nem telt el három percz, hogy ismét ott álltam a Madus előtt, tetőtől talpig fehéren a sótól, mint egy bepúderezett ördög.

Az én kedves Madusom szemérmetes mosolygással fogadott engemet, a mint a rablók a vállaikon visszahoztak s egy csodálatos szép virágot nyomott a kezembe, a mit sokáig viseltem a keblemen. A fölötti örömemben meg is akartam őt csókolni; de a harámbasa megfogta a galléromat s visszarántott.

— Hohó, ficzkó! Ez még csak a keresztelő volt: hátra van még a bérmálás! Előbb át kell térned a vallásunkra. Mert a fejedelem leányát csak hasonló vallásbelinek szokták odaadni. No iszen, énnekem ez volt épen a leggyöngébb oldalam. Azt mondtam, hogy nem bánom.

Digitized by Google

A vezér mindjárt intett egyik társának, hogy készüljön a czeremoniához.

Ez volt a pópa.

Mindjárt gondoltam, mert ez tudott leghatalmasabban inni és dalolni a lakománál valamennyi között.

— Mert lásd, magyarázá a vezér, a ki a mi társaságunkba belép, annak mind új nevet kell fölvenni. Az én nevem az, hogy «Nyedzviedz», a mi azt is teszi, hogy «medve», de meg azt is, hogy «nincsen párja». Azért hívják úgy, mert a medve soha sem jár a párjával. Hát neked mi nevet adjunk a bérmálásban?

Ekkor aztán előálltak a bérmáló keresztapáim: az egyik azt mondta, hogy legyen a nevem «szczupák» (csuka), a miért oly jól tudok uszni, a másik «lyabedz»-nek ajánlott (hattyu), én azonban azt mondtam nekik, hogy nem az uszásban van az én fővirtusom, hanem a bombardérozásban, nevezzenek «barán»-nak (kos).

Ez alatt a nagyszakállú rabló felöltözött pópának. Nagy aranyos süveget tett fel a fejére, a mi nagyon illett a hájtól csepegő csimbókjai fölé, a gunyája hegyébe öltötte fel a nehéz aranyvirágos palástot s még két óriási aranyhimzésű papucsot is öltött fel, a mik valami szentnek az ereklyéi lehettek nyilván, mert bocskorostúl elfért benne a lába; a kezében pedig egy nagy massziv ezüst keresztet emelt. S énnekem az a gondolatom támadt ebben a pillanatban, hogy ez a pópa ebben az aranyos palástban azzal az ezüst feszülettel egy másik pópát agyonütött bizonyosan azért az aranyos palástért.

Azután elkezdett velem mindenféle hókusztpókuszt csinálni, a minek csak a formája volt, azt hiszem, a liturgia, mert a szavakat nem értettem, görögül voltak; hanem azt vettem észre, hogy a hivők gyülekezete nagyon jókat nevet rajta; bemázolta nem tudom mivel az orromat s úgy befüstölt, hogy majd megfulladtam bele; utoljára, a mint rám adta a «Barán» nevet, a hogy szokás, püspöki mód szerint, pofon ütött. De a pofon épen nem püspöki

Digitized by Google

tenyérrel volt adva, hanem goromba haramiamarokkal, hogy a fülem is megcsendült bele, s a mint térden álltam, csak a tenyerem tartott fenn, hogy hanyatt nem estem.

De már ennek fele se ceremonia.

Én sem voltam rest, fölugrottam a térdemről s adtam vissza egy olyan pofont a bérmáló keresztapámnak, hogy elől repült az arany süveg, azután a pópa, leghátul az arany papucs.

(«Actus majoris potentiæ contra ecclesiasticam personam!» diktálá a soltész az új bűnt. — Ő kegyelmessége azonban a hasát is tartotta, úgy kaczagott. «Csakugyan furcsa lehetett!» — aztán nem excommunikáltak érte rögtön?)

Dehogy excommunikáltak; attól fogva lettem nagy emberük. A vezér oda jött hozzám s megveregette a vállamat.

— De már látom, hogy derék ficzkó vagy, ha már a papnak is vissza mered adni a pofont.

Akkor aztán még egyet ittunk az én bérmálásom örömére, mely után egy fáklyán kívül a többit mind eloltogatva, kiki lefeküdt a maga bundájába takarózva.

Azt kiszemeltem a félsötétben is, hogy az én Madusom számára magasan a sziklaoldalban volt vetve egy odúba a fekhely, a hová csak kötéllajtorján lehetett felmenni s azt ő felhuzta maga után.

Azontul aztán csak a négyszáz ember horkolása hangzott, rémséges morajt költve a tágas barlangban, meg a patak zuhogása s a malomkerék dübörgése a szomszéd odúban.

Egyszer aztán a kiállított őr kürtrivallása jelenté a reggelt, mire mindenki talpra ugrált s várta a mellékodúból előjövő vezér parancsait.

Minden ember számára volt valami munka kitalálva. A hajdemákok ezt a barlangot, úgy vettem észre, hogy időjártával mindenféle földalatti folyosókkal, lépcsőkkel és karzatokkal látták el, a miknek eleinte nem is értettem meg a czélját.

Digitized by Google

Engem azonban Nyedzviedz, Madussal és néhány főemberével együtt, kivezetett az előbarlangba, a hol a fegyvertár volt.

Oda vitt ahhoz a csatakigyóhoz, a miről már említést tettem, nagyot rugva rajta a lábával.

— No hát ide nézz Barán! mondá; ha azt állítod, hogy te pattantyús vagy s tudod, hogyan kell az ilyen czudar jószággal lőni, hát süsd el ezt. Ezt a nevezetes ágyut mi a Potoczkyak várkastélyából raboltuk el, az egész fegyvertárukkal együtt. Tizenhat ember hozta a vállán idáig, minden kétszáz lépésnél fölváltva. Aztán mikor már itt volt, akkor láttuk, hogy nem ér semmit. Mikor először megtöltöttük, szépen lefektetve így a földön végig, négy legényt ráültettem, mint a lóra, hogy tartsák egyenesen; én magam czéloztam, hogy kilőjjek vele a barlang kapuján; a Buk, a Boczián, meg a Zoráw pedig itt hátul álltak, hogy nézzék mi lesz belőle; hát a mint a tüzes vassal elpukkantottam a töltést, az ágyu úgy fölcsapott a magasba, hogy a rajta ülő négy legényt mind a barlang tetejéig dobta, a golyó meg, nem hogy kiment volna ezen a nagy barlangkapun, hanem belefuródott oda a padmalyba. Most is ott van, ha akarod látni.

Véghetetlenül nevettem rajta.

— No csak nevess! Mondá Nyedzviedz. Azért másodszor is tettem vele próbát. Most már kötelet hurkoltattam a gazembernek a nyakára, hogy föl ne ágaskodhassék s annálfogva kétfelől lekötöztettem czövekekhez. No most rugj föl, ha tudsz! kiálték neki, a mint elsütöttem a tüzes vassal. Nem is ágaskodott most föl, hanem kapta magát, olyat szaladt hátra felé, minden czöveket kirántva, hogy a Buknak a jobb lábát, a Bocziánnak a bal lábát, a Zoráwnak meg mind a kettőt eltörte, a golyóbist pedig oda lőtte a szegletbe, a hova az ördög se czélzott volt. No már most mutasd meg te, hogy tudod elsütni.

— Oh te ostoba medve! kaczagék rajta. Ugyan jól jártatok, hogy az a rozsdás jószág szét nem szakadt száz

Digitized by Google

darabra a lövés alatt s mind agyon nem ütött benneteket, érdemetek szerint, hisz az ágyunak először is olyan fényesre kell tisztítva lenni, mint egy tükörnek; aztán ki látott ágyut a földön fekve elsütni? Hisz annak ágyutalp kell, meg kerekek.

Hát ezt ők maguktól hogyan találták volna ki?

A mint a nevezetes tudományt fölfedeztem a medve előtt, rögtön rendelkezésemre bocsátotta a társaságnál levő bognárokat és kovácsokat, hogy az én útmutatásom szerint segítsenek egy olyan fortélyos szerkezetet építeni, a miről az ágyut úgy el lehet sütni, hogy az ne annak a lábát hordja el, a ki a háta mögött áll. Én magam pedig hozzáfogtam az ágyunak fényesre csiszolásához, a mi a százados rozsda miatt nem csekély munka volt.

Ennek a siettetésére pedig ugyan nagy szüksége volt a hajdemák köztársaságnak, mert a mint a tatárok elvonultak Lengyelországból, Rákóczy fejedelem magyar seregét rabul hurczolva Krimiába, a váraikba visszatért lengyel főurak rögtön hozzáláttak a hadjárt alatt elhatalmasodott rablóhadak megfékezéséhez.

A hajdemákok portyázó csapatai mindenünnen azzal a szomorú hírrel tértek vissza, hogy a Preszjaka völgyből kivezető utak mindenütt fegyveres hadaktól vannak elállva s a kalandorok zsákmány helyett betört fejeket hoztak haza.

Ezuttal a két nemes úr egész egyetértéssel és kicsinált haditerv szerint fogott hozzá a hirhedett rablóhad megostromlásához.

Azok azonban csak nevették mindazt.

Mikor már bizonyosak voltak felőle, hogy el vannak zárva a külvilágtól, Nyedzviedz attól a naptól fogva elkezdett minden embernek kettős adagot osztani ételből, italból.

Magam is bámultam rajta, honnan vesszük mi azt a tömérdek élelmi szert ebben a barlangi erődünkben? Még friss kecske- és juh-hust is kaptunk mindennap, pedig

Digitized by Google

az egész barlangban semmi eleven állat nem volt látható. Ezalatt a megszálló seregek egyre jobban előre hatoltak a völgyszorosban.

A hajdemákoknak ugyan volt egy régi stratagémájuk, a mivel a hebehurgya megtámadókat gyakran csuffá tették. Egy mesterséges alaguton át, egy földalatti zsilip felnyitásával azt az egész sóstavat, a mi a barlang fenekén meggyült, a völgyszorosba lezúdíthatták s azzal az ott felnyomuló ellenséget elseperhették. Hanem a Sziniawszky harczosai már értesülve voltak erről s egy ködös éjszaka után, mikor késő délben sütött csak ki a nap, arra ébredtünk, hogy a völgyünkön keresztül egy kőfal van emelve, mely azt egészen elzárja. A kősáncz cyclopsi mód szerint épült, a szerteszét található nagy sziklatömbökből, s az alján egy félkerek boltozat volt hagyva, a min keresztül a lezudított víztömeg csendesen és kárnélkül lefolyhasson.

Ez már baj volt. De a baj még növekedett. Másnap, harmadnap a sziklafal megint magasabbra emelkedett s minden rétege el volt látva lőrésekkel.

Én előre megmondtam Nyedzviedznek, hogy mi lesz ebből? Ha az a sziklafal olyan magasra fog emelkedni, hogy egyenlő lesz azzal a facsatornával, mely a mi patakunkat a tulsó sziklafaltól az innensőig vezeti, akkor a Sziniawszkyak egy jó bástyapuska segélyével egy kötelet lőnek át rajta, a kötél segélyével egy erős vaslánczot huznak rajta keresztül s akkor azzal a vaslánczczal leszakítják a mi egész csatornánkat.

Akkor aztán elveszhetünk szomjan. Mert akármennyi vizet összegyűjtünk is ebben a barlangban, az a sóskőtől mind ihatatlanná válik.

— De még annál nagyobb baj is lesz ebből, dörmögé Nyedzviedz, a mit te még nem tudsz!

S attól fogva nagyon haragos lett.

A hajdemákok többször megkisérték éjszaka megtámadni az ostromlók emelkedő falát, de azokat mindig

Digitized by Google

ébren találták, s olyan jól lettek üdvözölve a számos lőrésből, hogy mindig véres fejekkel kerültek vissza.

Most már csak egyedül bennem volt minden reménységük, meg a csatakigyóban, a mit én az alatt szép fényesre kicsiszoltam; az ágyutelep elkészült az én utasításom szerint, a hozzávaló golyókat is megöntettem.

Ez alatt az ostromlók bástyája egészen elérte már a fenyegető magasságot. Egyenlő volt a mi facsatornánk szinvonalával.

Mikor készen voltak vele, nagy dob- és trombita-szóval adták jelét diadalmas örömüknek. Azon a napon, a hogy a kőmüvesek szokták, mikor egy fallal elkészülnek, hogy a májusfát kitüzik, szalagokkal, palaczkokkal és narancsokkal fölékesitve, úgy ők is kitüztek a fal ormára egy magas bitófát, tetején a vesztőkerékkel és pallostartó karral; mintegy előre kimondva a halálitéletet a kelepczébe szorított rablókra.

S a hogy előre megjósoltam a szándékukat, maga a pulkovnik állt ki a fal tetejére, a hol bizonyos volt, hogy a mi puskáink golyói el nem érik, s a bástyapuskát lefektetve a három lábra, a mi vízvezetéki csatornáinkat czélozta meg vele.

— No most ide nézz! mondám Nyedzviedznek, s én is megczéloztam az ágyummal az ellenséges helepolis ormát.

Az is lőtt; én is lőttem. Hanem az én lövésem dördülése után már nem volt se bitófa, se pulkovnik a falon. Maga az orom is lerepült messzire.

A második lövéssel aztán a kőfal alját vettem czélba.

A hatodik lövésnél iszonyú robajjal dőlt össze az egész kőfal, maga alá temetve tömérdek muskétást, kik a lőréseket megszállva tarták, egy sem menekült meg élve.

Most azután a hajdemákok nagy rivallgással törtek elő a barlangból, a láncz kosarain leereszkedve s nekirontottak a megrémült ostromló hadnak; s míg azok a völgybe szorultakkal verekedtek, azalatt én a csatakigyómat egé-

Digitized by Google

szen ki a barlang szájához vontatva, a távolból segélyül érkező Potoczkyakra ágyuztam a hajdemákok fejei fölött, úgy hogy azok tökéletes diadalt vettek mind a két gróf banderiumain, s egész a váraikig verték őket, még a hostádjaikat is prédára vetve.

Ilyen hatalma van az ágyunak, a ki tud vele bánni.

(—Ez elég nagy gonosztett volt mára, mondá a nagyherczeg. Úgy hiszem mindnyájan aludni mehetünk vele, Istennek ajánlva lelkünket. Holnap majd folytassuk a vallatást.)

II. A VISZPA-OGROD.

Mikor a Nyedzviedz, a megszálló seregeket szétverve, nagy zsákmánynyal megrakodtan visszatért a Presjaka barlangba, hol én hátramaradtam, azt mondá:

— No Barán, te megérdemletted a nevedet, mert igazán «kos» voltál. Te szabadítottál meg bennünket a veszedelemből, neked köszönhetjük a diadalunkat. Itt vannak a kincsek, a miket elhoztunk, válaszsz. Tied az elsőség.

Volt ott arany, meg ezüst halommal.

Én pedig azt válaszoltam neki, hogy:

— Tudod már, Nyedzviedz, hogy én nekem nem kell se aranyod, se ezüstöd; hanem egyes-egyedül a te szép leányod, az én drága gyöngyöm, szép Madusom, azért szolgáltam, azt kérem jutalmul.

Nyedzviedz boszusan rázta meg a fejét.

— Nem tetszik nekem a dolog. Még is csak «nyegodni» vagy. Turbékolni akarsz. A kinek asszonya van, az csak félember. Az igazi hajdemák azt teszi, hogy megöleli az asszonyt, aztán megöli; vagy a ki legigazibb: az elébb öli meg. Minek neked feleséget venni? Hogy mindig arra gondolj, hogy «de jó volna otthon!» Legyen eszed! Ne légy nyegodni. Megteszlek alvezérnek, s ne gondolj a Madusra.

Digitized by Google

— Én pedig csak arra gondolok. Kimondtam. S az a nyegodni, a ki a szavának nem áll.

— Ej, ej Barán! Nem tudod, hogy mit kívánsz? Olyan helyre kívánkozol, a hová már sokan elmentek előtted, a kik mind ilyen nyegodnik voltak, mint te. Olyan ember, a ki turbékolni, sohajtozni akar, mi közöttünk meg nem maradhat. Innen a Madust csak úgy viheted el, ha elszántad rá magad, hogy minket elhagysz.

Azt feleltem neki rá, hogy megpróbálom még azt a veszteséget is valahogy elnyögni.

Nagyot kaczagott rajta.

— Tudom, tudom, Barán, hogy nem nagyon siratnál meg bennünket, ha futni hagynánk a Madussal együtt a szép nagy világba. De nem úgy megy ám az. A kire mi egyszer azt kimondjuk, hogy «nyegodni!» annak az innen elmenetele nagyon titokteljes. Nem láttad az ideérkezésed napján azt a ficzkót, a kit a sziklahasadékba bezártunk? Az is nyegodni volt. — A kik szerelmesek és nyögdécselni akarnak, azok mind azon a sziklahasadékon keresztül bocsáttatnak el közülünk. A szerelmes pár kap a kezébe egy-egy szál nagy viaszgyertyát, a hátára egy kenyeret, meg egy csobolya bort s aztán mehet a sziklába, a míg nyilást lát maga előtt s élhet, a míg a kenyérben, borban tart s nézhet, a míg a gyertyája el nem ég. Aztán csókolózhatik is. Sok százan elmentek már azon az úton. Azt hiszem, hogy minden zugban fogsz találni egy-egy pár csontvázat, a kik még most is összeölelkezve feküsznek ott. Te is oda akarsz-e a sorukba kerülni?

Ez a biztatás nekem sehogy se tetszett. Csontvázak társaságában kerülni a menyegzőbe.

Hanem mikor a szép Madus az atyja mellől a szemem közé tüzelt ragyogó két szemével, elfelejtettem az egész csontvázakból álló násznépet s azt mondtam, hogy: «azt sem bánom! nekem az én Madusom kell, ha a pokolba visznek is vele menyegzőre!»

A mint mind a ketten kijelentettük, hogy semmi félel-

Digitized by Google

münk sincs attól, hogy egymást szeretve, együtt temettessünk el a sziklahasadékba, Nyedzviedz rögtön hivatta a pópát.

Ugyanaz a nagyszakállú ficzkó, a ki a bérmálási szertartást végrehajtotta rajtam, jött elő ismét még ujabb pompás ornatusban, (ezt bizonyosan legujabban rabolták ipam uramék) s a mindenféle előttem szokatlan ceremóniák és könyv nélkül elmondott formulák mellett, (a melyeknek némelyike nagyon emlékeztetett a czigány imádságokra) összeadott minket, s arra mind a kettőnknek a fejére tettek egy-egy drága aranyos süveget, adtak ránk egy czifra subát; mindenikünknek a kezébe nyomtak egy tarisznyát élelmiszerekkel, meg egy korsót, azzal elkisértek addig a repedésig, a melybe a szemem láttára zárták be hónapok előtt azt a szegény ficzkót, a kit gyávasága miatt nem tartottak érdemesnek a társaságukban maradásra, s aztán ott lehengerítve a kő nyilásáról a nehéz sziklát, egyenkint kézszorítással búcsut vettek tőlünk, a Nyedzviedz érzékenyen meg is ölelgeté a leányát. Azzal meggyujtottak két szál viaszgyertyát, azt a kezünkbe adták; bekisértek a szűk folyosóba, s aztán hirtelen ráhengerítették a nyilásra a lezáró sziklatömböt. Azontul aztán a barlangbeli hang csak úgy hallatszott le hozzánk, mint mikor az ember egy üres csigát tart a füléhez s annak a zugását hallgatja.

A Madus intett a fejével nekem, hogy csak kövessem őt bátran. A szűk sziklafolyosó tekervényesen kanyargott odább, soha se tágulva ki jobban, mint, hogy egy ember végig haladhasson benne. Hanem egyszer aztán eljutottunk egy oldalvást bemélyedő odúba, mely valamivel nagyobb volt egy paraszthház lakószobájánál.

Madus azt mondta, hogy minek mennénk ma tovább? jó lesz itt töltenünk az éjt.

— Hiszen az éjszakát nagyon könnyű lesz itt megtalálni, mondám neki, csak a gyertyáinkat kell eloltanunk. De hogy találjuk meg aztán a reggelt? Itt nem virrad

Digitized by Google

meg a hajnal; ide nem hallik le a kakasszó. Ki mondja meg itt nekünk: «Keljetek föl! Hajnal van: szép piros hajnal!»

— Ejh Barán! dorgált meg az én Madusom, hát bánnád te azt, ha annak az éjszakának, a mit az én karjaim közt töltesz, soha se lenne virradása?

— Dehogy bánnám!

No hát letelepedtünk a leterített bundáinkra, előszedtük tarisznyáinkból az étkeinket s kedvünkre megvacsoráltunk. Borunk is volt. Ittunk, a míg jó kedvünk lett. És a jókedvből csókolódás lett.

Akkor aztán azt kérdezte tőlem a Madus:

— Mit gondolsz, hol vagyunk most? A pokolban, vagy a mennyországban?

Én azt feleltem neki: «a mennyországban».

Arra a Madus elfujta a gyertyát, s mikor sötétben maradtunk, azt kérdé tőlem:

— Látsz engem?

— Nem látlak.

— Dehogy nem látsz. Nézz csak reám s mondd utánam, a mit mondok.

Azzal elkezdte előttem elmondani a Miatyánkot, a Hiszekegyet, meg az Üdvözletet; s nekem úgy tetszett, mintha minden mondatánál fényesebb, meg fényesebb lenne az arcza, s utoljára világítani kezdene a sötét földalatti ürben.

Nem mondtam meg neki azt, a mit láttam, nehogy elbízza magát az asszony. Hanem ettől fogva megmaradt bennem az a hit, hogy a Madus az én szentem.

Soha sem voltam életemben oly igazán boldog, mint akkor, ott a sziklában eltemetetten.

Én magam talán soha sem is kérdeztem volna, hogy van-e ennek az éjszakának virradatja, ha Madus nem költögetett volna gyöngéden, mire aztán ismét meggyujtotta a kioltott gyertyákat.

— Mit gondolsz? kérdezé tőlem, mi fog történni ezentúl velünk?

Digitized by Google

— Hát én azt gondolom, hogy a hajdemákok csak tréfából próbára temettek el bennünket ide, s majd egy kis idő mulva megint értünk jönnek.

— Csalatkozol, mi soha sem kerülünk ő hozzájuk vissza.

— Csak nem hagyja Nyedzviedz az egyetlen leányát elveszni?

— Rosszul ismered Nyedzviedzet. A kit ő egyszer ez odúba lezárt, azt ő innen vissza többé soha nem ereszti.

Most már aztán komolyan megijedtem s kezdtem magamat vádolni azért, hogy egy ily szerelmi mámor miatt ezt a kétségbeejtő végzetet vállaltam magamra.

Madus azonban felkelt a helyéről s azt mondá nekem, hogy kövessem őt.

Nekem eszembe jutott az a fénylő arcz, a mit a mult éjjel láttam s megtért a bizalmam hozzá.

Madus tovább haladt a sziklarepedés folyosóján, mely később egész sorozatát a kisebb-nagyobb barlangtermeknek kötötte össze. Én minden barlangban aggódva néztem körül, ha nem látnám-e meg azokat az egymás mellett kuporgó csontvázakat, a miknek rémképével a Nyedzviedz ijesztgetett, de nem találkoztam egyetlen halottal sem.

S a barlang-folyosó egyre tovább vezetett, néhol ünnepélyes fényű termekbe léptünk, a mik úgy ragyogtak, mint a kristály, megtöltve csodaalakú bálványokkal.

Egyszer aztán, a mint a folyosó folyvást tágulni kezdett, a távolból valami fénysugár küllői löveltek be a mély sötétségbe. Az ott a napvilág.

— Mi a szabadba jutunk ki! kiálték örömteljesen ölelve szivemre Madust.

— Szabadba? Nem. Szólt ő szeliden és szomorúan. Csak egy újabb börtönbe. Majd meglátod.

Azzal átölelte a nyakamat. Itt már oly tág volt a szikla-tornácz, hogy ketten is eljárhattunk benne egymás mellett. Nem kellett már égő szövétnek. A napsugár elénk világított. Megláttuk a kék eget. Mint a bolondok, úgy futottunk

Digitized by Google

előre, hogy még többet láthassunk belőle. Az egész eget be akartuk lélekzeni.

Egyszer aztán elértünk a sziklafolyosó végére s a mi elénk tárult, az volt a «Viszpa-Ogród».

Viszpa-Ogród annyit tesz, hogy «Szigetkert».

Egy valóságos sziget, a mit tenger helyett sziklák vesznek körül.

De azok a sziklák oly meredekek, oly magasak, hogy azok közül e völgyből ki, vagy ide be semmi út sem vezet egyéb, mint a barlangi sikátor.

Kopár szirtfalak, ezer láb magasra felnyulók, toronyalakú sziklacsompók, egymáshoz sorakozva, mint egy rettenetes münster homlokzata, mély zeg-zugok, mik a sziklát végig hasítják, orgonasíp alakú bazaltoszlopok egyenesen felálló, s homlokban előrehajló rétegei, mint megannyi boltívezet töredéke, veszik körül a «Viszpa-Ogród»-ot, mely a mély völgy fenekén fekszik, mint egy zöld sziget, mint egy gömbölyded dombocska, egymásnak keresztbe-hosszába rótt mívelt földek sokszínű sávjaival tarkázva s délnek fekvő oldalán veteményes kertek koczkáival szegélyezve s aztán körös-körül fogva sűrű gyümölcsös kertekkel.

A Preszjaka-barlang szirtoldalából, szédítő magasból omlik alá, messze kiszökő ívet képezve, egy patak forrása, mely a mint porrá válik a sziklataréjokon, örök szivárványt tart a kis völgy fölött áthidalva s aztán, mint egy ezüst kigyó, sikamlik alá gyors tekergésében a völgybe, mely innen a magasból átlátszó köd fátyola alá rejtve látszik, elszórt fehér házikóival.

— Lásd, ez a mi leendő hazánk; suttogá Madus, a honnan ki nem mehetünk többé sehova. Ide küldenek a hajdemákok magok közül mindenkit, a ki vagy gyáva az ő mesterségükre, vagy megunta az ő viharos életüket, vagy szerelmes lett valami asszonyba s attól nem tud elválni.

Itt élnek azután azok mindannyian együtt és ás-

Digitized by Google

nak, kapálnak, földet mivelnek; s többet soha a világból egyebet nem látnak, mint a «Viszpa-Ogród»-ot.

Ez a kis sziklasziget volt a titka a hajdemákok egész rejtélyes hatalmának. Ez tette lehetővé, hogy az ország főnemességével oly hosszú időn át vakmerően daczoljanak.

Ez volt az ő kifogyhatlan éléstáruk.

A Viszpa-Ogród, mikor azt a hajdemákok fölfedezték, egy kopár vadon pusztaság volt, sűrűn telenőve csenevész fenyőfákkal. Nem hogy ember, de még olyan állat sem lakott benne, a mely repülni nem tud. A völgynek nem volt forrása. Kutat is hasztalan kisérlettek ásni benne, nem találtak mást, mint sziklát.

Ekkor jöttek arra a gondolatra, hogy a Preszjaka-völgy tulsó sziklafalából kiszökellő forrást átvezessék a barlangba. Onnan az aztán utat talált a repedésekkel teljes hegyen keresztül a Viszpa-Ogród völgy katlanába, a hol aztán a völgy mélyén ismét eltünt, hogy a Sziniawszkyak sóbányájában törjön elő ismét.

A mint aztán az a patak végig árasztotta a kis völgyet, egyszerre megváltozott annak a tekintete. A fenyőfák egy részét kiirtották s rozstermő földet csináltak belőle; a meghagyott fenyőfák meg óriási növésnek kezdtek indulni; az enyhe, széltől védett szigetben a legkényesebb növény is meghonosult hamar, még az ember is átváltozott, a kit sorsa idevezetett.

Igaz, hogy a hajdemákok különben is azt számüzték maguk közül a Viszpa-Ogródba, a ki az ő vad, kegyetlen szokásaikkal nem tudott megbarátkozni; de magamról mondhatom, hogy az ember egészen elfeledi a világot, ha egyszer ide került s nekem sok gyönyörűségem volt az életben; élveztem mind azt, a mi egy királyra és egy börtönbe zárt rabra nézve öröm; ismertem a remete józanságának s a mákonyevő ittasságának ellentétes üdvét; de igazán boldog csak a Viszpa-Ogródban voltam.

Egy kigyótekervényű sziklaösvény, a meredek falba

Digitized by Google

vágva, vezetett le a preszjakai barlangfolyosó szádától a völgybe szép menetelesen. Madus már jártas volt e helyen; messziről meg tudta mondani, melyik ház lakóját kinek hiják? A kis gyermekek eléje szaladtak s nevén szólíták; megfogták a kezeinket, úgy huztak be minket házaikba.

Megérkezésünkre egy kis haranglábon álló harangot kezdtek el kongatni. Mikor közelebbről megnéztem egyszer ezt a harangot, a köriratáról megtudtam, hogy az a bielovierzi zárda tulajdona volt valaha, azt is úgy rabolták bizonyosan.

Igen is. Itt minden rablott portéka volt. A szép posztó és karassiaruhák, a selyem és kamuka az asszonyok öltözetén, maguk az asszonyok is, a kik azt viselték, az ország minden részéből voltak összerabolva.

De a rablók és rablottak, ebben a rablott pompában oly ártatlan boldogságban éltek együtt, mint Ádám és Éva a paradicsomban, mikor még nem volt semmi öltözet.

Nem is az ő kezük véres keresménye volt az. Ők szántottak, vetettek, kapáltak és arattak. Bő termésüknek fölöslegét fölhordták a barlangba s elhagyott társaik ezekért cserébe adták nekik a kerek föld összerabolt pompáját. A harangot is azok lopták a számukra.

Mikor e völgyet fölfedezték, semmi vad és szelid állat nem volt benne, s minthogy felnőtt tulkot ide a barlangon át szállítani nem lehetett, a hajdemákok úgy hordták ide összekötött lábaiknál fogva rudra akasztva a szopós borjúkat, bárányokat és malaczokat, s most már csorda- és falkaszámra tenyészett a völgyben minden házi állat. Hús, kenyér, gyümölcs annyi került ki innen, hogy a világ végéig ostromolhatta a Preszjaka-barlangot akármi potentát, a bezárt őrséget ki nem éheztethette belőle.

Hanem ha azt a vízvezetéket sikerült volna elrontani, akkor egyszerre vége lett volna a Viszpa-Ogród egész dicsőségének; a völgykatlan megint olyan kietlen, lakhatlan vadonná zordult volna el, a milyen volt annak előtte, s ember és állat kiveszett volna belőle, és a szép gyümöl-

Digitized by Google

csösök az első kánikulában mind kiszáradtak volna a megszorult hőségben.

Ezért voltak oly kétségbeesve a hajdemákok, mikor az ostrom alatt a vízcsatornájukat ez a veszély fenyegette.

A Viszpa-Ogród népe egészen úgy élt, mint Ábrahám apánk családja a hajdani szent földön. A legvénebb volt a pátriárka. Az parancsolt s az osztotta fel a munkát s az aratás után a termést.

Minden ember annyit kapott a maga részére, a mennyit háza népével együtt el birt fogyasztani.

Papjuk nem volt, valaminthogy Mózes előtt a Jehovahivőknek sem volt. Vasárnapot nem tartottak; hanem a derült idő volt a munkanap, az esős idő az ünnepnap.

Nem imádkoztak; de nem is követtek el semmi vétket. A hol a családapa mind legalább is rablógyilkos volt valaha, soha egy veszekedő szót nem lehetett hallani az enyim-tied fölött, sem egy káromkodást, s azok az asszonyok, a kik semmi oltár előtt nem esküdtek a férjeikkel össze, a kiket úgy hurczoltak ide erőszakkal, olyan hűségesek voltak, hogy idegen férfi meg nem mondhatta, milyen színűek a szemeik?

A mint megérkeztünk, a patriarka, a kit Zorawnak hittak, magához hivott minket lakomára, a törzslakosokkal együtt, a kiknek a száma mehetett nyolczvanra. Mind rettegett rablók hajdanában, most pedig békességes pásztorok és szántóvetők.

A lakoma után kivezetett minket a patak partjára, s egy közös kobakból mindannyian testvériességi áldomást ittunk friss vízből; más italt itt nem mérnek, s végül a kobakot összetörtük a szövetség megmásíthatlan jeléül.

Ott azután kimérte az öreg a számunkra a házhelyet, azt kiczövekelték; azzal neki állt az egész falu népe az építésnek, egyik a szálfákat vágta, másik ácsolt, fürészelt: a jövevény, az új letelepülő számára az egész község dolgozik. Két nap alatt tető alatt volt a kis hajlék, ellátva kezdetleges butorokkal, edényekkel; az akolban fejős

Digitized by Google

tehén, kecske, az asszony számára. Tőlem meg azt kérdezte az öreg, hogy miféle szerszámokat adjon, a mikkel valami munkához kezdjek?

Átláttam, hogy itt dolgozni kell; a mit énnekem az iskolában nem tanítottak, sem pedig a táborban. Én a kovácsmesterséget választottam. Ott mégis kerül valami vas a kezembe, a mi nélkül én szerencsétlennek érzem magamat.

Azonban igen rövid idő alatt egészen kibékültem az állapotommal. Az embert a rabság elálmosítja.

Kivált az ilyen rabság, a hol a börtönfalat a végtelen bérczoldalak képezik, s a börtön egyetlen ablaka a menynyei firmamentum. Keresztülásni e falat nem lehet, se ehhez az ablakhoz fölkapaszkodni s kiszökni rajta.

Az ember ellankad utoljára s megadja magát.

Én már egészen megszoktam, hogy egész nap verjém a vasat s aztán a tűzhely mellett sütő-főző feleségemhez hazatérve, hallgassam az ő apró bajait, hogyan fulladt bele a kis kácsa a tojásba? s tanakodjam vele, vajjon a savanyú kecskerelevél volt-e az oka, hogy a tehénnek a teje összement? vagy a pemétfű, a mivel a fejőedény ki lett forrázva?

Mikor pedig aztán egy napon az én kedves Madusom szemérmes arczpirulással sugott meg nekem valamit, a mitől a férfi szív nagyot szokott dobbanni örömében, kevélységében, akkor meg aztán épen semmire se gondoltam többé az egész világon.

Egész napomat az a gondolat foglalta el, hogy apa leszek.

Családom lesz, s annak ez a földfolt lesz az otthona.

Ez a gondolat olyan volt, mint a fának a gyökere, oda nőttem általa ehhez a földhöz.

Mennyire megbecsültem ez órától fogva az én jó Madusomat!

Igérhetett volna nekem a sors akármit. Igérhette volna végtől végig azt az egész tarkabarka képet, a min azután

Digitized by Google

keresztül vitt, cserébe a Madusomért, meg ezért a kis házikóért, a mit az ő vidám danája fölvett, mikor már messziről közeledtem, dehogy cseréltem volna meg vele!

III. A KOLTUK-DENGENEGI.

Én már egészen meg voltam nyugodva a magam csendes boldogságában; egész világom a Viszpa-Ogród sziklakeretében volt, s egész sorsom abban az édes mosolygásban, mely hazatértemben az én jó Madusom arcáról tündöklött elém.

A kovácsműhelyben csak délelőtt dolgoztunk; a délután mindenkinek arra volt hagyva, hogy a maga háztáját gondozza.

Épen egy bölcsőnek való kast fontam szép piros fűzfaágakból, a folyosóm tornáczán ülve, a mint egyszer csak egy sötét árnyék elfogta előlem a nap sugarait, a mi már a magas sziklák között leáldozni készült. (Itt a Viszpa-Ogródban nyáron is nyolcz órakor kelt föl a nap, s öt órakor már esteledett.)

A mint feltekinték, Nyedzviedz alakját láttam magam előtt. Ez volt az, a mi árnyékát rám vetette.

Megdöbbentem.

— Te is ide szorultál már, a Viszpa-Ogródba? kérdém tőle. Az ellenség vert ki, vagy társaid számüztek?

— Nem, Barán, felel a vezér. Nem azért jöttem ide, hogy köztetek maradjak; hanem hogy téged is magammal vigyelek. Nem érünk nálad nélkül egy ütet taplót. Az ágyuval senki sem tud bánni. Pedig most nagy dologhoz készülünk. Egy gazdag karaván jön a mohilovi búcsúra Törökországból: gazdag török, rácz és zsidó kereskedők. Sok katona kiséri őket. Ezt kézre kell kerítenünk. S onnan mindjárt fordulunk Berdiczovnak. Ebbe a kolostorba van összehalmozva a gazdag barátok minden kincse. Olyan erősség az, mint egy vár. Széles falai vannak lőrésekkel s

Digitized by Google

a barátok nagy számú őrséget tartanak benne. Ágyu nélkül azt meg nem ostromolhatjuk. Velünk kell jönnöd. Én megtęszlek zászlótartónak a seregnél és alvezér fogsz lenni utánam.

Erre a szóra a Madus is kijött a konyhából s nem hogy örült volna az apja látásának; hanem még inkább rátámadt:

— Minek jön kend ide, az én jámbor, szelid Barámomat elcsalogatni innen? Ő meg van elégedve a maga kis gunyhójával és kicsi feleségével. Nincs neki szüksége a kendtek rablott kincseire. Minket eltemettek kendtek; mi meg vagyunk halva. Hagyjanak nekünk békét a más világon.

A Nyedzviedz erre azt mondá nekem:

— Hallod-e, Barán! Ki parancsol egy asszonynak a háznál? Vagy az ura, vagy az apja. Ha te, az ura, nem tudsz parancsolni neki, hát majd akkor én, az apja, megmutatom, hogy hogyan kell egy asszonyt kifizetni, a ki akkor beszél, mikor nem kérdezik.

Én aztán, ismerve a vezér heves természetét, nyájas ölelgetéssel rávettem a Madust, hogy térjen be velem a házba, ott aztán egészen lebeszéltem a lábáról azzal a kecsegtetéssel, hogy csak hadd menjek én most el az apjával, majd ha egyszer annyi pénzt szereztem össze, hogy abból tisztességesen meg lehet élni, s aztán vezéri állásra jutottam a hajdemákoknál, akkor visszatérek ő hozzá s hatalmamnál fogva kiszabadítom őt ebből a magányosság sírkertjéből s elviszem őt magammal valami nagy városba, a hol selyemruhájával fogja söpörni a földet s nagyságos asszonynak fogják hivni.

Ez a biztosítás a szivére hatott. Nagy sirások és ölelgetések között, nagy nehezen eleresztett a Nyedzviedzzel; de még mikor a sziklaösvényről visszatekintettem a völgybe, akkor is ott láttam a kis fehér házunk ajtajában piroslani fejkendőjét. A kedvencz galambja egész a barlang szájáig elkisért, s ott leszállt a vállamra s a fülembe turbékolt; úgy kellett erővel elhajtanom.

Digitized by Google

A régi czimborák nagy üdvriadallal fogadtak, s föltámadásom ünnepét nagy ivással ülték meg. Én is, a mint a bort újra megizleltem, a miben régóta nem volt már részem, úgy elfeledtem az egész Viszpa-Ogrodot, mint egy álmot. Tudva van, hogy egy borivó ember, ha sokáig visszatartóztatta magát az italtól s aztán megint hozzájut a kancsóhoz, kegyetlenebb ivó lesz, mint a ki folyvást gyakorlatában maradt.

A hajdemákok nem is ittak más bort, mint tokajit. Ki tudták válogatni a főurak és papok pinczéiből az asszuszőlős átalagokat.

Másnap a preszjakai barlangból felkerekedtünk a mohilovi búcsúra.

Tizenkét napi járásnyi távolban esik az a barlangvárhoz.

Azon vidéken nem is tudtak talán róla, hogy vannak hajdemákok a világon, vagy legfeljebb a dajkák meséltek felőlök. Ki gondolt volna arra, hogy egy más országból kerekedjék elő egy ilyen hatalmas rablócsapat.

Mindig éjszaka utaztunk, olyan vadonhelyeket válogatva, a miken rendes utazó soha nem jár; nappal rejtőzve maradtunk sűrű erdőkben, mély, lakatlan völgyekben; kémeink, tudakozóink, mindenféle álruhákban mértföldnyire jártak előttünk.

Nem tértünk be semmi faluba élelmezés végett, a mi szárított hust hoztunk magunkkal, azzal éltünk az egész úton, meg erdei gombával.

Végre megtudtuk, hogy a törökországi karavánnak mikor kell megérkezni Mohilov alá.

Egy mocsári erdő két oldalán elrejtőzénk s két napig vártunk ott, életjelt nem adva magunkról.

Ekkor már utolsó élelmiszerünk is elfogyott s minekünk a rejtekeinkben nem volt mit ennünk más, mint nyers békahus és madártojás.

Ott vonultak el előttünk a vásárosok, a kik mind a mohilovi bucsúra siettek, megrakott öszvéreikkel, társzeke-

Digitized by Google

reikkel; vitték a sok borsoskát, pereczeket, füstölt kolbászt, turót ládákkal, vendelyekkel, a drága borokat, méhsört tömlőkben, hordókban. Mi majd elepedtünk értük s csak a kezünket kellett volna kinyujtani utánuk. De a vezér tilalmat vetett ránk: «nem zabálni jöttetek most ide!»

Már fogytán volt a türelmünk, a mint egyszer nagy dob-, trombitaszó jelenté, hogy most jönnek már, a kikre oly szívszakadva várunk. Öszvéren, lóháton, tevepupon ülve, kétkerekű, ökörvontatta födött szekéren valami másfélezer ember. Közöttük feles számú katonák, pánczélingben, ostromtutyival, alabárddal és muskétával. — Elegybelegy társaság volt.

Mi nagyon is sokan voltunk ellenükben; valami háromszázan.

A mint egy jelszóra egyszerre kitörtünk a mocsár bozótja közül, az egész karaván összezavarodott; a katonák elkezdtek lövöldözni, nem nézve, hogy kit találnak; mi pedig akárhová lőttünk, az a tömegben nagy pusztítást tett; lett nagy zűrzavar, a ki futhatott, elfutott, prédára hagyva szekerét, öszvéreit; a hajdemákok ördögmódra dúltak a megrémült vásáros nép között, hogy én egészen elkábultam a borzasztó öldöklestől, a mihez hasonlót még soha sem láttam, s egészen elzsibbadtan ültem le egy zsombikra. A fejem zúgott.

Egyszerre egy vén török kalmárt látok felém biczegni, a hóna alatt egy mankóval. Sánta is volt, vén is volt, meg is volt sebesülve.

Egyenesen felém tartott, s mikor odaért hozzám, mankóján végig ereszkedve a földre, azt mondá nekem:

— Nosza fiam, huzd ki hamar a jatagánodat s vágd le a nyakamat, kérlek.

Én csak elbámultam ezen a furcsa kivánságon s azt mondtam neki: «én ugyan nem teszem ezt a bolondot».

— De csak vágd le kérlek a nyakamat frissen; aztán neked ajándékozom az én «Koltuk-dengenegi»-met.

Digitized by Google

«Koltuk-dengenegi» annyit tesz törökül, hogy «Koldus tengetőbot».

Én azt feleltem erre az öregnek:

— Már én bizony nem öllek meg téged «baba»; mert én se nem haragszom rád, se gyilkos nem vagyok. Magam is úgy kerültem a hajdemákok közé, mint Pilátus a credóba.

— Tudom, fiam, mondá az öreg. Látom az ábrázatodról, hogy te jobb ember vagy a többinél, épen azért fordulok tehozzád s egyuttal, mikor arra kérlek, hogy tégy velem irgalmas emberi cselekedetet, tégedet is boldoggá akarlak tenni. — Ne félj semmit az én nyakamat gyorsan levágni, nem lesz az gyilkosság tetőled. Mert meggyilkolni csak azt lehet, a ki élő ember; azt mondja az Alkorán, a mi egyedüli igaz könyv a földön. Én pedig nem vagyok élő ember többé; mert én nekem valamelyik lesben álló orgyikos a puskájával a hasamba lőtt. Az ilyen seb pedig halálos és mindig gyógyíthatatlan. Nekem el kell pusztulnom vele. Ellenben a fájdalom és vérvesztés miatt elfutni nem birok, s ha a rablók kezébe jutok, azok mindenféle válogatott kínzásokat fognak velem elkövetni. Azért kérlek, hogy szabadíts meg egyszerre a szenvedéseimtől, s vágd le a nyakamat ezzel a szép jatagánnal. Nézzed, milyen szép jatagán. Ezt is neked adom örökbe.

Nekem azonban még ekkor sem volt kedvem az ő kopasz fejét levágni s leráztam a nyakamról a kérelmével.

— Eredj, baba, ha meguntad az életedet, vágd le magad a nyakadat azzal a szép jatagánnal, vagy kösd fel magadat, elég sok szép fa kinálkozik itt számodra az erdőben.

Erre az öreg török áhitatos képpel így felelt:

— Jaj, édes fiam, azt én nem tehetem. Tudod, hogy az Alkorán szerint, (a mely pedig egyedüli igaz könyv a földön) hétféle pokol van; egyik mélyebb és gonoszabb, mint a másik. A legfelső a mienk, igazhivő muzulmánoké, a második mindjárt a tiétek, Krisztus hiveié; a

Digitized by Google

hetedik a Gyehenna pedig az istentagadóké; de negyedik a «Morhut» azoké, a kik öngyilkosul maguk vetnek véget az életüknek. Nekem tehát három pokollal mélyebben kellene leszállnom, ha a te tanácsodat akarnám elfogadni. És abban a három pokolban háromszázharminczhárom esztendeig kellene bujdokolnom, a míg csak a magam poklába eljutnék; a míg, hogyha egy hitetlen kezétől esem el, a milyen te vagy, az Alkorán szerint, mely bizonyára nem hazudik, egyenesen a paradicsomba jutok föl.

Nagy volt a csábítás. Egy jámbor törököt a pokolból egyenesen a paradicsomba szállítani föl, a saját kívánatára.

De én mégis ellenálltam. Eszembe jutott, hogy a saját szentirásunk, a mely pedig szintén egyedül igaz könyv a földön, azt mondja, hogy a ki fegyverrel öl, fegyver által fog elveszni, s megint csak eltoltam magamtól az öreget, a ki minden áron rám akarta kötni a fejét, mint a házaló festett kelméjét.

— De lásd, neked adom a koltuk-dengenegimet is, könyörgött az öreg előttem.

— Aztán hová legyek én a te mankóddal?

— Nézzed fiam, szólt az öreg. Ha ezt a hónaljtámaszt lesrófolod róla, hát meglátod, hogy ez a koltuk-dengenegi meg van töltve aranynyal.

Azzal lesrófolta az öreg a mankó vánkosát s egy csomó aranyat töltött ki belőle a markába. Nagyon sok pénz lehetett ott. A szemem is káprázott tőle.

— Ezt mind neked adom.

Én mégis ellenálltam a csábításnak.

— Nem ér az nekem semmit, baba; a hajdemákoknál az a törvény, hogy senkinek se szabad magánál pénzt tartani. A mit rabolnak, a Preszjaka-barlangba érve, mind átadják a vezérnek, s az mind a közös kincstárba vándorol. Jaj volna annak, a kinél egy árva lengyel-garast megtalálnának. A hajdemák nem magának rabol; hanem a társaságnak. Mert a hajdemák semmiért sem fizet.

Digitized by Google

Azért én nekem a te aranyaid semmit se használnának, csak veszedelmemre volnának.

— Dehogy nem, szólt az öreg; látod fiam, te jobb ember vagy, mint a többi, fiatal vagy még; nem neked való élet ez. Ha az én sok pénzemet öröklöd, azzal elmehetsz Oláhországba, Havas-Alföldre, a hol senki sem ismer rád. Vehetsz magadnak falut, kastélyt, jobbágyokat, megházasodhatol, talán van is már fiatal szeretőd: élhetsz vele nyugodalmasan, boldogan; nem kell az erdőket, barlangokat bujnod.

Ez a szó szeget ütött a fejembe. Eszembe jutott az én kedves, jó Madusom. Ha én azt a Viszpa-Ogrodból magammal elvihetném; ha én őt tisztességes, boldog életű úri asszonynyá tehetném! s miért ne történhetnék az meg? Most már zászlótartó vagyok a hajdemákok között. Nem sokára alvezér leszek. Egyszer, mikor a Nyedzviedz valami rablókalandra a társaság zömével messze eltávozik, én az otthon maradtakat leitatom, egy kis jó theriákot keverek a méhserük közé, s mikor valamennyit elnyomja az álom, én Madusommal együtt megszököm tőlük. Ez olyan kecsegtető gondolat volt, hogy önkénytelenül nyujtottam ki a kezemet az öreg török handzsárja után.

— De hová dugjam én el ezt a te sok pénzedet?

— Hagyd csak a koltuk-dengenegiben. Mikor visszakerülnek a hajdemákok, panaszkodjál előttük, hogy a lábad összezsugorodott a hideg mocsárban állástól. Sok emberen megesik az, a ki a vízben meghűti inait, hogy azok összerándulnak s örök időkre kacska marad. Akkor bizonyosan el is fognak hagyni maguktól, mert sánta czimborát nem örömest hordanak magukkal a rablók. Te pedig a kincseket folyvást a te hónad alatt hordozhatod.

S aztán még megtanított rá az öreg, hogy hogyan kössem össze a bal lábamat, hogyan tegyem a sarkamat a koltuk-dengenegi kiálló csapjára, s hogy járjak azontúl féllábon.

Digitized by Google

A Madusomra gondoltam, a kiért el tudtam volna féllábon menni egész Jeruzsálemig.

— No már most hát fogd a jatagánom a markodba, szólt az öreg, s aztán még ő tanított, hogy hogyan bánjak vele. — Ne úgy csapj le vele, mint a mészáros a taglóval, hanem úgy húzd végig csapás közben, mint a hegedüvonót. Majd én odatérdelek eléd. Aztán csak ide vágj, nézd, a hol az első gerinczcsont kiáll a nyakszirtből. Aztán merően odanézz a szemeddel, a hová vágsz, s a jatagánt egyenesen fogd, hogy a markolata megfeküdje a tenyeredet, akkor szépen az élével fog találni, nem bicsaklik félre.

Addig beszélt, addig biztatott, míg egyszer az ördög megtaszította a kezemet, (a ki mindig ott leskelődik a halandó ember háta mögött) s én csak azt vettem észre, hogy egy fej nélküli ember esik a lábamhoz, a két térdemet átölelve, míg egy embernélküli fej messze gurul alá a lejtőn ide-oda csapva magát a fák törzseihez.

(«Homicidium», emberölés, diktálá a soltész a jegyzőnek.)

(«Igen, de enyhítő körülmények között», veté közbe a nagyfejedelem; a megöltnek saját kivánatára, az Alkorán helyeslése szerint s a hátul leskelődő sátán incselkedése mellett.)

— Mégis emberölés volt az, folytatá Hugó. S én nagyhamar megbántam, hogy ezt tettem; mert keservesen meglakoltam érte. A véres tett végrehajtása után fogtam a mankót a hónom alá, s megpróbáltam sántikálni. Úgy baktattam a czimboráim után.

Azok roppant prédát ejtettek. A ki el nem futott a karavánból, azt levágták s lerakva az elfogott öszvérekről a zsákmány javát, azt a saját vállaikra vették; mert azon az úton, a melyen ők járni szoktak, teherhordó állattal nem lehet botorkálni.

Mikor én a mankóval sántítva eléjük kerültem, nagy hahotával fogadtak.

Digitized by Google

— Hát téged mi az ördög lelt? Kérdé tőlem Nyedzviedz.

— Jaj, hagyd el! odavagyok! nyöszörögtem én keservesen. Koldussá lettem, a mint egy sánta törököt, a ki a mankós lábával nem tudott előlem elfutni, megöltem, az haldokolva azzal átkozott meg, hogy «no hát vedd hasznát a koltuk-dengeneginek s légy olyan sánta mint én!» S abban a perczben úgy összezsugorodott a bal lábam, hogy nem tudom többé kinyujtani.

— Bizonyosan megbánta a lábad a hideg vízben álldogálást, mondá Nyedzviedz. Megesik az az ilyen kényes kutyán, mint te vagy. De ne félj semmit. Van közöttünk, a ki az ilyen baj meggyógyításhoz ért. Hej! Przepiorka! Jer ide!

Megszeppentem. Ha vizsgálat alá veszik a lábamat, kisül, hogy semmi baja sincs. Igyekeztem az inaimat minél jobban megfeszíteni, hogy görbe maradjon a lábam, a míg Przepiorka tapogatja, kenegeti, huzogatja, hogy csakúgy ropog bele minden csontom.

Egyszer aztán azt mondá Przepiorka, hogy:

— Bizony össze van ez a láb zsugorodva egészen.

Erre én elfelejtkezem magamról, s ijedtemben ki akarom nyujtani a lábamat . . . s akkor aztán még nagyobbat ijedek. A lábam, a mit sántának hazudtam, valósággal össze volt zsugorodva, nem tudtam többé kinyujtani.

Megvert az Isten. Rajtam maradt a veszedelem, a mit magamra hazudtam.

Csakugyan sánta maradtam igazán s nem tudtam lépni a koltuk-dengenegi nélkül.

Hej, hogy átkoztam magamban azt a vén törököt, a ki a koltuk-dengenegit örökül rám hagyta!

IV. A BERDICZOVI ZÁRDA.

— Ne búsulj semmmit! mondá Nyedzviedz, mikor azt látta, hogy keservesen vakartam a fejemet, azon való

Digitized by Google

bánatomban, hogy a lábamat nem birom leereszteni. — Most veszszük még csak igazi hasznodat, hogy megsántultál. Ilyen ember kellett nekünk régen.

Azzal parancsot adott egy széles vállú ficzkónak, hogy vegyen föl a nyakába, s aztán úgy lovagoltam emberháton, ha az egyik elfáradt, változtatva a paripát egész az oczakovi erdőkig. A gonosz hajdemákok azzal álltak rajtam boszut a kényszerü megnyergelésért, hogy folyvást dalolták előttem-utánam azt gúnydalt, hogy: «Fáj a kutyának a lába. Megütötte a szalmába».

Az oczakovi erdőben pihenőt tartottunk, ott azután azt mondta nekem a Nyedzviedz:

— No Barán, te tovább nem jösz velünk, hanem elkecskebokázol a biczebócza lábaddal Berdiczovba. Ott kikémleled a dörgést. Aztán visszasántikálsz hozzánk a Presjakavárba, s hirül hozod, a mit kitanultál. Akkor aztán attól függ, hogy milyen erővel induljunk neki? Mert én el akarom foglalni Berdiczovot.

A mohilovi merénylet csodálatos sikere elkapatta a rablóvezért. Mivelhogy itt háromszázad magával kétezer embert szétvert, a kik közül legalább ezernek volt puskája, most már nem kevesebbre gondolt, mint hogy egy bekeritett várat bevegyen ostrommal.

Arra pedig, hogy valaki Berdiczovba bejusson, semmi sem volt olyan jó alkalmatosság, mint egy sánta láb.

Messze földről, még külső országról is ez volt valamennyi sántának, kacskának, zsugorodott tagúnak és inaszakadtnak a találkozó helye.

A berdiczovi úton egyik csapat a másikat érte, a ki mind a csodatevő helyre igyekezett. A ki rongyos volt, mankójával mérte végig az utat, a tehetősebbek öszvérre kötözve vitették magukat. A falusi parasztot talyigába fektetve tolta a felesége; a grófok aranyos zsellyeszékben vitették magukat s a polgárok kétkerekű ökrös szekeren utaztak mind Berdiczov felé.

Berdiczov a fehér barátoké volt, egy kellemes völgy

Digitized by Google

teknőjében kiemelkedő halomra építve. Maga a kolostor erős bástyákkal volt körülvéve, a miket még körösköril vízárok is védett, sánczkarózattal. A domb tövében volt egy hévízforrás, mely az árkokat ellátta s távolabb már hétkerekű malmot hajtott. E vízárkon át csak szűk felvonó hidon lehetett a bekerített kolostorba bejutni. A tömérdek bucsujáró nép — a kolostor falán kívül épült városkában talált elhelyezést, s egyszerre száz embernél többet nem eresztettek be, akármilyen nagy ünnep volt, mert több nem is fért be a templomba; hanem ha nagy volt a sokaság, egész nap tartották a misét, az egyik száz ember bejött az egyik kapun, a másik száz kiment a másikon. Az udvaron, a bástyákon pedig állig, sarkig fegyverezett őrség volt felállítva mindig éjjel-nappal, s gond volt rá, hogy a látogatók semmiféle fegyvert be ne hozzanak magukkal.

Mert a berdiczovi kolostorban mesés kincsek voltak felhalmozva. Nem csodálom, hogy úgy fájt azokra Nyedzviedznek a foga.

Egy oltár vert ezüstből csinálva, a mit Sztaniszló fejedelem ajándékozott a kolostornak; egy áldozó-asztal, a minek tömör arany táblájára volt felvésve az ajándékozó Leszczinszky grófnak a csodás története; fogadalmi képek, csupa drágakövekből rakott mozaikmunkával, arany kelyhek és medenczék, karbunkulusoktól szikrázó szentségtartók, régi koronák, a miknek viselői kétszer akkora fejüek lehettek, mint mi vagyunk; keresztek, miken a zafiroktól és igazgyöngyöktől nem látszott az arany; drága ereklyetartók, ezüst szekrények, miken aranyból vert szobrok vannak; aztán csodálatos mesterművű órák, a mik mind jártak, ütöttek és harangoztak, s e szemvakító pompa és gazdagság, e kincshalmaz és művészi remek közepett, azok a mankók, a miket az itt csodamódon meggyógyult nyavalyások itt hagytak.

Mikor legelőször e kincstárházba beléptem, a sok drágaság között ezeket a mankókat láttam meg legelébb.

Digitized by Google

Hej de örömest itt hagynám én is azt az átokverte koltuk-dengenegit, a mi a hónom alá szegődött, a benne levő aranyokkal együtt.

Aztán megzendült az ének a khórusban.

Én nem tudom azt kimondani, hogy mit éreztem az ének alatt. Nem láttam én e templomnak sem ezüstjét, sem aranyát; nem számláltam, mennyi mázsára mehet az? mert én csak azt a szent képet néztem ott az oltáron, a mi le nem vette rólam a szemeit, mindenütt rám nézett, mintha a lelkembe nézne, s ott olvasná, hogy én e szent helyre gonosz, istentelen szándékkal jöttem s szemrehányásokat tenne érte; az az ének egészen kiforgatott az idáig hozott gondolataimból, úgy, hogy senki a nyomorékok és szenvedők gyülekezetében őszintébb vezekléssel nem verte a mellét az öklével, s nem csúszott térden a márványpadlat fölött, mint én.

Midőn a szertartásnak vége lett, egyenkint mindenkit odabocsátottak a perjel elé, hogy átvegyék az áldást.

A perjel hosszú őszszakállú agg volt, a hogy az öreg Istent festik. Minden vonásában az a véghetetlen jóság kifejezése.

Előre tudtunkra volt adva, hogy a fehér barátok a beköszöntő látogatóktól nem fogadnak el semmi ajándékot. Csak búcsúvételnél teljesíti azt, a kinek tetszik. A perjel kiosztja az áldást az eléje járulók között; a nélkül, hogy kérdené, ki az igazhívő, ki az eretnek; lehet zsidó, lehet mohamedán, mindenkit egyformán megáld. S lehet valaki tele halálbűnökkel és vétkek elkövetésének rémes szándokaival, meg nem gyóntatja előbb. Megáldja, úgy bocsátja el, s csak azután, ha a megtérő vétkes visszatér másodszor is, megenyhülve, akkor fogadja el tőle a gyónást és az ajándékot.

Én egészen megtörve kerültem ki a templomból. Elfeledtem, hogy miért vagyok ide küldve? nem jutott eszembe kikémlelni a sánczok erejét, a felállított mozsarak lőképességét, az őrség létszámát, csak biczegtem a többi búcsú-

Digitized by Google

járókkal tova, annak a zsolozsmának a dallamát dudolva magamban, a mit a többiek hangoztattak; míg a hévízforráshoz elértünk. Itt engem is levetkőztettek, s beleültettek egyikébe azoknak a bakoknak, a miken a sánták, zsugorodottak úszkálnak a víz fölött. Urat és szegényt nem lehet itt megkülömböztetni.

Mikor kijöttem a vízből, már nem voltam sánta többé. Az összezsugorodott lábam olyan ép volt, mint a másik.

«Miraculum! Miraculum!» kiáltozá az egész gyülekezet, s én magam elkezdtem sírni, mint egy gyermek.

Hát mégis van Isten! Daczára annak, hogy én annyiszor mondtam, hogy nincs?

Hát nem bánthatom meg őt annyira, hogy mikor hozzá fordulok meg ne bocsásson?

Fogtam a mankómat, most már nem a hónom alá, hanem a vállamra vetve, úgy tértem vissza a perjelhez.

Rám ismert és szeliden mosolygott.

Odatérdeltem elé, s azt mondtam neki, hogy gyónni akarok.

És aztán meggyóntam neki mindent.

Hogy a hajdemák-vezér megbizásából jöttem ide, kolostora erősségét kikémlelni. Hogy a rablók meg akarják támadni Berdiczovot, s van ostromágyujok is, a mivel a falakon rést lőjjenek. Van négyszáz elszánt czimborájuk, a ki képes halálveszélylyel megmászni a falakat.

Az ősz perjel meghallgatta gyónásomat és feloldott.

Aztán azt mondá:

— Eredj vissza azokhoz, a kik küldtek. És aztán vigy nekik tudósítást arról, a mit tapasztaltál. Hadd jöjjenek. Te maradj ott velük és a mit rád biznak, hogy az ostromágyuval lövesd a kolostort, azt teljesítsd.

— Én tegyem azt, atyám? szólék elbámulva.

— Igen. A pattantyustól függ, hogy milyen sikere legyen az ágyuzásnak. Lőhet jól, lőhet rosszúl. Inkább te légy ott, mint más.

— Rajta leszek, hogy rosszúl lőjjek.

Digitized by Google

— Tőled függ, hogy a felmentésünkre jövő seregnek elég időhaladéka legyen megérkezni. Te az ostromot elhúzhatod hosszasan.

— Úgy fogok cselekedni.

Annak a bizonyságára, hogy a szavamat híven be fogom váltani, otthagytam a töröktől kapott mankómat is a perjelnél. A hála is ösztönzött rá. Cserébe egy kigyógyult sánta lábért még az olyan mankó sem drága, a mi aranynyal van bélelve. Azt is megmondtam a perjelnek.

— Jól van fiam, szólt a kegyes öreg. Ha bennünket megszabadítani serénykedel, s a veszedelem elfordul rólunk, én visszaadom a nálunk hagyott aranyaidat s még azonfelül is adok neked valamit, a mi többet ér sok siklus aranynál: utat a megtérésre. Befoglak ajánlani az ország hatalmasaihoz, hogy derék ember módjára élhess tovább s nevednek becsületet szerezz. Ezt a szűz Mária képet pedig vidd haza a feleségednek.

Egészen megtérve, töredelmes szívvel kerültem vissza a Preszjaka-barlanghoz.

Ott azonban rögtön újra kellett kezdenem a hazugságot, mert ez által a hajdemákok tőrbecsalása volt a czélom. Czimboráim újjongva fogadtak, a mint meglátták, hogy ép lábbal jövök; én aztán azt hazudtam nekik, hogy valami boszorkány gyógyított meg ördöngős ráolvasással a tagzsugorodásból. Azt elhitték. Ha elmondtam volna igazán, hogy a berdiczővi perjel áldása fogott rajtam, mindjárt gyanúba vettek volna.

Akkor aztán haditanácsot ültünk s én elmondtam a vezérek előtt, a mit a számukra hoztam.

Annyit már kifundáltam a magam eszével, hogy a jó hazugsághoz megkívántatik, hogy legyen benne valami igaz; mert a nélkül az embert hamar rajtakapják.

Leirtam a kolostor kincseit, hozzátéve még azokat is, a miket nem láttam, a kádakkal álló arany és ezüst pénzt. Erre fájt leginkább a hajdemákok foga. A Nyedzviedznek magas vágyai voltak. Az volt a terve, hogy ha egyszer

Digitized by Google

nagyon sok pénzt összegyüjtött, zsoldjába fogadja valamennyi szétszórt rablóbandáját a Kárpátoknak, s azokkal egyszerre közös terv szerint megrohanja a halicsi városokat, a főurak kastélyait lerombolja s aztán kikiáltatja magát nagyfejedelemnek. Számított rá, hogy ha az urakat és papokat kell kirabolni, a nép melléje áll.

Egész éjszakán át elbeszélgetett velem e rémséges terveiről, a miknek sehol sem volt vége. Meg nem akart addig állni, a míg valamennyi istentelenek pápájává meg nem teszi magát.

A kolostor erődítményeit aztán úgy irtam le a rablók előtt, hogy azok hosszú ostromot várnak s igen erősen vannak védelmezve. Pedig a mi csatakígyónkkal az első nap rést lehetett volna rajtuk lőni, s az ő rozsdás taraczkjaik nem sok kárt tehettek az ostromlókban. A perjelt magát úgy irtam le, mint a ki nagy hadvezéri talentum. A vízárkok leirásával, a mik a víz alá rejtett hegyes karókkal vannak teletüzködve, egészen elvettem a kedvét a rabló hadnak, hogy rohammal támadja meg a sánczokat. A «spanyol lovasokról» és tűzaknákról is tudtam nekik csodadolgokat beszélni, úgy, hogy egészen megnyugodtak az én szakértően formált tervemben. Én a mi sugárágyunkkal a bástya egy részét úgy fogom lerombolni, hogy annak az omladványa a vízárkot betemesse, akkor azután ott a résen könnyen keresztül hatolunk.

A Nyedzviedz kedvét annyira megnyertem, hogy teljhatalmat adott az ostrom vezetésére.

Én különös kegyül csak annyit kértem tőle, hogy engedjen egy napra visszamennem a Viszpa-Ogródba, hadd látom meg az én kedves Madusomat, a ki azóta azt hiheti, hogy tán meg is haltam.

Nem örömest állt rá Nyedzviedz.

— Ismerem az asszonyfélét. Nem jó a harczosnak aszszonnyal szóba állni, mikor harczba akar menni. Az még rosszabb, mintha imádkoznék. Az asszony mindjárt sír, s abban a vízben a gyönge szív hamar megolvad.

Digitized by Google

De én addig erősködtem a kívánságom mellett, hogy kénytelen volt engedni.

Még egyszer megnyitották előttem a Viszpa-Ogród szikla folyosóját.

Szép őszi délután volt, mikor a meredek sziklalépcsőzeten a csendes kis sziklaszigetbe leballagtam.

Már messziről hallottam, kis házunkhoz közeledve, az én kedves Madusom ismerős danáját.

Megérezte a jó lélek, hogy közeledem és kifutott elém.

Mintha most is látnám, milyen szép volt, milyen öröme volt.

Azt hitte, hogy már most ott maradok végkép.

Nem rontottam el az örömét. A búcsúzás pillanatára halasztottam azt a szót, a mi majd könyekre fakasztja, hogy újra eltávozom messze, veszélyes útra.

Azt az egy éjszakát boldogságban akartam eltölteni.

Engedtem neki, hogy előbb ő mondja el a maga dolgait. Hadd dicsekedjék el vele, mennyi aszalt gyümölcsöt, mennyi füstölt pisztrángot rakott el télire, hány döböz turóval látta el a házat? Milyen szép vásznat szőtt a maga termesztette lenből. Aztán nagy pirulva, nagy dicsekedve megmutogatta a maga készítette kincseit. Egy kis parányi gyöngyös főkötőcskét, egy legapróbb embernek való zubbonykát, hogy azoknak láttára majd a szivem ugrott ki a helyéből.

Azt suttogta hozzá, hogy mikor a karácsony ünnep eljő, akkor az ő bethlehemi jászolkája is kész lesz.

Oh mint szerettem volna itt maradni nála: örökre a Viszpa-Ogródban maradni.

De hát nem lehetett. Nagyobb terveim voltak vele. Ki akartam őt innen szabadítani; elvinni magammal s úrasszonyt csinálni belőle.

Mikor aztán ő kifogyott a dicsekedésből, akkor rám került sor, hogy mondjam el én is, a mi azóta történt velem.

No azzal nem volt ok valami nagyon dicsekedni. S úgy

Digitized by Google

tapasztaltam, hogy az a Madus, a ki a Viszpa-Ogródban a galambokat eteti, nem ugyanaz, a ki a Nyedzviedzzel minden rablókalandra együtt járt; mert a karaván kirablása történetének elmesélése alatt valósággal kilelte a hideg, úgy elborzadt tőle. Hát még mikor a sánta lábam történetét elmondtam neki! De újra felemelkedett aztán, mikor meggyógyulásom csodáját elbeszéltem, s attól aztán ő is meggyógyult végkép, mikor a boldogságos szűz képét átadtam neki, a mit a perjel küldött.

Pedig ez a kép lett a halála.

De hát ez lett az üdvössége is.

Csak reggelre kelve mondtam meg a jó léleknek, hogy itthon létem ideje letelt s megint odább kell mennem.

Hogy marasztott csókjaival! Hogy borult a nyakamba, s aztán meg a térdeimhez! Nem akart elereszteni. Talán előre megérezte, hogy e testben nem fogjuk egymást többé látni? Hasztalan biztattam, vigasztaltam, hasztalan esküdtem neki, hogy visszajövök érte, hogy csak azért megyek el most is, mert az ő sorsáról akarok gondoskodni: nem vette be a jó szót; de elkisért az egész sziklalépcsőn fel s talán velem jött volna vissza a barlangba, ha ott szembe nem jött volna ránk az apja.

A Nyedzviedz aztán visszariasztá. Azzal ijesztette, hogy a hajdemákok közé nem jó vetődni ilyen menyecskének, mert a rablók babonája az, hogy a kinek egy nem született gyermek kis ujja van a zsebében, azt nem sebzi meg se golyó, se kard.

Még egyszer meg akart csókolni, de a Nyedzviedz közénk állt s azt mondta: «elég volt!» Aztán betaszított maga elé a sziklafolyosó szádába.

Én, a míg csak a világító nyilás látható volt, visszavissza néztem, s mindig ott láttam állni az én Madusomat a kerek nyilás közepén.

Olyannak látszott előttem, mintha egy szent állana a fényes glória közepett.

A folyosó egyre sötétebb lett, s az a glóriás kép annál

Digitized by Google

fényesebbnek látszott. Egyszer aztán elhajlott a sikátor s az én vizióm eltünt.

Mi még az nap felkerekedtünk, négyszáz hajdemákkal, meg a sugárágyunkkal s nappal végig vonulva a preszjakai völgyön, az éj oltalma alatt, szép holdvilágnál kijutottunk az országútra, a hol nem féltünk semmi ellenállástól többé.

V. A KARÁCSONYÉJ.

Őszszel kezdtük el az ostromot s én olyan szépen vezettem azt, hogy a deczember is ott talált bennünket. Háromszor is megváltoztattam az ostromlöveg helyét s olyan nagy távolból lőttem vele, hogy nem tehetett nagy kárt a falakban.

A Nyedzviedz ugyan mindig sarkalt, hogy menjünk közelebb a bástyákhoz; lám azoknak az ágyugolyói is csak úgy gurulva jönnek már idáig; s egyszer a maga paraszt eszével ki is találta a térségen a legjobb pontot, a honnan a váracsot egész sikerrel lehetett volna lövetni s kényszerített, hogy ott állítsam fel az ágyumat. Szót kellett fogadnom; de én, mialatt a sánczokat éjszaka elkészítettem, lopva egy hordócska lőport helyezék el a földeskosarak alá. Reggel aztán azt mondtam Nyedzviedznek, hogy vigyázzunk magunkra, mert itt a várbeliek tűzaknát ásnak alánk, az éjjel jól hallottam, a mint a föld alatt dolgoztak; a földre helyezett dob bőrén a ráhintett borsószemek csak úgy tánczoltak.

Nem akarta elhinni. Azt mondta, hogy megeszi ő azt, a ki a várból idáig vakandokmunkát mer csinálni s csak azért is ott maradt a következő éjjel is, a lövetés sikerét megfigyelni.

Én aztán azt tettem, hogy egy hosszú nádszálat dugtam bele az elrejtett lőporos hordóba, azon húztam keresztül a salétromos zsineget, mert óvatosnak kellett lennem: a Nyedzviedznek finom szaglása volt; lőtávolon kívül

Digitized by Google

megtudta érezni a kanócz szagát, ha valahol lesben elrejtett ellenség várt reá. Így nem érezhette azt meg.

A lőpor aztán a legjobbkor lobbant föl, mikor épen a Nyedzviedz a mellvédnek támaszkodva, bámult a kilőtt golyó után. Úgy kellett őt a lábánál fogva kihúznom a sánczkosarak alul. Azért kutyabaja sem lett, hanem a kedve egészen elment olyan közelről lövetni a várat, a honnan a tűzaknával elérik az embert s tanácsomra megint visszamentünk a távoli dombra.

Azzal biztattam a zugolódó hajdemákokat, hogy mikor beállnak a téli fagyok, akkor a vízárkok is mind befagynak s nekünk könnyű munkánk lesz a jégen keresztül ostrommal mászni meg a falakat. Azt azonban elhallgattam előlük, hogy a hőforrás soha sem engedi befagyni a sánczárkokban a vizet s ha nekünk orrunk-fülünk lefagy is, de a sánczárok be nem fagy.

E közben szépen eljött a karácsony. Rám nézve sokszorosan várva várt nap. Az örök-kalendáriumot ott hordtam az órám lánczára akasztva. Baseli munka volt mind a kettő.

Kegyetlen csikorgó hideggel köszöntött be a karácsonyszombat reggele; északi szél fujt, csak úgy hordta a havat, hogy tíz lépésnyire nem lehetett látni. Épen ilyen időre számítottam.

Az ágyúzást félbe kellett hagyni, miután a vár épen nem volt látható a hófergeteg miatt; a hajdemákok mind a sátoraikba huzódtak, s ott ittak és koczkáztak. De hát mire koczkáztak, ha pénzt nem volt szabad maguknál tartani? Pofoncsapásra. A nyertes fizetett, a vesztes állta. Soha sem volt kedvem ehhez a játékhoz. De a hajdemákoknak bolond kedvük telt benne.

Én az alatt, míg minden sátorban folyt a tivornya, hangzott a részeg lárma, káromkodás, csendesen meghuzódtam a magam sátorában s visszagondoltam elmult éveimre, mi minden történt velem ezen a szent napon? elkezdve az első gyermekkori emléken, mikor az anyám

Digitized by Google

karján ülve, az első mézeskalácsbábot levettem a karácsonyfáról s aztán sajnáltam megenni, mert aranyos volt. Aztán eljutottam a viszpa-ogródi házikóig s azon gondolkoztam, hogy a míg én itt a hótól félig betemetett sátorban hallgatom a hideg szél zúgását, távoli harangok bongását, közeledő paripák dobogását, vajjon az alatt az én kis Madusomnak elkészül-e már a bethlehemi jászolka?

A berdiczovi kolostornak valamennyi harangja zúgott éjféli misére. Körülöttem valamennyi sátorban danoltak trágár dalokat. A vezér sátorában a pópa egy misének a parodiáját énekelte. Künn a szél szétzavarta az égen a felhőket, a holdvilág előtt százféle boszorkány-alak repült végig, egész rajostul, mindenféle torzidomokat öltve, azok ilyenkor mind találkozót tartanak. A berdiczovi várbástyákon lehetett látni a processiót, a mint a tömérdek lámpások hosszú sora a templom felé elvonult. A szél az alatt, mint az éles homokot, úgy szitálta az apró, de sűrű havat ide lent.

Egyszer aztán, a mit olyan régen hallgattam, fülemmel a földre fekve, a lódobaj egész közelből kezdett hangzani. Most értek el a sziklaútra, melyről a szél elseperte a havat; a míg a sikon a mély hóban gázoltak, nem volt oly észrevehető a nesz: ezek Visznovieczky herczeg dragonyosai!

A találkozó erre az éjszakára volt nekik kitűzve, a mikor a hajdemákok a dorbézolástól elázva, sátoraikban fognak heverni.

Magam nem vártam be őket. Sötétben minden tehén fekete. Ha valamelyik dragonyos egyet húz a tarkómra, jókor lesz már aztán mondogatnom, hogy én ez vagyok és nem amaz! Hirtelen kibujtam a sátoromból, nyakamba kaptam a köpenyegemet s elkezdtem szaladni toronyirányában Berdiczov felé. A mint az első futamodás után megálltam lélekzetet venni, s visszapillantottam az elhagyott táborhelyre, most már a földön láttam azt a boszor-

Digitized by Google

kány-futást, a mit eddig az égen, csakhogy a széllel ellenkező irányban. Egy bomladozó ördögrajt szent-György alakok villám kardjaitól paskolva; ádáz futás, üldözés, a fehér havon fekete tömegeknek előre-hátra hömpölygése. Az éjjeli támadás minden lövöldözés nélkül ment végbe. Mi történt a hajdemákokkal? nem tudom; mert én megint a lábam közé kaptam a földet és futottam, míg csak el nem értem a vízpartig. Ott azután a kapu előtt addig kiabáltam, míg le nem eresztették értem a felvonó hidat.

Az éjféli misének épen akkor volt vége. A szerzetesek hosszúnyelű lámpásaikkal a templomi körmenetet vezették és énekelték a dicsérő zsolozsmát, a mit azután a mögöttük járó polgárok s a kolostorba szoruló mindenféle nyomorékok, sánták, bénák chorusa utánuk zengett.

Hej, hogy bomlott egyszerre az egész ájtatos processio, a mint eléjük álltam a mennyezetvivőknek ezzel a szóval: «itt van a Visznovieszky herczeg s veri a hajdemákokat!» Hej, hogy félbeszakadt egyszerre a zsolozsma, hogy rivallta egyszerre minden torok: «ad arma!» hej hogy hagyták ott maguk a mennyezetvivő senatorok a perjelt az utcza közepén, hogy puskáikért haza szaladjanak, még a sánták is féllábon ugráltak s mankóikkal fenyegetőztek. Most már a hajdemákok felgyujtott sátorainak világánál a bástyákról is lehetett látni az ostromlók veszedelmét, kik a felmentő sereg elől hanyatt-homlok rohantak, a merre nyitva volt a világ. Most már a vitéz városi polgárság sem tartóztathatta vissza hősi indulatát; ki mi fegyvert kezébe kaphatott, rohant vele a hidon keresztül ki a csatamezőre; a barátok kereszttel a kezükben vezették elől, s a koldusok, mankóval kezükben, biztatták hátul a kirohanó sereget, mely ezen éjjel nagy pusztítást követett el a hajdemákokban, mind azoknak, a kiknek a dragonyosok már levágták a fejüket, még a lábaikat is levagdalva.

Hogy a Nyedzviedz maga megmenekült-e a nagy mészárlásból, azt ezuttal nem tudhattam meg, hanem

Digitized by Google

hogy én magam megmenekültem mind ebből a veszedelemből, mind a hajdemákok körmei közül, azért ugyan hálát adtam az Úr Istennek.

És ezzel végződött az én rablói életpályám.

Itt szünetet tartott a vallomás tevő vádlott, magának is szüksége levén a pihenésre, a biráinak is.

(— Cogito, mondá a nagyherczeg, hogy reus a causa kimenetele által rehabilitálta magát, a mennyit vétett, annyit helyrehozott! Isteni miraculum által salválódott; s nem illik ott, a hol a mennyei biró absolutiót adott, a földi biráknak condemnálni.)

(— Óh hiszen ha kegyelmességed rábizza erre a calefactorra, hogy magyarázza ki a gonosz tetteit, ez mind a huszonkettőt úgy felcziczomázza, hogy a végén még beatificatióját fogjuk indítványozni! mondá erre a soltész.)

(— Nihilominus, ez a főbenjáró bűne deleáltassék!)

Digitized by Google

HARMADIK RÉSZ.

A HERCZEG SZOLGÁLATÁBAN.

I. MALACH.

Másnap folytatá a vádlott vallomását.

— — — — — — — — — — —

E csodálatos megszabadulásom után annyira elfogott a kegyesség, hogy elhatároztam magamat, hogy áttérek a római katholikus szentegyház kebelébe. Nagyon szivemre hatottak azok az ünnepélyes szertartások, a lélekemelő ájtatosságok s a papok kegyessége. De a mi leginkább megnyerte a lelkemet, az volt a gyónás. Milyen jól esik az embernek, ha egyszer magáról beszélhet, ha talál valakire, a kinek elmondhat olyan titkokat, a miket egyedül ő maga tud, a mik álmában kínozzák, a mik ki nem akarnak a fejéből menni, a mik vele járnak, kelnek, ébrednek, mindaddig, a míg valakinek el nem mondhatja. S még aztán bűnbocsánatot is kap! Visszanyeri az adóslevelet, a mi az ördög kezében volt. Nekem nem volt elég egy nap, egy egész hétig tudtam gyónni a jó pater Agapitusnak.

Utoljára aztán azt is meggyóntam neki, hogy nagyon unom már ezt a szent életet itt a kolostorban, a hol egész nap betegeket kell ápolni, s szeretném valahol künn a világban folytatni, ha nem is az eddigi bűnös életet, de mindenesetre mulatságosabb napokat az eddigieknél. Arra kértem, hogy ajánljon be engem valahová egy lengyel dynastához valami olyan hivatalba, a hol kevés a dolog,

Digitized by Google

és sok a mulatság. Van ilyen úr elég s azoknak van szükségük ilyen emberre, mint én.

— Jaj, édes fiam, mondá a kegyes atya; azt, hogy én tégedet valamely keresztyén világi úrhoz berekomendáljalak, semmiképen nem tehetem; mert nem volna elég azt bizonyítanom, hogy jelenleg igen kegyes confrater vagy; azt is bizonyítanom kellene, hogy mind ekkorig tiszta életű, kegyes ember voltál. Annak pedig én az ellenkezőjét tudom. Hamis tanubizonyságot tennem pedig énnekem nem szabad. Hanem azért segítek rajtad. Ime, visszaszolgáltatom a nálam hagyott mankódat. Azon módon tele van aranynyal most is. Fogd ezt, sántikálj be vele Lembergbe, koldusi ruhában ott keresd fel a zsidó városban Malach mestert. Rátalálsz, csak kérdezősködjél. Az egy gonosz életű, ördögök czimborája. Rég megérdemlette volna, hogy máglyára kerüljön, oda is jut, ha a szent inquisitió behozatik. Ez a neked való ember. Annak mondd el, hogy mire van szükséged? az megérti, és ha megismerteted vele, hogy a mankódban mi rejlik, tudni fogja, hogy mikép segítsen rajtad; mert az rég elzálogosította a lelkét a pokolnak. Én nem segíthetek rajtad.

Én magam is átláttam, hogy egy ilyen kegyes életű férfiu hamis adatokkal teljes ajánló levelet nekem, notorius bűnösnek nem adhat; elég tőle, ha tudatja velem, hol találok egy nekem való hamisítót, a ki ohajtásomat kész leend teljesíteni? ennélfogva háládatosan megcsókolva a kezeit és búcsut véve tőle, fogám a hónam alá a mankómat, s most már igazán simulálva a sántaságot, elbiczegtem Lembergig, mindig gyalog és koldulva, hogy az úton ki ne raboljanak.

Lembergben legelső dolgom volt a zsidó várost felkeresni, a hol a szűk utczákban nem lehet szekérrel járni; a mint a sikátorba beléptem, a mi egész zsibvásár volt végtül-végig, azonnal körülfogott egy csoport zsidó gyerek nagy zsivajjal.

Én elővettem tarsolyomból egy dénárt s azt mondtam,

Digitized by Google

hogy annak adom, a melyik el tud engem vezetni a Malachhoz.

Erre elkezdtek egymás között dülekedni, hogy melyiké legyen a dénár? A legnagyobb suhancz, a ki a többit el tudta verni, vállalkozott rá, hogy ő megszolgálja a dénárt.

Az azután mindenféle szűk sikátorokon keresztül, a hol két ember alig bírja egymást kikerülni, elvezetett egy butikba, a minek az ajtajában egy vén asszony guggolt, szemöldökig húzott bársony főkötőben s miután a suhancz a dénárt elébb kicsalta tőlem, azt mondá: «én nem tudom, hogy hol lakik a Malach? hanem ez az asszony tudja».

Azzal elszaladt tőlem.

Annak az asszonynak pedig folyvást reszketett a feje, olyanformán, mintha azt integetné, hogy «igen is, jól van».

Én most feljebb kezdtem s elővettem egy máriást.

— Hallod-e anyóka, ezt a szép pénzt mindjárt neked adom, mihelyt megmondod nekem, hogy hol lakik a Malach?

Az anyóka feje «jól van jól»-t billegetett; ő maga fölkelt a zsámolykájáról, betért a boltjába s teletöltve egy szűknyakú «egyest» piros lengyel pálinkával, azt odahozá elém s aztán tartotta a tenyerét a pénzért.

— Nem pálinka kell nekem, hanem a Malach! kiáltám én mérgesen.

Az anyóka visszament a boltba s akkor meg egy másik egyest hozott ki, megtöltve zöld muszka pálinkával.

Ekkor vettem észre, hogy az a gaz suhancz engem egy süket asszony kezébe szolgáltatott ki, a ki annyit se hall, mint a fekete föld.

Mikor harmadszor is a fülébe ordítottam a Malach nevét, akkor meg egy skatyula féregvesztő kenőcscsel akarta beváltani a máriásomat.

Gondoltam magamban: hátha egy koronás tallér meggyógyítaná a süketségét? Megtette. A tallér láttára az

Digitized by Google

anyókának egyszerre megnyiltak a fülei. «A Malach!» suttogá, fejét biczegtetve. «Gyere utánam».

Azzal bezárta a boltajtót, kinyitott előttem egy kis alacsony ajtócskát a sarokban, azon keresztül bebocsátott egy labodás udvarra, onnan felvezetett egy rozzant lépcsőn egy szennyes ruhákkal tele aggatott padlásra; abból egy másik padlásra, onnan le egy szűk folyosóra, abból egy fáskamarába, onnan megint egy pinczébe, azután egy függő hidon keresztül, mely valami bűzös csatorna fölött vitt át, utoljára egy hosszú kongó folyosóra ért velem, ott egy keményfa ajtót koczogtatott meg a mankója végével s azt suttogá a fülembe:

— Én sem tudom, hol lakik a Malach, hanem elhoztalak a «csoda emberhez», aki mindent tud, bizonyosan ezt is tudja.

A keményfaajtó megnyilt s én egy tisztes ezüst szakállú alakkal álltam szemközt. Azaz, hogy nem szemközt, mert ő vak volt.

Szép nehéz selyem kaftány volt rajta, drága keleti övvel átkötve a derekán, a miből azt sejtettem, hogy itt a tudakozódásnak még magasabb lesz az ára. Kivettem a tarsolyomból egy aranyat.

— Te vagy a csoda ember, a ki mindent tud? Kérdezém tőle.

Az öreg nem volt fukar a szóval. Egész készséggel fölvilágosított róla, hogy ő tud a madarak nyelvén s megérti a négylábú állatok beszédét, tud a sárkánynyal beszélni s megérzi a forrásvizet a föld alatt, megmondja mindenkiről, hogy az atyjának a fia-e? Sőt azt is tudja, hogy az ördögök mi nyelven beszélnek egymás között?

— Nekem pedig mindezekre a tudományokra nincs szükségem, mondám neki, hanem ha azt megmondanád, hogy hol lakik a Malach? akkor azt nem hagynám köszönetlenül.

— Óh édes fiam, szólt az öreg, vak szemeit felfelé forgatva, ugyan már, hogy kérdezhetsz ilyet? Hiszen Malach

Digitized by Google

annyi van a világon, mint virág a mezőn, mint csillag az égen. Lembergben lakik hetvenkét Malach, van Malach Mesbugge, Malach Miczráim, Malach Hosen, Malach Pinkász, Malach Hamovesh. Mit tudhatom én, hogy melyik Malachot akarod te megtalálni ?

— Hát azt, a melyik hamisító.

— Óh édes fiam! kiálta az öreg. Mennyire sajnállak, hogy ilyen gonosz úton jársz! A kiket én ismerek, azok mind kegyes, istenfélő emberek.

Segítenem kellett a bölcs férfiu emlékezetén. Odanyomtam a markába az aranyat. Azt megtapogatta az ujjai hegyével s miután meggyőződött róla, hogy az csakugyan arany, ily salamoni bölcs mondással oldotta meg a kétséges kérdést:

— Édes fiam, én azt, a kit te keressz, ki nem találhatom. Te soha sem láttad őt, én pedig vak vagyok. Hanem bizzuk az itélethozatalt a csodatételekre. A csodatételekben nyilatkozik az Úrnak hatalma.

Azzal fogott egy hosszú aczéltűt; azzal az előtte fekvő vastag könyvbe beleszúrt. Azután fölkereste az utolsó lapot, melyen a tű hegye keresztül hatolt; s akkor annak sorain végig jártatva az ujjai hegyét, látnoki orczával így szólt:

— A kit a csodatétel megjelöl, az nem más, mint Ben Malach Peixoto, a portugallus. Nem én mondom: a csodatétel mondja.

— S hol találom meg ezt a portugallust?

— A mint kilépsz az én kapumon, épen átellenben találod az ő kapuját. Kétszer koczogtass az ajtaján, azután még egyszer, és utoljára kétszer, akkor bebocsátanak. Most távozzál békével.

Azzal egy izmos szolgalegény lámpással levezetett egy sötét lépcsőn, kieresztett a kapun s én ott találtam magamat ugyanazon utczának a bejáratánál, a melyben bejöttem; a Malach háza volt benne a legszélső szöglethaz. S engem félnapig hurczoltak föl és le, előre és hátra az

Digitized by Google

egész ghettón keresztül, azért, hogy a legelső házhoz odataláljak.

Az ajtóban egy birsalmaképű törpe ficzkó fogadott el a szabályszerű koczogtatás után, a kiről maig sem tudom, hogy fiu volt-e vagy leány?

A nyelvet, melyen beszélt, nem értettem; nem is nyelv volt ez talán.

Fölvezetett egy csikorgó falépcsőn valami sötét szobába, a minek egy zugában ült egy emberi alak, háttal fordulva felém, az őt üdvözlőhöz.

Az egész beszélgetésünk alatt folyvást háttal volt felém fordulva.

Előtte egy tükör állt, abból nézett ő engem. A mi keveset e tükörből egy-egy pillanatra elleshettem az ő arczából, az arra tanított meg, hogy a rejtélyes embernek nincsen szakálla. A portugall zsidók szokása szerint sima arczot visel. S ez arcz most épen be volt kenve auripigmentummal, a mi a szakálltarlót leedzi, minthogy Mózes törvénye tiltja vassal irtani a szakállt.

— Itthon van a Malach? kérdezém tőle.

— A Malach itthon van, felelt rá a megszólított; ki azután is folyvást úgy beszélt a Malachról, mint egy harmadik személyről, úgy hogy én meg nem esküdhettem volna rá, hogy maga a Malach volt az, a kivel beszéltem. «Mit akarsz vele?»

— Elmondom röviden és világosan. Én beakarok jutni Visznovieszky herczeghez udvarnagynak. Arra nézve szükségem van egy nemesi armalisra, a mivel igazoljam előkelő származásomat, egy akadémiai testimoniumra, mely minden tudományban való jártasságomat bizonyítsa, egy keresztlevélre, meg egy bérmáló levélre, mely katholikus hitben való neveltetésemet kiderítse, s aztán egy magasztaló levélre valamely nagyfejedelemtől, ki engemet mint vitéz és hűséges lovagot beajánl. Mindezt pedig nem kívánom ingyen. Megadom az árát. Mondd meg Malach, mit fizetek érte?

Digitized by Google

A megszólított alak erre, még mindig háttal fordultan, s elébbeni tompa hangon, így válaszolt:

— A Malach te neked azt feleli a vakmerő kivánatokra, hogy te egészen rossz helyre jöttél, a mikor ő nála keresed ezeket. A Malach kezei nem ártják magukat ilyen bűnös foglalkozásba. A Malachnak nincs is semmi köze az ilyen rongyos koldusokhoz, mint te vagy. Ha igazi lovag akarsz lenni, és pénzed is van hozzá, eredj el elébb a Malach komájához, a Malkhusz ruhakereskedőhöz, a ki nagy uraknak való öltözeteket árul. Lakik a Bethel-utcza szegletén a kút mellett. Annál kapsz mindenféle szép köntösöket, nyusztprémmel, bársonynyal, övet és hozzávalót, a milyent választasz. Az majd csinál belőled nemes urat, ha van pénzed. Innen pedig hord el magad, s ide többet vissza ne jőjj, mert a Malach igazságos férfiú, a kinek ajkait hazugság soha el nem hagyja, s a kinek ujjai hamisítás tintájától soha be nem feketültek.

Én már azt hittem, hogy csakugyan nem az igazi Malachra találtam rá, a kihez utasítva valék s búsan kullogtam végig a keskeny utczán. Annyiban pedig igazat adtam a Peixotonak, hogy ezekben a koldusrongyokban csakugyan nem igen léphetek fel valami nagy követelésekkel, ennélfogva elindultam felkeresni a Bethel-utczát, meg a kutat, a melyik mellett a Malkhusz boltja van, a mire nagy bujdosás után rá is találtam.

— Micsoda nagy szerencse, hogy látom kegyelmességedet újra! kiáltá elém a boltajtóból a kis emberke, nagy örvendezéssel. Porrá váljak, ha nem épen száz esztendeje, hogy legutoljára láttam. De azért most is mindjárt rá ismertem. Hogy ne ismernék rá az én kegyelmes uramra, Kochanovszki Zdenko nemes úrra, a ki fogadásból elment zarándokruhában Rómába s zarándokruhában vissza is tért. Hát nincsenek nekem jó szemeim, a Malkhusznak? Fogadni mernék a fejemmel egy pitykére, hogy ebben a rongyos ruhában senki sem ismerne rá az én kegyelmes uramra, a Kochanovszki Zdenko nemes lovagra, s ha a

Digitized by Google

szép Persida meglátná most,. a kitől azt a szép koszorút kapta, mikor a nagy viadal volt lóháton, hát azt mondaná: adjatok egy garast ennek a rongyos koldusnak, aztán kergessétek odább! Hja bizony, a szép Persida azóta herczegasszony lett, a hatalmas Visznovieszky herczeg felesége. De én nem felejtettem el olyan könnyen az én kegyelmes uramat. Most is itt tartogatom a nemesi öltözeteit, a miket itt hagyott nálam zálogban, még a himzett bőrövet is, a mindenféle irásokkal, a mik benne vannak. Tudtam jól, hogy visszajön még egyszer a szent földről s kiváltja azokat tőlem az én kegyelmes uram, a vitéz nemes Kochanovszki Zdenko.

Láttam már, hogy bele kell nyugodnom, hogy én vagyok Kochanovszki Zdenko.

S miután a Malkhusz által rám illesztett öltönyök egészen a termetemre valók voltak, nem is lehetett semmi kifogásom a személycsere ellen. Hát legyek az.

Mikor egész nyalka mazurrá föl voltam öltöztetve, azt kérdém a Malkhusztól, hogy mivel tartozom?

— Hiszen tetszik emlékezni rá? Csak a mennyit készpénzben zálogba adtam rá. Nem is számítom a szép Persidának küldött boglárokat. Száz arany kerek számban!

— Száz arany! kiálték elszörnyedve, hisz ilyen drága ruhája még a vajdának sincs!

Malkhusz ravaszul mosolygott.

— Az ám; de hát azok a drága szép irások, a mik az övön függő tarsolyban vannak. Mikor az én kegyelmes uram azokat nálam hagyta, a lelkemre kötötte, hogy úgy őrizzem azokat, mint a szemem fényét. Úgy őriztem. Én nem tudom, mi lehet bennük? Én csak a magam irását ismerem. Nem tudok se diákul, se görögül. Nem is tudom, balról jobbra hogyan kell olvasni. Ezt én meg nem foghatom. Ott vannak mind a tarsolyban; tessék megtekinteni.

Fölnyitottam a tarsolyt. Tele volt az mindenféle papirral, pergamenttel, kutyabőrrel.

Digitized by Google

Kibontogattam az egyiket a másik után. Volt abban nemesi armális, levágott török fej a címeren. (A mi a török fejet illeti, az nálam is megvolt, csakhogy nem épen ütközetben szereztem.) Azután akadémiai bizonyítvány a Sorbonne rectorától, baccalaureusi promotióval; továbbá keresztlevél és bérmáló levél a krakkói érsektől; vitézségi bizonyítvány a császári fővezér, Montecuculitól, s a jeruzsálemi patriarcha kegylevele, a mit a szent sír zarándokainak osztogat. Mindez Kochanovszki Zdenko nevére. Az pedig én vagyok.

Malkhusz ravaszul mosolygott.

— Most hát megéri a száz aranyat ez a szép öltözet?

Én nagyot ütöttem neki a hátára s azzal kifizettem a száz aranyát. Maga a gúnya, a mit ráadásul kaptam az iratokra, nem ért tizet, de én nagyon meglehettem e vásárral elégedve.

Lembergben ez idő szerint egész hamisító banda üzte a mesterségét, de azt, mint vallomásom tanúsítja, oly ravaszul tudta vinni, hogy soha se lehetett őket a forrón rajta kapni.

Most már egész felkészülten indulhattam Visznovieszky herczeg palotájának felkeresésére.

A nevemet bátran mondhattam meg mindenütt. A ki azt valaha viselte, nyolcz év előtt eltünt, elzüllött, bizonyosan el is veszett valahol a szent földön, vagy Magyarországon, a hitetlenek elleni harczban. A ki emlékezett is még rá, mint simaképű ifjonczra, azt hihette, hogy nyolcz esztendei viszontagságos élet könnyen átalakíthatja az embert. Különben azt hiszem, hogy a saját anyám sem ismert volna már rám.

A herczeg öreg legény volt már s olyan kövér, hogy az öve tartotta a potrohát, a haja meg a szakálla jobb felől egészen fehér volt, balfelől meg egészen fekete, a mi nagyon furcsa képet adott neki.

Mikor presentáltam magamat előtte, megragadta a két kezemet.

Digitized by Google

— Zdenko, hát megkerültél? Ördögadtát! Ugyan ember lett belőled! Emlékezel rá, hogy mit tettünk, mikor legutoljára elváltunk egymástól?

No most voltam már megakadva. Hogy emlékezzem én arra?

Szorultságomban azt mondtam, a mi legvalószínübb volt.

— Ittunk.

— Szent igaz! — De hát tudod-e, mibe fogadtunk akkor?

Bizony nem lett volna csoda, ha nem tudtam volna.

Valamit pedig kellett mondanom — találomra.

— Hogy melyikünk issza le a másikát?

Erre kaczagni kezdett, megölelt, megcsókolt.

— Igaz, Zdenko! Úgy van! Erre fogadtunk. Az ördög vigyen el, ha most mindjárt meg nem mérkőzöl velem. Hozzátok a «bratinát».

A bratina egy két kupás öblös arany serleg volt. Azt teletöltötték hegyaljai máslással. Én ki voltam koplalva: egy hajtókára kiittam a bratinát körömpróbáig. «Ördög vigyen el! Erről ismerek rád!» kiálta a herczeg. Én aztán az asztal alá ittam ő kegyelmességét. S az órától fogva otthon voltam a házánál.

II. PERSIDA.

(— Crimen falsi! diktálá a soltész a jegyzőnek.)

(— Ámde nem spontaneum, veté közbe a nagyherczeg, és nem immediatum! Hiszen pater Agapitus utasítása nyomán került bele a reus, és a kik elkövették, azok zsidók voltak; megérdemlik a máglyát. Reusnak pedig «condonatur».)

— Ha így fog menni, ez a gonosztevő minden maleficiumból ki fogja disputálni magát. No ergo: nem is tudom, kinek hínak már? Kochanovszki Zdenko, folytasd!)

Digitized by Google

— Valóban e név alatt éltem legemlékezetesebb napjaimat. A herczeg udvaránál úgy tartottak, mint régi jó czimborát. Egész nap vadászni jártunk a herczeg nagy rengetegeiben bölényre, meg medvére s mikor megtértünk a herczegi palotába, akkor elkezdődött a dinomdánom; neki ültünk az ivásnak, a cseh zenészek szebbnél szebb nótákat fujtak a török sípokon, a hétféle bohócz mindenféle bolondságokkal mulattatá a vendégeket, a kiket, mikor kidültek a bratinaürítgetésben, a csatlósok elhordtak a fekhelyeikre, úgy hogy néha ketten maradtunk az asztalnál a herczeggel, a kik legjobban győztük. Közbe-közbe aztán történeteket meséltem a díszes társaságnak az én zarándokutamból, a mit nagy bámulattal hallgatott minden ember.

Asszonyt még nem láttam a háznál. A herczegnő ez idő szerint épen nagy búcsújáraton volt a berdiczovi csodatevő kolostorhoz. Mint a czimborák beszélték, a herczegnek nyolcz évi házassága mindez ideig nem volt megáldva. E miatt fogadalomból szánta el magát a herczegnő e szent búcsújáratra, mely több hetet vett igénybe s ez időre magával vitte az egész asszonyi cselédséget.

Nem csekély aggodalommal vártam a herczegnő visszaérkeztét.

A férjen kívül minden ember tudta és beszélte, hogy Kochanovszki Zdenko a fiatal asszonynak leánykori szeretője volt. Azért is bujdosott az világgá, mert a kedvesét a gazdag herczeghez adták. Ezt, szokás szerint, csak a férje nem tudta. Különben nem fogadta volna oly nagy örömmel a régi czimborája visszatértét.

De az lesz a furcsa, ha majd az asszony megérkezik. Vajjon az is el fog-e ismerni Kochanovszki Zdenkónak? Mi történik velem akkor, ha a szerelmes asszony szemei élesebbek, mint az egész világé s kitalálják a különbséget az igazi és a hamis között? Ha ez azt találja mondani: «menjetek vele! Én tudom, mi lakott annak a szemeiben, mert én néztem azokba mélyen, ezek nem az ő szemei!»

Digitized by Google

De hát akkor mi történik velem, ha ő is elfogad a hajdani Zdenkónak s azt kérdi tőlem, — a mit az ura kérdett, — «tudod-e mit fogadtunk egymásnak tegnapelőtt?» — S ha én azt is kitalálom!

A herczeg nagyra volt a diadalával, a mit karácsony éjszakán a hajdemákok fölött kivívott. Mind lekaszabolta őket; a vezér maga alig juthatott el nehányad magával. Az ágyujokat is elvette. A pattantyus vezérüket a legmagasabb fára akasztatta föl. Dehogy protestáltam ellene, hogy én voltam ez! Én bámultam legjobban a hős tetteit s hagytam magamnak a meséket sorba historisáltatni a rettenetes hajdemákokról, mint a ki soha hírüket sem hallotta eddig.

Egy szép napon aztán visszaérkezett a búcsújáró karaván. Asszonyi hangok vidám zsivaja vette föl az úri palotát, minden folyosó megtelt a most érkezett frajokkal. Úr és szolga sietett a magáét üdvözölni. Csak nekem nem volt kire várnom.

Kiváncsi voltam megtudni, milyen lehet az a szép asszony, a ki miatt az én nevemnek a tulajdonosa kibujdosott a világból?

A herczeg maga sietett eléje, hogy őt a hintóból leemelje.

Gyönyörű alak volt. Délczeg, sugár termet, halavány arcz, nagy sötét, epedő szemekkel, gömbölyű piros ajkak és szénfekete haj.

Mikor a herczegi férj nedves bajuszos csókja ráczuppant, fanyalogva huzta félre a száját. Az pedig majd megbomlott, úgy örült a visszaérkeztének.

Vendégsereg és léhütő cselédnép sietett az üdvözletére. A ki előkelőbb volt, a kezét csókolta, a ki alávalóbb, a ruhája szegélyét.

Én hátrahuzódtam, hogy ne találkozzam olyan rögtön vele, a míg meg nem szoktam az alakoskodást, de a herczeg megemlékezett rólam.

— Nézd csak nézd, ki van itt? s kiálta karomnál fogva

Digitized by Google

odarántva a herczegnő elé. Rá ismersz-e? Nézz csak a szemébe.

Ettől a tekintettől féltem.

Nincs az az itélő biró, a ki így tudjon egy vádlott szemébe nézni, a hogy ez a nő keresztül járt rajtam a tekintetével; ha e pillanatban rám kiált s azt kérdi, ki vagyok? megvallom neki, hogy én vagyok «Barán» a hajdemákvezér!

— No, ugy-e, hogy te sem ismersz rá? szólt felkaczagva a herczeg. Tudtam előre! Ez a mi rég elveszett czimboránk, Kochanovszki Zdenko!

Most aztán egy pillanatra én láttam be az asszonynak a lelkébe. A szemei nagyot villantak e névre; egy egész lánggal égő világ látszott meg bennök, a milyennek az Olympust festik, tele mythologiai istenekkel, a milyennek a poklot festik, tele vonagló elkárhozottakkal. Csak egy pillanatig tartott ez a láng, a férj nem látta azt, csak én. Azután ismét hideg, egykedvű lett az arcz; méltóságteljesen bólintott a szép királynői fő, a herczegasszony az ujjainak a hegyét odanyujtá elém az üdvözlő csókra s azután a férje karjába kapaszkodott s rögtöni nyájassággal kérdé tőle francziául: «comment vous portez vous, mon petit drole?»

S többet felém sem nézett.

Én azonban otthon voltam már.

A herczegnő megérkeztével rögtön eltávozott az eddigi házi rend. A lármás czimboraseregnek kiadták az utat. A reggelig tartó tivornyáknak vége szakadt. A derék pater Agapitus egész új életrendet præscribált a házastársaknak, a mit szigoruan meg kellett tartaniok, ha azt akarták, hogy az áldásnak kellő foganatja legyen. Szigoruan meg kellett tartani a bőjtöt, a sovány ételekből is keveset enni s megválogatni azokat, a mik legalkalmasabbak arra, hogy az emberi erőt felfokozzák, csigákat, békákat s mindenféle gyökeres növényeket, a miknek tenyészete a földalatti sötétségben megy végbe. Ezt a dorbézoló czimborák nem

Digitized by Google

állták ki. Utoljára egyedül maradtam a herczeggel és a herczegnővel, a mindennapi étkezésnél, s a kalandos meséimmel nélkülözhetlenné lettem rájuk nézve. Esténkint pedig előhozatta velem a herczegnő a «Martyrok oszlopa» czímű kegyes könyvet és abból olvastatott fel, míg a herczeg el nem álmosodott s aludni nem készült.

A herczegnő mind ez idő alatt a legszigorubb távolban tartá magát tőlem. Soha a szemét fel nem emelte az én szememig. Ha megszólított is, mindig úgy tett, mintha a csizmám orrához beszélne. Igen kegyesnek és ájtatosnak látszott. Ha leült az asztalhoz s ha fölkelt mellőle, hosszan imádkozott. Nevemen nem szólított soha; azt mondta: «uram»; sőt a mi legfőbb foka a fitymálásnak: jelenlétemben enyelgett a férjével, megveregeté tenyerével annak a borostás kövér pofáit, s megrángatta a bajuszát, ha nem akart tréfás kedvében lenni.

Esténkint pedig a lefekvés előtt mindig saját szép fehér kezeivel készíté el a herczegnő a férje számára az éji italt, a minek a recipéjét a derék pater Agapitus adta át néki, hogy az áldásnak és fogadalomnak annál nagyobb hatása legyen. Abba az italba mindenféle drága fűszerek reszeltettek, a miket majd később, mikor magam is erre a mesterségre adtam a fejemet, el fogok számlálni, s a miknek csodahatásában kételkedni nem is szabad.

Ez italhoz forró veres bor vétetett s annak elszürcsölése után rendesen azt szokta mondani a herczeg: «no kincsem, ez egészen megifjított!» s azzal mint egy virgoncz ifjucska, szokott felugrani a karszékéből, s aztán a herczegnő fehér kacsóját hóna alá vonva, együtt vele eltávozott a belső szobáiba, rám hagyva, hogy ha kiváncsi vagyok rá, mi történt Szent-Genovéval tovább, mikor Attila hunnusai Párist ostromolni készültek? hát csak olvassam magamnak tovább.

Egy este megint ezzel a mulatsággal töltöttük az időt, a kandalló előtt ült a herczeg és a neje, én távolabb egy olvasó asztal előtt a nagy könyvvel.

Digitized by Google

Szent-Genovéva már másodszor is megszabadítá Párist, ezuttal az éhhaláltól, melyre a herczeg úgy megszomjazott, hogy sürgetve kérte az éji italát, a mit a herczegnő el is készített számára.

Ezuttal azonban, a mint a herczeg kiszürcsölé a forrón páro gó italt, nem nyujtózkodott utána nagyot, szétmeresztve a két karját és lábát, s nem ugrott fel kérkedve, hogy milyen legénynek érzi magát, hanem leejté a két kezét a szék karja mellé, a lábaival pedig elkezdett rángatózni, mintha álmában takácsmesterségben gyakorolná magát, s aztán a fejét hátraszegve, elkezdett horkolni.

A herczegnő nehány perczig kimondhatlan düh kifejezésével nézett reá, azután hirtelen megtaszítá a lábával az előttem álló olvasó támlányt, hogy az a nagy könyvvel együtt felbukott, akkorát csattanva, mint egy istennyila. Az alvó férj még erre sem ébredt föl.

Azzal, mielőtt bámulatomból magamhoz térhettem volna, odaveté magát a térdemre, s átkarolva a nyakamat, azt kérdezé tőlem: «Hát visszatértél? hát szeretsz?» De egyszersmind meg is akadályozá azon perczben, hogy felelhessek valamit.

(— Ezt én nem értem; jegyzé meg a soltész.

— Értem én, mondá rá a nagyherczeg. Ne szakítsa kend félbe a legjobb helyen! Folytassa vallomását a reus. Hogyan történt tovább?)

— Alig tudnám én azt elmondani. Olyan volt az, mint egy túlvilági álom. Mintha a poklot és a paradicsomot, az angyalokat és az ördögöket összekeverték volna, s engemet oda dobtak volna közéjük, mintha egyszerre elkárhoztam és idvezültem volna, a mi a világon gyönyörüséges és rettenetes, annak mind martalékául estem. És még most is, ha visszagondolok arra az órára, a hóhér kötelével a nyakamon, a szegény bünösök lelkéért meggyujtott gyertyákkal a szemem előtt, s azt kérdeznék tőlem, mit cselekednél, ha másodszor is ez történnék

Digitized by Google

veled, hogy egy jéghideg szép úrhölgy, egyszerre mint a tigris, mint a furia, tűzlánggá átalakulva, öledbe veti magát, szikrázó szemeivel odavillámlik a lelked közepébe, csókol, fojtogat, marczangol, istenének nevez, lábad alatt a felfordított imatámlány a szent könyvvel, melletted a horkoló férj, álomrángatozó tetemével: mit tennél? azt felelném: azt, a mit akkor.

A fejem szédelgett; tudtam jól, hogy minden csók, a mit elfogadok és visszaadok, csalás, rablás, szentségtörés: hogy megcsalom benne azt a házat, mely vendégszeretettel befogadott, a gazdát, ki kenyeret ád, az ismeretlen férfit, kinek nevét viselem, az asszonyt, ki régi szeretőjének ismer el, és a szegény jó Madust. Megcsalom a férfit és az asszonyt, az Istent és az ördögöt egyszerre! És mégis, ha azt kérdenék tőlem, mit tennél, ha újra előjönne? azt felelném: megint azt, a mit akkor, s ha el kellene is érte vesznem: nem bánnám, elvesznék.

(— Megátalkodott gonosztevő; kiálta fel soltész. Adulterium cum stellionatu!)

(— Hagyja kegyelmed! csitítá a nagyherczeg. Hiszen nem ő kezdte! Az asszony volt a vétkes.)

— Nagy vétek volt az, tudom én nagyon jól, a mit elkövettem s nyomta is nagyon a lelkemet. Alig vártam, hogy a gyóntató atya absolutióját megnyerhessem érte.

A szép Persida ugyan ezt suttogá a fülembe egy órájában az önfeledésnek:

— Zdenko! Ha el tudtál menni érettem a szent földre, el tudnál-e menni értem még a pokolba is?

Én azt gondoltam, hogy ez csak frázis, s azt feleltem rá, hogyne tudnék?

— No ha szemébe tudsz nézni a kárhozatnak az én szerelmemért, mondá a szép Persida, akkor óvakodjál ezt a bűnödet, a minek fele az enyém, valaha meggyónni. Ezt el ne mondd még egy papnak se, egy szentnek se, még egy oltárkép előtt se, mert ha meggyónod akárkinek, abból nagy szerencsétlenség támad.

Digitized by Google

Én pedig úgy jártam-keltem ezzel a bűntudattal a lelkemben, mint a szarvas az oldalába lőtt nyillal.

A vén herczegnek adott álomital nagyon jó volt.

És én nagyon jól tudtam Zdenkót játszani. A kinek a csontjai azóta valahol Palæstina homokpusztáin porladoznak, s lelkének a purgatoriumban még a holta után csinált adósságokért is kell égni.

Az öreg herczeg azonban igen vallásos férfiú volt. Megkivánta az udvari környezetétől, hogy az minden ünnepnapon meggyónjon. Saját udvari kápolnájában tulajdon előljárósága alatt kellett kinek-kinek megjelenni a gyóntatószék előtt s bemondani, ki mit vétkezett? A gyóntatószékben ülő papnak csak a kinyuló kezét lehetett látni, a mint egy hosszú pálczával a vezeklőnek a fejét érinté, bűnbocsánat jeléül.

Először a herczeg gyónt meg, utána a szép Persida. Azután mindjárt következtem én, a házi barát: a major domus.

Mikor beültem a sötét székbe, előbb én gyóntattam meg a papot.

— Vajjon, páter, nem fogsz te semmit kifecsegni abból, a mit én neked elmondok?

— Hogy gondolsz ilyen bolondot, fiam? A gyónás titka sérthetetlen szentség.

— De hát ha te mégis meg találnád azt sérteni?

— Akkor engemet a máglyán égetnének meg.

— Nem volt rá eset, hogy a gyóntató elárulta volna a titkot, a mit a fülébe súgtak?

— Soha sem volt arra eset. Még ha gyilkosságot vallottak is be előtte s a pap megtudta, hogy az igazi gyilkos helyett egy ártatlan vádlottat akasztanak föl, nem volt szabad neki a gyilkos nevét kimondani, s megakadályozni a birói emberölést. Ellenben számos eset volt rá, hogy a gyóntató atya készebb volt martyrhalált szenvedni, semhogy elárulja a hatalmasoknak azon titkokat, a miket azok kiváncsiak voltak megtudni tőle. Fényes példa rá a

Digitized by Google

dicsőséges szent Nepomuk története, a kit bizonyára te is ismersz.

— De vajjon te olyan szent vagy-e, mint Nepomucenus János volt?

— Épen olyan szent esküvésem kötelez Istennek.

— Énnekem az nem elég. Esküdjél meg nekem is.

S a páternek előbb istenugysével kellett fogadni, hogy semmit abból el nem árul, a mit én most meg fogok neki gyónni.

Akkor aztán sorba vettem a mondanivalóimat. Szép szám volt. Elmondtam mindent a legutolsóig. Hanem a legutolsónál megálltam, a szép Persida titkánál.

Eszembe jutott, hogy mi tanácsot adott a szép asszony: «meg ne gyónd azt még a papnak se!»

Ámde valamennyi bűntudat között a legnehezebben rejtegethető az, a mit az ember egy szép asszony szemeivel követett el. Annak szarvai vannak, a mikkel a bűnös oldalát döföli, annak körmei vannak, a mikkel ki akarja ásni magát, annak száz nyelve van, a mely mind beszélni akar. Ez a bűn dicsekedni kiván!

Mégis vissza tudtam azt tartóztatni: pedig marta az oldalbordáimat.

Végül azonban, mikor abban hagytam, s nem akart több eszembe jutni, maga a gyóntató atya kezdett el ösztökélni:

— No fiam, hát nem hallgattál el valamit? Nem nyomja még valami bűn a lelkedet? No csak ne átalld kimondani. Ilyen fiatal, délczeg dalia, mint te vagy, lehetetlen, hogy a mióta idevetődött, folyvást köménymagos levessel élt volna. Ti szoktátok a más szénáját huzni. Valamennyi szép asszony van a városban, mindannyinak van valami meggyónni valója, valamennyi szép legény van, mind bűnös ebben a pontban. Csak te volnál magad a szent? Gondold meg, hogy ha egyetlenegy bűnödet elhallgatod, ezért az egyért ép úgy a pokol tűzére jutsz, mintha 999-et vétkeztél volna hozzá.

Digitized by Google

Addig-addig ijesztgetett a pokollal, míg utoljára azt is meggyóntam előtte, a mi a szép Persidának a titka volt, s a mit soha sem kellett volna a számon kibocsátanom, hanem inkább megtartanom azt az igéretemet, hogy kész vagyok érette abba a pokolba is lemenni, a mit a gyóntató atya oly szépen lerajzolt előttem.

Hanem hát a szerelmi bűn titkának szárnyai vannak: nem lehet kalitkában tartani, kirepül.

Meggyóntam mindent.

Mikor aztán kijöttem a gyóntató székből, letérdeltem a rács elé, a gyóntató kinyuló keze a hosszú fekete pálczával olyat húzott a fejemre, hogy feldagadt a helye.

Ejnye, ez ugyan erősen absolvált! gondolám magamban, s egy perczre az az ötletem támadt, hogy hej de bolond dolog volna, ha most abban a gyóntatószékben a páter helyett a herczeg maga ült volna! Azonban a herczegi karszék felé tekintve, ott láttam megnyugtatásomra a Serenissimét ülni, és kegyesen szunyókálni; az ájtatos Persida herczegnő koronkint fel-felköltögeté, a lábát megnyomva a pad alatt.

Én tehát szépen megnyugodva tértem a helyemre.

A VAS NYAKRAVALÓ.

— Megkönnyebbülvén bűneim terhétől, én is azt tettem, a mit a tékozló fiúk szoktak tenni, hogy a régi adósságaiktól megszabadulva, annál nagyobb igyekezettel látnak utána, hogy ujakat csináljanak.

Előre örültem már az estének, a mikor a martirok viselt dolgainak fölolvasására kerül a sor; de nem azért, hogy azokat kövessem, hanem hogy újra eladósítsam magamat a pokolnak.

Ezen az estén a herczeg a szokottnál is kegyelmesebb volt hozzám. Tréfálni méltóztatott s számtalanszor megcserélte velem a poharát, szivtestvéri barátságkötés fejében.

Digitized by Google

Mikor aztán arra került a sor, hogy a bűbájos Persida elkészítse számára az «életitalt», a herczeg egészen derült arczot öltött. A képe piros lett és gömbölyű s a hasa tánczolt a nevetés miatt.

— Nézd, bajtárs, szólt az aranykelyhet fölemelve, a miben a fűszeres forró vörös bor párolgott. Ez aztán a mennyei ital. Mikor ez átjárja a zsigereimet, egyenesen a mennyországba repülök tőle; de nem abba az unalmas mennyországba, a mivel a papjaink biztatnak minket, a hol a férfiak mind vének s az asszonyok mind szentek. Se esznek, se isznak, se nem mulatoznak. Hanem a kijavított Mahomed paradicsomába, a mi megint az Alkoránénál annyiban jobb, hogy bort is adnak benne. Ott aztán van öröm, meg dáridó! A hány asszony annyiféle s a hány bor, annyiféle. Nem lehet itéletet hozni, melyiké az elsőbbség. A görög hetaera cyprusival itat, a római bachansnő falernumival, a spanyol donna madeirát hoz, a lesbiai syrene nektárral kinál, a persa bayadere sirászi bort tölt, az oláh fáta tokajit itat kulacsból s a néger abeléra granátszín bordeauxit merít a markával s abból itat meg s te nem tudod a végén megmondani, hogy melyik volt a jobb? Azaz, hogy nem te, hanem én. De hát miért ne tudnád te is? Hát nem vagyunk-e «szívtestvérek»? Nem illik-e, hogy ha én egy új paradicsomot fedeztem föl, abba egyszer a szívtestvéremet is beereszszem? Isten neki! Foglald el egyszer az én helyemet a Mahomed paradicsomában. Nesze! Átengedem neked ez egyszer ezt a kelyhet. Idd ki helyettem fenékig.

No hiszen átkozottul meg voltam akasztva.

Köszönöm ezt a nagy grácziát, de épen nem kívánkoztam utána. Hiszen, ha azt a poharat kihörpentem, akkor én alszom el ezen a helyen s én fogom azt a takácstánczot járni a zsellyeszékben.

Meghökkenten néztem a szép Persida szemébe.

Az asszony a herczeg zsöllyeszékének a támláján ült, nem vehette észre az öreg a szemhunyorítást, a mivel

Digitized by Google

nekem felelt, hogy tegyem meg, a mivel megkináltak. Hiszen csak elalszom tőle.

Mit tehettem ez átkozott kehely előtt? Palástul vetettem neki a gyomromat s lehörpintettem egy hajtókára.

Arra azután rögtön elfogott az a lankadtság, a mi egyszerre kiemelt ebből a világból, mintha valami súly nélküli pára volnék, a mit elvisz a szél, mintha esném fejjel fölfelé, a felhők közé, a mik lassankint kertekké, ligetekké, állatokká, madarakká változnak előttem; gyönyörüséges tájak, a mik elvesznek az égbe, beszélő fák és zengő gyümölcsök, bűbájos hangok, a miknek a ragyogó szinét lehet látni és fényözön, a mi utoljára harmonikus zenébe megy át s a zenehang és szinpompa együtt quintessentiájává lesz az édességnek, a mi a fluidumokat felforralja, az idegeket csiklandja és gyötri, a végtelen szomj, a mi a végtelen ivás alatt növekszik, míg utoljára egy fogalommá válik, a minek neve «csók». A megnevezhetlen gyönyör, mint magában élő elementum, mint a tűz, vagy a víz, vagy a levegő; láng, hullám, vihar, csókból alakulva. S a csók lassankint alakot teremt magának. A gyönyör csábképei jelennek meg előttem. Mind oda csoportosulnak körém: Delila, Bethsabé, Salome, Magdolna a megtérés előtt, Lais, Aspasia, Cleopatra, Semiramis, Circe és az éjszinű szépség, Atalanta. Mind azt akarják, hogy nekem tessenek, hogy egyszerre átöleljem mind a tizet. A két kezemnek mind a tiz ujjára karbunkulusoktól és saphiroktól ragyogó gyűrűket húznak s a gyűrűktől oly nehéz lesz a két kezem, hogy a karomat meg kell feszítenem, mikor egyiket fel akarom emelni. S a mikor egy kezemet erőszakosan fölemelem, akkor egyszerre sirni kezd mind az az öt varázsalak, a melyiknek a gyűrűjei az ujjaimat terhelik, olyan csodálatos hangokon, hogy azt nem lehet elviselni s ha aztán visszaejtem a kezemet, akkor megint mosolyog valamennyi, míg meg nem adom magamat annak a lángnak, hullámnak, orkánnak, a mi-

Digitized by Google

nek neve csók. S mind a tíz ott ül a térdeimen és mind a tíz átöleli a nyakamat és szorít erőszakosan a kebléhez, hogy a lélekzetem elfullad, az agyam szétfeszül, belehalok a mámortengerbe s kiáltani akarok: «Istennők! Kegyelem! Megöltök! Ne csókoljatok!» Csókjaik, mint a tűz égetik az arczomat, a nyakamat; fogadásból versenyeznek: a fekete királynő marad a győztes; az ő koralI ajkai alatt, az ő gyöngysor fogai közt kiserked a vér a nyakamból s ő ajkaival szívja azt ereimből.

(— Fel fogsz-e már ébredni e pokolbeli álomból? rivallt a bűnösre a soltész.)

(— De csak hagyja kegyelmed, nagyon jól álmodik, mondá a nagyherczeg.)

— Igenis, fölébredtem már! folytatá a kalandor. A hely; a hol találtam magamat, nem volt a Mahomed paradicsoma, hanem egy földalatti boltozat, a minek a köveiről csorgott alá a nyirok: egy pislogó mécs világítá be a szűk odut körülöttem és azok a gyűrűk, a mik miatt a kezeimet olyan nehéz volt fölemelnem, nem voltak a mesék tündéreinek jegygyűrűi, hanem nehéz lánczszemek, azok sirtak olyan keservesen a kézfölemeléskor, hogy azt nem lehetett még a paradicsomban sem kiállani; és azok a csókok, a mik arczomat, nyakamat égették, nem voltak Delila, Circe és Semiramis csókjai, hanem az undok százlábú bogaraké a Scolopendrumoké, a mik testemet meglepték s a fekete királyné, Atalanta, a kinek ajkai vért szivtak a nyakamból, nem volt más, mint egy utálatos vampyr. És az a fojtogató ölelés, a mivel tíz szerelmes fantom szorítá kebléhez a fejemet, nem eredt mástól, mint egy kétujjnyi vastag s három újjnyi széles vasnyakörvtől, a mi egy karikánál fogva oda volt kovácsolva a falhoz. Épen így a két karom és a két lábam is, hogy csak annyi mozoghatásom maradt, hogy a mellém tett penészes kenyeret és vizes korsót a szájamig vihessem.

És körülöttem mély, emberhangtalan éjszaka.

Digitized by Google

(— Úgy kellett neked, istentelen gonosztevő! szólt a vallató soltész, egyszer valahára megkaptad a méltó jutalmadat szemtelen magadviseletedért!)

(— Habet ezúttal rectum! helyeslé a nagyherczeg, ámbár én még szerettem volna tovább engedni őt időzni abban a pokolbeli paradicsomban; annak a fekete királynőnek a piros ajkai és gyöngysorfogai méltók lettek volna körülményesebb benevolisatióra.)

— Sokáig biztattam magamat azzal a kába gondolattal, hogy talán ez is csak álom. Eszembe jutott, hogy a hashis-evők szoktak olyan álmokat látni, a miknek az eleje a gyönyörök mindenféle nemének potentiájáig emelkedik, a vége aztán egyszerre átcsap a kinzások és rémlátások regióiba. Hátha ez is még a philtránnak a varázslata, s egyszer majd csak ebből is fölébredek?

Hanem a vas nyakörv olyan kijózanító valóság volt, a mi el nem hagyta vitatni, hogy ébren vagyok. Az a hideg, kemény, nehéz karika. A halálnak a jegygyűrűje, a mivel egy élő embert a sir számára eljegyezve tart. Az a szűk ablak, melyen át egy halandó átdugta a fejét a más világba s nem tudja többet visszahúzni.

Mi történt velem? Mi lesz belőlem?

Be vagyok-e vádolva, vagy már el is vagyok ítélve?

Mennyi időt tölthettem egyedül e magányos töprengések között? azt nem tudnám megmondani, mert itt nem virradt soha és se éhség, se álom nem jelentette be nálam a delet és az éjszakát. Az előttem égő mécs valami öröklámpa lehetett, mert nem fogyott ki belőle az olaj s azt bizonyosan azért tették ide, hogy jól láthassam nála nyomorult állapotomat.

A kigyók, eskarapok és mindenféle napfénykerülő csúszómászók ott vonaglottak el lábaim körül, a skolopendrumok phosphorfényű teste mászkált a kövek hasadékai közt s a fejem fölött ott függtek sorba a vampyrok, fél lábuknál fogva a kőrepedésekbe fölakasztva s denevér szárnyaikba burkolózva, gránátszemeikkel néztek le rám,

Digitized by Google

minden perczben rám rohanni készek, a mint álomra hunyom le a szemeimet.

Egyszer aztán zsibbasztó kábulatomból valami zörej vert föl: mintha rozsdás zárban forgatnának nyikorgó kulcsot. Börtönöm vasajtaja kinyilt s egy magas férfi, a kinek arczát a ráhuzott csuklyától nem láthattam, lépett be hozzám, kezében egy korsóval és egy kenyérrel, a miket letett mellém, a másik korsót s a már megpenészedett kenyeret kicserélve.

— Nos, fiacskám, szólt hozzám, hát se eszel, se iszol? Tán biz éhen akarod magadat halatni?

Én nekem úgy tetszett, mintha ez a hang nagyon is ismerős volna előttem.

Nem kellett soká törnöm a fejemet a találgatással; látogatóm hátratolta a csuklyáját s én felismertem benne azt a vad papot, a ki a hajdemákoknál a Preszjaka barlangban engem felavatott, megbérmált, össze is esketett s a kinek a bérmálást én is nagy hevenyén visszafizettem.

— Te vagy az páter! suttogám keservesen, nem merve hangosan beszélni, mint afféle álmodó.

— No bizony, hogy rám ismertél! szólt a hajdemákpap nevetve. Már azt hittem, hogy megtagadod a régi barátságot.

— Hát te most porkoláb vagy itten? kérdém tőle.

— Gutát vagyok! felelé ő. Gyóntató vagyok! tudhatnád.

Azzal leült mellém a kőre, a melyikhez oda voltam lánczolva.

— Hát lásd fiacskám. Mikor a berdiczovi nagy veszedelemben a herczeg dragonyosai ugyancsak aprították a hajdemákokat, nekem az a menekülési mód jutott eszembe, hogy felöltöttem a misemondó ruhámat, felcsaptam a fejemre a papi süvegemet s erre a katonák meghökkentek, nem öltek meg, hanem elfogtak és a herczeg elé vittek. Azt nem tagadhattam el, hogy a hajde-

Digitized by Google

mákokhoz tartoztam. A herczeg aztán így szólt hozzám: «No páter, te most megérdemelnéd, hogy mint az ecclesiád fejét a legmagasabb fára akasztassalak fel; hanem én életben akarlak hagyni egy föltétel alatt. Ha beállsz hozzám udvari gyóntató káplánnak. De nem mindig és mindenkit fogsz te gyóntatni (engemet ugyan nem), hanem csak azokat, a kiket én fogok hozzád küldeni. Gyanúm van a feleségemre, hogy megcsal. Tudom bizonyosan, hogy megcsal. De nem férhettem hozzá a titkához, hogy «kivel»? Ő és titkos szerelmese bizonyosan meggyónják azt az én udvari káplánomnak; hanem az kegyes, szent ember s inkább kétfelé hagyná magát fürészeltetni, mintsem eláruljon valamit azokból a titkokból, a miket meggyóntak neki. De te nem olyan pap vagy, mint más. Neked már úgyis mindegy az, egy-két thermometrumfokkal magasabban fütik-e be számodra a poklot? nem tesz különbséget. Az eddigiekért is odajutsz, csakhogy ha rá nem állsz az ajánlatomra, most mindjárt utazol oda; ha pedig ráállsz, hát csak időjártával. No, hát beleegyezel-e, hogy udvaromhoz jőjj káplánnak?» Beleegyeztem volna én akármibe, csakhogy a nyakamat kihúzzam abból a szoros hurokból s így kerültem ide a kastélyba, a hol mindaddig rejtve tartogattak, a míg a gyóntatás ideje el nem jött. Mikor oda láttalak jönni a gyónószékhez, szegény fiú, bizony Isten megesett rajtad a szivem. Felismertem a régi jó pajtást benned s mikor meggyóntad a bűnödet s fölfedezted előttem a te bűnös egyetértésedet a szép Persidával (a mely bűnt köztünk mondva, nagyon sajnálom, hogy nem én követtem el), azt gondoltam magamban, hogy de biz ezt nem árulom el a herczegnek: hadd nőjjenek a szarvai még nagyobbra. Hanem aztán te magad rontottad el a dolgot. Mert a mint kiszabtam rád a penitenciát, hogy bűneidért vezeklésül búcsura kell menned a berdiczovi boldogasszonyhoz, még pedig borsókon, hét szem borsót eresztve mindegyik sarudba a talpad alá, hát akkor te elkezdtél velem alkudozni, hogy

Digitized by Google

nem volna-e szabad száraz borsó helyett zöld borsót tenni a sarudba? S aztán, hogy «engem» irgalomra birj, felhoztad előttem érdemedül, hogy te voltál az, a ki a gonosztevő hajdemákokat kelepczébe vitted és elárultad a berdiczovi ostromnál. Hej, hogy szerettem volna a hajadba kapni a gyóntató rácson keresztül! Hát te voltál az, a ki az én vidám czimboráimat mészárszékre juttattad! a ki a mi szép terveinket mind dugába döntötted! Ugyan huztam is a fejedre egyet a bűnbocsátó pálczával, hogy tudom, megérezted! De már most be volt kötve a koszorúd. Rögtön felfedeztem az istentelenségedet a herczegnek s megkaptad a jutalmadat érte. Ime, megkaptad ezt az egész palotát, mert úgy a nyakadhoz van az vasalva, hogy el nem szaladhat tőled.

Nekem az volt a legközelebbi kérdésem a gonosz hajdemák paphoz:

— Mi történt a herczegnővel?

— Arra ne legyen neked gondod, fiacskám. A herczeg sokkal okosabb ember, mint hogy azt a titkot, a mi az ő gyalázatát rejti, kivigye a piaczra. A szép Persidával még csak egy görbe tekintet sem tudatja, hogy el van árulva. A miért téged ide juttattak, annak az oka a rád kisült hamisítás, egy nemes lovag nevének álorczás bitorlása; item: a hajdemákokkal való czimboraság s mindezekért megérdemled az egy halált. Hanem a miért nem egy, de száz halált mérne a herczeg a fejedre, hogy a szép Persidával együtt néztél a holdvilágba, azt soha sem fogják elmondani senkinek. A szép Persida majd egyszer egy szép körte vagy baraczk izlelése után gyomorgörcsöket fog kapni s harmadnapra fényes temetés lesz a Visznovieczki herczegi palotában. Azonban az is megeshetik, hogy a herczeg jár hasonlóan s az ő temetési pompája következik el hamarább. A melyik hamarább megtréfálhatja a másikat. Hanem hát gondolj te csak magadra. Mert kétféle dolog közt lehet valasztanod. Vagy azt kivánod, hogy birák elé állitsanak; a mikor a legszelidebb

Digitized by Google

büntetésed az lesz, hogy kerékbe törnek; ha csak a herczeg kegyelemképen fejedet nem véteti. Vagy pedig itt maradsz ebben az oduban, a falhoz vasalva s küzdesz a férgekkel, a míg élsz s megadod magad a férgeknek, mikor meghalsz. Tertium non datur.

Én azt mondtam rá, hogy inkább végezzenek velem rögtön, ha lassu tűzön sütnek is meg vasrostélyon, hogysem itt töltsem a naptalan napokat időktelen időkig. Örömest meghalok.

— No akkor hát, fiam, azért jöttem hozzád, hogy a haldoklók utolsó szentségében részesítselek; szólt a hajdemák pap, s kivette a zsebéből a nekem szánt ostyát.

— Eredj a pokolba! Kiálték rá dühösen. Kell is nekem a te absolutiód! Te is pokolra jösz, valamint én.

— Az igaz fiam, mondá a gonosz pap; csakhogy te gyalog mégy oda, én pedig szekéren. Hát csak az a kérdés, hogy így akarsz-e odáig kutyagolni, még a bűneid batyuját is a hátadon czepelve, vagy pedig elfogadni az én kinálásomat, ki szintén oda tartok, hogy kapj fel az én szekerem saraglyájába.

— No hát vigyen el az ördög! mondám neki, áldj meg! Hogy a mennykő csapjon beléd!

Ezzel el hagytam magamon végezni az utolsó kenetet, s felnyitottam a számat az ostya átvételére. A mit pedig amint lenyeltem, rögtön úgy elnyomott az álom, hogy nem láttam magam előtt többé a hajdemák papot. Bizonyosan meg volt mérgezve az ostya narcoticummal.

A FEHÉR GALAMB.

A mély álomban is csakugyan azt a börtönt láttam magam körül, a melyben valóban be voltam zárva és kezeimen, lábaimon, nyakamon a vasbilincseket éreztem. Hanem a mécs helyett, mely a penészes boltozatot megvilágítá addig, valami ismeretlen fény derengte azt át,

Digitized by Google

mely fölülről látszott jőni, s a mint fejemet nagy nehezen fölemelém, hogy föltekintsek, egy fényes nőalakot láttam magamhoz alászállni, a kinek hófehér kantusa ragyogott, mint a hó s kék palástja, mint a csillagos ég, fején levő koronája, mint a felkelő hold; de mindeneknél fényesebben világított az arcza. Az olyan fényes volt, hogy nem mertem belenézni. A karján pedig tartott egy kis csecsemő gyermeket, a ki a picziny kezének a mutató ujját az ajkai előtt tartá.

Azt hittem, hogy a Mi Asszonyunk, a boldogságos Szűz anya szállt le hozzám.

Csak mikor megcsókolt és a nevemen szólított, akkor ismertem rá az ő lágy édes hangjáról, hogy az én Madusom az.

Az én szegény, elhagyott, elfelejtett feleségem.

Úgy szégyenlettem ő előtte azokat a békókat, a mik a falhoz szorítva tartottak. Ha azt fogja tőlem kérdeni: ki rakta rád azokat? hogy valljam meg neki: «egy szép asszonynak a szép szemei, a mik te tőled elragadtak».

De nem kérdezett semmit; folyvást mosolygott és mindig csak ő beszélt, azon az ismerős, szelid, hűséges, szívből jövő hangon:

«Szegény jó Baránom. Milyen nyomoruságra jutottál! De ne légy szomorú, mert mi azért jöttünk le hozzád, hogy téged megszabadítsunk innen. Én most az Isten paradicsomában lakom s elmondom, hogyan jutottam oda. Karácsony estéje után, mikor én is az én betlehemi jászolom vendégét vártam, s a te ajándékoztad Szűz Mária kép előtt imádkoztam csendesen, ismerős lépések hangzottak a kunyhónk előtt. Hangjukból megtudtam, hogy azok nem a te lépéseid, hanem az apámé. Hirtelen felkaptam a Szűz Mária képét, hogy eldugjam azt valahová; mert tudtam, hogy ha meglátja azt nálam, megharagszik érte. De mikor el akartam dobni, olyan fájdalom szállt a szivemre, hogy nem tehettem egyebet, mint mind a két kezemmel a szivemhez szorítottam a képet. Belépő apámra

Digitized by Google

alig ismertem rá. Arcza össze volt vagdalva, és félszeme kiütve. «A te Baránod elárult minket!» hörgé rekedten s a véres szeme helyével még iszonyúbban nézett rám, mint a megmaradottal. Én menteni akartalak, hogy talán nem tetted azt. Ekkor rám ordított. «Te is bűntársa voltál! Mit szorongatsz a kebledhez?» — Nem hazudhattam. Mondtam, hogy Szűz Mária képe. «A berdiczovi barátok ajándéka!» ordítá az apám, tombolva, s azzal megragadta a hajamat, térdre rántott, kivonta a handzsárját, én hallottam süvölteni a fegyvert a levegőben s aztán mintha az ég szakadt volna a fejemre.

A fényes alaknak a nyakán köröskörül látszott egy vérpiros vonal, mint egy vékony nyakszalag, s annak a közepén egy függő piros csepp mint egy klárisboglár.

«De a másik pillanatban már az égben voltam, a hol minden fájdalom átváltozik egyszerre gyönyörré. A mennyország titkait te neked elmondanom nem szabad. De nem egyedül jutottam oda. Nézd kis gyermekünket: ez már az égben született. Túlvilágra költözött anyjával egyszerre szállt az égbe. Ez a te kicsi angyalod. Ez kivánkozott le hozzád, hogy tégedet nagy veszedelmedből megszabadítson.»

Azzal odahozta hozzám a kis gyermeket, s a mint annak a parányi kis keze átfogta a rámvert bilincseket, azok egyszerre lepattantak kezeimről, lábaimról. Ámde a nyakamra kovácsolt vas-örvet nem birta keresztülmarkolni picziny kezeivel, azért nem törhette ketté. Hanem akkor megragadta két kézzel s egy rántással kiszakítá a falból; a mit huszonnégy ló nem birt volna onnan kihúzni.

«Oh édes kis fiacskám, mondék neki, megcsókolgatva piczi kezecskéjét; ha ez a te kezed olyan erős: ragadj meg engemet az üstökömnél fogva, s vigy fel engem is oda, a hol te lakol.»

A kis gyermek erre ismét a szája elé tette a mutató ujját, jelezve, hogy neki beszélni nem szabad. Helyette megfelelt az anyja.

Digitized by Google

«Nem, édes Barátnom, te oda, a hol mi lakunk, nem jöhetsz. Elébb még sok megpróbáltatást kell kiállanod ez árnyékvilágban, s futnod mindaddig, a míg egyszer valami olyan jó tettet el nem követsz, a miért valaki őszintén, igazán, szívéből, azt nem mondja rád: «jutalmazzon Isten!» Egyetlen jótettért bejutsz a mennyországba; de száz búcsujárásért, ezer imádságért — be nem jutsz oda!»

Bizonyítja nagy bűnös voltomat, hogy még most is élek; s minthogy azt az egy jót, a miért megáldjon valaki, többé nem lehet módomban elkövetni, nem is fogom látni soha többé az én kis angyalkámat s az én jó Madusomat.

E szavak után inte a fényes alak, hogy kövessem őt. A kis gyermek, a mint öt ujjával érinté a falat, a kövek kétfelé nyiltak előttem, a miken végig haladtunk. Madus alakja bevilágitá a sziklákat, a mélységeket, a mikbe hosszú lépcsősoron át hol le, hol felszálltunk. Úgy tetszett, mintha a katakombákban járnék, vagy magában a labyrinthban. Egyszer aztán a sziklafolyosók helyett sűrű erdő mélye fogadott bennünket: láttam a széles derekú mohos fákat, a mik olyan sűrűek voltak, hogy egy embernél több nem haladhatott át közöttük; láttam, a mint Madusom fehér köntöse végig sepert a földön, hogy fénylettek utána a megérintett árumvirágok és gombák. Hanem aztán lassankint elmaradtam tőle. Ő repülni látszott, én pedig ólomlábakon jártam. Egyre távolabb estem tőle. A fénylő tünemény elveszté emberi alakját. Utoljára már csak olyan volt, mint mikor egy sűrű erdőbe hosszú fasor nyilásán át besüt az alkony fénye. A friss hideg lég csapdosta arczomat, s én attól fölébredtem.

Ott voltam, a hol álmom végződött. Sűrű tölgyerdő közepén, a minek egyik széléből, a fák nyilásain át derengett hozzám az alkony fénye.

Ugyan az a koldus mez volt rajtam, a miben Berdiczovból Lembergig eljöttem: — ez uttal nem álruha; — mellettem a mankó; de üresen.

Digitized by Google

Kibotorkáltam az erdőszél felé, a honnan a világosság jött. Egy emberi lakot nem láttam se közel, se távol. Több napi járó messzeségre lehettem a lengyel székvárostól, uraságom és nyomorúságom szinhelyétől. — S ha végig néztem koldus rongyaimon, a mikben a zárdából eljöttem, könnyen azt hihettem volna, hogy az egész lembergi élményem nem volt egyéb, mint egy rossz álom: — ha a bizonyítékot el nem hoztam volna magammal. A nyakamon ott maradt az a széles vastag vasörv, a mit a kis angyalkámnak a keze nem birt összetörni.

(«No ez ugyan nevezetes egy história volt! mondá a nagyherczeg. Csodálatos megmenekülése egy gonosztevőnek mennyei segítséggel.»)

(Én azonban olyaténképen vélekedem; szólt a soltész, hogy az nem akképen történt, a hogy a fatens előadá; hanem bizonyosan az a hajdemák pap, a ki őt börtönében meglátogatta, szabadítá őt meg bilincseiből, a herczegasszony által megvesztegetve, s miután a vastag nyakörvet nem birta lefürészelni a nyakáról, csak a falbafoglaló karikát ráspolyozta le, s azután a herczegnő machinátiói mellett szállították ő kelmét valami vadon erdőbe, előkerestetve a Malchusz zsidónál hátrahagyott koldusgunyáit.)

(«No én pedig azt állítom, hogy úgy kell lenni, a hogy reus elbeszélte s máskép nem is lehet. Hiszen tudjuk számos tapasztalatból, hogy a híres zsiványok, nem született kis gyermekek kezei által lakatokat és bilincseket tudnak összetörni s magukat láthatatlanokká tenni. A ki a criminális praxisban versatus, hasonló esetekre nagy számmal fog visszaemlékezni.»)

— S én is maradok állításom mellett, folytatá a vádlott. Mert attól a pillanattól fogva folyvást egy fehér galamb ült a balvállamon, s bármerre jártam-keltem, ott suttogott és turbékolt a fülembe, ha feléje néztem, hogy meglássam, akkor átrepült a jobb vállamra; de leginkább a bal vállamon szeretett lenni.

Digitized by Google

(— S most is ott van-e még a válladon a fehér galamb? kérdezé a nagyherczeg.)

— Már nincs ott. Felelt a vádlott fölsóhajtva. Hogy mikor vesztettem el, azt majd később el fogom mondani.

(— S minthogy tehát a megmenekedés mennyei csodatételek hozzájárultával történt, mondá a nagyherczeg, annálfogva nem illenék, hogy a jus humanum a gratia divinát megczáfolja: ezen bűne reusnak deleáltassék!)

Digitized by Google

NEGYEDIK RÉSZ.

A VÖRÖS BARÁTOKNÁL.

I. A FAODUBAN.

Egy rongyos szűrrel a hátamon, egy mankóval a kezemben, egy vaskarikával a nyakamon — és azzal a fehér galambbal a vállamon, hova mehettem volna abból az erdőből?

A rongy meg a mankó jó lett volna a kolduláshoz; de a vaskarika sehogy se illett hozzá. Mit mondjak, ha emberek közé kerülök, hogy jutottam ehhez a szép nyakravalóhoz? De még kevésbé eresztett a fehér galamb.

Megutáltam a világot, minden bűneivel együtt. Előfogott a bűnbánat s föltettem magamban, hogy eddig elkövetett vétkeimet levezeklem: itt maradok az erdők mélyében kegyes remetének, s csodálatos megszabadulásom napjától kezdve, szigorú ascetai életre fogom adni magamat.

Nem soká kellett bujdosnom, hogy egy patakot találjak, mely friss vízzel kinálkozott. Azt a forrást egészen beárnyékolva tartá egy sok száz esztendős tölgyfa, melynek akkora oduja volt, hogy abban egy ember bizvást ellakhatott. Mohából és falevélből kitelt az ágy.

Ételről is gondoskodott az Úr, a mennyi egy remetének való. Bükkmakk és mogyoró volt bőségesen, földi mandulában és szilvagombában sem volt hiányosság. A vadméhek mézzel kedveskednek a vadon lakójának, s mikor a vadalma hullani kezd, akkor bőség van a remetevilágban.

Digitized by Google

Két nagy kő közé egy száraz galyakból összekötözött keresztet emeltem, s az előtt végezém reggel, délben és este mindennapi imáimat. Napközben pedig a rengeteget jártam, arról gondoskodva, hogy a bekövetkező tél idejére ellássam magamat erdő-mező-adta élelmi szerekkel.

Össze is gyűjtöttem nagy halom aszaltgyümölcsöt, mogyorót, csicsókát a faodúmba, melynek magasabb osztályában nagy örömömre az erdei méhek ütöttek tanyát: ezek is az én számomra gyüjtöttek. A patak mentében találtam egy nagy málnabozótot, annak a gyümölcséből liktáriumot gyúrtam össze, s azt elraktam gondosan lehántott fenyőfakérgek döbözébe. Szent fogadásom tartotta ezentúl csak abból élni, a mi Isten közvetlen adománya, és soha többet el nem hagyni ezt az én remeteségemet.

Egy gondolat azonban mégis nyugtalanított. Madusom jóslata szerint mindaddig kell a vezeklésemnek tartani, a míg valami jótettet el nem követek, a miért valaki azt mondja rám: «jutalmazzon az Isten!» Ha azonban én az egész életemet itt töltöm ennél a forrásnál, ebben a faoduban, a hol soha emberi léleknek tudomása nem lesz rólam, akkor nem követhetek el senkivel semmiféle jócselekedetet, s nem is érdemelhetem ki senkinek az áldását.

Tehát gondoltam ki valamit, a mivel világon létemnek jelét adhassam, a nélkül, hogy magányomat elhagynám.

Kerestem két széles lapos palakőtáblát, azokat egymás mellé fölakasztottam két faágra hárshéj madzagnál fogva, azután egy harmadik követ használva harangütőnek, mindennap háromszor beharangoztam az ősszerkezetű harangfélével: reggel, délben és este. E kőharang szavának úgy hiszem messze el kellett hallatszani, s ha valahol az erdőn túl emberek laktak, azoknak figyelmessé kellett lenni az ujdonat harangszóra a rengetegben.

Így reménylettem, hogy majd időjártával jönnek ki hozzám ájtatos látogatók: azoknak én lelki vigasztalást, atyai tanácsokat osztok, valamelyik jó tanácsom meg-

Digitized by Google

fogamzik, akkor aztán az illető nem fog késni a várvavárt áldással, s a mi mellékesen szintén számbaveendő volt, ha a környék lakói megtudják egy kegyes remetének letelepültét a vadon erdőben, valami kis elemózsiához is csak majd juttatnak egyszer-másszor.

De biz én hiába harangoztam be háromszor napjában, azért csak nem látogattak meg engemet az odumban mások, mint a patakra járó őzek s az őzekre leső vadmacskák. Nem egyszer szabadítottam meg egy-egy halálveszélyben forgó őzgidót a gonosz macskakörmök közül. Kár, hogy az oktalan állatok nem tudják megköszönni a jó cselekedetet.

Egy napon azonban, midőn késő őszre válván az idő, a végett jártam széjjel, hogy téli alomnak páfrányt és mohát gyüjtögessek össze, a mi a megfagyástól megóvjon: (az odu nyilását eltakaró ajtót már régebben készítettem reketyeveszszőkből, hogy a szél tele ne fujja hóval a házamat), hát a mint haza érkezem, levetve a hátamról az iszalag közé szorított gizgaz petrenczét, s szétnézek az éléstáramban, kifáradt testemnek a kivánatos táplálékot megadandó terhes munka után: mit látok? Éléstáram tisztára ki van takarítva. A földi mogyorónak még csak irmagja sem maradt, a diónak csak az elszórt haja hever a földön, a málnás-döbözök fel vannak fordítva s azt se tudni, hogy mi volt bennük valaha. Sőt a mint a fejem fölé tekintek, hát már a nagyszerű sejthalmaz sincs a faoduban, a minek a méze nekem tavaszig eltartott volna, a felzavart méhraj ott zúg az üres köpüben.

Csak alig hogy röptében el tudtam fogni a lábánál fogva egy, már a számon kiszaladó, kacskaringós káromkodást, a mint e kárvallott állapotomról meggyőződtem! Hanem aztán megdorgáltam magamat.

— Ej ej! jámbor anachoreta! Hát így kell busulnod a világi jókért? Látod: kevélykedtél, dicsekedtél, hogy ime már egész télire elláttad magadat! Urat akartál játszani a vadon közepett! Magadénak foglaltad el azt, a mi min-

Digitized by Google

denkié! Elmulasztottad a főkötelességedet, az imádkozást. Egy kegyes anachorétának nem szabad arról aggóskodni, hogy ki ad neki ennivalót? mert az Úr gondja a maga híveit táplálni, azoknak semmi egyéb dolguk, mint az Urat dicsérni, s az egész világ bűneiért imádkozni. — Ez most a te büntetésed. — Aztán megtudhatod, hogy nem épen ezen, boszantónak látszó esemény képezi-e a te megváltatásodat? Ime az volt neked megjósolva, hogy mindaddig bünhődnöd kell, a míg valakivel olyan nagy jót nem cselekszel, hogy a megszabadított ily áldást mondjon a fejedre: «Jutalmazza meg Isten!» No már, a ki ezt a te éléskamarádat egy nap alatt így fel tudta falni, az ugyancsak éhes ember lehetett. Ha ilyen nagyon éhes volt, az általad összegyüjtött eledelek nagyon jól eshettek a testének. Ez tehát igen nagy jótétemény volt az ismeretlenre nézve. Kétségtelenül mondta is magában, hogy «áldja meg az Isten, a ki mindezt iderakta, jártában, keltében!» Hátha valami nagy próféta volt. Talán szent Péter maga, a kiről már hallottam ilyen legendát, hogy incognito betérve a szegény emberhez, annak minden télire valóját felpanizálta. Hátha ez a legenda most második kiadásban is épen én velem ismétlődik? Meglátod majd, hogy ez lesz a legendának a vége, hogy ha te megnyugszol a vélt kiraboltatásban, holnap újra megjelenik az ismeretlen az oduban, s úgy megrakja azt mindenféle drága csemegékkel, hogy soha sem lesz többé semmiben fogyatkozásod s azután kiadja a számodra a passust, a mivel akkor mehetsz, a mikor neked tetszik, a mennyországba.

Ezzel a gondolattal annyira megvigasztaltam magamat, hogy ismét kegyesen beharangozva vecsernyére, nagyot ittam a forrásból, elfeledtetve gyomrommal az éhséget s lefeküdtem a magammal hozott páfrán és haraszt puha ágyába s reggelig csupa repülő sonkákkal, s más efféle angyali jelenésekkel álmodtam.

Reggel ismét beharangoztam s aztán siettem el hazul-

Digitized by Google

ról, hogy a visszatérő ismeretlen prófétát ne zsenirozzam a számomra készített meglepetés végrehajtásában. Egész nap bolyongtam az erdőn s alkudoztam magamban, hogy mit hozhatna számomra az ismeretlen látogató legczélszerübbet? Vajjon az özvegyasszony olajos korsóját-e, a mi soha ki nem ürül? vagy Illés próféta hollóját, a mindennapi páros zsemlyével az orrában? vagy egyet a gileádhegyi árpakenyerekből? vagy egy sereget azokból a jóizü sáskákból, a mik Johannes Baptista terített asztalán megjelentek?

Utközben találtam egy nagy csomó bikkmakkot. Szinte kedvem lett volna otthagyni. Hiszen mi szükségem lesz nekem már ezentul élelemről gondoskodni, a ki az ismeretlen látogató védelme alatt állok? De csak mégis megtöltöttem vele a tarisznyámat. Koldusnak nem illik az alamizsnát megvetni, bármi legyen is az. Este felé aztán visszabandukoltam a remete-odumhoz.

Minthogy el voltam késve, az első dolgom az volt, hogy megharangozzam a vecsernyét, három versben; azután elővettem az olvasómat, a mit magam készítettem apróbb és nagyobb gubacsokból s végeztem az imádságomat; csak azután tekinték a remete-odum felé.

Lépéseim közeledtére mély dörgő hang származott elő az odvas fa belsejéből.

— Itt van ő! mondám örömrepeső szivvel. «Megérkezett: reám vár, hozzám beszél. A hangja sem olyan, mint a közönséges embéré.»

Térden csuszva közeledtem a megdicsőített hely felé, melyet a paradicsom követe választott csodatételei helyéül s áhitatosan dugtam be a fejemet a lyukon.

Hej, de vissza is kaptam mindjárt. S ugrottam föl a térdemről s eláldottam egy «ezermilliom kacskaringós mennykővel» a látogatómat! Az egy óriási nagy maczkó volt: egy vén kanmedve, a melylyel tele volt az én kis szük remete-odum. Ott feküdt, a fejét a két térde közé dugva s csak onnan mormogott elő. Ő volt az! Tegnap

Digitized by Google

megette a télire való szükségemet, ma meg elfoglalta a télire való almomat.

— A ki füzfán fütyülő Pilátusa van a medve apádnak! káromkodtam tele torokból s elfeledém, hogy kegyes anachoreta volnék.

(— Votum violatum! diktálta a soltész a jegyzőnek. Megszegett fogadás! Blasphemia. Capite plectetur!

— De bizony én magam sem álltam volna ki káromkodás nélkül! veté ellen a nagyherczeg. Qui bene distinguit, bene docet. Tessék megnézni a paragrafust, mely a káromkodásról szól. «A ki embertársát így meg így szidalmazza . . . et cætera.» De nincs az mondva, hogy a ki «medvetársát» szidalmazza, az is hogy büntettessék? Azonkívül a votum ruptum is condescendál; hiszen a remeteségi fogadalmat nem reus törte meg; de megtörettetett az a medve által!

— Tehát a medve bűnös: jól van. «Ursus comburatur.» Következik a «templomrablás». Kíváncsi vagyok rá, hogy hát ebből hogy fogja magát kivágni a delinquens? Mert hogy kivágja magát, arról előre pecsétes levelet merek adni.)

— Mit volt mit tennem? folytatá Hugó élettörténetét. A hó is el kezdett szállingózni, kénytelen voltam rászánni magamat, kogy elhagyjam az erdőt. Remete már nem lehetett belőlem; de még lehetett koldus. Ez is életmód. A hozzávalóm mind megvolt. Mikor utrakeltem, elmondhattam magamról, hogy egész tábor utazik velem. Lengyelországban nem hal meg éhen, a ki annyit ki tud mondani, hogy «adj kenyeret!» aztán «fizesse meg Isten!»

A vas nyakravalóm még előnyömre volt. Az bizonyos felsőbb nimbust szerzett a számomra a többi koldusok fölött. Ha kérdezték tőlem, hogyan jutottam hozzá? azt mondtam: a szent földről jövök, Jeruzsálemből, a saracénok elfogtak, azok verték ezt a vasat a nyakamra. Csoda által menekültem meg, s most vezeklésül viselem ezt a vasat a nyakamon mind holtig. Elhitték a jó embe-

Digitized by Google

rek. Ezzel a vasörvvel sok görbe garast összeszereztem s szerencsésen átkoldultam magamat Lengyelországon. Hanem a mint a brandenburgi határon átkeltem, az lévén a szándékom, hogy majd haza vándorlok a szüleim városába, s beállok az apám mesterségébe, a ki tisztességes cserző varga, hát a legelső városban mindjárt körülfogtak; de nem azért, hogy ennem adjanak, hanem hogy kikérdezzenek, ki vagyok, mi vagyok? hogy merek itt koldulni? Mondtam nekik, hogy legyenek vele nagyra, hogy olyan koldust lehet szerencséjük a városukba befogadhatni, a ki a szent földről jön s vasat hord a nyakán. Hanem már a németnek megvan az a nagy hibája, hogy szereti azt mutatni, hogy neki több esze van, mint másnak. A piacz közepén a tolongás között előfogott a Stadtvogt s elkezdett vallatni.

— Hogy hínak?

— Dehogy hínak, inkább nem akarnak befogadni.

— Mi vagy?

— Éhes vagyok.

— Honnan jösz?

— Jeruzsálemből.

— Nekem ne hazudj, mert én tudom arra az utat! micsoda provinciákon jöttél keresztül?

— Markomannián és Scythián, Bessarábián és Köves-Arábián, Baktrián és Mezopotámián, most pedig jövök Caralabiából.

— Az nem igaz! Hazudsz! Én tudom, merre van Palæstina. Engem meg nem csalsz! oda csak Zingarián és Paflagonián, Cappadocián és India Cinnamomiferán keresztül lehet eljutni. Van nekünk mappánk, brandenburgiaknak!

— Hát hiszen azokon is átjöttem, csakhogy épen éjszaka volt, nem tudtam elolvasni a neveiket.

— Hát ez a vas mit keres a nyakadon?

— Ezt Zagachrist fekete szultán verette oda, a kinél fogva voltam ötvenkét esztendeig, meg három napig.

Digitized by Google

— Hiszen mindössze se vagy te harmincz esztendős!

— Hja, Abbissiniában olyan meleg a nap, hogy összehuzza a napokat s egy esztendő ott kiad hatot.

— Már hogy lehetne az? rivallt rám a Stadtvogt. Hazug vagy. A meleg inkább kiterjeszt mindeneket. Azért nyáron hosszuk a napok. Tudjuk mi azt Brandenburgban!

— S már fogta a galléromat, hogy a dutyiba zárat.

— Az ám. Próbáljon csak kegyelmed a kecskebőr-nadrágjával ráülni a forró kemenczére, majd meglátja, hogy összehuzza.

Erre a közönség megint nekem adott igazat.

De elvégre mégis csak rossz vége lett volna ennek az examennek, ha a véletlen segélyemre nem küldött volna egy lovag urat, ki épen arra koczogott végig, magas paripán ülve.

Fején tollas sisakot viselt, derekán bivalybőr pánczélt; a válláról veres palást lobogott alá, nagy fehér kereszttel: nyeregkápájára volt akasztva szívalakú paizsa, s arra czimerül volt festve egy épen olyan lovag, mint ő maga, a kinek a háta mögött ült vele ugyanazon lovon egy épen olyan rongyos zarándok mint én.

(— Hohó! kiáltott közbe a soltész; most mindjárt én foglak el, nem a Stadtvogt. Hisz ez a templariusok czimere, azokat pedig még a tizennegyedik században eltörölték!)

— Tudom, hogy eltörölték, de egy kis részük megmenekült s Brandenburgba huzódva, ott mind a mai napig grassál, «tövislovagok» czime alatt s ez megtartá a rend régi czimerét; hogyan, ezt rendén el fogom mondani.

A mint a népség meglátta a lovag urat, elkezdett minden ember zsivajogni, az asszonyok törték magukat hozzá s az volt a boldogabb, a ki palástját megfoghatta, hogy megcsókolja, majd lehúzták a lováról.

A lovagnak hosszú nagy veres szakálla volt és veres haja; ha nem mondták volna is, tudtam volna, hogy «veres barát».

Digitized by Google

— No, itt jön a veres barát! mondá a Stadtvogt, neki türkőzve. Ennek hazudd oda majd, hogy Palæstinából jöttél! Ez kétszer volt ott igazán, tengeren és szárazföldön; maga megölt kétszáz hitetlent és megszabadított a fogságból ezer zarándokot. Ezzel beszélj! Majd kikérdez.

No most igazán meg voltam akadva. Bezzeg, ha a templomoslovag vallatás alá fog, annál bajosan fog kisegíteni a geografiám! Az pedig oda léptetett az orrom alá s megtudva a nép lármájából, hogy állítólag szentföldi zarándok vagyok, nagyot simított a rengő szakállán s ijesztő mély hangon kérdezte tőlem:

— Mivel bizonyíthatod be, hogy a szent földről jösz?

Ekkor egyszerre egy mentő gondolatom támadt. A hónom alatt volt a mentségem. Előkaptam a mankómat, a mi a kegyes muzulmánról marada rám: annak a nyele ki volt verve mindenféle rézsodronyokkal kacskaringósan végtől végig.

— Nézd ezt lovag, mondám neki. Te ismered az arab irást. Ime elolvashatod a mankó nyeléről a hitetlenek között való nyomorgattatásom és kiszabadulásom egész csodálatos történetét.

Hej megszeppent most a lovag! Ijedtében a nagy szakálla is reszketni kezdett. Megijedt, hogy most mindjárt én sütöm ki ő róla, hogy soha sem volt ő a szent földön s egy törökkel sem beszélt életében.

Hogy ez meg ne történjék vele, fogá a két kezébe a mankót s jobbról-balra nézve rajta végig, mintha csakugyan keleti irást olvasna, ily szókat dörgött a szakálla közül, imponáló hangon:

— Ez valóban arabs irás, sőt saracén irás, ellenben turkomán irás is; melyben csakugyan bizonyíttatik mind az, a mi veled történt a hitetlenek között, kegyes zarándok. Kövess a váramba: szivesen látott vendég.

Erre aztán a Stadtvogt hirtelen úgy elsompolyodott a sokaság között, mintha soha ott sem lett volna, engem pedig az ujjongó csőcselék felvett a vállaira s úgy vitt a

Digitized by Google

lovag úr után egész a vörös-barátok lakásáig, mely a városon kívül volt egy körülárkolt dombtetőn, felvonó hiddal és sáncz-czölöpzettel ellátva.

Itt a lovag úr átadott a szolgálattevő őröknek, a kik rögtön levetkőztettek rongyaimból, beledugtak egy kád vizbe, megfésültek, megszappanyoztak, a fejem tetején a hajat kiborotválták s aztán egy durva vörös csuhát adtak rám, mely bőségére nézve valamikor nálamnál boldogabb körülmények között élő ember termetére lehetett szabva.

Mikor így fel voltam készítve, akkor felvittek a lovag urhoz a refectoriumba. Kivüle még tizenkét lovag volt jelen, a kik között ő látszott lenni a legelőkelőbbnek.

— Quadraginta tonitrua! (ez volt a szelidebbik szójárása a lovag urnak.) Ficzkó, te énnekem megtetszettél; olyan vakmerőn hazudni, a hogy te tudsz, még soha sem hallottam. Itt kell nálunk maradnod. A sekrestyésünket úgy is elvitte az ördög. Tegnap halt meg fekete himlőben. Annak a helyét kell betöltened. A csuhája már rajtad van.

El lehet képzelni, milyen jól éreztem magamat arra a szóra, hogy egy fekete himlőben elpatkolt sekrestyésnek a csuhája van rajtam.

Bátorkodtam annyit rebegni, hogy én soha se tanultam az ezen hivatalhoz megkivántató tudományokat.

— Per septem archidiabolos! kiálta a szent lovag kaczagva. Elhiszem azt! Majd beletanítunk, csak itt maradj.

Ekkor feltűnt neki az a vasörv a nyakamon.

— Hát, Lucifer te corripiat! mire való az a bolondság ott a nyakadon?

Ötöltem-hatoltam neki valamit, hogy így meg úgy szent fogadás, kegyes votum s több afféle.

Arra mind valamennyien kaczajra fakadtak.

— Hát tudod mit, te trifurcifer! rivallt rám az első lovag. Ut Belzebub te submergat in paludes inferni! Vagy kegyes fogadásból viseled azt a vasörvet a nyakadon, vagy pedig valami zsiványságért verték azt a nyakadra. Ha kegyes fogadásból került az oda, akkor csak viseld

Digitized by Google

holtig; hanem ha valami zsiványság által szerezted, akkor van nekünk fegyverkovácsunk, az majd lefürészeli azt a nyakadról.

Erre én azt feleltem, hogy ámbátor csakugyan kegyes fogadásból viselem azt a nyakörvet, de azért vegyük mégis úgy a dolgot, mintha zsiványságért kaptam volna.

Mire nagyot nevetének a lovag urak, s aztán leráspolyoztaták a nyakamról amaz emlékezetes vaskarikát.

A BAPHOMET.

Most már csakugyan azt hittem, hogy elértem minden óhajtásomnak végczélját.

Egy vitézi rend kolostorába jutottam, a hol ezentul gond nélkül tölthetem napjaimat. Ételemről, italomról nem kellett gondoskodnom; dolgom pedig elég könnyű volt: napjában háromszor harangozni, a templomi edényeket tisztán tartani s a misemondó ruhákat előszedni meg elrakni. Egész nap pedig ájtatos contemplatiónak adtam át magamat.

A miért nagyon is megnyertem Eliás lovagnak a bizodalmát; ez volt a nappali neve annak a vörös szakállú vitéznek, a ki engem áz utfélről fölszedett. Ő engem Eliézernek nevezett el.

A míg Lengyelországon keresztülkoldultam magamat, beletelt fél esztendő, úgy hogy a vörös barátok kolostorába fölvétetésem után mindjárt következett a nagyhét.

Nem titkolhatám el a fölötti aggodalmamat Eliás lovag előtt, hogy ha netalán a nagyhéten itt is tartatni fognak hasonló kegyeletes ünnepélyességek, a minőket az egész katholikus világ celebrálni szokott, azokban én nagyon gyönge leszek az assistentiához, mivelhogy a ceremoniákba gyermekkoromban nem oktattak be: eretnekül neveltettem s nem régi neophita vagyok.

— Ne búsulj, fráter Eliézer, biztatott a lovag; a nagy-

Digitized by Google

hét minden napján, a megelőző éjszakákon próbákat fogunk tartani a sorban következő «passio» jelenéseiből; akkor te is megtanulod a magad tennivalóit.

Én tehát ebben egészen megnyugodtam, s alig vártam, hogy jöjjön a nagy-csütörtök, melynek éjszakáján a kegyes szertartások előkészületei megkezdendők.

A mint az esteli harangszó után becsuktam a kapukat, Eliás lovag azt a parancsolatot adá nekem, hogy vegyek egy lámpást a kezembe, menjek vele a templomba, várjak ott, míg tizenkettőt üt az óra, akkor három koczintást fogok hallani a kriptaajtón. Azt minden tétovázás nélkül nyissam fel, s aztán illendő tisztelettel fogadjam a vendégeket, a kik a sírboltból fel fognak hozzám jönni s tegyem azt, a mit azok parancsolni fognak.

Én még csak a szememet se hunyorítottam meg erre a különös megbizásra. Soha sem voltam valami gyönge szivű, s még csiklándott is valami kiváncsiság, megtudni, hogy milyenek lehetnek azok a vendégek, a kik a kriptán keresztül járkálnak fel látogatóba.

Pontban az éjféli óraütés után hangzott a hármas koczintás a kriptaajtón. Én siettem azt feltárni s nagy meglepetéssel láttam, hogy a kripta lépcsőgádora egészen ki van világítva, s abból mindenféle ódon viseletű asszonyi alakok lépdelnek elő, a minő divatokat csak a templomi képeken látni, meg a nagyúri palotákban. Az asszonyok arcza mind erősen ki volt festve fehérre, pirosra, egyiknek a szemöldöke feketével volt rajzolva, a másiké miniommal, volt olyan is, a melyiknek a szemöldöke meg volt aranyozva. Mindegyiknek a kezében volt egy czifra viaszfáklya.

Ezek épen nem voltak olyan kisértetek, a kiktől nekem nagyon meg kellett volna ijednem. Fiatal vér volt bennem, mely asszonyok láttára hamar felpezsdül, még ha túlvilági személyek legyenek is.

Azok azonban észrevették, hogy nem a régi vén sekrestyés áll előttük s annálfogva czélszerűnek látták magukat előttem bemutatni.

Digitized by Google

Az első így szólt:

— Én vagyok Jezabel, Acháb király asszonya, kinek vérét az ebek nyalták föl az utczán. Hozd utánam a keresztelő medenczét. Mosdózni vágyom.

A második így szólt:

— Én vagyok Salome, Herodiás leánya, ki keresztelő János fejét ajándékba kértem. Hozd utánam az ostyatartó aranytálat. Hadd szolgáljak föl.

A harmadik így szólt:

— Én vagyok Bethsabé, ki miatt Dávid király bűnbe esett. Hozd utánam az olajtartót. Hajamat kell bekenőcsöznöm.

A negyedik így szólt:

— Én vagyok Delila, ki elárulta Sámsont. Hozd utánam az áldozó kelyhet. Áldomást inni vágyom.

Az ötödik így szólt:

— Én vagyok Astarte, ki az Izrael fiait elcsábítottam a Kanahánban. Hozd utánam a füstölőt. Illatos akarok lenni.

A hatodik így szólt:

— Én vagyok Thámár, ki miatt Absolon az öcscsét Ámont megölte. Hozd utánam a szenteltvíztartót, hadd sírjam tele könyeimmel.

S ki mit mondott, azt az oltárról leszedte és az ölembe rakta. Én csak néztem, hogy mi lesz ebből? Parancsolatom volt, a vendégeknek mindenben engedelmeskedni.

Heten voltak.

A hetedik egy magas koronás alak volt, drága aranybrokát ruhában, a mit hosszú uszályban húzott maga után. Ez leghátul jött. Olyan hangja volt, mint a megütött harangnak.

— Én vagyok Mylitta, Sába királynéja, ki Salamon királyhoz elvitte a kincseit s cserében elvette tőle a bölcsességét. Hozd utánam a szentségtartót.

Ez a szó megdöbbentett.

Szentelt edények, czeremoniához való eszközök mind

Digitized by Google

hagyján, de maga a szentségtartó! A Megváltó testét rejtő ereklye, a mihez a pontificáló maga is csak térdhajtva közeledik: ki merné azt kimozdítani helyéből? Tétovázva tekinték a csodás rémalakra.

Arra az olyat ütött a vállamra kezével, hogy egész testem összerokkant bele, s olyant kiáltott, hogy az egész kápolna megtelt a hangjával.

— Mit tétovázol?

Átláttam, hogy az ilyen túlvilági lényeknek nem szabad ellentmondani s leemeltem magát a szentségtartót is az oltárról.

— Kövess bennünket! parancsolá ekkor Sába királynője, s maga ismét leghátul maradva, a másik hat túlvilági hölgy nyomdokán egy csigalépcsőn át, mely a kápolnából vezetett föl valahová, lépdelt előttem, míg egyszer egy czifra aranyozott vasajtóhoz ért a menet. Az felnyilt s egy előttem eddigelé még ismeretlen, nagy boltozatos terme nyilt meg a kolostornak, melynek semmifelé nem volt ablaka, hanem a fülkékből rejtélyes lámpások vetettek fényt a terem pompájára. Csupa arany és selyem boritotta a falakat.

S a terem mélyéből egy nehéz függönyökkel takart sátor alól egyenkint lépegettek elő mindenféle régi világbeli lovagok, törököknek, rómaiaknak, persáknak, chaldeaiaknak, egyptomiaknak öltözve, a kiket a most érkezett hét hölgy neveiken szólított.

— Üdvözlégy Ahasvér!

— Baál veled Nabukodonozor!

— Osiris áldjon, Farao!

És így sorba, ki Herodes, ki Pilatus, ki Nero, ki Sardanapal: mind az én rendbeli lovagjaim.

Maga az én vörös szakállú patronusom volt Judas Iskariotes.

No ez szép társaság, mondhatom.

A templomi drágaságokat itt elszedték a kezemből s lerakták egy hosszú asztalra.

Digitized by Google

Ekkor az én vörösszakállúm rám kiálta:

— Málkhus!

Széttekinték, hogy hát az kicsoda.

— Csakugyan levágták a füledet a Gecsemane kertben, hogy nem hallasz?

Ekkor tudtam meg, hogy én vagyok az a Málkhus.

— No hát itt tartsd a füledet, parancsolt rám a patronusom, a kinek az éjszakai neve Iskariotes volt, valamint az enyém Málkhus, a nevezetes poroszló, ki legelső emelte kezét az Idvezítőre. Itt tartsd a füledet mondom, mert ha én le találom vágni, azt nem ragasztja oda a názáretbeli «Ben Hanotzri».

Még akkor nem tudtam, hogy mit értenek azon név alatt?

A veresszakállú e szó után odalódított a nagymester elé, a kit ezuttal Nabukodonozornak hallottam czímeztetni. Annak a haja és szakálla mind gyöngyfüzérekkel volt összefüzve, a hogy a régi persa szobrokon látni.

Ez azt kérdezé:

— Mi érdeme van Málkhusnak, hogy a Baphomet szolgálatába fölvétessék?

Iskariot felelt rá helyettem.

— Eretnekül született, istentagadó lett, rablókkal együtt dúlt, embert ölt, hamisított, álorczás volt, urának feleségével házasságtörő, végre halálra itélt rab, ki börtönéből megszökött, s kinek minden város végén ott áll a jó barátja, az akasztófa.

— A mi emberünk ez! dörmögé erre Nabukodonozor; mire a lovagok között vita keletkezett, hogy megesküdtessenek-e előbb az ephiticus diagrammára, mielőtt titkaiba beavatnának? Abban állapodtak meg, hogy ez fölösleges, miután oly notorius gonosztevő vagyok, hogy akárhová fordulnék az ő titkaik elárulása végett, a legelső volna a magam nyaka, a mi a hurokba beleakadna.

Most kezdém már sejteni, hogy miért voltam olyan szivesen látott vendég ezen a helyen?

Digitized by Google

Akkor aztán levettették velem a barátcsuhát, s felöltöztettek római liktornak, mely minőségben az első feladatom az volt, hogy egy falmélyedésben fekvő sarcophagról le kellett emelnem a kőfedelet.

A kit e kőkoporsóban megpillantottam, az nem volt más, mint az én uram Jézus Krisztus, a hogy őt a koporsóban szoktuk látni a keresztfáról levéve, teste öt vérző sebbel átlyukgatva, homlokán a töviskoszoru.

Az egész alak viaszból volt idomítva.

A lovagok aztán körülállták a koporsót s elkezdődött a vita a fölött, hogy ki volt a Jézus Krisztus?

Latinul vitatkoztak, mely nyelvet én egészen jól értettem.

Az egyik lovag azt mondá, hogy ez az öreg Istennek, a kinek a neve Jaldabaoth, egy æonja; a pneumaticus Messiás, a kit azért küldött a földre, hogy az ő örök ellenségével, az Ophiomorphossal megküzdjön; de miután Jézusnak nem volt hozzá elég bátorsága, azért Jaldabaoth büntetésül keresztre feszítteté őt. Ezt bizonyítja Valentinus próféta, a gnosticus.

Ezzel szemben a másik lovag azt állítá, hogy a mint Alexandriai Basilides bizonyítja, s Bardesanes megerősíti, az úgynevezett Jézus Krisztus nem volt más, mint egy ámító, a kinek igazi neve Ben Jozua Hanoczri s keresztre feszíttetése egészen megérdemelt büntetés volt.

Velem a világ keringett e szavakra. Ha gonosz indulataim voltak is, de a szentek iránti kegyelet erős volt szivemben. A két kezemet a fülemre tettem, hogy ne halljam, a mit beszélnek.

De azért mégis hallottam.

A harmadik lovag azt állítá, hogy az egész Jézus Krisztusról való történet nem egyéb, mint üres mese. Ez alak soha nem létezett; se nem született, se meg nem halt. Egy emblema az egész, egy symbolum, a minek nem volt teste, csak úgy, mint Brahmanak vagy Izisnek s emberi alakja csak olyan bálvány, mint Baalé vagy Dagoné.

Digitized by Google

Azt hittem, hogy ennél már irtóztatóbb káromlást nem lehet emberi szájon kibocsátani; de a negyedik lovag véleménye meggyőzött róla, hogy még van a hyperbolának is superlativusa.

Ez volt maga Nabukodonozor.

Ez bebizonyítá az irásokból, hogy Jézus Krisztus az a demiurgus, a ki az emberiséget oly törvényekkel kinozza, melyek mindenkit szerencsétlenné és boldogtalanná tesznek, megtiltja azt, a mi a saját testünknek jól esik s a természet rendelésének ellenére minden emberre azt a szabályt köti, hogy azt cselekedje, a mi a felebarátjára nézve üdvös, holott az embernek az a hivatása, hogy azt tegye, a mi magának jó, nem tekintve arra, hogy másnak baj-e az, vagy sem? Annálfogva mindenkinek, a ki a Jaldabaoth, a teremtő törvényét megérti, az a hivatása, hogy e demiurgus parancsaival daczoljon s azoknak mindenben ellene cselekedjék. A csalás, rablás, gyilkosság, hamisság, csufolódás, kéjelgés, részegség nem csak meg van engedve, de kötelesség s a ki az emberiséget az erények rabigájába kényszerítette, akár æon volt, akár demiurgus, akár Ben Hanoczri, akár Jézus Krisztus, megüldözendő és ostorozandó.

Ebbe aztán mind valamennyien beleegyeztek, s én elborzadva láttam, hogy a jelenlevők mind valamennyien a palástjukból, hosszú tövis alakú tűket vonva elő, azokat a koporsóban fekvő Jézus-szobor szíve tájába szurták bele.

— Ki hát az igazi Messiás? kiáltá ekkor Nabukodonozor.

— A Baphomet! A Baphomet! kiáltozá az egész gyülekezet egyhangúlag.

Erre Nabukodonozor egy nagy támtámra ütött az öklével s annak a hangjára szétvonultak a függönyök a terem hátterében levő sátor fölül.

A fölülről jövő fényes világításnál egy pompás oltárzsámolyon állva láttam két bálványalakot, a mik közül a jobb felül álló volt a Baphomet.

Digitized by Google

Ennek a bálványnak két arcza volt; egy férfiui és egy női, s az egész alakja félig férfi volt, félig asszony. Egy óriási kigyó tekergőzött rajta végig s ennek a tizenkét gyűrűjére volt fölvésve a zodiacus tizenkét égi jegye. Az egyik kezében volt a nap, a másikban a hold. A két lába alatt volt a föld. Az meg egy krokodiluson nyugodott.

Balról e szobor mellett volt egy másik bálványszobor. Az meg a Mylitta volt. Egy mezítelen női alak, egy vadkanon ülve, fején ragyogó koronával, mely csupa rubintokkal és karbunkulusokkal volt megrakva.

A lovagok és a hölgyek mind odajárultak egymásután a két bálványhoz s a Baphometnek a vállait, a Mylittának térdeit csókolták meg egyenkint.

Azután odavitték a két bálvány közé a szentségtartót, s kivéve abból a szentelt ostyát, azt mindnyájan nagy hahotázva leköpdösték, s elszórva a földön, elkezdtek fölötte tánczot járni, kezeikkel körbe fogózva a két bálvány és a szentségtartó körül; azok az asszonyok olyanokat rúgtak a szentségtartó felé a lábaikkal, hogy a térdkötő szalagjuk is kilátszott a fellebbent köntös alul, s ez alatt valami előttem ismeretlen keleti nyelven énekeltek pokolbeli zsolozsmákat.

Nekem ez alatt az volt a hivatalom, hogy a templomi áldozó kelyheket tele töltögettem borral, a mi nagy kancsókban volt elkészítve, s a tánczolóknak szolgáltam vele, kik a Baphometre ittak nagy áldomást.

Borzalmam is nagy volt; de kiváncsiságom még nagyobb, hogy mi lesz mindezekből?

A nagy kancsók nagy hamar kiürültek s erre Iskariotes azt parancsolá nekem, hogy menjek le a pinczébe, s hozzam azokat ismét tele.

Mire visszatértem a kancsókkal, már akkor a lovagok és az úrhölgyek mind az asztalnál ültek, még pedig úgy, hogy Sába királynője Nabukodonozornak az ölében ült.

A mint a kezeikben tartott szentelt áldozó kelyheket újra megtöltém, Sába királynője így szólt hozzám:

Digitized by Google

— Ejh, Málkhus! Ez az én koronám nagyon szorítja a fejemet: eredj le a templomba, hozd el a számomra a názáretbeli asszonynak a koronáját.

Tetőtől talpig futott rajtam a hideg borzadály.

A templomban volt egy felséges oltárkép, a mi Boldogasszonyunknak a szobra; annak a fején volt egy pompás korona, egymásra hajló abroncsai csupa igazgyöngyökkel és gyémántokkal megrakva, a legkegyesebb fejedelemnő fogadalmi ajándéka. E szent szoborhoz vándorolt sátoros ünnepeken a környék egész ájtatos népe, s el volt az halmozva a fogadást tevők és hálaadók mindennemű drága ajándékaival. S én most ennek a szent alaknak a fejéről levegyem a koronát; ezt a kegyeletes ereklyét, hogy egy fertelmes buja asszonyi állatnak a zilált hajfürteit ékesítsem vele? Hiszen ha nem Istennek anyja volna is a Názáretbeli Mária, hanem csak egy közönséges, becsületes embernek az anyja, még akkor is istentelenség volna e gyalázatot elkövetni rajta!

Haboztam; nem akartam teljesíteni az őrült kívánságot; hanem akkor az én veres szakállú patronusom úgy ütött hátba a vasöklével, hogy majd a lelkem szakadt ki belőlem s rám ordított:

— Nem hallottad a parancsszót? Menj a galileai nőhöz s mondd neki, hogy Sába királynője Astarte, a Mylitta helytartónője kívánja a koronát! Siess!

Tennem kellett, a mit mondtak, különben agyonütnek.

Azt hittem, valamennyi szentek mind rám kiáltanak szobortalapzataikról, mikor ezt a szentségtörést elkövettem, s pásztorbotot, nagy könyveket, mennyország-kulcsot vágnak a fejemhez, hogy rögtön pokolra hullok. Maga a Boldogasszony-szobor, úgy tetszett, mintha szemöldökeit összeránczolná, mikor a koronát leveszem fejéről s az a kis korona a kezemben olyan nehéz volt, hogy a föld meghajlott a lábam alatt, mikor egyet léptem vele.

Mikor a csigalépcsőn fölértem a Baphomet-imádat termébe, már akkor az orgiának minden dæmona elszabadult;

Digitized by Google

a mult ezredév bűnös asszonyai, bachansnőknek pongyolásítva, tánczoltak szilaj choréákat a Pilátusokkal és Heródesekkel. Astarte, a mint meglátott, kikapta kezemből a Mária-koronát s felcsapta azt szétbontott hajfürteire, s azzal elkezdte a Mylitta papnők őrületes tánczát járni, melyet Nabukodonozor phrygiai tánczának bakkecske ugrándozásai kisértek; Astarte haja repült körülötte, szélesen elterülve, mint a szélrózsa küllői, s a mint oly sebesen pörgött maga körül, nekem úgy tetszett, mintha neki is két arcza volna, mint Baphomet bálványnak.

Egyszer aztán Nabukodonozor csak leesett a lábáról s a térdén és a tenyerén állt meg s elkezdte a szemeit kimeresztgetni s olyan nyomorúságosan bőgött, hogy én azt hittem, most másodszor fog rajta megtörténni a csoda, hogy ökörré változik. A bőgésből kivehettem, hogy «Málkhust» kiabál. Vajjon egy nyaláb füvet hozzak-e neki? Legelni akar? Nem, csak kérőzni akar. A barom, ha jól lakott, kérőzik, az ember, ha barommá lett, szintén kérőzik. «Hozd a keresztelő medenczét!» Ordíta rám. S a fertelmes állat beundorította a szentséges templomi edényt, a mit nekem kellett tartani előtte.

A kitörés után egy pillanatra eszéhez látszott térni.

— Szedd össze az edényeket; takarítsd ki s vidd vissza a helyeikre. A sanctuariumot állítsd a szokott helyére. A hostiát tedd a kehelybe. Azután eredj aludni.

Astarte a keringőtáncztól elszédülten rogyott le a földre, s a mint hátraszegett fejét Nabukodonozor vállára vetette, a Mária korona lehullott a fejéről, s oda gurult a lábamhoz. Én fölvettem és megtörülgettem azt.

— Azt is tedd vissza a helyére! ökrendezett Nabukodonozor.

— Előbb igyál! mondá Astarte, rekedtes, kifáradt hangon, s egy rendkívüli szép hólyagos kulacsot vett le oldaláról s azt oda tartá a szájamhoz. A kulacs gyönyörű vert arany munka volt, gazdagon kirakva türkizokkal és tűzopálokkal. «Ez a bor arról a szőlőtőről való, a mit Noe

Digitized by Google

ültetett, a kőurnája, a miben áll, ott van Semiramis nagyanyám sarkophagja mellett Ninivében. Igyál!»

S minthogy én vonakodtam, hirtelen megragadta a nyakamat az egyik karjával, odahuzta a fejemet magához, aztán egyet huzott a kulacsból, s azzal odaszorítva az ajkait az ajkaimhoz, úgy itatott meg a saját szájába vett borral. Soha én annál édesebb, bóditóbb, tüzesebb bort nem ittam életemben.

— Ki ütött most engem pofon? kiálta föl erre Sába királynője, széttekintve szilajon maga körül.

— No hát igyál! szólt odanyujtva ismét a kulacsot.

Én a szájamhoz vittem azt; de az első kortynál észrevettem, hogy nem az a bor az, a mit az előbb ittam. Ezen kesernyés íz érzett és valami idegen illat, a mi összeborzasztott. Nem ittam többet annál az egy kortynál, csak mutattam, mintha tovább kortyogatnék belőle. Köszönettel visszaadtam a kulacsot, mikor elég lehetett már.

— Tartsd meg! Neked adom emlékül, szólt erre a pogánykirályné s odaveté azt is a többi templomi edények közé, a miket, hogy egyszerre elvihessek, kénytelen voltam mind a tágas keresztelő medenczébe berakni.

Azzal elkezdték a részeg dæmonok a gyertyákat kioltogatni, s én siettem elmenekülni onnan a nyalábra fogott templomedényekkel, nehogy ott rekedjek velük a sötétben.

Én azután a templomi edényeket mind háromszor megmostam tiszta vizben s a helyeikre visszaállítottam; a szentségtartót is visszahelyeztem az oltárra, s a koronát föltettem a Boldogasszonykép homlokára, nem mulasztva el, hogy a palástja szegélyét megcsókoljam, bűnbocsánatot kérve. Az a palást is gyönyörű munka volt, a nagyfejedelemnő saját maga készítette azt, a tizenkét apostol képe gyönyörűen ki volt himezve rajta színes selyemmel és arany meg ezüst fonállal.

— Hát ezt hová tegyem? mondám magamban, az ajándékul kapott kulacsot nézegetve, hogy el ne lopják tőlem?

Digitized by Google

Hisz ez megér, ha eladom, egy egész paraszttelket, vagy egy ötkerekű malmot. De hátha csak álmodom ezt, s mire fölébredek, már nem lesz a kezemben ? Azt teszem, hogy a fülénél fogva a balteusom szijára kapcsolom (még mindig liktor voltam), onnan nem veszhet el.

És úgy is tettem; mert aztán nagyon előfogott az álom, azt se néztem, hol fekszem le? csak elámolyogtam valamerre s magam sem tudom, meddig aludtam.

Csak azt tudom, hogy a fülemnél fogva huzott valaki, mikor fölébresztett, s a sarkaival ugyancsak rugdalta az oldalaimat.

Az én veres patronusom volt.

— Jól van no, Iskariotes, majd mindjárt kelek! dörmögém fél álmomban.

— Oh, trifurifer! Még Iskariotesnek nevez! Várj, majd mindjárt kijózanítalak én!

Azzal fogott egy nagy kanna vizet s végig öntött vele.

Erre csakugyan egészen magamhoz tértem.

— No te kegyes Silenus! Ugyancsak jól viselted magadat! szidott a lovag. Én azt parancsoltam neked, hogy várj a kriptaajtóban, míg vendégeink érkeznek, s te összetévesztetted a kriptaajtót a pinczeajtóval: onnan huztunk fel a csap alól. Azt sem tudtad, melyik világon vagy.

— Hát a drága kulacsom, a mi a balteusom szijához volt kötve ?

De biz ott már nem volt se kulacs, se bőrpánczél, hanem a régi szőrcsuha volt rajtam, a mi a megholt sekrestyésről rám maradt.

— No ne álmodjál már, hanem siess a kápolnába, csavard meg a kelepelőt, a mise mindjárt kezdődik.

Pedig én olyan elevenen láttam magam előtt mindent!

A mint a templomba beléptem a sekrestyén keresztül, ott találtam mindent a maga helyén, a hogy előtte való nap.

A mellékkápolnában volt felállítva a szent ravatal,

Digitized by Google

körülrakva viaszgyertyákkal, s én ugyanazt a Krisztus-képet láttam magam előtt a koporsóban, melyet a mult éjjel a Baphometimádók töviseikkel összeszurkáltak. De ezen nem látszott semmi nyoma a tövisszurdalásnak.

A templom tele volt áhitatos néppel, mely végeszakadatlan processióban jött és ment, a gyászpompában gyönyörködve.

Azután előjöttek hosszú sorban a rend lovagjai, szürke szőrcsuhákban, és mezitláb térden állva közelítettek a Megváltó koporsója felé, s egyenkint megcsókolák a márványlépcsőket, melyek a koporsóhoz fölvezettek.

És én azt láttam az éjjel, hogy ez az ember ottan a főmester, öklelő koronával a fején, melynek négy ökörszarva volt, leköpte a Krisztus szentséges orczáját, s azt mondta rá, hogy csaló volt! És most a lábait csókolja. S ezek a többiek, a kik vitatkoztak fölötte, hogy vajjon hát «æon» volt-e ő, vagy a Jaldabaoth fia, ki az Ophiomorphostól meghátrált? vagy «senki?» most mind megalázott fővel közelítnek felé és a melleiket verik ököllel s mikor az inclangorium megcsendül és újra megcsendül, valamennyien leborulnak a földre és egy sóhajtás nem hallszik a néppel tömött templomban, a mint a nagymester felemeli a Krisztus testét magasra: engem az ördögök ösztökéltek hátulról, hogy elkiáltsam magamat ebben a nagy csendességben: «emberek! keresztyének! ne térdepeljetek! Abban a kehelyben egy ostya van, a mire Astarte a sarkával taposott!» ha az a fehér galamb nem tartaná a szárnyát a szájam elé.

Azután megzendül az orgona és a templomi ének, s én hallok női hangokat a «miserere», a «de profundis» énekére zendülni, a mik eszembe juttatják, hogy ugyanezek a hangok énekelték a mult éjjel azokat a kicsapongó énekeket! Ez Astarte hangja. Ez Deliláé! Ez Jezabelé, ez a mély harangbúgás! Itt jöttek fel a szemem láttára a kriptaajtón! Itt mentek fel egymásután a csigalépcsőn! De hol? Hisz nincs itt csigalépcső sehol. Azon a helyen,

Digitized by Google

a hol én háromszor lejöttem és felmentem, nincs se ajtó, se lépcsőgádor, hanem a rend nagymesterének, a megholt Arminius lovagnak a tömör márvány síremléke áll ott, tetején a lovag fekvő szobra, mellén összetett kezekkel, teljes ornatusában. Mégis csak álom volt ez az egész.

Már megkönnyebbült egészen a szivem attól a nagy tehertől, a mi oly szertelenül nyomta. Sokat ihattam, a phantasiám fel volt hevülve, az a hibás. Tehát senki sem hibás.

Tehát e szerint az sem való, hogy én a Boldogasszony koronáját levettem a fejéről s azt Sába királynője saját fejére téve, a bálványimádati tánczban megszentségtelenítette.

Mikor vége volt a szent misének, s én szokás szerint odajárultam a Boldogasszony szoborhoz, hogy a szüntelen égő lámpásba, mely lábai előtt állt, olajat töltsek, a mint feltekinték rá, csak elmeredtem a bámulattól.

A szent szobor fején levő korona diadémján elől volt egy mogyoró nagyságú igazgyöngy, hátul pedig egy szintén olyan nagy rubin.

Mindig az igazgyöngy szokott a szemközti részen lenni. Most a rubin ragyogott a homlokán.

Ezt a koronát tehát megfordította valaki!

És így még sem volt az valami álom.

De mi volt hát?

Ez a nap mondom nagypéntek volt: átalános jejunium napja. A «tövis lovagok» oly szigorúan tarták a bőjtöt, hogy ezen a napon még egy halálos betegen fekvő novitiusnak az orvosságot sem adták be, mert a decoctumban manna volt s a pilulák hydromelben voltak meghengergetve s a manna és a hydromel már ételnek vehető. Magam is koplaltam egész nap. S mint afféle tág lelkiismeretű ember, bántam már nagyon, hogy a tegnap éjjeli nagy lakomából (ha csakugyan nem álom volt az) egynémely három ezer esztendő előtti fürjnek a czombját el nem dugtam mára.

Digitized by Google

De ugyan hova dugtam volna? Az is oda lett volna, a hova a kulacs.

A mint este, a harangszó helyett, a nagypénteki kerepelővel elvégeztem a három verset, a veresszakállú lovag ismét ott várt a sekrestyében a lámpással s azt mondá:

— No ma megint itt fogsz várni a vendégeinkre a kriptaajtóban, de aztán el ne aludd megint az időt, mint a mult éjjel.

Gondoltam magamban: «rajta leszek, hogy el ne aludjam».

— Ma korábban fognak jönni.

Úgy is lett. Alig ütötte a toronyóra a tizenegyet, már hangzott a koczintás a kriptaajtón, s a mint én azt felnyitottam, eléjöttek az én óvilági szépségeim, a kiknek most már nem kellett magukat előttem bemutogatni. Ismertük egymást.

Ma is ugyanazt a parancsot osztogatták, a mit tegnap, hogy a szent edényeket hordjam utánuk.

De hogy merre megyünk bele itt a falba? Arra voltam igen kiváncsi.

Mikor aztán a Sába királynője parancsára azt kelle tennem, hogy az oltár fülkéjéből kivegyem a szentek szentjét, a királynő rám kiáltott:

— Hátra ne nézz, mert elvisz az ördög!

Nem is néztem hátra, hanem a mint a kezembe került a szent kehely sima arany födele, hát annak a fényes lapja tökéletes tükör gyanánt szolgált nekem. Abból én kilestem, hogy a Jezabel oda lép az Arminius-siremlékhez, a fekvő lovagszobornak a fejét elfordítja, s arra az egész márványemlék lesülyed s aztán a talapjával fölfelé fordul. Az eltünt siremlék-helyen aztán ott látszik a csigalépcső bejárata, míg a lefordult szobor talapzata az egyik kezdő lépcsőt képezi előtte.

Úgy tettem, mint a ki nem lát semmit.

Mindent utána hordtam az asszonyságoknak.

Ezuttal a nagy terem nem a tegnap látott mysteriu-

Digitized by Google

mokhoz volt berendezve. Az asztalok megrakva mindenféle drága pecsenyékkel, pástétomokkal és keleti gyümölcsökkel. Nagypéntek estéjén husételek! A mikor minden igazhivő, még a kálvinista is bőjtöl és cziberelevest eszik, vagy étlen-szomjan forgatja imádságos könyve lapjait s keresi, hogy melyiken találna magának való vigasztalást, a mivel bűnbánatát és éhségét elverje? S ennek a nagy ünnepnek a tizenegyedik óráján elkezdeni a dobzódást, lakmározást! De még milyen lakmározást! Mintha a vendégek és gazdák mindegyike csakugyan ki két, ki háromezer esztendő óta nem evett, ivott volna semmit. Nem győztem a számukra a bort felhordani a pinczéből s a sülteket fölszeletezni. Ugyanazok a jelenetek következtek, a mik a mult éjjel, csakhogy emberi észtől kigondolhatatlan változatokkal.

Sába királynője ma még nagyobb bolond volt, mint tegnap.

Egyszer aztán azt mondá:

— Ejh. Meleg nekem ez az öltöny! Eredj Malkhus! hozd el nekem a galileai asszonynak a palástját; az jó hűs lesz.

— Hogy lenne rajtad Dejanira-köntössé ez a palást! mondám magamban fogcsikorgatva. De Iskariotesnek egy hátbaütése meggyőzött róla, hogy engedelmeskedni kell s én csak ismételtem a tegnapi szentségtörő merényletet.

Mire a palásttal visszatértem, már akkor arra nagy szüksége volt Astartenak, ki a vaddisznón lovagló bálványkép druszájától már semmiben sem különbözött. Úgy, hogy én a szememet kénytelen voltam előtte lesütni.

Astarte kaczagott.

— No jer ide, Malkhus! hivogatott nevetve. Itt a kulacs. Igyál belőle. A hogy én is iszom. Én iszom Bafometért, te Astarteért.

S azzal maga ivott előbb a kulacsból. Ugyanaz a hólyagos művű arany kobak volt az, a miből tegnap megitatott.

Digitized by Google

Rájöttem már a tréfának a nyitjára. Hallottam egyszer, hogy vannak olyan művészi kulacsok, a miknek kettős belseje van, az egyikbe egyféle italt lehet tölteni, a másikba másfélét. Aztán a kulacs nyakán, mikor az ember a tetejét lecsavarintja, ha jobbra tekerint, az egyik, ha balra, a másik ital kerül elő. Megfigyeltem, hogy merre facsarja a kulacs tetejét a pogány királynő, mikor maga iszik? Hát akkor jobbra csavarta. Mikor meg nekem adta ide, akkor balra. Én aztán, szintén észrevétlenül, visszatekerintettem azt megint jobbra. És csakugyan a jó édes, zamatos bor jött ki belőle. Ittam is abból komolyan és nagyot.

— Nos, úgy-e jó volt? kérdé a hazugság királynéja.

Én pedig hasonló pénzzel fizettem neki vissza.

— Kissé kesernyés, mondám. S erőltettem a számra a fintorgást.

Astarte fittyet vetett az ujjaival az orrom alá, s kaczagva mondá:

— Az jó te neked. Ez a kánai menyegzőből fenmaradt bor. «Urad» csinálta; hát csak igyad. Ezt a kulacsot is neked adom. Tedd el a másik mellé.

Erre az egész pokolbeli társaság nevetett.

— És most hordd el a boros edényeket! parancsolá Nabukodonozor, aztán hordd fel a spiritus vinit.

Én megint lehordtam a megundokított templomi drágaságokat, s aztán felhoztam a pinczéből a kőkorsóban tartott spiritus vinit.

A dæmonoknak nem volt már elég a mámorhoz a bor, pálinka kellett nekik, attól akartak tovább részegedni.

Én akkor gondoltam valamit.

A pálinka abban a kőkorsóban igazi orosz gyártmány volt.

Olyan furfangos dugasza volt, hogy azt csak az tudta kihuzni belőle, a ki be volt avatva a titkába. Én még a hajdemákoknál beletanultam. A pinczében kinyitottam a korsót, kiürítettem belőle valamelyest s aztán a nekem

Digitized by Google

ajándékozott kulacsból beletöltöttem azt a nekem szánt álomitalt. Azzal megint becsináltam a dugaszt.

— Nem ittál-e belőle, Málkhus? kiáltott rám Herodes.

— Baphometre esküszöm, hogy nem ittam.

— Hát nyisd fel a korsót! parancsolá Pilátus.

Én megpróbáltam mindenféleképen: sehogy se ment. Utoljára aztán kikapta a kezemből Acháb s hogy ő sem tudott vele boldogulni, oda állította a korsót az ezüst medencze közepébe, ráütött a kardmarkolatával, mire a korsó széttörött, s a medencze megtelt a tartalmával.

Akkor aztán Bethsabé, meg Thámár (hires bibliai jó gazdasszony mind a kettő!) fügét, mazsolaszőlőt és narancshéjat hánytak bele, míg Delila egy viaszgyertyatekercscsel meggyujtotta az egész nagy tál krampampulit s ugyanakkor minden más világítást kioltottak.

Akkor aztán, mikor a borszesz égett, az asztalfőnél álló Nabukodonozor, a szenteltvizhintő aspergillumot belemártva az égő borlélbe, azzal osztotta ki a körüle csoportosuló hivőknek a forró italt, az odatartott calixokba öntögetve, a mit azok, mint pokolbeli folyó tüzet vittek az ajkaikhoz. A tüzet osztogató négyszarvú király, a tüzet szürcsölő rémalakok, a középen lobogó kék-zöld lobogványú medenczétől halottképekké sápasztva, olyan csoportozatot tüntettek elő, mely megszégyenített minden eddig látott képet a danse macabreről. Maga Sába királynője olyan volt a zöld világításnál, mint egy elkárhozott mezitelen lélek, egy szent palástjával a nyakában; arczán, ajkain semmi pir; csak villogó fekete szemei mutatják, hogy él. És rivallt minden hangon a förtelmes istenkáromlás. Tűz a szájba, tűz a szájból.

Én menekültem a pokolsanhedrinból. Most már bizonyos voltam felőle, hogy nem álmodom. El voltam határozva, hogy kitörök innen.

Ha ezek ördögök, úgy nagyon ostoba ördögök lehetnek, holott nem tudják magukat megőrizni attól, hogy a saját kelepczéjükbe beléejtse őket egy olyan szegény ördög,

Digitized by Google

mint én magam vagyok. Hiszen ha megiszogatják azt az álomitalt mind, a mit az én delektálásomra készítettek, majd olyat alusznak tőle, hogy holnap nem tudom ki végzi a resurrectio ceremóniáját?

Kiosontam a bálványimádás bűnbarlangjából s aztán így okoskodtam magamban:

Ha ezek az emberi lények (mert nem egyebek) a kriptaajtón keresztül jövének ide, akkor a kriptából valami katakombának ki kell vezetni a szabadba, a honnan egy titkos ajtón át az asszonyi állatok ide fellopakodnak. Azon az úton én innen megszökhetem.

Fogtam a lámpásomat, lementem vele a kriptába, s a mint annak a hosszú boltozatán végighaladtam, a két sor fülke között, mely az ide eltemetett rendlovagok emlékköveivel volt betöltve, egy «Ptolomeus» nevű lovagnak a sírürege elől félretolva találtam az emléklapot. Az nem volt márványból, hanem bádogból, mely márványszinűre volt fénymázolva.

Ez a fülke nem volt sírüreg, hanem egy szük lépcsőzet feljárata. Felmentem a lépcsőkön. Azok is meredek csigaalakban vezettek föl. Tizenhét lépcsőt számláltam meg. A tizenhetediknél találtam — nem egy ajtót, hanem egy szent szobrot. A fához kötözött szent Sebestyén szobra volt ez, nyilakkal átlövöldözve, a hogy az istentelen Diocletián kivégezteté a hős vértanút.

Láttam én ezt a szobrot nappal is elégszer a kolostorban, csakhogy akkor kivül volt a falon, s kifelé nézett, egy fülkében állva. Bizonyos, hogy ő tudja a kijárásnak a titkát; külömben most nem lehetne idebenn.

— Oh szent Sebestyén! könyörgék neki egész alázattal, tekintsd azt, hogy én is morva vagyok anyai ágon, a kiknek te országos védszentjük vagy, s taníts meg rá, hogy hogyan jöttél te ide be a falon keresztül? hogy én meg ugyanarra kimehessek.

Mert semmi nyilás nem látszott a háta mögött.

Elkezdtem keresni a nyilást.

Digitized by Google

A hős martir testébe három nyil van bele lőve, azok a nyilak rézből vannak. Ugyan micsoda vakmerőnek és istentelennek jutna az eszébe, hogy a halálra kínzott szent sebében megforgassa a belelőtt nyilat?

És én úgy vettem észre, hogy a három nyil közül az egyik fényesebb volt, mint a másik kettő, mintha azt fogdosták volna.

Felálltam a talapzatára s megkisérlém a nyilat elfordítani. S a mint a nyil tolla engedett az ujjam nyomásának, az egész szobor, fülkéstül együtt elkezdett megfordulni s én egy percz múlva a csillagos eget láttam magam fölött. Szent Sebestyénnel együtt kivül voltunk a kolostor falán.

— No már most megint ereszsz vissza, drága védszentem, mondék s a nyilat visszafelé fordítva, megint visszakerültem a katakomba feljáratába.

Tehát ez a kisértetek sétaútjának a titka.

Visszamentem megint a kriptába, s körültekinték, valamit keresve.

Arra is rátaláltam.

Tudniillik, hogy a lesülyesztett Arminius-siremlék ott függött a fejem fölött, a boltozatból aláfordulva, a megholt nagymester szobrával, melynek ki volt tekerve a nyaka.

Hátha én ezt a fejet helyreilleszteném, mi lenne belőle?

Az lett belőle, hogy arra a siremlék ismét felemelkedett és megfordult, s mikor én a lépcsőn felmentem a kápolnába, már akkor ott állt a helyén, elzárva a Baphometbálvány termébe felvezető lépcső gádorát, a hogy ezt megszoktuk látni.

Most van már jól! A Krisztustagadók nem csak el lesznek altatva, s ki tudja, mikor, mikor nem ébrednek föl? hanem még azonfölül ki sem tudnak jönni az ördögtemplomukból, a minek se ajtaja, se ablaka, hacsak ki nem törik a falat valahol.

Holnap senki sem fogja tudni, hová lettem? Én pedig az alatt hetedhét országon túltehetem magamat.

Digitized by Google

Határozott czélt tűztem magam elé.

Elmegyek az aacheni érsekhez, s bevádolom a Baphometimádó rendlovagokat.

S hogy állításaimnak tökéletes hitelességet szerezzek, magammal viszem a beundokított, megfertőztetett templomi edényeket is. Nem! Az ájtatos keresztyén gyülekezet ne igyék a Salome és Delila által ürítgetett áldozó kelyhekből, ne keresztelkedjék abban a medenczében, melyet Nabukodonozor vomitusa befertőztetett, ne fogadja a szentelt vizet abból az aspergillumból, a mivel a főördög osztotta a többieknek a lángoló pokolitalt, a míg azokat avatott kegyes kezek újra be nem szentelik és a varázslattól meg nem szabadítják.

Elviszem mindezeket az érsek elé, a zsinat elé, a szent inquisitió elé; szolgáljanak tanújelül és exortizáltassanak.

(— Azt ugyan okosan tetted, fiam! Igaz keresztyén módjára cselekedtél, kiálta föl a nagyherczeg, egészen fölháborodva a «tövislovagok»-nak istentelenségei fölött, a miknek a puszta végighallgatása által is olyanformán érzi a kegyes ember magát, hogy szüksége van az absolutióra. Becsületesen tetted!

— Mondtam úgy-e? pattant föl a soltész, lecsapva a birói pálczát az asztalra. Még a templomrablásból is úgy kibeszéli magát, hogy még megdicsértetik érte, s az mondatik rá, hogy «jól tetted fiam!»

E fölött aztán a nagyherczeg és a soltész úgy összekaptak, hogy fölugráltak székeikről, s öklével verték az asztalt, hogy azon gyertyatartó, halálfej, crucifixus és porzótartó csak úgy tánczolt s elvégre is erre a napra félbe kellett szakítani a vallatást. A gonosztevő megint egy napi akasztófa-haladékot nyert s csak úgy nevetett magában befelé.

Másnap aztán, mikor a birák megint lecsillapíták fölgerjedésüket, az in pendenti hagyott causa tovább continuáltatott.

— Hol hagyta el reus?)

Digitized by Google

Folytatá a vádlott.)

A sekrestyében találék egy nagy bőriszákot, abba beléraktam mindazon templomi arany- és ezüst-drágaságokat, a mik az orgiáktól meg voltak szentségtelenítve, nem feledkezve meg a Boldogasszony koronájáról sem.

Mikor azt az iszákot fölvettem a vállamra, az majd letörött alatta, olyan nehéz volt, s nem tehettem át fölváltva a másik vállamra, a tudvalevő fehér galamb miatt.

A körülforgó szent szobor segélyével aztán kijutottam a kolostor falán kivül.

Még onnan csak egy magas bástyán át kellett leereszkednem. Megtaláltam a kötélhágcsót, melynek segélyével a pogány tisztátalan asszonyok ide feljöttek s használ vettem, s azután az iszákba tett kincsekkel elkezdtem gyorsan ügetni a kikötő felé.

(— Most megállj! szakitá félbe a soltész. Itt megfoglak és convincállak. És ez lesz a criteriuma annak, hogy bünös, vagy kegyes cselekedet volt-e az, a mit elkövettél? Miért mentél az összeszedett egyházi drágaságokkal a kikötő felé, a hol az elutazásra kész hajók horgonyoznak, és nem a városháza felé, a hol megtaláltad volna a polgármestert, a soltészt, vagy a várnagyot s feljelenthetted volna az általad észrevett szentségtörést s a vétkes rendlovagokat; míg bűvös álomtól voltak meglepetve, in flagranti lepethetted volna meg, ha igaz, hogy úgy volt?

— No gonosztevő erre találj mostan cadentiát, dörmögé a nagyherczeg.)

— Igen egyszerű a dolog magyarázata, kegyelmes uraim, felelt meg a kérdésre ex tripode a reus; ha egy szót mondok, abból rögtön meg fognak érteni mindent. Annak a városnak a neve, a hol ez történt, Stettin. Ezt a várost, tudjátok, hogy azon idő szerint Gusztáv Adolf birta, a kinek az eretnek vezérei nemcsak hogy nem törődtek azzal, hogy a katholikus kolostorokban, a miket ők maguk is akárhányszor megszentségtelenítettek, imádják-e a Baphometet? s tartanak-e Mylitta-ünnepet? de a mi több,

Digitized by Google

igen jó szövetségben éltek a «tövislovagok»-kal, a kik a svédekkel egyesülten, vitézül harczoltak a császári ostromló seregek ellen, s az eretnekeknek leghivebb fegyvertársaik voltak. Oda hiába mentem volna vádaskodni: magam jártam volna rosszúl. Azért határoztam el, hogy egy kegyes német nagyfejedelem országába meneküljek, a ki vádamat meg is hallgatja s az inquisitióhoz elegendő erővel is fog birni, s úgy hivém, hogy ily rettenetes eset megérdemli, hogy valaki egy hadjáratot indítson meg miatta. S minthogy a tengeren legkevésbbé tarthattam a nyomoztatástól, ezért igyekeztem a stettini kikötőt elérni.

(— Habet rectum! Rectissimum! Sietett véleményét kimondani a nagyherczeg. A svéd eretnekek nem lehetnek birák ily spiritualis kérdésben. Töröltessék ki a bűnsorozatból a «furtum sacrosanctorum».

— Fogadni mernék, hogy az egész lajstromot sorban letisztázza még a gazember! dörmögé szakálla közé a soltész. No de most következik a «Homicidium!»)

Digitized by Google

ÖTÖDIK RÉSZ.

A HOMICIDIUM.

I. A MYNHEER HAJÓJÁN.

Legnagyobb bizonysága kegyes intentiómnak az, hogy a midőn legnagyobb szükségem lett volna kész kivert pénzre, mégis megállhattam, hogy a templom bejárásánál levő kegyes adakozások perselyére rá ne tegyem a kezemet, a mely pedig ilyenkor, a passió napjain, tele szokott lenni batzenekkel, sőt silberlingekkel is. Azt nem volt «okom» elvinni.

Még mindig a zsidó főpap szolgájának maskararuhája volt rajtam: a római balteus, bőr caligák, a szijas chalizehbocskor, s az óhebréus pallium. Akárhol a világon elfogtak volna ebben az öltözetben, mint futó bolondot, csak itten nem. Stettin a svédek uralma alatt szabad kikötővé volt téve s annálfogva az Oder öble tömve, dugva volt a világ minden nemzetének kereskedő hajóival s a rakparton egymást taszigálta a néger, spanyol, török, berber és chinai, a kerek földön viselt mindenféle öltözetekben; úgy hogy ott, abban a tarkabarka sokaságban akármiféle csodaviselet bátran elvegyülhetett. Meg sem nézett senki a furcsa jelmezem miatt.

Én sem sokat kérdezősködtem, csak azt néztem, hogy hol van egy hajó, a mely épen a vasmacskáit felszedni s a vitorláit kifeszíteni készül, hogy arra felmeneküljek? A véletlen egy hollandi hajóra vezetett.

A hajótulajdonos, mynheer Ruissen, a mint a hajó

Digitized by Google

megindult a kedvező széllel, s az Oderből már kijutottunk a nagy öbölbe, úgy hogy nem volt szükség többé az ő nagy felügyeletére, észrevette, hogy én is ott vagyok a födélzeten a batyúm mellé letelepedve, s odajött hozzám, két kezét a két kabátzsebébe dugva s elkezdett hozzám tizenkétféle keleti nyelven beszélni.

Én persze egyiket sem értettem.

Ekkor aztán elkezdett a maga vlaem dialectusán káromkodni.

— Teringettét, micsoda nyelven ért ez a ficzkó?

Ezt aztán megértettem. Mondtam neki, hogy tudok hollandusúl, s nem vagyok palæstinai pogány, hanem igazhivő keresztyén.

— Hát hova akarsz menni?

— A hova visznek.

— Van pénzed a vitelbért megfizetni?

— Nincs nekem egy batkám sem.

— Hát mid van?

— Van egy szép hólyagos kulacsom, kövekkel kirakva: azt oda adom zálogba, vagy fizetésül.

— Loptad?

— Esküszöm a Szentháromságra, hogy egészen jogos úton szerzett tulajdonom, s nem loptam senkitől. Egy szép asszonytól kaptam emlékül, egy csókért, egy ölelésért. Sülyedjek el ezzel a hajóval a tengeren, ha egy szóig nem igaz, a mit mondtam.

— No no, csak ilyen bolondúl ne esküdjél! Hisz én úgy is elhiszem. Ez a kulacs megér annyit, a mennyiért Hamburgig elviszlek.

— Meg biz az annyit, a mennyit a kend egész hajója.

— Hát abban a bőriszákban mid van?

— Csupa arany és ezüst kincsek; drágaköves klenodiumok.

— Azokat is mind úgy csókoltad el magadnak? Ne hazudj ám, mert én el nem foglak, nekem mindegy.

Digitized by Google

Én aztán azt mondtam neki, hogy menjünk be a kajütbe, majd ott elmondom az egész történetet.

A mynheer bevitt magával a kajütjébe s megengedte, hogy az iszákomat a zúgban elhelyezzem. Hozatott magának egy korsó sört, azt, hogy engem beszédemben félbe ne szakítson, megitta maga, aztán elővette a kis porczellánpipáját, ennek a gyüszűnyi öblét megtömte dohánynyal és a szájába dugta; de nem gyujtott rá, hogy tovább tartson.

Mikor aztán végig elmondtam neki az egész történetet, egész odáig, hogy én most ezekkel a befertőztetett drágaságokkal az érsekhez és nagyfejedelemhez akarok eljutni, hogy a vádamat előadjam: a mynheer kiverte a pipájából a dohányt s visszatette a dohányzacskójába, s aztán fölhörpintve a korsóban maradt utolsó kortyot, még mélyebbre dugta a két zsebébe a két kezét, s így szólt:

— Hja fiam, te egy nagyon okos dolgot és egy nagyon bolond dolgot csináltál egyszerre. Az «elhozás», az még okos dolog volt; hanem az «elvivés» az már bolond. Te egymagad, egy szegény ördög, be akarsz vádolni olyan hatalmas embereket, mint a «tövislovagok», olyan absurdus bűnökért, a miket senki sem hisz el. Azt fogja rá mondani minden ember, hogy álmodtad azokat.

— De már hogy álmodhatnám én olyan dolgokat, a miket élő szemekkel és fülekkel soha senki se nem látott, se nem hallott? Hát hogy álmodhatnám én meg a Baphometbálvány mysteriumának leírását? hogy gondolhatnék ki neveket, mint a Jaldabaoth és az Ophiomorphos? meg az egész disputát a Jézus fölött.

— Hja fiam. Erre azt fogják mondani, hogy olvashattad azokat a titkos pamphleteket valahol, a mik a «Leviticon»-ban össze vannak gyűjtve, s a miket a templariusok ellenségei koholtak e hatalmas rend ellen, a melynek eltörlésére Fülöp királyt a rend nagy gazdagsága ösztönözte. S a mi szabad volt Fülöp királynak, az nem szabad neked; meséket mondani neked a Baphomet-bálványról,

Digitized by Google

meg a kigyóimádatról. S ha a szemeiddel láttad is mind ezt s a füleiddel hallottad is, de nincs rá tanúd, a kivel bebizonyítsd.

— De van rá tanúm! mondám, elővonva a bőrzsákból az elhozott szentségtartót, s kivéve ebből a szent hostiát. Itt a tanúm. Ez a bálványimádóktól leköpdösött, földre dobott, asszonyi szoknyáktól ide-oda sepert szent ostya. Nézd, itt van a közepén Astarte papucssarkának a nyoma, a mint rátaposott, épen az agnus Dei zászlóján keresztül.

A mynheer erre föltette az orra nyergére a nagy pápaszemét, s figyelmes vizsga alá vette az ostyát.

— Terringettét! dörmögé, ez csakugyan az a symbolum, a mivel a Baphometet jelzik: egy félhold, mint patkó, s annak a közepén egy nyolczassá tekeredett kigyó, felemelt kettős fejjel. Ez van belenyomva az ostyába. E szerint te fiam, mégis dicső tettet követtél el, a midőn megakadályoztad, hogy a mai napon annyi ezer meg ezer keresztyén embernek a lelke az örök kárhozatra jusson; a midőn a szent mise alkalmával a fölemelt Krisztus teste helyett a Baphomet-bálvány symboluma előtt borúl térdre, hogy azt imádja. Valóban, ma fél Stettin városa neked köszönheti, hogy az üdvözülés «haben» lapja helyett netto, az elkárhozás «soll» lapjára brutto át nem került. E derék tetteddel megszabadítottál legalább tizenkétezer embert a pokol kapuitól. Ez tehát okos dolog volt. De hátra van még mindig a bolond dolog: hová viszed ezeket a megszentségtelenített kincseket? Te be akarsz vádolni egy kolostort, tele papirendű lovagokkal; nem is egy kolostort, hanem kettőt; mert azt mondod, hogy asszonyok is voltak ott; tehát apáczák. Papot megtámadni mindig veszedelmes dolog: még a hímjét is, hát még a nőnemenlevőjét! Ebbe te belevesztesz. Hiszen ha feljelented valahol a dolgot, legelőször téged csipnek nyakon, s mint templomrablót, rögtön máglyára visznek, s mondhatod aztán, hogy így volt, meg úgy volt. A hatalmas rendlovagok ellen kinek lenne kedve vizsgálatot indítani? S ha

Digitized by Google

megtenné is azt valaki, mire a vizsgálat előkerülne, akkorra azok minden nyomát úgy elhárítanák az útból a maguk gonosz tettének, hogy te maradnál benn, mint rágalmazó. Van kedved a nyelvedet kivágatni?

— De hát mit tegyek akkor ezekkel az elhozott kincsekkel? kérdém megszeppenve. Visszavigyem a «tövislovagok» kolostorába?

— No akkor tennél még csak nagy bolondot. Hisz azok, a mint megtudnák, hogy te akartad őket elárulni, rögtön befalaztatnának valami zúgba: ott aztán várhatnád a feltámadást.

— De hát mit csináljak akkor?

— Hát fiam, a mit elhoztál, az már a tiéd. Vedd úgy, hogy az Isten adta. Te az ördögtől vetted el. Majd ha kikötünk Hamburgban, én utasítani foglak egy derék, becsületes emberhez, a kinek az a foglalatossága, hogy az ilyetén kincsektől, a miket jámbor emberek az ördögtől vettek el, a mik megtaláltattak, a nélkül, hogy elvesztek volna, s a mik két annyit nyomnak a jámbor ember lelkén, mint a mérlegen: hát a ki az ilyen tehertől meg tudja őket szabadítani, én ismerek olyan jámbor keresztyént. Ne félj, nem sadduceus: igaz kvakker, a ki nem csal — vasárnap. Meglátod, hogy jámbor cselekedetedet megérdemlett jutalom követendi, csak az «odavivésben» is olyan okos légy, mint voltál az «elhozásban». Mert az a kereskedésnek a titka: okosan hozni és okosan vinni.

II. A MÚH-BORJÚ.

Meg vagyok felőle győződve, kegyelmes uraim, hogy mindnyájotok előtt ismeretes dolog az, hogy mi legyen az a «múh-borjú»?

Én magam tartózkodom előlegesen a véleményemet felőle kimondani, mivelhogy ez által az események kifejlődésének rendjét zavarnám meg.

Digitized by Google

Ugy hiszem, hogy Coblenzben minden ember tudja a múh-borjú történetét, mivelhogy nagyon sok szenvedés van felőle följegyezve e város krónikáiban, valamint az is, hogy megjelenése jó bortermő esztendőt szokott jósolni.

A múh-borjú rendesen oly városokban szokott előfordulni, a hol a zsidók túlságosan megszaporodtak és elhatalmasodtak.

Minthogy köztudomású dolog, hogy a borjú a legszelidebb és ártatlanabb jószág a világon, a kinek eszében sincs valakit megtámadni és annál kevésbbé egy egész város népe fölött szertelenül kegyetlenkedni, azért én nem is hiszem az egész múh-borjú felőli nemde-mondát. Hiszik talán kegyelmességtek?

(A birák egyrésze erre bizonyozni kezdett, hogy az bizony valóság, másrésze tagadta a létezhetését, végre a soltész mérgesen közberivallt, a bűnöst megdorgálva: «Te pedig nem azért vagy itt, hogy minket vallass, hanem vallj magad. Ha nem hiszed a múh-borjút, hát beszélj másról».)

— Hát a mint Hamburgba megérkeztünk, a hajós gazdám úgy intézte a dolgát, hogy csak alkonyat után vergődjünk be a kikötőbe. Én mindjárt a hátamra vettem a bőriszákomat s mynheer Ruissen vezetése mellett elindultam a Sanct-Pauli előváros tekervényes utcáin keresztül-kasul keresni azt a «hamburgi hegyet», a hol az ő jámbor keresztyén ügybarátja lakik, — a ki engemet az én lelkem terhétől megszabadít.

Egy sereg állatmutogató bódé, fabábtánczoltató theatrum, szemfényvesztő és kötéltánczoló etablissement körme közül megszabadulva, a hova mindenképen be akartak minket hívni, s a jövő-menő részeg matrózokat lerázva a nyakunkról, szerencsésen elérkeztünk a keresett úrnak a házához.

A nevét még most is megtartottam a fejemben, ámbár ritka egy név. Kevés hasonló fordul elő Németországban. Mayernak hívták.

Digitized by Google

Lutheránus ember volt. A mint hogy Hamburgban a lakosság tizenegy-tizenketted része lutheránus s egyedül azoknak van polgárjoguk.

Mynheer Ruissen félrehívta Mayer urat s értesítette róla, hogy mi járatban vagyok. Mayer úr erre ott marasztott vacsorára.

(— Remélem, hogy nem fogod az időt azzal tölteni, hogy elsorolod előttünk, hogy mit ettetek? türelmetlenkedék a soltész.)

— No azzal ugyan nem sok időt lopnék el, mert nem adott egyebet, mint kenyeret meg sajtot, hozzá tiszta vizet. A kenyeret, sajtot úgy el tudta dicsérni, hogy az milyen drága kincs, a vizet meg, hogy az az Illés-kútból való s csodatevő erővel bir, miközben a bőriszákból kiszedett tárgyakat szemlélgeté sorba s a nyelvével csettentgetett az elszörnyedéstől, a mint egyenkint rájuk ismert: «Cz! cz!» keresztelő medencze! Hogy nyújthattad ki ezután a kezedet? Tömjéntartó! S nem gondoltál a pokol tüzére, mikor ezt megmarkoltad! Cz! cz! Áldozatkelyhek! Micsoda teher lesz ez a lelkeden! Cz! cz! Még a szentség-tartó is! Jaj, de mély a pokol? oh! oh! Szerencsétlen fiatal ember. Még a szűz Mária koronáját is elhoztad! Jaj neked, boldogtalan!

Nem tűrhettem tovább.

— Ugyan hagyja kend abba, Mayer gazda, hiszen magam is lutheránus vagyok. Engem nem ijeszt ezzel meg. Hanem beszéljen róla kereken, hogy mit ád ezekért a dolgokért, ha itt hagyom? aztán adjon valami okosabb dolgot enni, meg inni; mert ez nem jár belém!

— Az már más; mondta Mayer gazda s ekkép megjavítva felőlem táplált véleményét, bement a kamarájába és hozott ki besózott halat, meg jóféle savanyú almabort; aztán elkezdte felbecsülni az asztalra kirakott kincseket; közbe hetet-havat összehadart, hogy mennyi köszönettel tartozom mynheer Ruisennek, az ő régi kedves barátjának, hogy épen az ő házához vezetett, mert vetődhettem

Digitized by Google

volna pápisták kezébe, a kik e kincsekért agyonvertek volna, vagy odakeveredhettem volna a zsidók közé, a kik most Spanyolországból az autodafék elől seregestül vándorolnak Hamburgba, itt minden tisztességes keresetmódot elrontanak; a gyanus úton szerzett jószágot potom áron veszik meg; még abban is megcsalják az eladót hamis pénzzel, körülnyirt aranynyal; hogy milyen jó az a tőkehal! s hogy milyen istentelenek azok a zsidók! hogy az elhozott kincsekért ad hatszáz tallért s aztán megihatom az egész korsó almabort.

— Hallja kend, Mayer gazda, mondék neki. Ez a tőkehal olyan sós, hogy az embernek okvetlen inni kell rá, ez az almabor pedig olyan savanyú, hogy inkább nem eszem tőkehalat, mint hogy kénytelen legyek rá almabort inni. Hanem összepakolom a czókmókomat; aztán elmegyek vele a zsidófertályba, s majd találok én ottan olyan jámbor samaritánust, a ki a szegény hajótöröttnek nem akarja hatszáz tallérral kitörülni a szemét ennyi kincsekért, a mik testvérek között is legalább huszannyit megérnek.

A gazda elszörnyedve csapta össze a kezeit.

— Huh! Édes fiacskám! Hogy mennél te ilyen este későn a «hamburgi hegyre» a zsidófertályt keresni? Hát nem tudod, hogy ilyenkor jár az utczán a múh-borjú?

Én vállat vontam rá.

— Nem tudod, hogy mi az a múh-borjú? Jaj fiam, az egy rettenetes fenevad. A mióta ezek a zsidók itt vannak Hamburgban. Mert hát tudod: a borjú magában félénk állat; a zsidó is az. Hanem ezek a mindenféle varázslatokban jártas spanyol zsidók kitalálták azt, hogy ha a fiatal borjúnak tej helyett embervért adnak inni, hát az akkor, mire megnő, olyan kegyetlen fenevad lesz, mint az oroszlán. Egy ilyen múh-borjút bocsátottak el most a hamburgi hegyen; a mi éjszaka az utczákon kóborol s a járó-kelőket agyonrémíti. Nappal elrejti magát s egy egérlyukba belefér. Éjjel pedig előjön és ordít, mint egy behe-

Digitized by Google

móth. Megkergeti az éjjeli őröket, s a kapukról letépi a kopogtatókat. Olyan foga van, hogy kettéharapja a dárdanyelet. A kit a nyelvével pofon nyal, olyan lesz a pofája, mintha a posztónyirók drótkeféjével simították volna végig. Az neked ordít mint egy oroszlán, csörömpöl, mint egy társzekér, prüszköl mint tizenkét ló, kopog mint egy kallósmalom, és kukorékol, mint egy veszett kakas. Különösen szereti üldözni a jámbor férjeket és családapákat, a kik lesbe állnak a feleségeik és leányaik kalandjai fölött őrködni. Ez a pokolbeli szörnyeteg azokat úgy elpáholja, hogy megemlékeznek róla. Ellenben azt is megteszi, hogy a szerelmes párokat legédesebb andalgásaik közepett rögtöni bömbölésével szétriasztja.

— Hát aztán mi az a «múh-borjú» ?

— Jaj fiacskám, azt senki sem tudja megmondani. Mert a ki véletlenül találkozik vele az utczán, annak olyan tüzet fúj a szeme közé rögtön, hogy két hétig sem lát utána; a ki pedig elég oroszlánszívvel bir, mikor meghallja a múh-borjú ordítását az utczán, hogy kidugja a fejét az ablakon, annak a feje egyszerre akkorára megnő, mint egy hordó, hogy azt még a nagy Jezsuita-templom kerekablakán sem tudná többet visszahúzni; és a mellett még sem tudhatja meg, hogy milyen hát a múh-borjú ábrázatja? mert az egyszerre olyan magasra megnő előtte, hogy a háztetőn túlér a feje. Rettenetes szörnyeteg ez!

Én ez alatt szépen visszaraktam a kincseimet a bőrzsákba.

— Hát csakugyan létezik az a múh-borjú? kérdezém a gazdától.

Az esküdött rá, hogy létezik.

— Van kedve kendnek fogadni velem? kérdezém tőle.

— Mire?

Arra, hogy én meg tudok enni egy egész borjút. Most különösen ki vagyok koplalva. Hozzák ide nekem azt a múh-borjút, hát én azt megeszem!

Azzal kihúztam az övem mellől azt a nagy tranchir-

Digitized by Google

késforma római kardot, a mi a lictori öltözetemhez tartozott s hozzáfentem az aczélomhoz. Ide vele azzal a borjúval.

S a bőriszákomat a vállamra vetve, készültem odább menni.

— Hát igazán nem félsz tőle? mondá Mayer gazda, látva, hogy komolyan indulok. Most már látom, hogy kemény ficzkó vagy. Hát maradj itt, megalkuszunk szépen, aztán vacsoráljunk együtt.

— Köszönöm. De engem ne traktálj füstölt hallal; mert elmult már a nagybőjt. Aztán pap se vagyok én, de ha pap volnék is, bort innám.

— Lesz minden, fiacskám, mondá Mayer gazda; s azzal kiment a konyhába rendeletet adni. Mikor visszajött, egészen új ruha volt rajta, s a számomra is egy gavalléros kisujtásozott urfi-öltözéket hozott, kérve, hogy fogadjam azt el tőle ajándékba. A mi az öltözéket kiegészítő tarsolyban van, az lesz a hozott kincseknek a vételára: meg leszek vele elégedve.

Belenyultam a tarsolyba s találtam benne ötven dublont, aztán meg egy hosszú papirost.

— Hát ez micsoda?

— Ez egy váltó, mely kétezer János-tallérról szól, fizetendő három hónap múlva.

Annyit én is tudtam, hogy mi az a váltó? s egészen meg voltam elégedve az alkuval. Csak a fizetési határidőt sokaltam egy kissé.

— Ez hamburgi szokás, válaszol Mayer gazda. A pénznek érni kell.

Hát azt sem bánom, az ötven dublon addig bőven eltart.

Mayer gazda aztán olyan pompás vacsorát adott, a minőt az előzmények után álmodni is merészség lett volna. Voltak ott pástétomok, vadak, csemegék és válogatott jó borok. Én azonban éltem valami gyanuperrel s nem ittam nagyon sokat.

Digitized by Google

A vacsorához megjelent a házi gazda fia is és három eladó leánya.

A fiáról azt mondták, hogy az egyetemen diák: nagyon vén diák lehetett; a leányokról pedig, hogy testvérek: azonban egyik sem hasonlított a másikhoz.

Igen jó kedvű leányok voltak, tudtak hárfázni és gitár mellett énekelni. A szőke haju különösen igen szép volt, s nagy méla szemeit sokszor rajtam felejté, s ha megszólítám, nyájasan mosolygott.

Magam sem voltam idegen a szerelemtől, külömben is özvegy ember lévén, hanem az asszonyokkal való dolgaimból már annyi tapasztalást merítettem, hogy jónak láttam óvatosnak lenni. — Előbb kipróbáltam a charakterét.

Engemet úgy mutatott be Mayer gazda, mint Junker Hermannt, a kis szökét pedig, mint Jungfer Ágnest.

Ágnes leányasszony sentimentalis hölgy volt; vacsora alatt egymás mellett ültünk s én okosabb dolgokról nem tudtam vele beszélni, mint arról, hogy ha én nekem is megengedi a mindenható, hogy saját háztartást kezdjek, hát én is ilyen ezüstkanalakat fogok szerezni az asztalra, mint a milyenekkel most itt a csokoládé-kocsonyát eszszük és azoknak a nyelére fogom vágatni a czímeremet (persze a cserzővarga czímert) meg a kettős monogrammot. Erről aztán áttértem arra, hogy milyen szép monogramm kerülne ki az Ágnes és a Hermann előbetűiből. Ő azt nem akarta lehetségesnek találni. Én azt mondtam neki, hogy az nagyon könnyű. Az A betűt a H betű két szára közé lehet állítani, s azzal az egyesítés tökéletes.

— Hiszen akkor kettős W lesz belőle, monda ő nagyot sohajtva, s én elértettem e czélzást, mivelhogy «Weh» németül fájdalmat is jelent. S a «kettős fájdalom» mi volna más, mint a szerelem?

Nekem megtetszett ez a leány. Hiszen nem voltam valami ágról szakadt, jött-ment csavargó többé.

(— Mióta? szólalt bele a soltész.)

Digitized by Google

— Hát a mióta kétezer János-tallérról szóló szerzemény volt a tarsolyomban.

(— Szép kis szerzemény.)

Meg akartam mutatni, hogy igazán nemes ember vagyok.

Az öreg Mayer ujján volt egy szép gyémántos gyűrű. Azt mondtam az öregnek, hogy az nekem nagyon megtetszett, szeretném megvenni.

— Jaj, Junker Hermann, mondá a gazda. Ez nagyon drága gyűrű. A kárbunkulus maga megér benne ötven tallért. Azonkívül családi ereklye. Ettől meg nem válok semmi áron. Még hetven tallérért sem adom.

— Akkor id'adja kegyelmed nyolczvanért.

— No! Ezt ugyan senkinek meg nem tenném, de önnek a kedveért Junker Hermann, Isten neki, legyen az ára nyolczvanöt.

— Áll az alku. Irja föl ön a contóra. Fizetem az önnél levő kétezer tallérból.

A kétezer tallér szóra a szép Ágnes még egyszer kiszedett a tányéromra a csokoládé kocsonyából.

— Hanem erről egy kis irást kell ám adni, mondá Mayer gazda, mert halandók vagyunk.

— Irja meg kegyelmed, a hogy kell: én csak a nevem szoktam aláfirkantani az ilyesminek, mondám neki hetykén. Tulajdonképen azért mondám ezt, hogy az öreg egy kis időre hagyja el a szobát. A mynheer aludt már a nagy karosszékben. Rupertus vén diák pedig olyan hanczurozást követett el a másik két leánynyal, mintha vagy ő nem volna azoknak bátyjuk, vagy azok nem volnának neki hugai. Én tehát megfigyeletlenül suttoghattam azalatt a szőke Ágnessel.

— Nagyon sajnálom, mondá ő, hogy atyám eladta azt a gyűrűt, az családi talizmán volt: anyám jegyajándéka.

— Hátha én úgy vettem meg azt a gyűrűt, hogy mégis a családban maradjon? sugám én a fülébe.

Digitized by Google

— Ezt nem értem, hogyan lehet? sipogá ő, szemeit lesütve.

— Én megmagyaráznám azt önnek, ha egyedül beszélhetnék a leányasszonynyal.

— Az igen könnyű lesz, mondá ő; majd mikor mindenki lefekszik a háznál, akkor összejöhetünk az erkélyszobában s kegyelmed elmondhatja, a mit velem közölni akar. Igazán kiváncsi vagyok a talány megfejtésére.

Ez alatt az öreg elkészült az irással s visszatért vele.

A kötelezvény száz tallérról szólt; mivelhogy a nyolczvanöt forintnak három hónapra kamatja is jár, s én csak akkor kapom meg a pénzemet. Én egy szót sem szóltam az uzsora ellen; gavallér módra aláirtam a nevemet, s azzal a gyémánt gyűrű az én ujjamra vándorolt s minthogy az én csontjaim nem voltak olyan szárazak, mint Mayer gazdáé, épen csak a bal kis ujjam első izére tudtam azt felhúzni.

E közben Rupertus valami csintalan dolgot mondhatott a két hugának, a miért azok elkezdték őt agyba-főbe pofozni, s azt mondták, hogy takarodjék innen, nem adnak neki több bort.

— No ha ti nem adtok, majd ád a korcsmáros! szólt Rupertus nevetve s engem is invitált, hogy menjek vele «kneipolni»; azt állítva, hogy nincs nagyobb gyönyörűség, mint ha az ember sok jó bort ivott finom társaságban, azután elmenni a korcsmába s inni még több bort, de rosszat, a rücskösök társaságában. Én azonban, az előrebocsátott indokoknál fogva, jámborságommal mentettem ki magamat, s azt mondám, hogy fáradt vagyok a tengeri úttól, s óhajtok az úrban elpihenni.

Rupertust aztán elvitte az ördög; lehetett hallani, a mint az utczán rákezdi a jodlirozást, s a házak kapuit sorba döngeti a fustélyával.

Mi is mindannyian jó éjt kivántunk egymásnak s kiki elvonult a maga hálószobájába.

Én alig vártam, hogy a háznál minden elcsendesüljön,

Digitized by Google

azonnal lábhegyen lopózva felmentem a megjegyzett padlásszobába, mely a ház-hiu közepén szokott lenni, s annak az ablakából rúg ki egy erkély az utczára.

Szép holdvilág sütött be az ablakon, a kis bizalmas kamara egészen megvilágosodott tőle. Nem sokáig kelle várnom; kevés idő mulva halk csoszogás közeledett az ajtóhoz, halkan nyikorgott a lépcső, s belépett a szobába, mint egy tündéralak, tiszta hófehér ruhában, az én várva-várt Ágnesem.

(— Szemtelen persona! szólt közbe a soltész.

— Ki tudja; hátha tudatlan ártatlanságból cselekedte? menté őt a nagyherczeg.)

Én odasiettem eléje és megfogtam a kezét.

(— Csak remélem, hogy nem fogsz itt nekünk olyasmit elmesélni, a mi orczáinkat elpirulásra indítsa? förmedt fel a soltész.)

— Hiszen kérem, jól tudom, hogy kisasszonyok előtt beszélek, nyilatkozék a vádlott: tessék megnyugodva lenni. A szép Ágnes a legnyugodtabb és ártatlanabb tekintettel kérdezé tőlem, hogy magyarázzam meg hát, hogyan történhetik az meg, hogy én a gyűrűt megveszem s mégis a családban marad?

— Úgy történik meg, kedvesem, mondám neki, hogy én azt a gyűrűt a te ujjadra huzom föl, jegygyűrűnek.

Ezt azután megértette s engedte, hogy a száz talléros gyűrűt, a mit még ki sem fizettem, felhuzzam az ő aranyos ujjára.

E tény után semmi sem következett természetesebben, mint hogy egy csókot kérjek tőle.

(— Ahol van ni! Nem megmondtam? Türelmetlenkedék a soltész, már a csóknál vannak. Ezt a mi jelenlétünkben nem lehet eltürni!

— Hiszen egy csók még nem a világ, csitítá őt a nagyherczeg.

— Dejszen tudom én azt! Az első csók után jön a második csók, azután a harmadik, végtére az utolsó.)

Digitized by Google

— Ugyan kérem, ne tessék rajta disputálni; hiszen úgy sem lett belőle semmi. Én kértem, ő megtagadta. Akkor én el akartam venni, mire ő úgy tett, mintha nem tehetne róla, már a kezemben maradt a fejkötője s a feje a keblemre rejtőzött, a midőn egyszerre közbejött valami.

(— Tudom már; a fehér galamb pofon csapta azt is a szárnyával.)

— Dehogy is a fehér galamb! Hanem egyszerre olyan ordítás támadt az ablak alatt, mintha kilencz éhes elefánt nyitotta volna fel a torkát; soha én olyan bömbölést még nem hallottam: volt abban ártányüvöltés, lóröhögés, trombitarecsegés, szekércsörömpölés vegyest. A szép Ágnes felsikoltott: Jézus Mária! a múh-borjú! s azzal kiszakítva magát karjaim közül, elszaladt a száz talléros gyűrűmmel együtt; én pedig az ijedtségtől dühösen ugrottam az ablakhoz, s kidugtam rajta a fejemet, nem törődve azzal a fenyegetéssel, hogy akkorára dagad a fejem, mint egy hordó. Az ugyan nem történt a fejemmel; hanem abban a pillanatban úgy tele szórta valami a szememet paprikával, hogy se eget, se földet nem láttam többet, s akkor aztán én kezdtem el ordítani, hogy ahhoz képest a múh-borjú bőgése még kis gyermeksirás volt. De a háziak közül a világért sem jött senki a segítségemre. Mind a dunnája alá búját az, a múh-borjútól féltében: nekem magamnak kellett tapogatózva haza találnom a szobába s megkeresnem a mosdótálat és a vizet, hogy az átkozott paprikát kimossam a szememből; a mi úgy égetett, mint a pokolbeli tűz.

Még azután tökéletességnek okáért a Rupertus diák is hazakerült, az is úgy ordított, mint én. Azt meg az utczán kapta meg a múh-borjú s úgy összetépázta, hogy a hány szál haja, annyi felé állt, a képét összekarmolta siralmasan, a mint a nyelvével végig nyalt rajta s az egész öltözetét úgy összetépte, mintha sasokkal hadakozott volna.

Digitized by Google

Rupertus diáknak ugyanabban a szobában volt vetve az ágya, a melyben az enyim; s azon az éjszakán egyikünk sem aludt semmit. A diáknak irtóztató kaczenjammere volt s folyvást a múh-borjúról fantaziázott, nekem meg egész reggelig mosogatnom kellett a szemeimet, hogy meg ne vakuljak.

Átkozott múh-borjú! Ha már ordítani akart, nem tudta addig rákezdeni, a míg a száz talléros gyűrűmet rá nem húztam a szőke Ágnes ujjára?

Én pedig aztán a szőke Ágnest többé négy szem közé nem kaphattam soha.

Másnap reggel az öreg Mayer tudtomra adá, hogy a vendégszeretet kötelessége egy napon túl nem terjed. Nemes gavallér létemre keressek magamnak rangomhoz illő szállást. Látogatásaimat azonban szivesen veszi ezentúl is s ha mulatni akarom magamat a kedélyes Hamburgban, csak bizzam magamat Rupertus diákra, ő az ilyenekben legjáratosabb.

A szép Ágnessel ezentúl mindig csak az apja jelenlétében lehetett beszélnem, s ha szivem érzelmeit akartam neki tolmácsolni, azt csak levél útján tehettem; mindennap küldtem neki egy szerelmes epistolát, a miket Rupertus diák hordott haza a hugának, ha ugyan átadta neki azokat, és el nem sikkasztotta, vagy még annál is gonoszabb dolgot nem cselekedett a leveleimmel.

E napságtól fogva nem volt szünete a dinomdánomnak. Rupertus épen arravaló fiu volt, hogy rövid időn Hamburg valamennyi veszetthirű mulatóhelyével és rossz társaságával megismertessen, a hol hozzám hasonló nemes úrfiak járták a bolondját. Ott megismerkedtem egy spanyol hidalgóval, egy skót klánnal, egy braziliai telepítvényessel, meg egy oláh bojárral, a kiknél mindjárt az első találkozásnál kitanultam, hogy a nemesleveleik épen azon a fán termettek, a melyen az enyém. Hanem egytőlegyig mindannyian híres ivók, koczkázók, verekedők, menyecskézők és botránycsinálók voltak. Hogy a pénzük-

Digitized by Google

höz, a mit elvertek, nem tisztességes úton jutottak, az iránt is bizonyos voltam. De még azt is könnyű volt kitalálnom, hogy ez a víg kompánia engemet egyenesen úgy tekint, mint számára idehozott kész martalékot. No ugyan szépen megjárták velem! Ha inni kellett, én ittam le őket, nem ők engem; a templáriusoknál megtanultam a titkot, hogyan lehet sokat inni, a nélkül, hogy az embernek a fejébe menjen a bor. De ezt a titkot nem fecsegem ki egyelőre, fenntartván magamnak elítéltetésem esetére, a midőn teljes reményem van hozzá, hogy egy ilyen, az egész keresztyén világot boldogító titoknak nyilvánosságra hozataláért a legfelsőbb kegyelem meg fog számomra adatni.

(— No csak azt várd!)

Tehát leinni nem bírtak; pedig tiszta volt a szándékuk. Részeg állapotomban elvehették volna tőlem Mayer gazda kétezer talléros váltóját, a mit mindig tarsolyomban hordtam. Tudtam én azt, hogy az egész korhelykedési turnus csak azért van kifundálva, hogy Rupertus czimborái segélyével valahogy azt a váltót elcsiphessék tőlem s Mayer gazda megszabaduljon a kétezer Joachim-tallér fizetésétől.

De még a dublonjaimhoz sem férhettek hozzá olyan könnyen, mint ők hitték; mert ha koczkát hoztak elő, én az első vetésnél észrevettem, hogy az hogyan van meghamisítva? hogy van bele kényező téve, a mi a koczkát egy oldalra húzza, s én tudtam azt jobban, mint ők, hogyan kell azt vetni, hogy mindig a hatos kerüljön fölül? Ők vesztették el a pénzüket, nem én. Ha pedig aztán ebből verekedés lett, akkor tapasztalták csak, hogy nem holmi ujonczczal van dolguk. A hajdemákoknál annyi banditafogást tanultam el mind a birkózásnál, mind a botverekedésnél, mind a kardvívásnál, hogy a leghíresebb legénykedők kudarczot vallottak ellenemben; arra pedig főgondom volt, hogy életveszélyesen meg ne sebesítsek valakit, a miért tömlöczbe dugjanak. Utoljára

Digitized by Google

annyira megrökönyödtek tőlem, hogy nem mertek velem többé kikötni.

A mi pedig a menyecskéket illeti, e tekintetben a legóvatosabb voltam. A fehér galambom mindenüvé elkisért; de én arról nem szóltam senkinek; hanem a helyett azt mondtam a czimboráknak, a kik egyik bűnbarlangból a másikba hurczoltak magukkal, a nélkül, hogy valami szelíd nymphát a nyakamra köthettek volna, hogy menyasszonyom van, a kinek hűséget esküdtem s azt annyival inkább meg kell tartanom, mert íme a menyasszonynak a testvére Rupertus, a ki minden dolgomat látja, s ha valami hűtlenséget követek el, azt az én imádott Ágnesemnek bizonyosan be fogja fújni. Hasztalan esküdött Rupertus, hogy őt egy egész tele sánczárok ördög vigye el (ez volt a divatos káromkodás a hamburgi jó társaságban), ha valamit szól a hugának; de én rendíthetlen voltam a hűségemben, jól tudva azt, hogy az ilyen csalfa leányokkal legkönnyebben elveszthetem a féltett kincsemet. Azt pedig én haza akartam vinni szegény szülőimnek. Azzal a kétezer Joachim-tallérral egészen urrá teszem őket. Rendbe hozzák a gazdaságukat; vesznek maguknak szép gyümölcsös kertet; az öregem prémes bekecset, a mámi selyempalástot vehet magának, így parádézhatnak a templomba menetelkor, abból a pénzből, a mit a fiuk keresett.

(— Ellopván a templomi ékszereket! veté közbe a soltész.)

«Finis sanctificat media», felelt meg rá a bűnös.

A mire a nagyherczeg kegyetlen nagy hahotára fakadt.

A soltész pedig olyan vörös lett, mint a kanpulyka.

(— Azt biz a jámbor jezsuiták nem azért találták ki, hogy lopd el az arany kelyheiket s végy az árán apádnakanyádnak új ruhát. Folytasd!)

Így éltem én szép istenfélő módon végig a három hónapot, a mi a váltóm lejártáig eltelt, a nappalokat csendesen átszunnyadva, éjszaka pedig a kötéltánczosbódékat

Digitized by Google

és a pinczéket látogatva, az éjjeli őrjáratokat szétkergetve, a professorok ablakait kulimászszal befestegetve, a szép asszonyoknak szerelmes dalokat énekelve, a zsidókat megdöngetve s az egész «hamburgi hegyet» jucundus rettegésben tartva, egész Palmarum vasárnapig.

Nagyon jól emlékezem rá, hogy ezen a napon volt, mert ujdonat új zekét és pulidert vettem ezen a napon. Azonkívül azt is tudom, hogy a zsidóknak az ezt megelőző szombatra esett a páskaünnepük, mivelhogy én és a czimboráim a zsinagógájukba, mikor legjobban énekeltek, tizenkét szilaj macskát hajítottunk be az ablakon keresztül, a miknek a farkaikra száraz hólyagok voltak kötve s a kegyes mulatság után karonfogózva az egész utczát elfogtuk s így mentünk kegyetlenül danolva a «Három alma» korcsmáig, a hol is fogadásból egy vándor kuruzsolónak minden medicináját sorba megittuk. Lehet, hogy az is confundálta egy kissé a fejemet; ámbátor azt hiszem, hogy azok nagyon ártatlan szerek voltak. Mindamellett az én Rupertus czimborám csak nagy hamar eldült székestül s megadta magát. Minket pedig a csapláros kizavart a korcsmából, a mint az éjfélt ütötte, tilalmas levén virágvasárnapján a csapszéket tovább nyitva tartani.

A Rupertust kénytelenek voltunk otthagyni a csaplárosnál, mert az mozdulni sem tudott; mi többiek pedig, a mint az utczára kijutottunk, azon kezdtünk el tanakodni, hogy mi egészséges tréfát lehetne még elkövetni a hátralevő éjjel, minthogy hazamenni még korán van.

— Hej, czimborák, mondá a skót klán, én tudnék valami jót. Rupertus nincs jelen, alszik. Gyerünk el az öreg Mayer gazda háza elé s adassunk Hermannal ablaktalálkozót a menyasszonyának.

— Bolondok vagytok, mondám én nevetve, hogy adhatnék én a szép Ágnesnek ablaklátogatást, mikor az ő hálószobája az erkélyre nyilik, az meg két ölnyi magasan van, épen az eresz alatt. Hisz nem vagyok én a múh-borjú, hogy a nyakam a padlásig felérjen.

Digitized by Google

— Hát mi mire valók vagyunk? mondá a hidalgó. Csinálunk pyramidot. Három czimbora odaplántálja magát az ablak alá, kettő annak a vállára áll fel, s te Herman megint annak a kettőnek a vállára: onnan csak eléred az erkély karfáját; bekoczogtatsz a menyasszonyodhoz, ő kinyitja az ablakot; mi felőlünk aztán akár csókolódhatol is vele; csak nagyon hangosan ne tedd.

Engem meglehetősen bolonddá tett a sok theriák, a mit a salmagundi szekrényéből megittam, hogy ráálljak a bolond indítványra s azzal megindultunk, szép utczariasztó nótákat énekelve, az öreg Mayer háza felé.

Odaérve, gondunk volt rá, hogy az utczán keresztül vont köteleken függő lámpásokat összetörjük, hogy annál kedvezőbb sötétség legyen a merész kalandunkhoz.

Az acrobatai terv igen szépen sikerült is; én nagyhamar oda fenn voltam az ember-pyramid harmadik emeletén, a honnan igen könnyen elérhettem azt az erkélyt, melyre a szép Ágnes hálószobájának ablaka nyilt.

Csak épen be kellett koczogtatnom az ablakon, hogy bájos kedvesemet kicsaljam a gyöngéd érzelgő találkozóra.

Ekkor, mintha a föld alul támadna elő, megbődül az az előttem már ismeretes szörnyeteg hang; a minden bőszült fenevadak ordításából keveredett pokolbeli symphonia; a czimborák oda lenn elkiáltják magukat ijedten: jaj, a múh-borjú! s azzal kiugrálnak alólam s fut mind az öt, egymást eltaposva, hanyatthomlok, a merre nyitva van az út; engem meg ott hagynak a két kezemnél fogva az erkélybe fogózva eviczkélni a levegőben, mint egy horogra akadt békát.

Segítségért kiáltani nem mertem; mert ha az öreg Mayer meglát, lelő, mint betörő tolvajt; fel sem kapaszkodhattam az erkélyre, mert annak a táblái mind be voltak zárva, csak lógtam ott, keresve a lábaim hegyével valami párkányt a falon, a min lemászhassak ez átkozott helyzetből.

Digitized by Google

A pokolbeli szörnyeteg pedig egyre közelebb ordítva czammogott felém, már hallottam reṭtentő szuszogását ott alattam. Elnyultam, vesztegen, mint egy akasztott ember, azt remélve, hogy talán nem vesz észre.

Dehogy nem vett, hisz épen én értem jött oda. A mint fél szemmel lepislantottam hozzá, láttam, hogy nyulik fel a rettenetes két szarvú feje a magasba felém s egyszer csak az éles nyelve elkezdi a czipőimet nyalogatni. Ekkor felhúztam a térdeimet is, meg a karjaimmal az egész testemet, hogy ne érjen el: de biz annak a nyaka oda is utánam nyult s tovább nyalogatta a czipőimet. Iszonyatos nyelve mind feljebb kezdett kereskedni, már a harisnyáimat kefélgette, s én úgy éreztem, mintha takácsmácsonyával czirógatnák a lábikráimat.

Azt hittem, az ördög visz el mindjárt; rugdalóztam, de nem használt semmit. Hegyes szarvai felnyársalással fenyegettek, ha veszteg nem maradok. Iszonyú eltátott szája fertelmesen bömbölt alattam s röhögte kínlódásomat.

Egyszer aztán a horogsertés nyelve elkapta az övemről lecsüggő tarsolyomat, a miben a kétezer Joachimtalléros váltóm volt s azt egy rántással leszakítva, belódította a rettentő szájába.

De már ennek fele sem barátság! mondám elkeseredésemben. A váltómat az ördögnek sem adom oda s azzal nem törődve többet sem a múh-borjúval, sem a lábtörés veszedelmével, leugrottam az erkélyről; szerencsésen a kerek köpönyegem, mint egy ernyő, felfogta a levegőt; nem ütöttem meg nagyon a talpamat.

Most tehát szemközt álltam a mesebeli szörnyeteggel. Nem volt képzelet: igazi szörnyeteg volt; négy vastag lába volt, mint az elefántnak, s másfél öl hosszú nyaka, azon meg egy idomtalan nagy borjú feje, kurta szarvakkal, kilógó nyelvvel: ha megrázkódott, olyan csörömpölést vitt véghez, mint ezer tót szekér.

— De nem bánom én, ha ördög vagy is; de a tarsolyo-

Digitized by Google

mat vissza kell adnod! kiálték rá, kirántva a kardomat s elállva az útját.

Erre a szörnyeteg hirtelen összehúzta a magasba felnyult nyakát, hanem azután meg viziránosan lökte ki felém, úgy hogy engemet két ölnyire öklelt fel egy taszításra.

Holmi gyönge szivü ember erre már csakugyan kereket oldott volna. De engemet dühbe hozott az, hogy a múhborju elnyelte a kétezer talléros váltómat. Már most hát miért hoztam én el a templáriusok kincseit? Ime a kincsek maradnak Mayernek, a kétezer tallér a múhborjunak, nekem pedig marad a bűneim terhe! De így nem osztozunk! Hanem vagy engem is vigy a pokolra, ha a pénzemet elviszed, vagy kivágom a bőrödből a váltómat.

A mint a földről felugrottam, a pokolbeli szörnyeteg ismét összehuzta a nyakát, úgy hogy csak olyan közönséges nyaka volt, mint egy rendes tuloknak, s azzal szétvetve a lábait, szörnyű ordítással invitált az újabb támadásra.

Én eszemben tartván a minapi paprikát, azzal az elővigyázattal éltem, hogy a köpönyegemet az arczom elé tartám, a mikor felé közelíték s ezzel elhárítottam magamról az orrából kilövellő paprika tűzlángot s mikor aztán a pokoli kisértet megint kirugta a hosszú nyakát, hogy felökleljen, hirtelen hasravetettem magamat előtte, úgy hogy a nagy feje fölöttem suhant el, semmit sem találva, én pedig megint csülökre kapva, mielőtt a múhborju újra behuzhatta volna a nyakát, úgy taszítottam a szügyébe a kardomat, hogy csak a markolat keresztje tartotta fenn.

Erre aztán kétségbeesett ordítás tört elő, de nem a múhborju fejéből, hanem annak a hasából: egy valóságos emberi hang.

— Jaj nekem! Meg vagyok ölve!

S azzal az egész múhborjú összeroskadt, s annak az idomtalan bőrhüvelyéből egy emberi alak keczmelgett elő,

Digitized by Google

a kiben én, a mint a nyavalyást talpára állani segitém, az én czimborámat, Rupertust ismerém fel.

A vér elől-hátul szökött ki belőle; a kardom keresztülkasul járt rajta.

— Hát te voltál a múhborjú? kérdezém elbámulva.

— Vesztél volna meg! káromkodott a sebesült, mialatt saját apja házának ajtajához oda támasztottam. Miért nem öltelek meg inkább én téged? Most már mehet maga az öreg múhborjúnak: a zsidófertályból az éjjeli vásárlókat elijeszteni. Én megdöglöm! Hej Ágnes! te ringyó! Jőjj ki az erkélyre! Kiáltsd az őröket! Verd félre a harangot!

Az erkélyen láttam, hogy egy nő megjelent, Ágnes volt. A mint Rupertus szavát felismerte, elkezdett sikoltozni, gyilkost, tüzet kiabált, a megsebesült Rupertus pedig belekapaszkodott a lábamba, hogy visszatartson. Még haldokolva is bosszuálláson jártatta az eszét. Én aztán minden erőmet összeszedve, eltaszitottam őt magamtól, hogy estében nagyot csattant a feje a ház küszöbén s aztán nem mozdult meg többet. Dehogy jutott eszembe a múhborjú hüvelyét kikutatni az elnyelt váltóm végett! hanem annyit megtettem, hogy az utczáról felmarkoltam egy csomó sarat, s a mint a leány az erkélyről aláhajolva ordított az éjszakába, úgy vágtam azzal tele szemét-száját, hogy elment a kedve a kiabálástól. Azzal aztán a lábam közé kapva a földet, a milyen hosszúkat tudtam ugrani, úgy vágtattam el a rémtett szinhelyéről. Képzeletemben mindenütt üldöző csoportok rohantak utánam, kiáltozva: «fogjátok meg, ott fut a gyilkos.» Így vágtattam ismeretlen utczákon, sikátorokon végig, hidakon keresztül, beleütődve a lámpásfákba, átugrálva a lebocsátott korlátokat. Meg lehet, hogy valósággal kergettek is; de én nem néztem hátra egy pillanatig sem, hanem futottam, a mig csak a városnak valahol végét nem értem; ott egy lebujban világosságot láttam, benn dudaszó és tánczto porzékolás. Fölszakítottam az ajtót, bebuktam a lépcsőgádoron, egy

Digitized by Google

nagy termetes ficzkónak az ölébe estem, a ki a münsteri hadak egyenruháját viselte. Az nyakon ölelt s kaczagva mondá:

— Soha jobb helyre nem jöhettél fiam! Kergettek nagyon? Ne félj semmit! Itt nem bántanak. Ülj le és igyál!

Azzal poharat nyomott a kezembe s karját az enyim alá fonva, smollist ivott velem, s azalatt az én barétemet a maga fejére, a maga medvebőr-süvegét meg az én fejemre nyomta.

— Így ni, fiam! Most már a mienk vagy! A mi borunkból ittál: ezzel lekötötted magadat a mi kegyelmes kapitányunk katonájának!

A kik közé vetődtem, titkos toborzók voltak, kik egy szabad csapat számára gyűjtöttek mindenféle kétségbeesett ficzkókat ujonczoknak.

Jó képet kellett vágnom a rossz mulatsághoz. Reggel még nemes gavallér voltam, Hermannak hittak, kétezer talléros váltó volt a tarsolyomban, közel lejárattal: most pedig, magam sem tudom, hogy ki vagyok? Nagy okom volt rá, hogy más nevet mondjak s ezúttal épen az igazi családi nevemet diktáltam be az őrmesternek, fatális előrelátásból.

— De már most hát én is tudjam, hogy hát azt a kapitányt hogy hivják, a kinek a zászlójához szegődtem?

— Mayernak hivják azt fiam.

— De százféle Mayer van a világon: csak nem Bergmayer talán?

— Épen eltaláltad, fiam, Bergmayer a neve. Az apja ott lakik a hamburgi hegyen, hires orgazda, az öcscse, Rupertus, az meg kerítő; ő maga martalóczvezér.

Más ember megijedt volna azon a fölfedezésen; de én még gratuláltam magamnak hozzá. Ha üldözni fognak, akárhol a világon fognak keresni, csak nem a meggyilkolt testvérénél; s ha az a martalócz kapitány valaha megtudja, hogy én szabadítottam meg az öcscsétől, a ki az

Digitized by Google

örökséget megfelezni készült vele, hát bizonyosan ő lesz a legutolsó ember, a ki nekem ezért szemrehányásokat fog tenni.

Ime ez volt az én «homicidiumomnak» igaz története, kegyelmes uraim. Nem tettem hozzá semmit, úgy mondtam el, a hogy megtörtént.

(— Qui bene distingvit, bene docet, monda a nagyherczeg. Emberölésnek nevezik azt, mikor valaki összetalálkozik egy emberrel: tudja jól, hogy az «ember» és mégis megöli. De mikor valaki összetalálkozik egy fenevaddal, azt hiszi róla, hogy az múh-borjú; megöli mint borjut, s aztán kisül, hogy az ember volt: akkor azt nem lehet nevezni emberölésnek. A ki nem sajnálta emberi lelkét oktalan barom bőrébe rejtőztetni, maga feleljen róla az egek urának, ha mint oktalan állat párája zavartatott az ki a saját bőréből. Ez tehát reusnak condonáltassék.

— Nem kívánja serenissime, szólt a soltész, hogy ellenkezőleg a tett elkövetőjének, a miért Hamburg városát a múh-borjú rettegtetéseitől megszabadította, valami extra remuneratió deputáltassék?

Serenissime azonban, nem értvén el az ironiát, azt válaszolá, hogy a vádlott az ezután következő bűneiért majd úgy is halálra levén itélendő, a remuneratiónak usufructuatióját úgy sem participálhatván, bizassék ennek teljesítése a mennyei irgalomra).

— Hiszen ki fogja ez magát mind a huszonkét bűnéből olyan tisztára mosni, mint az Uraszt'alán való kenyeres abrosz! Dörmögé a soltész méltó boszankodással.)

A további vallatás elhalasztatott a következő napra.

Digitized by Google

HATODIK RÉSZ.

A «FALSUM.»

I. EGY NULLA.

Egy egész esztendőt töltöttem el a Bergmayer kapitány szabad csapatjánál változatos harczi viszontagságok között. Se több, se kevesebb gonoszságot ez idő alatt el nem követtem, mint mások a kompániából; de azokra épen nem tartom szükségesnek visszaemlékezni, mivelhogy a hét főbűnök, ha azokat az ember mint katona követi el, s ellenség földén gyakorolja, eo ipso megszűnnek bűnök lenni s átváltoznak erényekké; s így a mi rablásban, gyujtogatásban, öldöklésben ez idő alatt részt vevék, azoknak elősorolása által inkább captatio benevolentiæ szinét vonnám magamra, hogysem mint kötelességszerű bűnbevallást. Annyit azonban minden dicsekedés nélkül bevallhatok, hogy a hol egyszer a Bergmayer csapata megfordult, azon a vidéken nem kivántak vele még egyszer megismerkedni.

Egy év alatt magam is gyökeresen megutáltam a mesterségemet. A capitulatió csak egy esztendőre szólt: annak a leteltével kikértem a kapitánytól az elbocsátási levelemet. Sajnálta nagyon, hogy elhagyom a zászlóját, de aztán, hogy előadtam neki az indokomat, nem volt semmi ellenvetése.

Elővett a honvágy. Óhajtottam szegény öregeimet viszontlátni. Ott laktak Andernachban s mi nem messze táboroztunk tőlük. Tiz év óta távol voltam. Haza akartam menni, hogy végkép otthon maradjak náluk.

Digitized by Google

Pénzt, kincseket, a hogy szándékom volt, nem vihetek ugyan haza nekik; mert a mit viszontagságos kalandjaim közt szereztem, a mint az ördög megadta, úgy az ördög el is vitte; de ha nem vihetek is a házukhoz semmi aranyat, ezüstöt, a min átok terhe fekszik, viszek oda két izmos vas kezet, a mi annyi istentelen küzdés után vágyódik a tisztességes munkára, a min Isten áldása szokott lenni. Magam is cserzővarga leszek. Istenhez megtérek s az embereknek hasznára leszek.

(— Hanem útközben még egy kis falsumot elkövetek. Szólt közbe a soltész.)

— Igen is, szolgálatjára; de csak épen annyit, a mennyi mulhatlanul szükséges volt az istenfélő életnek inaugurálásához. Mivelhogy tudniillik az andernachi polgármester és a cserzővargák czéhmestere két olyan scrupulosus férfiu, a kik a czéhbe álló legények anteactáit megismerni el nem mulasztandják, annálfogva, minthogy a hajdemákoknál nem kezdhettem a testimoniumot, azt cselekedtem, hogy a Bergmayer kapitány által kiadott elbocsátási levelembe az 1 esztendő száma mellé még egy nullát irtam. Egy ártatlan kis, semmit nem érő nullát, egy ütött, kopott, senkinek nem kellő, senkinek nem ártó nullát, azt sem az 1 elé, hanem utána. S ha komolyan veszszük a dolgot, még csak nem is szépítettem vele a dolgomat, mert 10 esztendőt tölteni el Bergmayer kapitány zászlója alatt, fölér az egész hajdemákségi dicsőségemmel s a templáriusok kincseinek exorcisatiójával. Ez volt az a falsum, a mit a szememre tudnak vetni.

(— No bizony, ez szóra sem érdemes: mondá a nagyherczeg. Egy nulla az egész, ki fogja czért a száját elrepeszteni a kiabálásban? A nulla = semmi. Térjünk tovább!)

(— Megint egy bűne oda van! mormogá boszusan a soltész.)

Digitized by Google

II. AZ ÖRÖKSÉG.

Az obsitos katonák gyalog utaznak. Ez így hamarább megy, mintha kocsin járnának, mert a kocsi nehezebb, mint a gyalog ember, s az embernek csak két lába van, a mi a sárba ragad, a szekérnek ellenben négy kereke. Aztán kevesebbe is kerül. A megtakarított pénzemből még épen az utolsó tallérom volt meg, mire Andernachot elértem. Tíz év óta nem voltam otthon. Olyan jól esett újra látnom a távolból a Királyudvar ismerős tornyait, a templomhegy omladékait. Hányszor mászkáltam én annak a düledékei között gyermekkoromban, vércsefészkeket, meg római pénzeket keresve. Bárcsak a nyakamat törtem volna ki egyszer!

Minden tárgy ismerős volt még előttem; a nagy malomkőgyárak, az emelő gépek a rakpartokon, a tutajok a folyamon; a hosszú sétánysorok; még a vén vámszedők is a coblenzi kapuban. Én rájuk ismertem; de ők nem én rám. Végig mehettem az egész városon, senki sem mondta: «hozott Isten! Hisz ez a Hugó!» Úgy el volt az egész alakom változva, arczom elbarnulva, vonásaim elvadulva.

Pedig én még mindenre olyan jól emlékeztem. Nem kellett senkitől kérdezősködnöm, hogy azokon a szűk sikátorokon eligazodjam, a mik a cserzővargák telepéig levezetnek a Rajna partjára. Valamennyi háznak tudtam a gazdája nevét.

Végre megpillantottam a szülői házat. Azt a kedves ismerős otthont. A nagy szederfa még most is hihajlik az utczára. Annak az ágain ülve tanultam én a «hic gallus cantans, in arbore sedens, pira poma comedens, kukuriku dicens» classicus formuláját deklinálni.

Ezuttal azonban a «hic gallus cantans» helyett egy drabant állt az ajtóban, a dreymastert a fejébe nyomva, s egy rekedt dob bőrét püfölve irgalmatlanul.

Digitized by Google

— Mit csinálnak itt? kérdezém a drabanttól, a kit még gyermekkoromból ismertem.

— Hát biz itt, katona uram, kótyavetyélnek.

— Mit kótyavetyélnek?

— Az öreg timárgazdának a retyemutyáját. Benézhet, nem kerül semmibe.

— Hát miért árverezik az öreg holmiait?

— Azért, hogy pénzt csináljanak belőle.

— Kik?

— Hát az a sok jebuzeus, sadduceus és publicánus, a kinek adósa volt. Eladják itt még az eresz alatt ma kikelt meztelen fiagalambot is: még sem telik ki a sok adósság.

— De hisz az öreg igen jó gazda volt, s a felesége takarékos jámbor asszony, mikor én ismertem őket.

— Az volt bizony, a gazda a míg az ivásnak nem adta magát.

— Hát miért adta magát az ivásnak?

— Azért, mert volt neki egy rossz gézengúz fia, a ki valami tíz esztendő előtt elment a világba. Annak sok rossz hirét hozták haza. Rabló lett, zsivány lett; kiadta magát lengyel grófnak, gonosz életet élt, hamisított, börtönből megszökött, templomot rabolt ki. Minden esztendőben új meg új rossz hirét hozták a Hugónak. A szegény öreg már az utczára sem mert kimenni, hogy a szomszédjai a fia istentelenségéről ne beszéljenek neki; csak úgy haza hordatta a bort s egymagában ivott, kivált miután a felesége is meghalt bújában.

— Hát meghalt az asszony? kérdeztem én s majd belefulladtam, hogy vissza kellett szorítanom a torkomba ezt a szót: «az anyám!»

— Jól járt a jámbor lélek, hogy azt tehette, hogy nem érte meg ezt a szomorú napot. No de most egy kicsit dobolnom kell megint katona uram, hogy több embert csődítsek a kótyavetyére.

Új házalók jöttek a dobszóra. Én az alatt oda álltam a

Digitized by Google

nyitott ablakhoz, s benéztem az ismerős szobába, a mi tele volt mindenféle kupeczekkel, csiszárokkal, zsibárusokkal, a kik az én szülőim holmijain versenyeztek. Épen az anyámnak a templomba járó palástja volt a kalapács alatt, a szép ezüst kapcsos selyempalást, arra árvereztek: még egy «dreyer!» még egy «silberling!» még egy «petermännchen!» Szerettem volna közbekiáltani: «Ezer tallér! senki többet érte! Az enyim!» De hát nem volt több egy tallérnál a zsebemben. Utoljára rajta maradt a kapcsos palást egy vén zsibáruson: az mindjárt föl is vette magára. Csupa komédia volt. Úgy nevette az egész társaság. Nekem meg majd a szivem repedt meg, mikor azt láttam.

Megint visszamentem a doboshoz.

— Hát rég meghalt már az asszony? kérdezém tőle.

— Elég régen, hogy azóta elfelejtsék; de nem olyan régen, hogy a sirjára rá ne lehetne találni. A Templomhegy melletti temetőben fekszik.

— Hát a férjével mi lett? kérdezém szivszorongva.

— Hát bizony azt nem tudom. Mert az, a mi lélek volt benne, az vagy az égbe, vagy a pokolba, vagy a purgatoriumba jutott, a mit én nem tudhatok; a mi pedig csont és bőr volt rajta, azt épen most temetik; de hová? azt sem tudom.

— Most temetik? Hát nem harangoznak rá?

— Az «ilyen» halottra nem szoktak harangozni; mert az maga akasztotta föl magát. A biz a! Ide erre a szederfára ni, a hogy az utczára kinyulik az ága.

— Hogy tehette azt?

— Hát csak úgy, hogy mikor már arra került a sor, hogy minden holmiját dobra üssék, még ez nem volt elég szegény lelkének, hanem még ugyanaz nap érkezett az andernachi polgármesterhez a hamburgi tanácsnak a megkereső levele, a melyben kérdést intéznek az öreg timármesternek a csavargó fia iránt, a ki megint Hamburgban adta ki magát Junker Hermannak, s ott a házi

Digitized by Google

gazdájának a fiát orozva meggyilkolta. Sok utánjárásra kitudódott, hogy Junker Herman senki más, mint az ő Hugó fia; tehát adja elő, mit tud róla? hadd fogják meg; mert ha megcsiphetik, semmi baja sem lesz neki egyéb, mint csak épen az, hogy kerékbe törik.

El lehet képzelni, hogy milyen jól esett az én porczikámnak ez a biztatás! Minél kevesebb kedvem volt ezután előállani vele, hogy én vagyok az a sokat emlegetett Hugó. A drabant, a hányat ütött a dobverővel a szamárbőrre, annyi «gézengúz, semmirekellő, akasztófaczímer» titulust ragasztott az én nevemhez; én meg hűségesen segítettem neki, s úgy szidtuk egyesült erővel azt az átkozott ficzkót, a ki a szegény jámbor timárt gonosz életével erre a «zöld ágra» juttatta, a mi az udvarról a fejünk fölé lehajlik. Az én hamburgi vértettem vezette öngyilkosságra szegény apámat.

Nem hallgathattam tovább ezt a szomorú dobszót, meg a még szomorúbb «ki ád többet érte?» kiabálását; elsompolyogtam a hajdani szülői ház elől, a mire nézve én voltam az égő tűz, az árvíz, a földindulás, a mi leégette, ledöntötte, elpusztította; kiosontam abba a másik városba, a hol a csendes emberek laknak, a kik nem húzzák már ki egymás feje alól a párnát, s nem kótyavetyélik egymásnak a házát: ki ád többet érte? A kinek fakeresztje van, csak úgy beéri vele, mint a kinek a fejére márványkő vet árnyékot. Én a fakeresztek között keresgéltem. A sok ismerős és ismeretlen között rátaláltam utoljára arra az egyre is, a melyikhez nekem volt jussom. Nem is nagy tudomány kellett hozzá, hogy rátaláljak.

A melyik nem volt zöld hanttal kigyepezve, a melyiknek a keresztfájára nem volt akasztva gyászkoszorú, az alatt kellett annak az asszonynak nyugodni, a ki után nem maradt más a földön, mint egy részeges férj, a ki bújában napestig iszik, meg egy gézengúz fiu, a kinek a neve minden városban ki volt szegezve a pellengérre.

Ott lefeküdtem a mellé a sír mellé; de sirni akkor sem

Digitized by Google

mertem, nehogy a temetőőr vagy valami ácsorgó gyanúba vegyen, hogy hátha én vagyok a fia annak az asszonynak? Száz tallér volt a fejemre téve a hamburgi tanácstól. Úgy tettem, mintha csak lustálkodásból választottam volna azt a sír közét fekhelyül.

Mert nagyon sokan jártak-keltek akkor épen a temetőben. Tereferélő vén banyák, vihánczoló ficzkók és szurtos csőcseléknép. Úgy tetszett, mintha várnának valamire.

Tán nagy temetés lesz?

Nem is nagy tudomány kellett hozzá, hogy kitaláljam, mi lesz? A bámészkodó gyülevész nép nem a temető bejárata, hanem a garádja mellett csoportosult. Azt az embert, a ki felakasztotta magát, nem fogják a többi tisztességes keresztyének sorába eltakarítani; annak a számára az árokban van megásva a gödör. Pap sem kiséri azt, hanem a gyepmester hozza ki a maga egylovas kordéján a négy szál deszkából összetákolt koporsóját, a mi még csak meg sincs festve feketére, fehérre, se a neve nincs ráirva. A sánta ló nyakára akasztott kolomp neki a kisérő harangszó.

Szép énekszó helyett a gyülevész zagyva zsivajgása kiséri az elátkozott fekhelyre s prédikáczió helyett a gyepmester mond fölötte csufondáros ostobaságokat.

Azután, mielőtt bekaparná a koporsót a földbe, előveszi a bicskáját s vékony szilánkokat hasogat le róla. Az ácsorgó nép, különösen a vén asszonyok, egy-két Petermännchent nem sajnáltak egy ilyen forgácsdarabkáért adni. Csak úgy törik magukat érte. S az a sok léhütő nép nem is sejti azt, hogy egyenkint mindegyikük milyen közel van ahhoz, hogy egy ember, a ki egy félig kitört fejfának támaszkodva nézi azt a dobajgást, egyszerre csak megbolondulva oda rohanjon az árokba közéjök s azzal a fejfával betörje a fejét, a hányat elől-utól talál: «majd békét hagytok az apámnak!»

A gyepmester végre engem is meglátott.

— Nos hát? katonauram! Nem restellne egy Peter-

Digitized by Google

männchent kiugratni a tarsolyából, egy darab forgácsért a magát fölakasztott embernek a koporsójából? Nagy erő van ám ebben! Az öngyilkos koporsójából egy forgács megvéd a mennykőcsapástól!

— Akkor adja kend nekem ide a szeget abból a koporsóból, mert az magához húzza a mennykövet. Nekem olyan kell. Feleltem neki.

Az biz arra is kész volt.

— De már a koporsószeget nem adom ám alább egy tallérnál.

Annyi volt az egész vagyonom: oda adtam érte.

. . . Tehát ez a koporsószeg, a minek senki más nem volt a kovácsa, mint én magam, volt nekem az apai örökségem is, meg a szerzeményem is, egy személyben.

A mint módom volt benne, gyűrűt csináltattam ebből a szegből, s azt most is viselem a jobb kezem mutató ujján.

(— No az bizonyára nagyobb büntetés volt te neked minden elkövetett bűneidért, mintha kerékbe törtek volna! mondá a nagyherczeg, elővéve a zsebkendőjét. A soltész észrevételei egészen elenyésztek abban a hatalmas orrfuvásban, a mi serenissime elérzékenyülését kifejezte.)

Digitized by Google

HETEDIK RÉSZ.

A BOLDOG NYUGALOM.

Egy fillér nélkül álltam a világban. És még sem éreztem magamat szegénynek. Az volt a gondolatom, hogy én egy ma született ember vagyok: senki és semmi. De mégis annyival jobb az útfélre kitett csecsemőnél, hogy nekem már nem kell járni és beszélni tanulnom s senkinek nem kell azzal vesződni, hogy még dajkáljon és ringasson.

Németország földén nem akartam többé megmaradni. Itt csak két választásom volt: ha a becsületes emberek társaságában maradok, akkor mihelyt rám ismernek, kénytelen leszek nekik megengedni, hogy lenyakazzanak; ha pedig a háborus világba bódulok ujra bele, a martalóczok közé, akkor meg magamnak leszek kénytelen megengedni, hogy én nyakazzak le másokat s egyikhez sem volt kedvem.

Annyi hányódás után valami csendes, békességes otthon után vágyódtam. Tervem nagyhamar készen volt. Az andernachi népnek egyik legnevezetesebb kereskedése a tutajszállítás Hollandba. Innen viszik le a Rajnán a tömérdek sok tengeri hajónak és gátczölöpnek való szálfákat. Egy ilyen tutajra szegődtem evező legénynek. Ezeknek illendő fizetésük van, minden napra harmincz fillér, kenyér, sajt, száraz hal meg egy kancsó sör a javából. Én a sörömet soha sem ittam meg, hanem eladtam három fillérért egy társamnak, a ki kétszer is szomjas volt napjában. Én nem ittam mást, csak vizet.

Digitized by Google

Mikor a többi evezőlegények, ha nagy szél fujt s kiverte a tutajukat a partra, káromkodtak mint a jégeső, én megintettem őket kegyesen, hogy ezzel hagyjanak föl, mert ez nem Istennek tetsző szólásmód keresztyén ember szájában; ha pedig nagy unatkozásukban összeültek karikába, koczkázni, én félrehuzódtam közülök s a csalogatónak azt feleltem, hogy a IX. parancsolat azt mondja: «ne kivánd a te felebarátodnak semmi marháját.»

A többiek csufolódása figyelmessé tette rám a hajós gazdát.

— Ejnye, te ficzkó! szólíta meg; hát te se nem iszol, se nem koczkázol, se nem káromkodol? Hisz akkor te átkozottul kegyes ember vagy. Akkor én tégedet legalább is háromszoros áron adlak el, mint a többi gézengúzt Nijmegenben.

— Elád kend bennünket Nijmegenben? kérdezém nagyot bámulva.

— Hát mi az ördögöt csinálnék veletek? víznek lefelé csak elvisz a tutaj, akárhányan vagytok, de vissza hogy hoználak? A hátamra csak nem vehetem ezt a sok pernahajdert, hogy úgy czepeljem haza. Ne félj semmit! A parton már ott várnak a makerek. Az egyik megveszi tőlem a tutajokat, a másik az evezős legényeket: ki milyen, darab számra. A mit az emberekért kapok, azt megfelezzük!

— Hát aztán mit csinálnak a megvett emberekkel?

— Ne gondold, hogy kalbásztölteléknek aprítják föl! Hanem hát a hollandus ember szeret hajós lenni, de csak kapitány meg kormányos; katona is szeret lenni, hanem csak kapitány meg várparancsnok. A matrózságot meg a közkatonaságot nem bánja, ha elvégzi más. Arra jó az ostoba idegen. Azt megfogadja jó pénzért. Ilyen a hollandus. Hát csak mondd meg, hogy melyikhez van kedved: matróznak állni, vagy szárazföldi patkánynak?

— Megmondom az igazat, patronus uram, felelék neki. Mivel hogy fogadásom tartja, soha nem hazudni többet,

Digitized by Google

hanem mindig csak egyenesen megmondani az igazat. Nekem már elég volt a katonáskodásból. Nagyon sok vért ontottam s az nyomja a lelkemet. Nem szeretnék többé katona lenni, inkább megyek a tengerre s hányatom magamat a habokkal.

— No te igazi ostoba ficzkó vagy! Hisz akkor mégy bele ép a háboru javába. A hollandus a tengeren viseli az igazi háborut; a száraz földön csak azért tartja a katonát, hogy ha egy várából kiéheztetik, hát legyen a ki kapituláljon. Soha se mennek azok ütközetbe. Pontosság, józanság, jámbor élet a hollandus katonának a virtusa; engem az ördög vigyen el, ha ott egy esztendő alatt legalább is káplárságig nem viszed. Mi voltál eddig?

— Constabler voltam a tüzéreknél.

— No hát ezt ott is megkapod.

— De vajjon mit csinálnak a hollandusoknál a tüzér constablerek, ha nem kell nekik ellenséget ágyúzni?

— Van azoknak elég dolguk. Vasárnaponkint ők csinálják a város végén a gyönyörű tüzijátékokat s hétköznap az ahhoz való rakétákat készítik.

.... Így jutottam én be tüzér-constablernek Nijmegen városába. Hatvan tallér volt a díj, a mit a bőrömért adtak, s ennek fele megmaradt nekem.

Egészen kedvem szerint való nép közé jutottam. Nem volt itt éjszakai lárma, tivornyázás, nem szaladgáltak szeleburdi junkerek, diákok a polgárok feleségei után; nem volt verekedés a polgárok és katonák között; sőt ellenkezőleg vasárnap mind a fegyveres, mind a fegyvertelen nép együtt ment a templomba, ki hová tartozott s este együtt iddogáltak a sörházban.

Még az is meg volt engedve a katonáknak, hogy üres idejükben napi bérért dolgozni eljárjanak: a mire elég nagy alkalmuk volt, az egész Nijmegen város összes területe egyetlen egy virágos kertet képezvén, mely a mai korban legnevezetesebb kereskedelmi czikket, a tulipánhagymákat állítja elő.

Digitized by Google

Mint tudjuk, jelenleg nem csak Európa, de a török szultán országai is minden más növénynek az elpusztulása által nem szenvednének olyan nagy veszteséget, mint ha egy évben a hollandi tulipán-hagymák kimaradnának a vásárból. Nem mondom azzal, mintha a szegfüvek is életszükséget nem képeznének, de mégis a tulipán az irányadó. Egy tulipán: egy mérő buza. De az is különböző becsértékkel bir a szirmok szinvegyületéhez képest. Vannak a tulipánok között herczegek, fejedelmek, a miket csak királyok és szultánok képesek megfizetni.

Egy ilyen tulipánokban gazdag özvegyasszonyhoz jutottam én be kertészlegénynek. Ráértem a tüzér-constablerségen felül.

Az ifjasszony minden reggel korán kijött a kertjébe, megtekinteni a tulipánokat, mikor még nem voltak kinyilva, és délután, mikor már kitárt kelyheikkel pompáztak.

Hanem én az ő arczát soha sem láttam kinyilva. Olyan főkötőt viselt, a miből csak az orra hegye látszott ki s én csak a termetéről sejthettem, hogy fiatal. Ha néha hozzám szólt, azt is oly sipegve ejté ki, mintha sajnálná tőlem, hogy meghallom a hangját.

Iszonyu gazdagnak kellett neki lenni, a tulipánjai szinéről és rendkívüli sokaságáról itélve.

De nemcsak ezekben feküdt rendkívüli nagy tőkéje, hanem a mit még azonkívül csigahéjakban birtokolt, az mesés kincseket képviselhetett.

Egész Hollandban a csigahéj volt a kereskedelmi árfolyam irányadója, s innen elterjedt az Franczia országba és Angliába. A főurak vetekedtek egymás kezéről elárverezni a spondilus regiusokat, a villámozott tekercseket, a szivárványos tengeri füleket, a királyné-főkötőket és babyloni tornyokat, a Faraoturbánokat, a mikért nem sajnáltak száz-kétszáz tallért kiadogatni; sőt egy-egy «scalaria preciosa» birtokáért száz zehinóig is fölárverezték. A csigahéj drágább volt az igaz gyöngynél.

Digitized by Google

S az én özvegy asszonyom megboldogult férje különösen ez utóbbiakra fordította minden üzelmét. Scalariái, a mikkel egy fiókja tele volt, megértek annyit, mint egy három árboczos, tele gabonával. Ez volt az ő legféltettebb kincse, a miért nem egy angol lord ostromolta, mesés összeget kínálva a birtokáért. Sőt, mint mondják, egy műbarát mylord már annyira is vetemedett, hogy a kezét ajánlotta a szép özvegynek, hogy a féltett és irigylett kincshez hozzájusson; de a míg az özvegy rátartóskodva habozott, hogy belecsapjon a tenyerébe, egyszer csak beütött az egész csigakereskedésbe a krach.

Hogyan ütött be?

Hát a mint bölcsen méltóztatnak tudni, minden csiga jobbról bal felé fordulva építi a házát, a scalaria is hasonlókép. Hát egyszer egy Sumatrából hazatért hajós hoz egy egész csoport olyan scalaria preciosát magával, a miknek a héja balról jobb felé tekeredik.

Ez a «novitas» egyszerre megbuktatott minden eddigi csigát. A bankárok és mylordok, kik addig az egymás hátára másztak a scalaria preciosa árverezésekor, most mind kitörő dühvel rohantak a scalaria retrotorsa után, azt felverték darabonkint két—háromezer tallérra, míg az eddigi száz aranyos scalaria preciosáról csak úgy beszéltek, hogy megér még 10—15 tallért. Ezt a nagy csapást az én özvegyem nem viselhette el egyedül.

Mikor megtudtam házi asszonyomnak nagy bánatát, bátorságot vettem magamnak, hogy őt megszólítsam.

— Hiszen ha csak az nyomja kegyelmednek a szivét, édes jó asszonyom, hogy a jobbratekeredő csigák megbuktatják az addig kedvelt balratekeredőket, én ezen igen könnyen tudok segíteni s rövid időn készítek kegyelmednek annyi jobboldali hajlamu csigabigát, hogy az egész vásárt elláthatja vele.

— Jaj de csak semmi boszorkányság ne legyen benne, szabódék a kegyes asszonyság, mert én soha semmi ördögi mesterséghez nem folyamodtam, a megbűvölés, megbabo-

Digitized by Google

názás, ráolvasás ördögi praktikáitól magamat mindenkor távol tartottam, s a milyen igazán reménylem, hogy szegény megboldogult édes urammal ott fönn a szenteknek egyességében valamikor találkozni fogok, nem szeretném a lelkemet semmiféle bálványimádásba esés által a gonosznak elkötelezni.

— Nincsen abban semmiféle gonoszság, kegyelmes asszonyom, biztatám én a jó lelket; mert a mit én mondok, az tiszta tudomány, a hogy aztat egy vastag könyvben megírta tudós Wagnerius professor, ki maga is prédikátor és igen kegyes ember, a plánták és hidegvérű állatok sympathiáiról és antipathiáiról; s mindez Istentől rendeltetett. Tudniillik, hogy a paszuly indája mindig balról-jobbra tekeredik a karóra, a komló indája ellenben állhatatosan jobbról-balra és azt soha egyik is el nem téveszti. Ha azonban a komlót és paszulyt egymás mellé ültetik: mivelhogy ez a két növény egymás iránt antipathiával viseltetik, akkor a paszuly tekeredik balra s a komló jobbra. Quod fuit probatum. Erről jött rá a tudós professor arra a további experimentumra, hogy ha a csigák, melyek az acephalákhoz tartoznak, s a házaikat jobbról-balra tekerve építik, véletlenül a tengerfenék virágágyain egymás mellé kerülnek a nautilus pompiliussal, mely a cephalopodák fajtája s a házát balról jobbra csavarva formálja, akkor ezek, az egymás iránti antipathiánál fogva, megfordítják a működésüket s a csiga jobbról balra, a nautilus pedig balról jobbra kanyarítja a héját, mivelhogy a csigáknak egész életük csupa sympathiákon és antipathiákon alapul. Ebből világos, hogy azok a conchyliologok, a kik a scalaria retrotorsával egész társadalmi revolutiót idéztek elő, s Németalföldnek jólétét, fölvirágozását alapjaiban megrendíték, véletlenül találtak olyan csigákra, melyek ily antipathikus találkozás által rendes építkezési rendszerüket ellenkezőre fordíták s kegyelmednek is, drága asszonyom, annyi búbánatot okoztak. Ezeket mi most, ha kegyelmed az én ajánla-

Digitized by Google

tomba beleegyeznék, kegyetlenül letromfolhatnók s kegyelmed rövid időn roppant nagy gazdagságot szerezhetne magának, hogy azt minden asszony, még a kormányzóné is megirigyelné.

— S hogy történhetnék ez meg? kérdezé a jó lélek, félarczát kitüntetve abból a főkötőből, mely eddig csaknem egészen fogva tartá.

— Akképen, hogy kegyelmed a szokott szállítmányosai által hozatna ide magának, jól eltéve tengervízbe, eleven scalariákat és nautilusokat, a miket legkönnyebben lehet elevenen elfogni a párzás ideje alatt.

E szóra az én házi asszonyom az egész fátyolát az arcza elé huzta s szemérmesen megfeddett.

— Tartsa kegyelmed a nyelvét kapiczányon, s gondolja meg, hogy szemérmetes özvegy előtt elmélkedik.

— Igazság. Tehát «a törvényes egybekelés» idején. Ide érve, az eleven csigák számára egy nagy vízmedenczét fogunk elkésziteni, melybe tengervizet eresztünk, tengerfenék homoku talajba tengeri növényeket ültetünk s abba a csigákat és nautilusokat elhelyezzük és tápláljuk tengeri csillagokkal, holothurokkal, s más afféle puha állatokkal. Azok nem sokára le fogják rakni tojásaikat. A scalaria tojásai egymáshoz vannak kötözve selyemszálalakú fonallal, mint egy gyöngyfüzér, a nautilus tojásai ellenben hatosával vannak egymáshoz ragasztva, mint a csillag. Már most, ha egykor ezeknek birtokában leszünk, egy ilyen gyöngyfüzérnyi scalariát a két véginél összekötünk karikára, a közepibe a karikának oda tesszük a nautilus tojáscsillagot, s meglássa kegyelmed, hogy mind valamennyi, mikor a tojásból kibujik, megfordítva kezdi el a héját épiteni.

Az én asszonyom kapott ezen az ajánlaton, mindjárt megtette a megrendelést s azontul sokkal nyájasabb volt hozzám, mikor lejött a kertbe s egy negyedórával tovább időzött ott, mint egyébkor.

Én azalatt végeztem a magam hivatalos kötelességét;

Digitized by Google

délelőtt kifényesítettem a rám bizott ágyúkat, megvizitáltam a legénység kabátját, nincs-e rajta egy gomb az állam czímerével lefelé fordítottan felvarrva, elmentem raportra a kapitányhoz, megmondtam neki, hogy minden rendben van; vasárnaponkint rendeztem a tüzijátékot a népkertben s hétköznap délutánonkint kertészkedtem az özvegyasszonynál. A mi pénzt szereztem, azt megtakarítottam, kancsóhoz, pipához még kinálva se nyultam s mindenkinek megadtam a titulusát, a kivel beszéltem. Ekkép mindenütt megkedveltettem magamat. Valóságos istenfélő kegyes ember lett belőlem.

(Hej nagy tolvajság fog még ebből kisülni! sóhajtá a soltész.)

Hiszen megvallom az igazat, nem azért viseltem magamat így, mintha az nekem valami nagyon jól esett volna, hanem hogy ezáltal érdemeket szerezzek magamnak arra, hogy minél előbb hadnagyi rangra vergődhessem.

Midőn tehát megérkezének az eleven puhányok, elkészítém számukra a kert hátuljában a tervezett medenczét, melyet magas téglafallal vettünk körül s ott az elhelyezett csigák szerencsésen lerakták tojásaikat, melyekkel azután megkezdém a czélba vett mesterkedést. Méltóztatnak azt tudni, kegyelmes uraim, hogy a csigák tojásainak az a tulajdonsága van, mely a madarak és kigyók tojásaitól őket megkülömbözteti, hogy a fejlődő állattal együtt maga a tojás is nő. A csigatojás, mely eleinte akkora volt, mint egy lencseszem, utóljafelé akkora lesz, mint egy mogyoró, és akkor a héja oly vékony, mint a hártya, s azon keresztül a már élő állatot lehet jól látni, a mint sebesen forog, mint a pörgetyű, lehet látni, a mint a szíve ver.

(— No most meg már malakologiai prælectiót tart itt nekünk a gézenguz, hogy azzal is töltse az időt.)

Már ezt pedig meg kell hallgatniok kegyelmeteknek; mert épen itt vádoltak azzal, hogy ördöngös boszorkánysággal foglalkozom; tehát azt be kell bizonyítanom, hogy

Digitized by Google

mind az a siker, a mit kivivtam, nem a föld alatti hatalmakkal való egyetértésnek, hanem csupán a földfeletti természeti titok jól értésének következménye volt.

Már a fejlődő csigákon lehetett észrevenni a tojáshéjban, hogy azok mind balrul jobbra végzik a körforgásukat. E végett, hogy a két antipathicus fajzás egymás közelében maradjon, gyakran meg kellett igazgatni a fekvésüket, mert a tojások libegnek.

(— Megállj csak! Szólt közbe a soltész. Ugy tudom, hogy a csigáknak nincsenek szemeik: hogyan láthatják hát meg azok az antipathicus ellenfélt?)

Épen a titkos antipathia által. Ha nincs szemük, ellenben vannak oly titokszerű organumaik, a minők nekünk melegvérű állatoknak nem adattak. — A kipattanó csigák mind egytől egyig balrul jobbra készítették a házaikat.

Ime ez által meg volt oldva a mesés meggazdagodásnak a titka.

Az én házi asszonyom e titokszerű természeti működés alatt, a mig az általam ápolt csigák műveiket befejezték, mindennap egy negyed órával többet töltött a kertbeli medencze körül, s maga is segitett nekem a csigákat helyreigazgatni, s e munkában eleinte csak a keze fejéről tűrte fel a ruhája ujját, de utoljára már egész könyökig felgyürte azt, egy szép és sima kart engedve szemeimnek meglátni, mely kegy nem osztatik egy erényes asszony által másnak, mint csupán a törvényes férjnek.

S minthogy ez mulhatatlan volt, s minthogy a titokba senki mást beavatni nem lehetett, a legtermészetesebb következménye volt a körülményeknek, hogy az ifjú özvegy a végett, hogy a karját könyökig feltűrve mutathassa meg nekem, erkölcsi kényszerűség által lett ösztönözve arra, hogy elébb a kezét nekem adja, s engemet törvényes férjül elfogadjon; tehát nem megbűvölés, nem ördögi praktika, nem gonosz csábítás által értem el azt, hogy a város leggazdagabb és legszebb fiatal özvegyasszonya egyszer csak engem vezetett az oltárhoz.

Digitized by Google

(— Napnál fényesebb valóság! A szemérmetes hollandi özvegy rabolta el a kanonirkonstáblert!)

Azonban dúsan meg lett jutalmazva érte. Mert az általam ily módon előállított scalaria retrotorsák mesés gazdagságot hoztak a házához. Nem győztük hová fordítani a töméntelen pénzt. De a jutalom nagyobb része okvetlenül az a hitvesi hűség volt, a melylyel én a feleségem iránt viseltettem. Magam sem hittem volna, hogy olyan jó férj válhasson belőlem. A mikor a kaszárnyában nem volt dolgom, mindig otthon ültem, s minden reggel magam főztem meg a theát feleségem számára.

Mindenképen meglett volna velem elégedve az asszonyom, az új férjével. Csak egy dologban nem álltam ki a megboldogulttal az összehasonlítást. Az kapitány volt, én pedig csak konstabler.

Persze csak olyan kapitány volt szegény, a ki soha ütközetet nem látott, s mikor a polgárőrséget urnapi proczessiók alkalmával vezényelte, s a mise végén sortüzet adatott, a két tenyerével betakarta füleit, hogy ne hallja; hanem azért még is csak kapitányné «asszonynak» hitták az ő feleségét, az enyimet pedig csak konstablerné «aszszonynak.» Ezt a degradácziót asszonyszív nem képes elviselni.

Megpróbáltam én, mikor már nagyon sok pénzünk volt, hogy vásárlok magamnak legalább hadnagyi rangot. De elutasítottak vele, ötvenhatan voltak előttem bejegyezve, a kiket nem volt szabad megelőznöm.

E miatt aztán a feleségem nem járt ki a házból sehova, nehogy az ismerősök a konstablerné ifjasszony czímmel boszantsák s ha levelet írt valahova, a mivel kénytelen volt, mert még a mészárostól is levél utján rendelte meg a borjuczombot, így jegyezte a nevemet alá: Van der Bullen Tóbiás kapitány özvegyének a férje; a miből utoljára az lett, hogy rövidségnek okáért Van der Bullen Tobiásnak hittak. Így jutottam a tizenkettedik álnevemhez, egészen ártatlanul.

Digitized by Google

Ez mondhatom, hogy nagyon unalmas élet volt. Hiába volt a tömérdek sok pénz a ládánkban, ha nem volt mire kiadnunk. Az ivásról lemondtam, pipázni otthon, a tisztaság végett, nem volt szabad. Pedig otthon kellett ülnöm. Nem is tudom, hová mentem volna. A kereskedők gyüldéjében mind olyan dolgokról beszéltek, a miket én ki nem állhattam: a férfiak mind olyan okosak itt, hogy nem lehet velük semmi tréfát kezdeni, s az asszonyok oly erényesek, hogy még a kakasaiknak sem engednek egy tyúknál többel ismeretséget kezdeni.

Ez alatt megtörtént az a szerencse, hogy a feleségem abba az állapotba jutott, a melyben az asszonyoknak rendkívüli kivánságaik vannak. Hiszen tetszik tudni, hogy ez rendes dolog. Az egyik asszony azt kivánja meg, hogy egy tál vargacsirizt szeretne megenni; a másik mindjárt meghal, ha egy nagy varangyos békának a rángatozó lábát le nem haraphatja; van olyan, a melyiknek a kedvéért éjszakának idején kell kiugrani a férjének az ágyból, s fölverni valamennyi szatócsboltot, hogy adjanak a felesége számára egy kis jó fáin kulimászt. Tetszik tudni, hogy az ilyen kivánságokat nem lehet, sőt veszedelmes megtagadni. Az én feleségem valamennyinél exoticusabb dolgot kivánt meg. Egy darab pergament. Hát hisz az van elég. Igen, de arra a pergamenre annak kellett irva lenni, hogy az ő férje kapitány.

Hol vegyek ilyet?

Mikor legjobban tépelődtem rajta: elém hoz a véletlen egy régi ismerősömet. Mynheer Ruyssent.

Rögtön rám ismert, nem lehetett magamat előtte eltagadnom. Különben is volt már közöttünk némi czimboraság, a mi kötelezett a bizalmasságra.

Elmondta előttem, hogy ugyan keresnek ám Németországban, egyfelől a templáriusok templomi kincseinek meghatalmazás nélküli ujra czineztetése végett, másfelől pedig a hamburgi múhborjú csodálatos metempsychosisának előidézése miatt.

Digitized by Google

(— Gyönyörü paraphrasisai a lopásnak és gyilkosságnak! dörmögé a soltész.)

Szerencsém, hogy itt Hollandban csak a feleségem megholt férjének a nevén gúnyolnak, mert ha megtudnák azt, hogy ki fia vagyok, bizony kiadnának.

Én meg azután magam részéről előadtam neki a nagy bajomat, hogy kapitány szeretnék lenni, de nem tudom, hogyan kell azt itt kibőjtölni, a nélkül pedig a feleségem agyonboszant.

— Hja, fiam, monda mynher Ruyssen: «nem éred azt hajasan: kopaszan is bajosan,» hogy te itt a szárazföldön valaha kapitány légy. Itt nem csinálnak háborut: azt a hollandus jobb szereti nézni. Hanem ha kapitányi rangra akarsz vergődni, gyere el velem a tengerre, én most utban vagyok Keletindia felé; épen puskákat, ágyúkat szállítok a bengáliai Nábob, Nujuf khán számára: annak a hadseregében szolgál, mint hadvezér a te hazádfia Reinhard Walter. Az is kalandorból, minő te vagy, lett nagy urrá. A nevét megváltoztatta Sommerre, az indusok úgy hiják, hogy «Szumro», a francziák meg «Sombre». Annak nagy szüksége van jó katonákra, különösen tüzérekre. Ha eljösz velem, egy esztendő alatt fejedelem is lehet belőled, nem csak kapitány.

Mynheer Ruyssen olyan csodadolgokat tudott nekem mesélni Sommer bámulatos sikeréről Bengáliában, hogy egészen felhevítette az agyamat.

Hozzájárult a rettenetes unalom, a mi ebben az egyhangu semmit nem tevésben majd megölt már. Felcsaptam a mynheernek.

A feleségem nem tudott hová lenni örömében, mikor bevezettem hozzá mynheer Ruyssent, s elmondattam vele, hogy van egy ország, a hol terem egy fa, annak a neve banaan, annak van ezer ága, minden ágán lóg száz füge s minden fügében egy kapitányi pátens: csak le kell szakítani. Még ő küldött.

— Eredj fiam! Eredj mindjárt! Le ne késsél a hajóról!

Digitized by Google

Ő maga pakolt el a számomra minden utravalót, a jó lélek! Hiába kértem, hogy ne emelgesse a bőröndöt; csupa igyekezet volt: még szappant is pakolt el a számomra, meg fogkefét. S mikor elbocsátott, még csak meg sem siratott. A hollandi nők hozzá vannak már ahhoz szokva, hogy a férfiak évhosszat odajárnak távol tengereken túli országokban, s arra való a kölcsönös erényességben való bizalom, hogy egymást ne féltsék.

Megvallom, a sok egyéb közt nekem is tetszett az a gondolat, hogy nem kell idehaza lennem bizonyos idő alatt, a míg a kezdődő ember a legkiállhatatlanabb valamennyi állatok csirkéi és csikói között. Bizonyos, hogy az én hivatalom volna a bölcsőringatás. Akkor még is ringasson engem inkább a hajó.

Két nap mulva hajóra ültem mynheer Ruyssennel, s egy időre bucsút vettem Európától. Kedvező szél dagasztá vitorlánkat. Feleségem zsebkendőjével integetett utánam a partról.

(— Követtél el utközben valami tengeri istentelenséget? állítá meg a kifeszített vitorlákkal tovarepülő hajót a soltész.)

— Semmi feljegyzésre méltót.

(— Akkor ugord át az egész atlanti tengert a Csendesoczeánnal egyetemben; ne töltsd az időt repülő halak és éneklő syrének meséivel, hanem köss ki egyenesen Bengaliában s folytasd ott, a hol valami gonoszat tettél.)

Megérkeztem már!

Digitized by Google

NYOLCZADIK RÉSZ.

BENGÁLIÁBAN.

I. SZUMRO BEGUM.

Megbocsát nekem a kegyelmes törvényszék, kezdé másnap a vallatott bűnös, ha némi körülményeket előre bocsátok. Ezek az általam elkövetett legsúlyosabb vétkek felvilágosítására szolgálnak, a mik között vannak a bálványimádás, soknejüség és királyölés.

(— Tudom, hogy mindmegannyi virtussá fognak azok átváltozni! sóhajta fel keservesen a soltész.)

Igenis, hagyá helybe a vádlott.

Tehát, hogy az elején kezdjem: a Ganges partján Benáresz mellett van egy óriási torony. Annak az ablakából nyulik ki egy emberderék vastagságú bámbusz gerenda, arra van felakasztva hosszú lánczon egy nagy vaskalitka. Abban a vaskalitkában ül egy ember, a kinek a toronyból hosszú bámbúszrudon nyujtanak be enni és inni valót. A kalitka egy nagy tó fölött libeg, melyet a Ganges szakadéka képez; ez a tó tele van krokodilusokkal. Estenden csak úgy tátogatják a százfogú torkaikat, fölfelé ácsingózva. Ha az a kalitkában ülő ember valahogy ki tudna törni a vasrudakon s megkisértené a leugrást abba a tóba, bizonyosan felfalnák a kajmánok.

S ki ez az ember ott abban a kalitkában?

Senki sem más, mint ő császári királyi fensége Sah Allum, a Nagymogul koronaörököse.

S miért ül ő ott abban a kalitkában?

Digitized by Google

Azért, mert vendégszerető karokkal fogadta Mir Koszszimot, a bengáliai nábob ő fenségét, mikor őt az angolok a patnai ütközet után országából elűzték. Az angolok azután sah Allumot is elfogták a buxari ütközet után, akkor Mir Koszszim tovább futott az audhi nábobhoz. Ennek a fővezére volt Sommer.

Az angolok azt követelték az audhi nábobtól, hogy adja ki nekik Mir Koszszimot és Sommert, hogy még két másik kalitkát függeszthessenek fel a krokodilus-tó fölé, s azokba elhelyezhessék őket sah Allum mellé, hogy ne unja magát ő fensége olyan nagyon.

Az audhi khán futni hagyta Sommert s nem adta ki a kalitka számára. Sommer a dzsatokhoz menekült a Jumnak folyón túl. Ott új hadsereget szervezett. Az angolok onnan is elűzték. Akkor futott a Radsputa fejedelemhez, Joudporba. Annál is hadsereget alkotott európai rend szerint, s meghódította számára a chitorei és az abnili rahjákat; az angolok innen is elűzték. Nem hadsereggel, hanem ráijesztettek a nábobra. Sommernek futni kellett.

Innen aztán Nujuf khánhoz futott, Delhibe, India fővárosába, a kinek egész neve «Mirza Nujuf khán, Zülfikár, al Dowla» a nagymogul fővezére és mindenttevő minisztere; Sommer itt is szives fogadtatásra talált.

(No ez épen hozzád illő csavargó lehetett, jegyzé meg a soltész.)

Nagy megtiszteltetés rám nézve!

A legelső napon már alkalma volt Sommernek meghálálhatni Nujuf khánnak a baráti fogadtatást. Éjjel a lázadó maratták rajta ütöttek a fővezéri palotán s meg akarták Nujuf khánt ölni. Sommer a hű kiséretével gyorsan segélyére rohant s leverte a lázadókat. Azok pedig mennykő ficzkók, a császári sereg válogatott csapatjai, a kik az előbbeni nagyvezérrel megtették azt, hogy mikor nem fizette ki a zsoldjukat, megfogták, kikötötték az égető napra hajadon fővel s addig tartották ott, míg nem fizetett.

(— Ezt jó lesz nem publikálni, nehogy az európai

Digitized by Google

katonák is megtudják! dörmögé, nem a soltész, hanem a nagyfejedelem.)

A megszabadított császár hálából Sommerre bizta hadseregei szervezését. Ez rövid időn oly hatalmas haderőt gyűjtött össze a benszülöttekből s európai bevándorlókból, hogy egy év alatt meghódítá vele a szomszéd dasásokat, elfoglalta fővárosukat, Agrát, nábobjukat, Nevil Szinget beszorította Deig várába s e hozzájárulhatatlannak hitt sziklafészket ostrommal bevette.

A delhii császár e diadalmas hadjárat jutalmául egy elfoglalt tartomány, Szerdhána királyává nevezte ki Sommert. Így lett a trieri fűszerkereskedő fiából király. Valóságos uralkodó király.

Ne méltóztassanak únni ez elbeszélést, kegyelmes uraim. Szükséges volt ezt előrebocsájtanom, hogy kimagyarázhatóvá tegyem a sors bámulatos fordulatait, a mik csak egy idegen égalj alatt történhetnek meg. Ez fogja megérthetővé tenni azokat a nagy bűnvádakat, minek puszta neve engemet a földre lesujt, de ha a lábam alatt levő földet leírhatom, mindenki azt fogja mondani: kelj fel és menj békével odább! az a föld termi ezeket a bűnöket, mint a csörgőkigyót, az upászfát: nem szived.

Szerdhána királyának birtoka tízszerte nagyobb, mint a trieri fejedelemség, s jövedelme négyszerte több, mint a nagyherczegé. Gyönyörű áldott ország: gabonában, gyapotban, dohányban gazdag. Sommer hatalmas várat építtetett fővárosa mellé s haderejével féken tartá a szomszédokat. Keresztültört a mevási erdőkön, miken eddig idegen hódító soha át nem hatolt, a mik előtt vissza kellett fordulni Nagy Sándornak diadalútjából, melyek Dzsingisz khán hordáit megszégyeníték s melynek lakosai csak a szomszédokra kivetett harácsot beszedni törtek elő ismeretlen rengetegeikből. Sommer betört a hódíthatlan kietlenbe s a császár jobbágyaivá tette a zsarolókat, valamennyi fejedelmeikkel együtt. Innen iziben a kegyetlen ballukok ellen fordult, a kik fiatal leányok vérével áldoznak bálvány-

Digitized by Google

isteneiknek s hetek alatt kiűzte őket sziklavölgyeikből; utoljára a lázadó joinaguri rájah Pertaub Szing ellen fordult, s mikor erővel nem birta őt legyőzni, szép szóval, rábeszéléssel kényszeríté a meghódolásra.

A császár újabb jutalomról gondoskodott hadvezére számára, a mi hozzá legméltóbb volt. Delhi legelőkelőbb fejedelmi családjában volt egy leány, bámulatos szépség, a neve Zeib Alniffa; (hindu nyelven: «nemének dísze») azt kérte meg számára feleségül. Sommer azt mondta a császárnak, hogy csak oly föltétel alatt veszi nőül a csodaszép Zeib Alniffát, ha ez áttér a keresztyén hitre.

A császár megütközve kérdezé tőle, hogy nem tudna-e szeretni egy brahmán nőt?

— Épen azért, mert nagyon tudom őt szeretni, felelt a vezér, akarom, hogy legyen katholikussá. Én már hajlott korú vagyok, van egy korhely fiam, a kit elkergettem magamtól; ha meghalok, özvegyem a brahman szokás szerint, velem együtt megégeti magát; de ha katholikus hitre tér át, akkor nem a máglyámra lép föl, hanem a trónomra s lesz országomban «begum», özvegy királyné, s nem kerül a derék ország korhely, kicsapongó fiam kezére.

— Igazad van! mondá neki a császár s megengedé, hogy az ifjú, szép fejedelemnő Sommer kedveért a keresztyén missionáriusok előtt a Krisztus hitére térjen át: olyan nagy kegy, a minőt még európai ember ki nem vívott Kelet-Indiában.

S a szép ifjú hölgy a bálványozásig szerette férjét: vele járt minden hadjáratában, ápolta, híven őrködött felette, megóvta a leggonoszabb ellenségtől, az árulástól, mely a hindu faj fejedelmét, mint a liánvenyige az őserdőt, körülfonja. A szerencsés hadvezérnek tömérdek volt az irigye, vetélytársa: az angol társaság is régi ellensége volt. Gyakran csodaszerű volt megmenekülése a halálveszélyből, a mit Zeib Alniffa figyelmes szeme látott meg rendesen. Egyszer mégis sikerült őt megmérgezniök: a hős király hű neje karjai közt lehelte ki lelkét.

Digitized by Google

Ekkor érkeztem meg épen Szerdhánába, a hová Sommer meghivott tüzérsége vezényletére. A megholt király után özvegye foglalta el a trónt «Szumro begum» czím alatt. A fiát kizárta a király az öröklésből. Erkölcstelen, rossz ficzkó volt. A királynő trónra lépte után, mikor már az özvegy által rám volt bizva a várbeli tüzérség főparancsnoksága, egy pillanatra láttam őt. Elébb meg akart vesztegetni, hogy szolgáltassam ki neki a királynét, s mikor az nem sikerült, akkor fenyegetődzött, hogy mit tesz majd, ha király fog lenni.

— No ha te király fogsz lenni, mondám neki, akkor én királygyilkos leszek!

Végzetes jóslat volt ez. Hosszú ideig nem láttam azután a ficzkót.

A Szumro Begum erős kézzel ragadta meg a kormánygyeplőt, férje rendes hadseregét megszaporította, ágyúi számát negyvenre fölvitte s a hadgyakorlatoknál maga vezényelt személyesen, tüzes paripáján, vagy csataelefántján ülve; nem sokára megtanulták a szomszédok fegyveres kezét tisztelni, a császár pedig az eszéhez bízni; oly nagy lett a befolyása, hogy az ő tanácsa döntött az udvar elhatározásainál.

S az ilyen keleti tanácskozások nagyon furcsa természetűek. Mikor Gholan Kadir, a császár kegyencze, észreveszi, hogy befolyása csökken a Szumro Begumé miatt, akkor beront a fővárosba a vezénylete alatti rohillasereggel s elkezdi a császári palotát ágyúztatni. Az ágyúszóra aztán hirtelen összeszedi Szumro Begum a maga csapatjait, összefog a császári herczeg Jewán Bukkal, visszaágyúztatja Gholam Kadirt s kiszabadítja a saját palotájában megostromolt császárt, akkor aztán szépen eszükre térnek a harczoló felek s kiegyeznek. Ez még a lengyel diætánál is praktikusabb módja az alkotmányos tanácskozásnak.

A belső zendüléstől megszabadult császár azután időt nyert a külellenségek felé fordulhatni. A zűrzavar alatt

Digitized by Google

elfoglalta Kuli khán Ghokul Gúr várát: azt vissza kellett foglalni.

Hadserege volt hozzá elég nagy számú, csak vezérei lettek volna. De hiányzott a «Szumro». Csak a «Szumro Begum» volt itt és még az is többet ért valamennyi vezérénél. Három hétig ostromoltuk már Ghokul Gúr várát s a parancsnok alkudozni kezdett a feladás végett. A császári sereg ez alatt neki adta magát a dőzsölésnek; egy éjjel aztán, mikor gondtalanul álomnak hajtá mindenki mámoros fejét, a közelben táborozó Kuli khán rajta ütött mongol lovasságával a császári táboron s az álmából fölriadó sereget tetszése szerint kezdte mészárolni. A fölgyujtott sátrak fényénél a rémületes öldöklés képét a várőrség is megláthatá; arra az is kirontott a kapukon; előhozta az ágyúit s hátulról támadva meg a császáriakat, vészt, rémületet szórt a hadtömegeik közé. A császár sátorát széttépték a golyók, s a palankinhordozói közül kettőt megöltek; gyalog kellett futnia, s nem is tudta hová? két tűz közé volt szorítva. És bizonyára veszve lett volna a gonosz éjjeli csatában Sah Allum minden hadastól együtt, ha ott nincs Szumro Begum, a maga kis csapatával, a mit európai tisztek tartottak jó fegyelem alatt.

A vész hírére a hős királynő maga rögtön palankinjába ült, s a hirtelen kéznél levő testőrcsapattal, — alig volt száz ember, — meg a vezényletem alatti ágyúüteggel a legveszélyesebb helyére rohant az ütközetnek.

Mikor elértük a kirohanó várőrséget, a délczeg amazon csak azt a szót mondá nekem:

— Cselekedj, a hogy én cselekszem!

Azzal kiszállva palankinjából, lóra kapott s a kis testőrcsapatja élén rárohant a várőrségre. Én tudtam a magam dolgát. Ágyúimat úgy helyezém el, hogy azoknak a kartácsai mindenütt az előre rohanó királyné útját seperjék tisztára, míg másfelől jól irányzott tekéim az ellenfél ágyúit törték össze. Az néhány percz mulva hanyathomlok

Digitized by Google

rohant vissza a vár felé; de Szumro Begum egyszerre ért oda vele a felvonó hidhoz, s a kinnszorult vezért elfogta s a várba behatolt és azt is elfoglalta; hozzám vissza csak tized magával tért a királynő: testőrei többi részét a várban hagyta őrségül.

— Most menjünk a császárt megmenteni! kiáltá, s az alatt egész rendbe állított dandárjának élére állva, vágtatott az egész harczvonalban dúló ütközet színhelyére. E zárt tömeg és ütegeinek pusztító tüze megtörte Kuli khán hadát, a császári derék had összeszedte magát, feltüzelve egy hős asszony példája által, visszafordult s tönkreverte az ellenséget. A fölkelő nap teljes diadalunkat világítá meg. El volt foglalva a vár, s le volt verve az ellen.

Sah Allum az egész hadsereg előtt ölelte keblére a Szumro Begumot, s e dísznevet adá neki: «legkedvesebb leányom.»

Azt sem tartózkodott kimondani valamennyi vezére előtt, hogy ennek a derék asszonynak köszönheti egészen mind maga, mind a vele együtt harczolt hat császári herczeg és az egész hadsereg megszabadulását.

Erre aztán a Szumro Begum, asszonyi szemérmes elpirulással, így felelt:

— Nem az enyém az egész dicséret: nagyobbik része azt a vezéremet illeti, a ki ágyúim tüzét intézte. Őt jutalmazd meg.

S e szókkal engem mutatott be a császárnak.

Sah Allum azt felelte rá:

— Légy te magad az ő jutalma.

S saját császári kezével vezette oda hozzám a csodálatraméltó szép arát; tulajdon gyűrűjével jegyezve el őt a számomra, s egyúttal kinevezett a Szerdhána tartomány együtt uralkodójának a Szumro Begummal «Maharadzsa Kong» név alatt.

Így lett én belőlem nem «alhadnagy», hanem alkirály.

(— S ez mind az utolsó szóig megtörtént igaz dolog? szólt közbe a soltész.)

Digitized by Google

— Ahogy megolvasható a delhii udvari krónikákban és még több is ennél.

(— Halaszszuk a többit holnapra! szólt a nagyherczeg. Ma érjük be azzal, hogy egy andernachi cserzővargának a fia felkerült a delhii császárság Szeharunporei országa Szerdhána tartományának királyi trónjára. Ennél többet egy napra nem lehet tőle követelni).

A BÁLVÁNYIMÁDÁS.

Másnap folytatá a vádlott:

— Szép lett volna ez így nagyon. Kaptam egy országot húsz lak-rupia jövedelemmel, hozzá egy csodaszép királyi feleséget, olyan szemekkel, a mikhez hasonlítható drágakő nincsen; hanem egy nagy baj volt: hát a másik feleséggel mi lesz?

Mindenképen utamban volt a vallás s ezt a Szumro Begum előtt be kellett vallanom.

(— Én bizony nem látom át, hogy miért kellett bevallanod? szólt közbe a soltész. Hazudtál te már azelőtt is eleget, nagyokat is. Ez is elfért volna a többi között.)

Ne méltóztassanak kegyelmességtek elfelejteni, hogy az apám szomorú temetésénél fogadást tettem, hogy ezentul istenes életet élek és soha az igazságtól eltérő szó ajkamat el nem hagyja, s az a koporsószegből kovácsolt gyűrű folyvást ott szorította a hüvelykujjamat s figyelmeztetett fogadásomra.

Én tehát kötelességemnek tartottam a Szumro Begum előtt fölfedezni, hogy nekem már van egy törvényes feleségem Hollandiában, a kivel nemcsak a fölbonthatlan sakramentum köt össze, hanem még az a remény is, hogy visszatértemkor keblén fogom találni kis gyermekemet, a kit tehát, még ha elhagyhatnék is, el nem hagyok.

A szép királynő nemhogy megneheztelt volna ez őszinte vallomásomért, sőt inkább nagyon felmagasztalt érte.

Digitized by Google

— A ki ilyen hűséges a távollevőhöz, az bizonyosan hűséges fog lenni a közellevőhöz is. Az akadály nagy, de nem elháríthatlan. Csak a vallás van közöttünk: az pedig megváltoztatható. Ha katholikusok maradunk, akkor második nőt nem vehetsz, a míg az első él; mert ez a kétnejüség vétke volna; ha pedig a Brahman hitre térünk át, akkor nekem, mint asszonynak, trónon ülni, mint özvegynek újra férjhez menni tiltják a szent könyvek. Hanem van a két vallás között egy harmadik, a «Civa»-hit, országunkban bevett felekezet, a dzsangámok hitvallása. A dzsangámok csak egy istent hisznek: a «Civát», annak a képét hordják a karjukra akasztva, a Lingám-bálványt. Ezek nem ismernek el rangkülömbséget ember és ember között, mint a brahmanhitüek, az asszonyt nem tartják lelketlen állatnak, hanem mikép a keresztyén vallás hivei, minden embert egyenlőnek vallanak. A dzsangám hit szerint lehet egy férjnek több feleséget is venni, még idegen nemzetbelit is, és szabad velük egy asztalnál étkeznie, ha a próféta Bazawa asztaláldását elmondták az étkek fölött. Ha erre a vallásra térünk át mind a ketten, akkor elvehetsz feleségül engem s megtarthatod a régit: tisztelet és szeretet megosztva is egész marad.

Meggondoltam a dolgot. Egy egész ország sorsa függött elhatározásomtól. Az egyik oldalon egy nép, mely uralkodásomtól várja fölvirágozását, másfél millió tallér évi jövedelem, egy dicső hölgy, ifjúságtól ragyogó arczczal, deli termettel, szerelemtől lángoló szivvel, ki minden áldozatra kész érettem s a paradicsom minden gyönyörét kínálja ajkaival: a másik oldalon pedig a római pápa, a szent Péter kulcsaival .... ugyan kegyelmes uraim, ha önökre lett volna bizva a választás, melyik után nyultak volna?

(— Elmenj, perversus nebulo! kiálta rá a nagyherczeg, még minket is bele akarsz vonni a condolentiába! persze, hogy mi is úgy tettünk volna, mint te. Soltész uram is hamarább megcsókolta volna a szép menyecske száját,

Digitized by Google

mint a pápa papucsát, kivált ott az Isten háta mögött, Szeharunpore ország Szerdhána tartományában. Bálványimádó lettél. Nem tehettél másképen. Lelked rajta, számolj érte a más világon. — Ez a bűnlajstromból törültessék ki neki!)

Még a soltész sem tudott ennek ellentmondani. Eleinte ugyan csak szedegette komoly ránczokba az arczát; de végre ő is hagyta nevetésre futni az ajkait, a többi biró urak példájára s a gazembernek kénytelen volt elengedni a bálványimádás főbenjáró nagy vétségéről szóló vádat.

Kegyelmes uraim, tudjátok meg, hogy kettős házassági bünöm fölött igazságosan itélhessek, minő más élet, más világ van ott, a hova a sors engem elvezetett.

Maga az ég sem az, a mi minálunk. A hollandi nap még holdvilágnak sem járná meg rajta. A lángözönlő ég fölforralja a vért és az agyvelőt s a páráktól teljes lég phænomenonokat mutogat, mik a lázálmak phantasmagoriáit elevenítik föl, hármas napok, tűzkeresztek jelennek meg az égen, s délibábok, a mik fölfordított városok képeit mutogatják; néha támad olyan borulat, melytől minden tárgynak elvész a szine. Erdők, házak és emberarczok egyforma okersárga szint vesznek föl, mintha meghalt volna a világ, s majd mikor megered a zápor, az olyan, mintha tűzeső hullana alá az égből, szikrák, zsarátnok, olvadt láng özöne; máskor meg a felhőszakadás véreső képében jelen meg, biborfénynyel árasztva el az egész vidéket. Aztán forró napokon, mikor a pórok az uton végig futnak, (mert uri rend soha sem fut, nyáron nappal nem is jár a szabadban) akkor a lábaik által fölvert por úgy tünik elő a napsugárban, mintha lángok között járnának, mint a pokol elkárhozottai.

És aztán ez a föld maga, mely a mi hollandi üvegházaink növényeit, mint őserdőt tenyészti elő, a hol a mi cserépben ápolt dísznövényünk irtatlan bozót, búvhelye a tigrisnek, s a napsugárban bujálkodó növényzet ambra illatától ittas maga a levegő. A százféle gyümölcs, mely

Digitized by Google

az év minden szakában érik, megmagyarázza: hogyan élhet meg egy népfaj, mely számosabb egész Európa lakosságánál, csupa növényétellel, huseledel nélkül, melyet vallása megtilt. A borassuspálma maga mézet, olajat, bort, czukrot szolgáltat neki, más pálma lisztet, vajat, tejet ad ingyen, sőt van egy fája, melyen kész kenyér terem; emberfő nagyságú czipók; nyersen édes gyümölcs s megsütve kenyér.

(— De már ez sok! rivallt közbe a soltész. A mit eddig össze-vissza hazudtál, csak hittem, a hogy hittem; de hogy kész czipók függjenek a fákon, a miket csak le kell szakitani s elküldeni a pékhez, ez nagyon erős!)

— Én nem bánom, szólt a vádlott, ha nem méltóztatnak kegyelmességtek szavaimnak hitelt adni, küldjenek ki kegyelmesen egy deputatiót Kelet-Indiába, vizsgálja meg, alaposak-e állításaim? S ha egyetlen adatom hamisnak találandják, vessék el valamennyit a szerint.

(— No köszönjük a jó tanácsot! Hogy most küldjünk ki egy vizsgáló bizottságot a világ végére s míg ez a földet körülhajókázza, addig függeszszük fel a te kerékbetöretésedet! De már akkor inkább elhiszszük akár még azt is, hogy eleven állatok vannak gyümölcs gyanánt felakasztva a fákra, s lógnak rajta, mint nálunk a vaczkor.)

— A mint hogy úgy is van. Vannak itten nagy mókusok, azaz, hogy kis kutyák, a melyeknek szárnyaik vannak és repülnek s melyek éjszakára a hátulsó lábaiknál fogva felakasztják magukat a fákra s úgy lógnak rajtuk, mint nálunk a fára felfutott tök gyümölcse.

(— Mondtam, úgy-e, szólt kholerikus kaczagással a soltész. Repülő kutyák, a mik lábuknál felakasztva alusznak! Csak mondjad tovább, gaz kópé! Hisz azért ül itt együtt az érdemes törvényszék, hogy neked mindent elhigyjen. Már csak magam is szeretném megérni, hogyan mentenek ki téged a fán termő kenyerek és a repülő kutyák a bigamia és királygyilkolás bünei alól.)

— Azonnal rá fogok térni. Az egész körülfogó világ

Digitized by Google

ellenállhatlan befolyással van itt az ember kedélyére s maga az őslakó, vallásával, szokásaival, megrögzött fogalmaival egy új élet elfogadására kényszeríti a közötte letelepülő idegent. Ez a nép, melynek egy része mezitelen jár, a másik a legnagyobb pompa drága terhe alatt görnyedve, keveréke az eszményi szépnek és rútnak; majd hős, majd gyáva; szabad mint a madár, és lenyügözött, mint egy szerzetes; paradicsomi semmiségében irigylésre méltó, s óriási alkotásaiban bámulatra keltő; melynek városai pompára, nagyszerűségre meghaladják az európai metropolisokat, templomai egész hegyek: egyetlen sziklából művészi kézzel, tízezer oszlopos, bálványtáborszerü épületszörnyeteggé kifaragva, s kunyhói nyomorultabbak a mi hódjaink lakásainál; ez a nép, ezer istenével, a kinek mind szolgál, áldozik, s a kik közül egy sem segít rajta, ez a nép, mely oly szelid, hogy egy állatot meg nem öl; engedi magát széttépetni a tigristől, elgázoltatni a szarvorrutól, maratni a kigyótól, s csipetni a mérges rovartól, védelem nélkül, hanem a szomszéd fajt kiirtani nem tartja véteknek; hol a nagy úr a nem osztályához tartozónak érintésétől megfertőzöttnek hiszi magát s joga van hozzá, hogy annak azt a tagját, mely ruhájához ért, levágja, s hol a szegény pária azt természetesnek találja; hol az asszonynak a megholt férjjel együtt elevenen meg kell magát égetni a máglyán, s hol az újra férjhez ment özvegyet úgy tekintik, mint becstelen személyt; hol a beteg embert kiteszik a folyópartra s kimondják rá, hogy megholt, s ha véletlenül felgyógyul, nem szabad visszatérnie az élők közé, hanem keresnie kell a magához hasonlók gyarmatát, kik egész társadalmat képeznek már, a holtak nemzetét; a babona és költészet ez ősnépe között minden fogalom elenyészik, melyet mi európai lakók magunkkal odaviszünk: más lesz az erény, más lesz a bűn s más a beszámítás.

(— Ez a hosszú beszéd arra való volt, úgy-e, hogy ott a kétnejüség is meg van engedve?)

Digitized by Google

— Igen is, meg van engedve, hanem egy föltételhez van kötve. Az első feleségnek bele kell egyezni, hogy a férj második nőt vehessen. S míg az belenyugvását nem nyilvánítja, a második nőt a férjnek megölelni, megcsókolni nem szabad.

MAJMUNA ÉS DANESH.

Az én szép Zeib-Alniffám csodálatra méltó nő volt. Mikor a menyegzőnk napján, mely valódi ázsiai pompával lett megülve, végre egyedül maradtunk, hogy a szerelmesek estebédjét elköltsük édes, bizalmas suttogás közt, ő nem volt rávehető, hogy mellém üljön az asztalhoz, hanem velem átellenben foglalt helyet az asztal tulsó végén. Azt mondta, hogy ezt az illendőséget meg kell tartanunk mindaddig, míg az első feleségem engedélye meg nem érkezik, hogy a második nőnek is szabad elmondani az asztalnál a Bazawa áldását. A míg pedig ez áldást az új nő el nem mondhatja, addig egy pohárból nem szabad innunk, sem egymásnak a kezét meg nem szabad szorítanunk, sem az új nőnek férje szemébe belenézni nem szabad; fekhelyünkön pedig, a míg a tilalom napjai tartanak, folyvást egy kivont kard fog feküdni kettőnk között, a mi annak a jelvénye, hogy férj és nő egymáshoz nem közelíthetnek.

(No hiszen képzelem, gaz kópé, hogy sokat is respektáltad te azt a kivont kardot! szóla közbe a nagyherczeg.)

Magam is abban a hitben éltem, hogy ha egyébkor bűnös életemben a szivemnek szegzett kivont kard sem tartott vissza, hogy a más asszonyát is kötelességei elfelédésére birjam, ezúttal egy gazdátlan kard csak nem fog elriasztani, hogy a saját feleségem lehunyt szemeiről megtudjam, milyen a mosolygásuk? Hanem az én Zeib-Alniffámnak több esze volt, mint nekem.

Oly nyájas, oly szelid volt irántam, mint egy rabnő.

Digitized by Google

Mindenféle csodálatos gyümölcsökből saját kezeivel készített számomra különféle italokat. Bort inni a Civa vallás nem enged: ámde e tropicus zónának száz meg százféle gyümölcse van, a miből oly zamatos italok készülnek, hogy az ember elfeledi mellettük a bort s a sörtől visszaundorodik, ha egyszer ez ætheri, a nektárhoz hasonló italokat megizlelte. A pálmák kifúrt kérge, az agavék levágott hajtása kanta számra önti az édes, fűszerillatu nedvet, s azoknak mámorító hatása fokozódik az álomgyönyörig; nem olyan az, mint a részegség, hanem hasonlít az exaltátióhoz.

És e közben az én szép menyasszonyom tündérregéket mesélt nekem, minők ott a pálmaerdők árnyában születnek. Elmondta nekem a szép Kamr Eszszamán herczeg és a bájos Bedur királyleány történetét, kiket két tündér, Majmúna és Danesh, mikor aludtak, szárnyaikra vett, távol országokon keresztül magával röpített, mint vőlegényt és menyasszonyt összehozott, s mikor azok a boldog örömek közepett ismét elaludtak, ujra felragadott s a herczeget s herczegasszonyt hazavitte az apjához, egyiket Indiába, másikat Persiába. Nagyon szép történet volt az, hanem én elálmosodtam rajta. Bizonyos vagyok felőle, hogy az a fűszerillatu nektár, a mit Zeib-Alniffa készített a számomra, idézte elő ezt az álmosságot nálam, csak arra emlékezem még, hogy a mint a kereveten végig dültem, Zeib-Alniffa is odajött hozzám, a kivont kardot odafekteté kettőnk közé s aztán ő is letette a fejét mellém.

De én abban a perczben, a melyben a szememet lehunytam, már nem voltam a földön. Hallottam a szél zúgását a fejem fölött, s mikor a felhőkön keresztül törtem, azok mennydörgést hallattak utánam, mint mikor a villám kettéhasítja őket. A millió csillag ragyogásánál megismertem a Danesh tündért, a ki a hátán vitt; óriási férfialak volt, akkora denevérszárnyakkal, hogy azok a kék láthatárt csapkodták, a haja, szakálla nem volt szőr, hanem bambusz- és pálmalevél. Oly gyors volt repülé-

Digitized by Google

sünk, hogy a fejünk fölött levő hold, mely az első negyedet mutatta elindulásunkkor, azalatt megtelt, el is fogyott az utolsó negyed karaiáig. Egy meteor sok ideig versenyt futott velünk, s mikor utolért, a Danesh tündér hozzá rúgott a sarkával, s a tűzgolyó szikrázva pattant szét alattunk. A földre letekintve, sebesen láttam alattunk eltünni Chinát, a mit városainak porczellántornyairól s hosszú vízcsatornáiról ismertem meg; Tibetet a nagy örökjég fedte Himalája hegygyel; a nagy mongol sivatagot; míg végre megérkeztünk az Ararát hegyéhez, a mit megismertem a körüle lobogó lángokról, a mik a tűzimádó parzok oltárai: itt vannak a bakui öröktűz forrásai, s a Danesh tündér szintén a tűzimádó pogányok egyik nagy szelleme.

Az Ararát hegye tetején van egy felséges nagy palota, a minek leirásához emberi szavak nem elégségesek s a minek minden fala tele van írva olyan emberek neveivel, a kik bizonyságot tesznek róla, hogy ők boldogok voltak s magasztalják azért az Istent. Az aranynál fényesebb betűkkel irt nevek úgy ragyognak mindenütt, hogy világosabbá teszik az éjszakát a nappalnál. Danesh tündér itt letett engemet, a teny.rére emelve, egy drágakövekkel s selyemmel bevont szobában, s elkezdett oly hangon kaczagni, mintha a mennydörgés nevetne. E kaczagására olyan sirás felelt a levegőből, mintha a meleg déli szél sirna.

— Elkéstél egy percznek a százezredik részével! kiálta fel Danesh.

— Megelőztél háromszáz æonnal! kiálta alá a másik hang, s abban a pillanatban repülve szállt alá a Majmúna tündér az egekből. Ez is óriás volt; de leány. Hajfürte csupa tengeri koráll, szárnyai mint a fényes gyöngyház. Ez meg egy nőt hozott a vállain s azt letette mellém. Azzal a két tündér egyszerre füstté változott, az egyik kék, a másik sárga füstté s az a füst két kristálypalaczkba lassankint behuzódott, a mik egy drága ételekkel és italokkal megrakott asztalon álltak.

Digitized by Google

A nő, a ki a kereveten ült mellettem, a saját feleségem volt, a kit Niemengenben elhagytam: csakhogy minden sokkal szebb és bájosabb rajta, mint a minőnek eddig ismertem; szemeinek tüze, ajkainak pirossága, arczának mosolygása sokkal bájolóbb, mint minőnek valaha láttam; szava csengőbb, hizelgése édesebb, egész lénye valami földöntúli.

Elhalmoztuk egymást csókjainkkal; az volt a legelső kérdésünk és feleletünk egymáshoz s míg a boldogság mámorával saját lelkem egészen megtölt, nőm arczán jól esett látnom, hogy ez a boldogságérzet az ő szivét is ellepte. Ezer bohóságot is követtünk el egymással; gyermekek voltunk, kaczagtunk, aztán neki ültünk a pompás lakomának, megosztottunk egymással minden falatot: ittunk egy pohárból és ültünk egy széken s az előttünk levő palaczkokat sorra kóstolgattuk, s úgy tetszett, hogy minden újabb ital után édesebb, mámorítóbb volt a csók. Emberi nyelv ki nem birja fejezni azt a gyönyört, a min megosztoztunk. Csak két palaczk volt még az asztalon, egy kék és egy sárga. — Izleljük meg még ezt is! mondá a feleségem. — Izleljük meg! felelém én s felnyitottuk a palaczkokat. Hanem azokból ital helyett sárga és kék füst lövelt gyorsan elő, mely megtölté az egész termet; a füsttömegek alakot öltöttek, az egyikből lett Danesh tündér, a másikból Majmúna. Mi megtudtuk, hogy édes boldogságunknak vége, s ismét el kell válnunk. Azzal a neveinket mi is felirtuk a falra azok közé, a kik itt boldogok voltak, ragyogó betűkkel.

Ekkor jutott eszembe, hogy hiszen én nekem nevezetes mondani valóm van a feleségemhez.

— Tudod, hogy én király lettem? Rajtad kivül másik feleséget vettem. Megengeded-e, hogy azt is megöleljem, megcsókoljam, úgy, mint téged?

Az asszony azt mondta: megengedem.

S hogy bizonyságom legyen az iránt, hogy ez órában együtt voltunk, beszéltünk egymással, s ő nekem enge-

Digitized by Google

delmet adott, úgy megszorítá a kezemet, hogy az ujjamon levő jegygyürű, az ő jegygyürűje kettépattant.

Én pedig azután, hogy neki is legyen szintén a felőli bizonyossága, miszerint egy boldog éjt együtt töltöttünk az Ararat hegyi palotában, neki adtam azt a «lingámo»-t az arany karpereczczel együtt, melyet karomon viseltem a Civa vallás jelvényeül s azon fölül egy szárnyát annak az ágymennyezetnek, melynek árnyéka boldogságunk tündér örömeit rejté, leszakítottam, s azt is neki adtam. A függöny sötétveres selyemből volt, és rajta aranyszövetű sárkányok.

Azzal a két tündér mind a kettőnket ismét vállaira kapott, s ismét dörgött utánunk a felhő, süvöltött az áthasított lég, sziporkáztak a csillagok, a Himmalája jégcsúcsán már rózsaszint ragyogott a hajnalsugár, a tündérnek sietni kellett; a tengert hallottam mormogni alattunk; Danesh kétségbeesett sietséggel repült előre; a mint egy sugár a keleti hegyek közül kilövellt, az őt, mint a lángnyíl lövellte át; kiejtett a kezéből s én leestem a földre.

Szerencsémre nem nagyot estem; csak a kerevetről a padlatra.

(— De már mi szükség volt te neked még azt is elmondanod előttünk, hogy mit álmodtál? zsörtölődék a soltész mogorván.)

— De már, kegyelmes uraim, ha ezt az én álmomat a niemengeni törvényszék protokollumba vehette s arra itéletet alapíthatott, csak jegyezzék fel kegyelmetek is, mert nagyon súlyos következései lesznek még ennek az álomlátásnak in praxi.

Oly elevenen állt előttem ez a tündéries álom, hogy én azt reggel Zeib-Alniffának úgy mondtam el, mint való történetet. Hogy első feleségemmel igazán találkoztam az éjjel, bizonyította a bucsuvétel alkalmával, a kézszorítás alatt kettépattant gyürű az ujjamon.

— Ez csodálatos eset, mondá Zeib-Alniffa, érdemes,

Digitized by Google

hogy első feleségeddel tudasd azt. Írd le az egész történetet, hogy azt neki elküldjük. Egyik vezéremre fogom rábízni, hogy elvigye Hollandba az ízenetedet.

Én kaptam az ajánlaton s egy hosszú szelet khinai pálmapapirra, mely olyan szivós, mint a bőr, felírtam az egész álomlátást, a királyné odahivatott hét írástudó bonczot, azok a maguk névaláírásaikkal hitelesíték, hogy ez valójában akképen történt s hogy Majmúna és Danesh valóban oly régóta ismeretes két czég, mely a direkt összeköttetést India és a világ egyéb részei között tündéri postaközlekedései által fentartja, s mint az irott krónikák bizonyítják, köztudomásra létezik az a palota Ararát hegyén, melyben az egymástól elválasztott boldog szerelmesek találkoznak s annálfogva kétségbevonhatatlan tény, hogy én és az első feleségem egymással egy boldog, vallomásokban gazdag éjszakát töltöttünk vala el.

— Ezt a levelet, és az általad küldött lingámot, egy vég olyan selyemszövettel, melyre arany sárkányok vannak szőve, elküldjük az első nődnek. Követem indul azonnal a hajóra; mondá Zeib-Alniffa. Én azt hittem, hogy már most ezzel hát egészen el van hárítva közülünk annak a kellemetlen kivont kardnak az akadálya.

De csalatkoztam, mert az estebédnél ismét nem mondta Zeib-Alniffa az asztal fölött Bazava áldását.

— Hát mire vársz még? Nem kértem-e már első feleségemtől, hogy adja beleegyezését új nősülésemhez? Nem találkoztam-e vele? Nem adtam-e oda neki a lingámot?

Zeib-Alniffa mosolyogva válaszolt:

— Valóban, mind azt megtetted. Hanem ő nem adott neked még semmit. A míg az ő helybenhagyó levele kezemben nem lesz, addig én nem mondhatom el a Bazava áldását az asztal fölött.

— Hát én nekem addig mindig a paradicsom kerítésén kivül kell a virágillattal táplálkoznom, a míg a követünk a tengeri útat kétszer megcselekszi?

— Csak egyszer. Ő visz magával néhány hímgalambot,

Digitized by Google

azokból a zöldtollúakból, a miket vőlegénygalambnak hínak. A mint első feleséged megírja a helybenhagyó levelet, azt egy ilyen galambnak a szárnya alá köti és az a galamb két nap alatt Hollandból ide repül. Tehát csak az odavaló útat számítsd.

De nekem az is hosszú idő volt. Azon kezdtem gondolkozni, hogy majd nem sokat kérdezem én, hogy mit mond a Civa, a Brahma, a Visnu, meg a többi sok kezű, sok lábú istenség?

(— Hát Jehova? Te gazember! kiáltá közbe a soltész, méltó felgerjedéssel.)

— Sehol sem tiltja a több feleségtartást! Jákob patriárkának volt kettő, szent Dávidnak négy, Bölcs Salamonnak ezernégyszáz! Hanem hát kár lesz a drága időt vesztegetni azzal, hogy itt most dogmatikus vitákba elegyedjünk. Az én útam sietős! Úgy sem lett semmi az én elbúsult szándékomból; mert én száztiz napot és éjszakát töltöttem együtt a bübájos szép Zeib-Alniffával: együtt étkeztünk, egy mennyezet alatt aludtunk; de soha sem jutottam annyira, hogy csak a kezét megszoríthattam, vagy az ajkait megcsókolhattam volna.

(— No, azt szeretném megérteni, hogyan történhetett? mondá a nagyherczeg.)

— Kívánja kegyelmességed, hogy mind a száztiz napnak és éjnek a változatos történetét előadjam?

(— De hisz azt el ne kezdd! kiálta közbe a soltész. Csak úgy summázva add elő.)

Föltettem magamban, hogy abból az álomitalból többet nem hörpentek föl, a melyik a múlt éjjel a Danesh tündér hátára ültetett, s azt meg is mondtam Zeib-Alniffának.

— Jól van, tehát készítek neked olyan italt, a mi egész éjjel ébren fog tartani.

Ezt már óhajtottam.

Mert Kelet-Indiában a mindenféle philtrakészítés igen magas tökélyre van emelve. Van olyan szer, a mitől a legcsendesebb kedélyű ember feldühödik és harczi kedvet

Digitized by Google

kap, ezt «bang»-nak hívják; a békeszerető elefántokat a «khanverd» czukorbafőtt liktáriumával oly verekedő kedvre tudják hangolni, hogy azok egymással párharczot vívnak a shah vendégei mulattatására, a «kherat» italtól költővé lesz az ember, a legegyügyűbb ficzkó meséket mond s azokat versekbe szedi folyvást, a «mhovak» virágtól, a mi mannakép hull a fáról, a míg azt eszi a nép, olyan engedelmes kedélyű lesz, hogy csak akkor lehet rajta megvenni a «nazzerani» adót; a dacutok olyan mérget tudnak a forrásokba tölteni, hogy az utasok elalusznak tőle. Ezúttal én velem Zeib-Alniffa a «panzopari»-t kóstoltatá meg; a mi nem ital, hanem valami rágószer, s az a tulajdonsága van, hogy még a részeg embert is úgy kijózanítja, hogy csupa bölcseség fészke lesz a koponyája.

Akkor aztán elkezdett velem csupa okos dolgokról beszélni.

— Látod, mondá, még azzal, hogy én téged férjül választottalak, nincs bevégezve az, hogy te valósággal az légy, a mi én vagyok, uralkodó. A nép még most csak «Ráná»-nak nevez; még nem ismeri el, hogy te «Rájah» vagy. Ez pedig nagy baj; — mert van még egy «Ráisz» is, a megholt férjem fia, s a míg belőled Rájah nem lesz, ez mindig elsőséget tart a trónhoz.

— Ez bizony tökéletesen igaz; de hát mit kellene csinálnunk?

Az én szép Zeib-Alniffám aztán elmondta előttem az egész tervezetét, mely szerint az uralkodásunk alá adatott tartományt valóságos hűbéri meghódolásra lehet rábírnunk. Ez eltartott reggelig, s én józan és higgadt voltam ez idő alatt, hogy még azt is megláttam, hogy az én hasonlíthatlan szépségű Zeib-Alniffámnak a balorczája közepén egy lencseszemölcs van, a mit eddig soha sem vettem észre, aztán meg, hogy iszonyú sokat tud beszélni. Alig vártam, hogy megvirradjon. Nincs kijózanítóbb philtra a világon, mint mikor az embernek a felesége folyvást jó tanácsokat osztogat.

Digitized by Google

Az indusoknál pedig ez bevett szokás. Igazi indus «szing», a hogy ott a nemes embert hívják, semmit nem kezd, mielőtt a feleségétől tanácsot nem kér, sőt a magas rangú «csakúr»-ok, a mik olyanok, mint nálunk a bárók, a hozzájuk intézett kérdésre sem adnak addig feleletet, a míg a feleségeiktől meg nem tudakolták, hogy mit feleljenek? «Vajjon minő idő lesz délután, Gholem Szing?» «Majd szólok erről a feleségemmel». Délután aztán feleletet ad rá: «Pompás, derült idő lesz, Utsár Szing!» s meg lehet, hogy már akkor szakad a zegernye-zápor.

Másnap hozzáfogtunk a tartományunk bekörutazásához, a mi megkivántatott az én Ránából Rajáhvá emeltetésemhez.

Egész dandárt képezett a menet, mely fejedelmi körjáratunkat kisérte lóháton, tevén, elefánton. Mi ketten, a begum és én, elefánton utaztunk. Még pedig egymástól elkülönítve; mert azt az indus etiquette meg nem tűri, hogy férfi és nő egy «szováriban» üljenek egymás mellett, ez a neve az elefánt hátára kapcsolt mennyezetes hintónak. Az előcsapattal ment a begum, az utócsapattal pedig én magam, s az elefántom hátára volt csatolva egy jó bronz sugárágyú, a mi nagyon czélszerű úti szerszám volt azon kéjkirándulásokhoz, a hol százféle rablónépen keresztül kellett kierőszakolnunk a szives fogadtatást. Én az egész idő alatt csak úgy találkozhattam a feleségemmel, hogy az egyikünk az egyik elefánton ült, a másikunk a másikon.

Résztvettünk az indus népség mindenféle ünnepében. A «kigyók tiszteletén», a «kókuszok imádásán» mind végig kitartottunk; a Moharram búcsujánál magunk is belegázoltunk térdig a Ganges szent vizébe; a Holica ünnepén hagytuk magunkat az őrült guszszainek és fakirok által veres porral telehintetni; a Ganéza ünnepén személyesen osztottuk ki a «nuzzart» és fogadtuk el a «Khillát»-ot, a mi mindkettő ajándékot jelent: az elsőt a fejedelmek adják az alattvalóknak, a másodikat a jobbá-

Digitized by Google

gyok az uralkodóknak s a miknek kicserélése nélkül nincsen elismerve az uralkodói viszony.

Sorra látogattuk a nép hagyományos szent helyeit a bálvány szobrokkal megrakott chaitiákat, pagodákat, gambiákat és baolikat, a mik részint templomok, részint temetkezési helyek; a jainászok állatkórházait, a hol az indusok beteg kutyákat, macskákat, ökröket, nemkülönben hollókat, szarkákat és pulykákat ápolnak, a naussnik városait, a mikben nem lakik más, mint nőszemély: a bayadérek, a férfi csak vendég, s a bayadéreknek szabadságukban áll a királyok tanácsteremeig behatolni, s a míg azok a minisztertanácsot tartják, az alatt énekelni és tánczolni.

(Ez Istenucscse jó szokás! mordult közbe a nagyherczeg. Aztán igazán szépek-e azok a bayadérek, héj?)

— Valóban elbájolók, kegyelmes úr; öltözetük csupa selyem és kashmir, aranynyal és igaz gyöngyökkel hímezve, mezítláb járnak, de lábaik ujjai drágaköves gyűrűkkel terhelve. Ruhájuk dereka ép olyan hiányos, mint a mi hölgyeinké, csak azzal a különbséggel, hogy a míg delnőink ruhadereka a vállakat és kebleket hagyja fedetlen, a mi igen természetes, az indu bayadérek ugyanazt felhúzzák a vállaikra és kebleikre egészen, s mi azontúl következik csipőig, azt hagyják csupaszon, a mi nem kevésbbé természetes.

(— No elég volt már ezekből az allotriákból! förmedt rá a soltész haragosan. Most meg már a pogányok divatjáról kezd el disserálni!)

Magunk is tartottunk nagyszerű látványokat a nép mulattatására, elefántok harczát elefántokkal és emberekkel, mik közül az elsőt «muszti»-nak, a másodikat «szatmári»-nak hívják; indus oroszlánok viadalát vadkanokkal, és szarv-orruak tülekedését egymás között. Viszont a mi tiszteletünkre a barátságos nábobok rendeztek lámpás ünnepeket és sakkjátékokat, a miken eleven alakok képezték a sakkfigurákat.

Digitized by Google

Bejártuk tartományunk legrejtélyesebb vidékeit, a hol a thugok laknak, a kiknek vallásuk parancsolja, hogy az utasokat megfojtsák; a Bhilek vidékét, a kik nem ismernek más isteneket, mint a nyavalyákat; a majmok telepeit, a hol nem lakik más nép, mint a négykezűek, a majmok királyát «Lengur»-nak hívják és a lakóit, majom-embereknek, a kik beszélnek, de ruhát nem viselnek.

Fejedelmi körutazásunk minden napja új meg új bámulni valót hozott. Ha elhagytuk a «hét bölcs városát», következett a «királyok temetkezési városa», egy város, melyben nincsen más, csak templomok, és minden templom alatt egy király nyugszik, és senki más nem lakik a városban. Azután jött a búcsujárás a Buddha fájához, (mert ámbár mi a Civa valláshoz tartoztunk, de alattvalóink többségének megnyerése végett a Buddhának is kellett áldoznunk.) Innen elmentünk a «bölcsesség kútjaihoz», melyeknek templomait azon bayadérek őrzik, a kik menyasszonyfővel lettek özvegyekké, s a kiknek csak a templomban szabad bayadéri mesterségüket gyakorolni mint istentiszteletet.

(— Csinos templomok, mondhatom! mordult közbe a soltész.)

(— De a liturgiájuk nem lehet unalmas, jegyzé meg a nagyherczeg.)

— Mindezen napok alatt nem láttam én az én felséges feleségemet másképen, mint a trónusán ülve, vagy elefántháton, vagy palankinban hordatva, a mikor én is rendesen másik trónon, elefánton, vagy palankinban kuczorogtam; még csak diskurálni is alig volt alkalmunk egymással.

A száztizedik napon végre visszakerültünk a fővárosunkhoz. E nap reggelén az indulás előtt Zeib Alniffa levelet küldött hozzám, melyben azzal örvendeztetett meg, hogy szent fogadalmunknak, melyet nálunk «szent József házasságának» neveznének, a mai nappal vége jár. Postagalambunk azóta visszaérkezett a várt engedélylyel.

Digitized by Google

A midőn városunk kapujához fogunk érni, az ország előkelői, a «Ráók» és «Szing»-ek és a bölcsek, a bonczok és a szentek a «guszszainok» egész pompával fognak elénk kivonulni s engemet ünnepélyesen fognak, mint «rájah»-t üdvözölni, a mire e körúttal rászolgáltam. Akkor azután következik egy nagy fejedelmi lakoma; a mit bevégez az «Utterpán»-ajándékozás: a mi abból áll, hogy minden vendég kap egy selyem-zsebkendőt, a mit maga a király öntöz meg rózsavízzel, ő pedig a maga utterpánjait a királynétól kapja meg, a kitől azután a boldog férj a «zenanah»-ában kérheti a rózsavízlocsolást. A zenanah pedig az a hely, a hová csak a férjnek és a feleségnek szabad belépni: ez a boldog családi szentély.

Megvallom bűnömet, uraim; dicsőségem érzete, s boldogságom előérzete annyira eltölté a lelkemet, hogy nem jutott eszembe sem a Civa istenhez felfohászkodni, a ki mindezeket adta, sem a Jehovához, a ki elveheti.

De egyéb bűnöm még ez ideig nem volt. Az a fakir, a ki egy cserepet hord a fején, mindaddig, a míg az abba ültetett narancsfa kivirágzik s gyümölcse megérik, s éjszakára egy fához kötteti magát, hogy állva aludjék, nem szenved annyit, mint én, a ki az asszonyok legszebbikét hordtam a tenyeremen száztiz napig, a nélkül, hogy annyit mondtam volna neki: «édes!»

Itt volt hát az utolsó nap! A város előttünk állt; aranyozott tetejű palotái a meleg ködön keresztülragyogtak elénk. Már láttam a piacz közepén fölmagaslani a «baolit», mely alatt fekszik a «háromlábú tehén» gránitból faragva, melyről azt vallja minden igazhivő, hogy éjfélkor fölkel és elmegy legelni; már láttam a pompás faragványú kapukon kitódulni a sokaságot, mely ragyogó fegyverzetében, lóháton és tevepúpon ülve, közeledett elénk, a lovasokkal vegyest tódultak a bayederek és fakirok: itt minden díszmenetben együtt jár az igazgyöngyös, csotárját rázó paripa, meg a meztelen tagjait mutogató koldus, a brahminok, meg a tánczosnők; arany,

Digitized by Google

drágakő, szépség, virágok, aztán rongy, piszok, nyitott sebek összekeverítve.

Zeib Alniffa, mint rendesen, az úti kiséret élén haladt a maga elefántján, én pedig a kiséret végén, úgy, hogy egy jó ágyulövésnyi távol választott el bennünket egymástól. Mikor a szemközt jövő lovascsapat odaért a begum elefántjához, hallottam valami nagy néprivallást, de nem tudtam az értelmét kivenni, csak azt láttam, hogy erre Zeib Alniffa a szovariban felállt s heves taglejtésekkel kezdett el szónokolni.

Ezalatt azonban egy fakir oda furakodott hozzám. A legrútabb példány, a milyent valaha láttam. Ennek úgy látszott, hogy fogadása tartotta, hogy tíz esztendeig le nem vágatja se a haját, se a körmét.

— Mit akarsz? kérdezém tőle.

— Azt, hogy végy föl magadhoz, felelé a fakir, oda akarok melléd ülni a szovariba.

A fakirnak, az indus szentnek a kívánságát pedig teljesíteni kell, akármit kér; kivált ennyi nép szemeláttára. Lehajoltam hozzá, belemarkoltam az üstökébe, hogy megkönnyítsem neki a fölmászást s aztán oda ültettem őt mellém a szovariba.

— Jól jártál, hogy teljesítetted a kívánságomat, mondá a fakir; mert most az életedet mentem meg. Tudd meg, hogy a míg távoljártatok, a városban lázadás ütött ki. Az összeesküvők letették a Begumot a trónról, s helyette kikiáltották rájahnak az első férje, Szumro Sah fiát, Deli Szingh Raiszt. Az elfoglalta a várost, megvesztegette a hadsereget, hogy mind melléje álljon; a kik a te hiveid voltak, meg a Begum tanácsosai, azokat mind kivégezteté: te rád is az a sors vár, ha kézre kaphat.

Nem akartam az őrültnek hinni. Hanem aztán hinnem kellett a saját szemeimnek. A következő pillanatokban azt láttam, hogy az én kedves Zeib Álniffámat durva férfi kezek megragadják s lerántják az elefántról, azután kezeire, lábaira lánczokat verve, gyalog hajtják őt a város

Digitized by Google

kapuja felé, a szemtelen nautsnik hadától csufondárosan körültánczolva, míg az üresen maradt szovariba egy férfi alak kapaszkodik fel, az uralkodói gyöngyös süveggel, gyémántos kócsaggal a fején; a gyalázatos kicsapongó rossz fiú, derék apja után királyfi, de eredetére csak olyan német «Bursch», mint magam; s a ki mégis letaszít a trónról engem, s lánczra vereti az én nőmet, a Begumot: egy hősnőt, a császár megszabadítóját, országa újjáteremtőjét, csak azért, mert a gazember kész volt a Buddha vallására áttérni, míg a Begum a Civa vallást fogadta el. S ez elég volt, hogy azt a barom népet magához térítse.

(— Valóban, ilyen dolog Európában nem történt még soha! Jegyzé meg a nagyherczeg.)

— Elkeseredésem nem ismert semmi határt. Így elveszteni egy pillanat alatt országot és feleséget; megfosztatni hatalmamtól és szerelmemtől, látni, hogy rabolja el egy gyáva ficzkó kincseimet, mik közt Zeib Alniffa volt a gyémántcsillag, több volt, mint a mennyit keresztyéni türelem és civai hülyeség vállvetve elviselhet; odaugrottam a sugárágyúmhoz, mely a szovarihoz volt csatolva s neki irányoztam azt a másik elefántnak.

Az új rájah ott szónokolt a körüllevő fényes és piszkos sokasághoz, két keze szörnyen hadonázott, parancsokat osztva: jól czélba vettem ő felségét. Az ágyu eldördült, s a következő perczben már nem volt se korona, se fej a deklamáló alak vállai között, csak a két keze hadonázott még, parancsokat osztogatva.

Ekkor aztán megfordítottam az elefántot s elvágtattam, a milyen gyorsan az csak vinni tudott. Sokáig üldözött egész lovas csapat, hanem én az elefántommal a dzsungál bozótjai közé vágtam, s míg az a sűrű berken keresztültört, a lovasok elmaradtak mögöttem, az éj végre elvont a szemeik elől. Az életemet megmentettem; de csak a meztelen életet. Nem volt semmim, és nem voltam semmi.

(— De igenis voltál valami, szólt bele a soltész; két nő férje és egy király gyilkosa.

Digitized by Google

(Minorem nego; majorem non concedo! veté ellen a herczeg. Miután a második házassága csak «Szent József házasság» volt, annálfogva annak az esete nem involválhat bigamiát; a mi pedig a királygyilkosságot illeti, qui bene distingvit, bene docet; királygyilkosság az, a mit egy alattvaló követ el egy koronás fő ellen; de mikor egyik király öli meg a másikat, az nem «regicidium»; hanem «ordalia», fegyveres istenitélet s ezt törvény és usus és pactum conventumok sanctionálják és ratificálják. Submergantur!)

— (Tudtam! csattant fel a soltész, hogy ha beszélni hagyjuk a gazembert, három ilyen capitale delictumból, minő az indololatria bigamia és regicidium, olyan tisztára mossa magát, mint a szűz Susánna.)

— De hát mi hasznom volt mind ebből a dicsőségből? Én csak azért jöttem ide, hogy kapitányi rangot szerezzek magamnak; nem akartam én királylyá lenni. Mert sokkal jobb dolog nyugalmazott kapitánynak lenni, mint exkirálynak. A rájah hívei nagy díjt tettek a fejemre. Elfutottam a Bandzsári faj közé. Ennek nincs állandó hazája, hanem egyre kóborol a Gangestől az Indusig, s a tengertől a Dhawalaghiri hegyig. Tökéletes hasonmása a mi czigányainknak. Ezek közül akartam magamnak hadcsapatot alakítani, hogy majd azzal visszahódítom az országomat s kiszabadítom a fogoly királynémat.

Nem volt a vállalatomon Isten áldása. A bandzsárik fejedelme, mikor már indulóban voltam a hadaival, jobbnak találta én velem magammal vásárt ütni s minthogy az angolok is vérdíjt tűztek ki a fejemre, eladott nekik készpénzen s az én nyomorult fejem oda jutott vesztére, a hol a legnagyobb veszedelem várt rá: az angol keletindiai társaság kezébe. Ott azután megtanítják az embert imádkozni, ha sehol sem.

Digitized by Google

KILENCZEDIK RÉSZ.

A TENGEREN.

I. A KALÓZ.

Engem nem tiszteltek meg azzal az angolok, hogy a krokodilusok tava fölé akaszszanak fel kaliczkába. Ez a mulatság csak a benszületett igazi shahok és rájáhk számára volt fentartva. Minden hosszas teketória nélkül elszállítottak Bombayba, s ott hajóra tettek még ötven más magamforma úri emberrel, kik mind Európából kerültek ide, a keletindiai náboboknál szerencsét keresni; a kiknek az volt a főbűnök, hogy francziák, németek, hollandusok vagy spanyolok voltak. A keletindiai angol társaság jogot formált magának mindezeket összefogdostatni, a megriasztott nábobok által (a kik maguk is mind megvesztegethető, gyáva gazemberek) kiadatni s azután egy csomóban valamennyit elküldeni Uj-Caledoniába.

De hát kérdem én kegyelmességtektől, hogy midőn én abban a rozzant kutterben egy velem egyenrangú spanyol hidalgóval egy padhoz lánczolva izzadtam az evezőfeszítésben; Murder kapitány pedig azalatt osztotta a födélzeten a parancsot, hogy Új-Caledonia helyett, a sokkal gonoszabb Új-Seeland felé vitorlázzanak s a míg a keletindiai társaság a deportáltak számára becsületes kétszersültet, füstölt húst és brandyt utalványozott, s annak az árát Murder kapitány föl is vette, nekünk mégis nem adott egyebet száraz halnál, meg poshadt viznél, hát akkor melyikünk volt a kalóz? ő-e vagy én? Ki rabolta ki

Digitized by Google

a másikat a tengeren? ki élt vissza a tengerész törvénynyel? Én-e, vagy ő?

(— Átkozott a lelke! kiálta fel a nagyherczeg, nagyot ütve botja végével a földre. Murder kapitány volt a kalóz!)

No csak azt akartam constatálni; mert a jogtalan erőszak ellenében minden törvény szerint jogosult az önvédelem. A mint mi szegény deportáltak vettük észre, hogy hajónk folyvást dél felé közeledik, a mit a csillagok állásából kivehettünk, azon fölül a skorbut is kiütött közöttünk a rossz élelmezés miatt, s ha panaszt emeltünk, korbácsot kaptunk a hátunkra, elvégre összeesküdtünk, hogy egy éjjel megszabadítjuk magunkat a lánczainktól s elfoglaljuk a hajót. Jogunk volt hozzá. Mi voltunk a felperesek, a hajótulajdonos volt a jogbitorló.

Az én hidalgó társam nagy praktikus volt ebben a dologban. Megtanított bennünket rá, hogyan lehet a békókat, mint a keztyűt vagy a csizmát lehúzni az embernek a kezéről, lábáról. Az igen szép tudomány. De nem adom ingyen.

(— Pedig pénzért nem veszszük meg, nem akarjuk hasznát venni! tiltakozék a soltész.)

Mi tehát egy éjszaka, kiszabadítva magunkat a lánczainkból, fölrohantunk a födélzetre, az álomittas legénységet megkötöztük, a nélkül, hogy vért ontottunk volna s uraivá tettük magunkat az «Alcyon»-nak. Már most kérdem kegyelmességteket, lázadásnak nevezhető-e e cselekedet? Mi nem voltunk a keletindiai társaságnak rabszolgái, nem voltunk hadifoglyai, nem voltunk gonosztevők. Nem volt neki semmi joga bennünket hajóhoz lánczoltatni és deportáltatni. De épen elitélendő Murder kapitány magaviselete, ki velünk, szabad urakkal, úgy bánt, mint néger rabszolgákkal, egész héten hallal tartott bennünket, holott nem voltunk mindnyájan pápisták s pénteken azért is füstölt húst adott ennünk, holott csaknem mind pápisták voltunk.

Digitized by Google

(— De megérdemelte, hogy felakaszszátok érte a legmagasabb árbocz fájára! förmedt fel méltó indignatióval a nagyherczeg.)

No lám, és mi még sem tettük azt! Az igaz, hogy csak azért nem tettük, mert nem foghattuk meg. A mi igazságos jogaink kivivásának aktusa alatt a bűnterhelt kapitány, vétkei súlyának érzetében, lemenekült a hajó lőporos kamrájába s azzal fenyegetőzött, hogy ha őt meg akarjuk fogdosni, a hajóval együtt a levegőbe röpít valamennyiünket. Mi tehát alkudozni kezdtünk vele. Megmondtuk neki, hogy nem bántjuk, de el fogjuk hagyni a hajóját mindannyian, a kik deportálásra vagyunk szánva. Erre azt mondta, hogy vigyen bennünket az ördög. Akkor azután huszonnégy órai fegyverszünetet kötöttünk.

Legelső dolgunk volt...

(— Jóllakni... előzé meg a soltész.)

Igen is, jóllakni és még nagyobbat inni rá. Megszolgáltuk. Azután a nagy dereglyét a vízre bocsátottuk, elláttuk árboczczal, vitorlákkal, áthordtuk rá a mennyi kétszersültes láda, meg italkás hordó belefért, egy ágyút a hajóról felállítottunk a dereglye orrában, fegyvert, töltényt összeszedtünk; azután a kutternek vitorláit, köteleit összevagdaltuk, az ágyúit a tengerbe hánytuk, hogy üldözésünkre ne indulhasson, a földabroszt, compaszt, távcsöveket elvittük magunkkal s azzal, felhasználva a szép holdvilágos éjszakát, minden bucsúvétel nélkül elhagytuk a hajót. Hogy talált haza azután Murder kapitány a maga Alcyonjával? a felől biz én elfelejtettem kérdezősködni.

Ötvenen voltunk a dereglyén, menekülő deportáltak, ötféle európai nemzet. Minthogy egyedül én voltam, a ki mind az ötnek a nyelvét beszéltem, azért engem választottak meg hajópatrónusnak, a ki abban különbözik a hajóskapitánytól, hogy ez mindenkinek parancsol, míg amaz csak azt hajtja végre, a mit társai elhatároznak.

(— Értjük, mirevaló a subtilis distinctió? szólt a soltész.

Digitized by Google

Hogy ha valami subscus talál esni, legyen kire kenni a hibát.)

Igazán bámulom kegyelmességednek éles elméjét, hogy mindent egyszerre kitalál. Nem volna pedig semmi szükségem e superflua cautelára, miután a mi társaságunk semmi olyan dolgot el nem követett, a miért az árboczrúd igazságtételére rászorult volna. Czélunk az volt, hogy valahol a Florida, vagy a Filippina szigeteken kikötünk, s ott alakítunk egy szabad köztársaságot.

Tervünknek azonban nem egy várt akadály lépett útjába. Alig vesztettük el szemünk elől az Alcyont, a midőn oly szélcsend fogott elő bennünket a tengeren, hogy a vitorláink csak úgy lankadtan lógtak le a rudakról; csupán evezéssel tudtunk előre hatolni. A szélcsend napokon át tartott, legkisebb szellő nem fodorozta a habokat s nekünk ez alatt az élelmiszereink tisztára elfogytak.

(— Hiszen most mondtad, hogy minden élelmiszert elhoztatok az Alcyonról, mondá a soltész.)

A «minden» épen fele a «sok»-nak, és épen tizedrésze az elégnek. Ha az élelmiszer volt a «sok», de a hozzá való száj volt a «több» s a többet a kevesebből kivonni tiltja az algorithmus.

(— Ez való szent igaz, szólt a nagyherczeg; nyolczat a hétből ki nem vehetek, kérek kölcsön...; no hát kitől kértetek kölcsön ?)

Útunkba akadt egy tengeri rákász. Ilyenkor szélcsendben lehet azokat a nagy rákokat fogni. Rá kiáltottunk: ohé! Méltóztatnak tudni kegyelmességtek a természethistóriából a tengeri ráknak azt a tulajdonságát, hogy az a világon minden állat, sőt emberek között a legfélénkebb teremtés. Ha mennydörgést hall, vagy csak egy ágyúlövést, ijedtében rögtön elrúgja a nagy ollói egyikét, hogy gyorsabban menekülhessen. Ezt tudva, a tengeri rákászok azt a conventiót kötötték ki a hadihajósokkal, hogy mikor őket meglátják a tengeren, akkor ágyúval

Digitized by Google

semmi jellövést ne tegyenek. E végett a vitorlájukra egy nagy veres rák van pingálva. A rákászok viszont a velük találkozó hadihajóval tartoznak megosztani a fogott rákjaikat.

— Ohé! kiáltánk tehát a rákászokra s kértük a rákilletményünket; mivelhogy minden szárított halunk elfogyott már s csak féladag kétszersültre voltunk szorítva.

— Ohé! kiáltának azok vissza. Mi okon követeltek ti tőlünk rákot? hiszen ti nem vagytok hadigálya!

— De éhesek vagyunk és van ágyúnk, lőhetünk vele s akkor a ti rákotok mind eldobja az ollóját: ez dupla ok!

A rákászok átlátták, hogy kettős okunk van a követeléshez s tengerészeti «usus» szerint megoszták velünk a rákzsákmányukat.

(— No ez hát akkor nem is volt kalózság; hanem csak tengerészeti usus! mondá enyhítőleg a nagyherczeg.

— Jól van, jól: ez hát csak csemege volt; nem rablás, hanem csak torkoskodás, gyerekvétség; de halljuk csak a többit, mit miveltetek még tovább a tengeren, ötvened magatokkal meg egy ágyúval? Hadd terítem ki előbb a mappát! Akarom kitudni az útatok irányát, mert majd ebből fog kisülni, hogy becsületes utazók voltatok-e, avagy pediglen kalózok; mert nekem van annyi eszem és tudományom, hogy azt ki tudom találni, hidd el!)

A vádlott hamisan hunyorított a félszemével s folytatá a vallomását.

— A Marquesas szigetek táján találkoztunk egy spanyol kereskedő hajóval, melynek kapitánya, alázatos rimánkodásunkra, kávéval, csokoládéval és nádmézzel látott el bennünket; erre tovább vitorláztunk az Aleutok felé, a hol egy orosz kereskedőhajó tulajdonosa megszánta nyomorult voltunkat s megajándékozott néhány tonna pálinkával és besózott tőkehallal; mire a Jucatan sziget magaslatára értünk, ez a készletünk is elfogyott s kénytelenek voltunk egy útban talált olasz kereskedő hajó gazdájától szágó pálmalisztet, és néhány tonna sultaninát kölcsönözni.

Digitized by Google

(— Minek voltak nektek azok a «donna sultaninák?»)

«Sultanina» annyi, mint apró szőlő, tonnákra rakva.

(— A gazemberek! Még nekik apró szőlő kellett!)

Hát — szorultságában még azt is megeszi az ember, ha nincs más. Azután meg a Barbadoes szigetek táján találkoztunk egy török hajóssal, a ki füstölt disznóhussal és szalonnával ajándékozott meg bennünket« Isten fizesse meg!» fejében; a Canari szigetek előtt egy chinai hajós szíveskedett a borait megosztani velünk s a zöld előfoknál egy madagaskári görög úgy megrakta a hajónkat rahat rakummal, hogy majd elsülyedt alatta; továbbá a Tüzföld táján!

(— Megállj! Megállj! kiálta föl a soltész, mind a két tenyerével a térképre csapva. Hiszen ha én a te útadat figyelemmel akarnám kisérni, az kellene, hogy egy szöcskének czérnát kössek a lábára, s úgy ereszszem el a mappán. Innen oda! onnan ide! Hiszen lóháton sem érlek utól.)

Biz ez egy kicsit kacskaringós utazás volt; de hát nem értettünk a hajózáshoz, rossz volt a mappánk, s compassunknak szeszélyei voltak.

(— Szeszélyei voltak! Talán nőstény compass volt?)

De meg az igazat megvallva, biz én magam sem tudom, hogy igazán azok voltak-e az illető vidékeknek a nevei, a miket felsoroltam, mivelhogy azon a vidéken az a rossz szokás van, hogy a szigeteknek a nevei nincsenek az utczaszegletekre felírva. Hanem annyit bizonyosan mondhatok, hogy mind ezekkel az urakkal összetalálkoztunk, a míg a tengeri vándorlásunk útján keresztül koldultuk magunkat.

(— Szép kis koldulás, mondhatom! Ötven felfegyverzett ficzkó; egy ágyúval, gyors vitorlázó dereglyével, a minek ötven evezője volt: minden hajót utól kellett érnetek.)

Mondhatom, hogy mindnyájan szivesen segítettek raj-

Digitized by Google

tunk, s a miben látták, hogy szükséget szenvedünk, azt erőnek erejével tuszkolták ránk.

(— Hát a brémai kereskedőre emlékezel-e?)

Hogyne emlékezném. A derék jó emberre. A ki a Jóreménység fokánál találkozott velünk. Nem hiába hívják azt Jóreménység fokának. Mindnyájan el voltunk már rongyosodva; a viharok, a hosszas út, a hánykódások foszlánynyá tépték ruháinkat. Ekkor ez a derék ember — áldott legyen emlékezete — meglátott bennünket, megszánta meztelenségünket: levetette a saját kabátját is, hogy bennünket fölruházzon. Az Isten áldja meg jártában keltében!

(— Az pedig egészen másképp adja elő a dolgot. Hazatérve, rögtön panaszt tett a Hanzai főtanácsnál, hogy egy kalózhajó, (épen a ti járművetek) a tengeren kifosztogatja a hajósokat, mindenkit megsarczol, a kit útban talál: őt is egész legénységével együtt puczérra levetkőztette, a mi igaz is; mert még soha az, ember emlékezetére, meg nem történt, hogy brémai hajóskereskedő a maga kabátját levetette s akárki fiának önkényt odaajándékozta volna. Bréma nincs messze: ide hivhatjuk a terhelő tanut, a kit úgy hiszem Schultzénak hínak.)

Hanem akkor kérem az én tanuimat is megidéztetni, a kik mellettem bizonyítanak: a spanyol kereskedőt, don Rodriguez di Saldapennát Badajozból, — az oroszt, Belóbratanoff Zvoinimir Tsinovnikot Kamcsatkából, — az olaszt, Signore Sparafucile Odoardot Palermóból, — a törököt, Ali Baba Ben Didimi effendit Brussából, — a chinait, Chien-Csen-Toiping-Van mandarint Shanghaiból; a görögöt Karaiszkakisz Leonidász Héroszt Trikalából...

(— Elég!!! ordíta föl a soltész, két tenyerével bedugva a füleit. Ne mondd tovább. Inkább elhiszem egy lábig, a mit beszéltél! Tengeri koldusok voltatok tehát? Tengeri «armer Reisender»-ek és nem tengeri rablók? Megengedi kegyelmességed, hogy ezt kihúzzuk a bűnlajstromból? — Restál a cannibalismus vétke. Halljuk az emberevést!)

Digitized by Google

Előre bocsátom, kegyelmes uraim, hogy nem minden időben és nem minden országban és még ott is, a hol, nem minden körülmény között tekintetik az emberevés halálos bűncselekedetnek. A Fidzsiszigetek lakói ezt valódi hőstettnek tartják, s az elfogott ellenséget megenni legalkalmasabb feladatuk. A mexikóiaknál az emberevés a vallásos kultuszhoz tartozott: Magyarországon a nagy tatárfutás idején, mint Rogerius bizonyítja, a minden élelmi szerektől megfosztott emberek kénytelenek voltak egymást megenni. Ugyanezen viszonyok állnak a tengerészekre nézve is. — Egy roppant nagy zivatar után, mely a Csendes oczeánon előfogott bennünket, minden élelmiszeres tonnáinkat ki kellett hánynunk a dereglyéből, hogy el ne merüljünk.

(— Ez már megint hazugság! rivallt közbe a soltész. Magad mondtad, hogy «Csendes oczeán», ha csendes, akkor nem lehet rajta zivatar, most mindjárt a kínpadra vonatlak s alkalmaztatom az «első» és «második fokut», ha meg nem vallod benevolenter, hogy a Csendes oczeánon nincsen zivatar!)

Igazsága van kegyelmességednek. Az emlékezetem csalt. A Csendes oczeánon csakugyan nincsen zivatar. Hanem vannak czápák. Azok seregestől jöttek ellenünk s hogy megszabaduljunk tőlük, kénytelenek voltunk az élelmiszereinket kidobálni nekik, nehogy magunkat egyenek meg. Azt reméltük, hogy majd csak találkozunk ismét egy jó szivű hajóssal, a ki újra megtölti az éléstárunkat. De bizony mi nem találkoztunk többé semmiféle vitorlával. Két hétig nem élhettünk egyébbel, mint a csizmáinknak a talpával. Végre az is elfogyott. Nem állhattuk az éhséget tovább. Elhatároztuk, hogy «tengerészlakomát» fogunk adni egymásnak. Sorsot huzunk, s a kinek a neve kijön, azt megeszszük. Az én nevem jött ki a kalapból. El voltam szánva, hogy pro publico bono meg fogok halni. Hanem mikor már vetkőzni kezdtem, előlépett az én kedves bajtársam, a spanyol hidalgó, a kivel hosszú ideig egy gálya-

Digitized by Google

padhoz voltam lánczolva, s attól fogva testvérül fogadtuk egymást. A nemes spanyol így szólt: «Nem te halsz meg, dicső rajah! Neked feleséged van; nem is egy, hanem kettő. A te életed becses. Itt vagyok én, a te testvéred, ki dicsőségemnek tartom, ha mint Curtius egykor a római megnyilt üregbe, a ti éhező torkaitokba leugorva, a köztársaságot megszabadíthatom!» S e szókkal a nemes lélek saját maga egy késkanyarítással leszelte a fejét s odatette elénk. A többiek azután elvégezték a munkát.

(— S te is ettél belőle? kérdé a soltész.)

Nagyon éhes voltam.

(— Akkor hát bűnöd mégis csak constatálva van. «Emberi lélekkel biró testnek megevése máglyán való megégettetéssel büntettetik.»

(— Megálljunk! szólt közbe a nagyherczeg; micsoda részét etted meg a spanyolnak?

A lábát.

(— Az a kérdés, hogy van-e az embernek a lábában is lelke.

— Hogy ne volna? förmedt fel a soltész. Hányszor mondják: «a lábába szállott az esze,» — «a lábaszárába szállott a bátorsága.» — Ész, bátorság nem lehet lélek nélkül. — Nem mondják-e: «tetőtül talpig becsületes ember?» — tehát a talpnak is van becsülete.

— Mind ezek csak közmondások és példabeszédek, szólt a nagyherczeg. Ha az embernek a lábában is volna lelke, akkor annak, a kinek a fél lábát levágják, egy negyedrész lélekkel kevesebbel kellene birnia, mint az előtt birt s megeshetnék rajta, hogy háromnegyedrész lelke mennyországba jut, egynegyed rész lelke pedig pokolra megy, vagy viceversa; a mi pedig absurdum. Ez oly fontos kérdés, a melyben csak a theologiai facultás itélhet. A míg annak az itélete meghozatik, addig a reus pöre fölfüggesztetik.)

Egy hétig élhette világát vigan a bűnös a siralomházban; mert éppen annyi idő kellett a theologiai facultás-

Digitized by Google

nak azon kérdés megvitatásához, hogy vajjon végig van-e az emberben a lélek ? meddig tart az? és hol szünik meg?

Az itélet ekkép hangzott:

«Az emberi lélek tart az emberi testnek a térde kalácsáig. Ezért szükséges templomban és imádkozás közben letérdepelni; mert odáig van az emberben a lélek, a mi azon alul van, az már lelketlen appendix.»

(És így reusnak a cannibalismusban való büne is az irrelevabilisek közé soroztatik ! mondá ki a nagyherczeg.)

Digitized by Google

TIZEDIK RÉSZ.

UXORICIDIUM.

I. SECUNDOGENITURA.

(— No ezen gonosz tett méltó büntetésétől tehát megszabadultál volna; de hátra van most az uxoricidium.)

Jaj dehogy szabadultam meg a büntetéstől, kegyelmes uraim. Nagyon is meglakoltam érte. Mindnyájan, a kik e természetellenes táplálékban részesültünk, oly valami embertelen dühöt kaptunk tőle, mint a milyen kifejlődik a kutyában, a mit a másik eb megmart. Egyetlen falat ez elátkozott ételből elég az emberrel megismertetni élő testtel a pokol minden kínszenvedését. Én csak a lábából kaptam; talán azért nem haltam meg tőle; de az is úgy égetett, úgy mart belül, elkezdve az agyamtól végig minden porczikámon, mintha az ereim mindegyike végtől-végig egy gyomor volna, s azt mind a görcs húzná össze. Társaim még borzasztóbb kinokat szenvedtek. Szemeik kidülledtek üregeikből, ajkaik tajtékoztak, egymást marták, s a saját testöket harapdálták össze, ordítottak és sikoltoztak, kaczagtak és őrjöngtek, felüvöltöttek a holdra, mint a kutyák. Sokan nem állhatták tovább az öldöklő kínt, s beleugráltak a tengerbe, a hol elnyelték őket a czápák és a kalapácsfejű halak, a kiket tengeri angyaloknak neveznek.

Az én tagjaimat az első kín után tehetetlen kőmerev marasmus állta el; csak láttam, hallottam, de nem éreztem és nem mozdulhattam: az égető nap oda sütött az

Digitized by Google

arczomra s szemeimet ki akarta perzselni, a mikre nem birtam a szempillákat lehuzni. Megfogni a láthatárt félkézzel és fölhuzni a zenithre, kisebb munka lett volna nekem, mint a szempilláimat lehuznom csak félig a kimeredt szemgolyókra.

Ekkor e végtelen kín közepett úgy érezém, mintha egy gyönge szárnycsapás hűs szellője érné az arczomat. A vállamon ott ült az én fehér galambom. Az a fehér galamb, a ki börtönből kiszabadulásom után olyan sokáig hiven kisért mindenhova. Véginségemben újra leszállt rám Úgy érzém, mintha az ő kiterjesztett szárnya betakarná az arczomat, hogy ki ne égesse a lángoló nap a nyitott szemeimet. Ez árnyék olyan jól esett. Elaludtam alatta.

Merre és meddig hányódott még azután az árbocztalan, vitorlátlan, kormányozatlan dereglye? ki irányozta, ki vezette azt tovább? Más-e, mint az az egy fehér galamb? arra nem tudok eszmélni. Társaim, kik velem együtt voltak a dereglyén, mind elvesztek. A legtöbb kínjában beleugrált a tengerbe, más ott halt meg az embertelen kínok között. Egyedül engemet tartott meg a mennyei gondviselés további nehéz megpróbáltatások számára.

Egy antwerpeni indiai hajós bukkant rá a dereglyére, melyet a hullám kénye szerint hányt-vetett a hátán s a becsületes keresztyén, életet sejtve még kadaveremben, fölvitetett a hajójára s újra egymáshoz férczeltette a lelkemet a testemmel. Minden ellenségemnek megbocsátok a világon, csak ennek az egy jóltevőmnek soha. Ha a tengerbe dobatott volna, elnyelt volna a czethal s azóta én is ámbra volnék; mikép méltóztatnak kegyesen tudni, hogy a czápák gyomrában terem az ámbra s most templomot füstölnének velem. Így pedig csak ujabb gonosztettek elkövetésére maradtam meg e világon.

Az indiai hajós ápolása mellett ismét visszanyertem emberi erőmet; kihevertem a kiállott szenvedéseket; mire a hollandi kikötőbe megérkeztünk, semmi nyoma sem lát-

Digitized by Google

szott rajtam a viszontagságoknak, a mik keresztülmentek rajtam.

Alig vártam, hogy újra visszatérhessek Niemengenbe s ismét megláthassam az én kedves feleségemet és kis magzatomat.

Harmadfél éve mult már, hogy nem láttam őket.

Ezóta már a gyermek futni tud! Talán már a nevemre is megtanította az anyja?

Milyen boldog leszek én itt most idehaza. Nem király, de apa. Nem a begum férje; de a feleségemé. Áldottam a sorsot, hogy megszabadultam e tartománytól. Van nekem tulipánkertem: többet ér az.

Éjet-napot egygyé tettem, hogy haza érjek. Lovas stafétát küldtem előre, hogy a feleségemet értesítse megérkeztemről.

A jó lélek pompás lakomára várt haza, s mikor leszálltam a szekérről, a nyakamba ugrott: huszonöt fonttal nehezebb volt, mint mikor elhagytam.

A viszontlátás boldog eszmecseréi után, az első szavam ez volt hozzá:

— Hol van gyermekem?

— Itt vannak «ők!» szólt a jó lélek ragyogó orczával, a lépcsőn alászálló két dajkára mutatva, kik közül az egyik egy járni kezdő ficzkót vezetett kézen, a másik pedig egy bepólált kis babát hozott az ölében.

— Hát ez micsoda? kérdém, az utóbbira szörnyen elbámulva.

— No hát a másod szülötted! te bohó! szólt az asszony kedélyes nevetéssel.

— Az én másodszülöttem? — Hisz én harmadfél év óta távol vagyok már.

— Hát nem emlékezel már rá, sipegé az asszony, szemérmesen elrejtve piruló orczáját a keblemen: — mikor a Majmúna és Danesh tündérek összehoztak bennünket az Ararátheggyi palotában?

— Majmúna és Danesh!

Digitized by Google

— Tyhü lánczos lobogós teringette tündérei!

De még az asszonynak állt feljebb!

Hogy én hát az ő hitvesi hűségében akarok kételkedni? holott itt a bizonyítékok a kezében: az én saját levelem, melyben elmondom, hogyan, miképpen jöttünk össze a tündérek segítségével az Araráthegyi kastélyban? Sőt nagyobb igazság kedvéért, itt van még a «lingám» is, a mit akkor neki ajándékba adtam. Sőt még egy darab is abból a szövetből, melynek kárpitos szárnyai boldog viszontlátásunknak sárkányszemű látói voltak. Akkor én király voltam; ez a fiucska tehát: királyfi.

— De asszonyom! Az ilyen dolgokban én nem értem a tréfát! Kezdtem én kiabálni. A mi álom volt, az nem komoly dolog, s annak nem lehet ilyen élő következése. Én megengedem, hogy ön is álmodott akkor én felőlem, a mikor én ön felől; hanem az a kis siró-rivó poronty: ez már nem álom, ez valóság; még pedig nagyon kellemetlen valóság! Én megyek a polgármesterhez! Én feladom a dolgot az érseknek! Összehivatom a szent széket! Én nem hagyok magamból bolondot csinálni.

— Jó lesz, jó! Csak menjen ön a polgármesterhez, meg az érsekhez, csináljon minél nagyobb lármát a dologból: akkor ön még egyszer akkora bolond lesz, mint most.

Én pedig megtettem, a mivel fenyegetőztem; rohantam a polgármesterhez: azt kihuztam az ágyából, mert már aludt; azt mondtam neki, hogy itt vannak a francziák, arra az álom kiment a szeméből; akkor aztán elmondtam neki az egész históriámat, majd elnyelt, akkorákat ásított. Akkor azt mondta, hogy ez meggondolandó dolog: jőjjek holnap; addig menjek a feleségemhez.

Nem is tehettem mást; mert egy garasnak ura nem voltam, a niemengeni vendéglőben pedig előre le kell tenni a szálláspénzt, addig az embert be nem eresztik, hát visszamentem szégyenszemre az asszonyhoz.

Az csak kötődött velem. Azt mondta, hogy ne pattogjak, nem ér az semmit. Ha jó képet nem csinálok a dologhoz,

Digitized by Google

enyim lesz a kár is, meg a csufság is. Akkor csak hallgattam, mert nagy szükségét éreztem a vacsorának és a pihenésnek, de gondoltam magamban, majd «bekötöm én a te koszorudat holnap.»

Másnap megint elmentem a polgármesterhez; akkor már nem aludt.

Azzal fogadott, hogy mondjam meg legelébb is, hogy úgy beszéljen-e velem, mint niemengeni konstáblerrel, vagy mint indiai királylyal?

— Hát mint indiai királylyal.

— No hát fölséges Maharadsa, vagy Nábob, vagy Sah! Tessék föltenni kérem (föltétette velem a kalapomat s ő meg levette a hivatalsüvegét.) Tessék elmondani előttünk, hogy az indiai királyoknak hány feleséget szabad törvény szerint tartani? hány elefántot, tevét, rhinoczerost, hím és kanczatündért s más efféle vonómarhát lehet a szolgálatában alkalmazni?

Vettem észre, hova akar kilyukadni? fordítottam a dolgon.

— Kérem szépen, csak tessék velem úgy beszélni, mint niemengeni konstáblerrel európai szokások szerint.

— No hát hallod-e «te» konstábler. Vedd le mindjárt a kalapod! (Erre meg ő csapta fel a magas süvegét s velem tétette le a kalapomat.) Mivelhogy te keresztyén törvényeink ellenére, élő feleséged mellett még másik feleséget is vettél, ennélfogva én neked kriminális processust akasztok a nyakadba, kétnejűség miatt, megkorbácsoltatlak, a pellengérre kiköttetlek s gályára küldelek.

Ez megint sehogy sem tetszett.

— Hát csak tessék velem inkább úgy beszélni, mint indiai királylyal. (Ekkor aztán mind a ketten föltettük a kalapjainkat, úgy diskuráltunk.)

— Hát a mikor te király voltál, akkor te mindenkinek parancsoltál, tehát a tündéreknek is; ha neked minden szabad volt, akkor az is szabad volt, hogy a levegőn keresztül repülj, annálfogva abban semmi lehetetlen

Digitized by Google

nincsen, hogy az első feleségeddel találkoztál, hát akkor mi bajod mostan? Elvesztettél valamit?

— Dehogy vesztettem! Inkább nyertem. Egy fiuval többet, mint a mennyire számítottam.

— Él az a fiu?

— Hogyne élne? Ha nem élne: se fiu, se leány nem volna.

— Tehát ha él, akkor megvan. A mi megvan, az tény. A mi tény, azt nem lehet nem ténynyé visszadisputálni. A tények erősebbek, mint az okoskodások.

Akkor aztán megharagudtam, én is beszéltem, ő is beszélt, egyikünk se hallgatott a másikra, utoljára kivertük egymásnak a fejéből a kalapot kölcsönösen s én azt mondtam neki, hogy ez az eset nem is tartozik polgári hatóság kanalazása alá, majd elintézi ezt a szent szék, a ki ezt a szörnyű nagy botrányt nem hagyja megboszulatlan.

No hiszen, odajutottam még jó helyre.

Ez az egész Niemengen mind csupa atyafiság; sógor, koma, keresztapa az egész világ és a mellett iszonyú erkölcsös emberek.

Lehetetlen itt azt valakire bebizonyitani, hogy valami erkölcstelenséget követett el. Ha már csakugyan megtörtént, azt minden ember igyekszik eltakarni. Azaz hogy titokban minden ember beszél róla s nagyon mulatja magát rajta, de törvény előtt se látója, se hallója nem akar senki lenni a megesett botránynak.

Minden cseléd, atyafi, komaasszony, szomszédasszony, azt bizonyitotta a feleségem felől, hogy az az én egész távollétem alatt úgy viselte magát, hogy mustrája volt a hitvesi hűségnek. Nem járt ki a házból máshova, mint a templomba, nem járt hozzá más, mint a gyóntató káplán; még csak új fejkötőt sem csináltatott magának azóta. Az én vádamnak tehát nem volt semmi alapja.

Ellenben mily hatalmas alapon feküdt az ő védelme.

Itt volt az ő saját kezem irta levél, khinai bőrpapirosra

Digitized by Google

irva, abban előadva az egész csodálatos találkozásunk. Az egész elbeszélés hitelesítve hét boncz sajátkezű aláirása által. Elismertetett, hogy a bonczok épen olyan hiteles személyek, mint a káptalanok idehaza. Azoknak csak tudniok kell, hogy van-e az ő országukban Danesh és Majmuna nevű tündér? Hogy azok nálunk Európában nincsenek, annak a klima az oka. Hiszen itt elefántok sincsenek, azért az elefántok mégis valóságos élő lények. Ki merné eltagadni az elefántot, csak azért, mert nem látta? Nem mutat-e fel a szent irás is hasonló példát: midőn Illés tüzes szekéren utazott? Hát mikor Jónás prófétát egy czethal szállította a gyomrában tovább? A midőn ezek oly szent és hiteles emberekkel megtörténhettek, akkor annak már gyerekség volt megtörténni, hogy a Danesh és Majmuna tündérek egy férjet és feleséget egymás karjai közé vezessenek, kivált midőn azok maguk is kivánkoznak oda; a hogy nem kivánkozott Jónás próféta a czethal gyomrába.

De meg itt vannak az asszony kezében az akkori találkozás tanujelei, a lingám, a minő csodát Európában nem készítenek, meg a sárkányos selyemszövet, a minek még a készítésmódját s a szövet-anyagát sem tudják itthon kitalálni. Ezek már csak elvitázhatlan tanubizonyságok.

Mindezeket egybevetve, a szent szék nem késik kimondani, hogy ámbár csodálatos, és véges emberi elmével megfoghatatlan eset az, hogy egy keletindiai Majmuna nevű tündér egy jámbor életű niemengeni asszonyságot éjnek idején a hátára vegyen s vele a levegőn keresztül az Ararát hegyére elrepüljön s onnan reggelre megint visszatérjen, a nélkül, hogy a cselédek, éjjeli őrök s a többiek valamit észrevettek volna; de miután sokkal inkább lehetséges mégis ennek a csodának a végbemenetele, mint az a hallatlan szörnytett, hogy egy niemengeni tekintélyes polgárnő, egy kapitány volt özvegye, egy konstábler és indiai király hitvestársa hitvesi hűségén csorbát ejteni engedjen Niemengenben! a hol ilyesmi soha meg

Digitized by Google

nem történt (mert senki se panaszkodott róla) annálfogva itéltetik, hogy a házasságtöréssel vádlott asszonyság oly tiszta és ártatlan, mint Susánna, s az itthon talált második surculus masculusnak senki sem más az apja, mint az, a kit «nuptiæ denominant!»

S azzal szépen nyakamba varrták az asszonyt gyerekestül s nekem bele kellett szépen nyugodnom.

(A nagyherczeg úgy kaczagott, hogy a tokájával mind összetörte keményitett nyakfodrait: «átkozott mulatságos történet! Nem adnám egy nyerges lóért, hogy ezt meghallottam! Kimondták itéletileg, hogy ha az ember az álmát leirja, hát akkor az valóság».)

(— De vajjon csakugyan így történt-e ez, a hogy elmondád? kérdé a soltész.)

— Becsületemre .... vagy mit is mondok? A nyakamon levő kötélre mondom, hogy egészen így történt. Méltóztassék a niemengeni hatóságot megkeresni e végett: az teljesen igazolni fogja előadásomat; mert a rendkívüli eset még a város krónikájába is feljegyeztetett csodálatossága végett. S ez indokolja majd azt a cselekedetet, a mit ezután elkövettem, s a mit előadandó leszek.

(De majd holnap!)

A SIVÓ-HOMOKBAN.

— No hát jól van. Ez is megesett. Bizonyosan nem én voltam az első ember, a kin ilyenforma tréfa keresztül ment. Más sem igen halt bele. Gondoltam, majd csak én is beletörődöm.

Hanem hát egy igen rosz szokásuk van a niemengenieknek, a miben más közönséges emberektől különböznek. Más országban, ha valakit az a szerencsétlenség ér, hogy a felesége összetéveszti valami más emberrel, hát az olyan férjet csak a háta mögött szokták kinevetni s ha jön valahová, nagy ajtót nyitnak előtte, hogy beférjen rajta a szarvaival: ezek azonban szemtől szembe csufolják

Digitized by Google

ki a bajbakeveredett embert. Az asszonynak elnézik, hogy hibázott, hanem a megcsalt férjet halálra boszantják.

Föltettem magamban, hogy jól van hát, megbocsátok a feleségemnek, behúnyom a félszememet; de a mint kimentem az utczára, mindjárt kész volt a boszúságom. Minden szemközt jövő megállított, felséges urnak czimezett s a koronáim után tudakozódott (többesben.) Egyik azt kérdezte tőlem, hogy nem volt-e azóta látogatóban nálam a Majmuna tündér? Másik azt mondta, hogy ő is látott már egy gólyát, a melyik egy pólyás gyermeket vitt a csőrében, a levegőben repülve. Ha valahova mentem s a kalapomat letettem, mikor föl akartam tenni, már ki volt lyukasztva a teteje, s ha kérdeztem, ki tette azt, azt mondták, a saját szarvam lyukasztotta ki. Postán rám küldték levélben a «nyámnyila-oklevelet» (Szimándli diploma). Éjjel odajöttek az ablakom alá s az egész történetemet elénekelték csufondáros versekben elejétől végig. S reggelre odafestettek az ajtómra egy embert, a ki kakason lovagol.

Dühödt voltam, mint a tigris.

S nem védelmezhettem magamat.

Más országban bezzeg hamar segít az ember magán az ilyen üldöztetések ellen. Odaküldi a cartellhordóit a legelső gúnyolodóhoz s kihijja egy szál kardra s megeteti vele a vasat. A többi aztán csomót köt a nyelvére. De itt legelőször is nem kap az ember senkit, a kit a cartellel elküldjön, s ha levél utján, vagy személyesen provokálja az ember a megsértőjét, annak a legelső dolga az, hogy elszaladjon a polgármesterhez s feljelentse, hogy őt meg akarják gyilkolni. Ha pedig felfricskázza az ember az elégtételt adni vonakodót, az viszi rögtön a megbántott orrát a markában a soltészhoz s fizettet az emberrel három márkát az egyszerű fricskáért, hatot a pofonnal összekötöttért. Úgy, hogy a feleségem nem győzte a sok birságot fizetni helyettem a mindennap felpofozott gúnyolódókért, én pedig egyebet sem tettem, mint mindig a

Digitized by Google

törvényszéket laktam a sok testi sérelem miatti megidéztetések következtében.

Ezt a veszett állapotot se én nem állhattam ki sokáig, se a feleségem.

Az asszony mindig beteges akart lenni, a mióta hazakerültem.

Egyszer aztán azt mondta, hogy neki nagyon szükséges volna fürdőre menni, menjünk el Vliessingenbe.

Hát én kaptam rajta: gondoltam, hogy majd ott lerázom a nyakamról a sok csúfolódó rosszakarómat.

Dehogy ráztam le. Hát nem mindennap irtak utánam levelet, a miben otrombául sértegették férji becsületérzésemet!

Egyszer a többi között egy ilyen tartalmú levelet kaptam:

— Oh te bolond! No ugyan nagy szüksége is van a feleségednek a Majmuna tündérre, hogy őt az Ararát hegyére elszállítsa; elviszed te őt oda magad is a saját tevehátadon. Hát nem tudod, hogy épen Vliessingen az az Ararát hegye, a hová a Danesh tündér a feleségednek a férjét elvitte, a ki nem te vagy. Most is az küldött a számára egy ujdonatúj főkötőt, piros bársonyból, aranypaszománttal, csipketarajjal; valahányszor azt felteszi, az mindig azt jelenti, hogy ma elmegy az uram hazulról. Oh te Andapálkatonája!

No már ez mégis több volt az elégnél! A feleségem csakugyan azokban a napokban kapott egy olyan főkötőt, a milyen a leirott, s mikor azt feltette, olyankor mindig úgy tetszett, mintha mosolygósabb volna az arcza, mint egyébkor.

Elkezdtem vele e miatt a fejkötő miatt veszekedni. Kértem, hogy ne viselje, vagy ha felteszi, hát ne menjen ki vele sétálni. Csak azért is viselte. Ha dühösködtem, a szemem közé nevetett. Engem pedig boszantott az a főkötő kimondhatatlanul.

Egyszer aztán valami üzleti dologban el kellett mennem Antwerpenbe.

Digitized by Google

Azt már tapasztaltam, hogy az asszonyok olyankor, mikor a férjeik valami útra készülnek, rendkívül gyöngédek hozzájuk. Az én feleségem ezen a napon olyan szeretetreméltó volt hozzám, hogy még el is akart kisérni egy darabon gyalog; minthogy a vliessingeni fürdőtől a tengerparton végig nem szabad kocsival járni. Nem hagyta magát lebeszélni róla. Nekem pedig mintha sugta volna valami, talán az a fehér galamb ott a vállamon, hogy ne engedjem őt magammal jönni: jobb lesz mind a kettőnkre nézve, ha ő otthon marad. De már a fejébe vette, hogy elkisér s nem hagyta magát leverni.

Megint azt a piros bársony főkötőt tette fel. Én megint pöröltem miatta. Ő jól kinevetett.

— Oh te bolond! Ugyan kitől féltenél ott a homokbuczkák között, ha csak a sirályoktól vagy a földi kutyáktól nem?

Méltóztatnak kegyelmes uraim ismerni azt a vidéket? Ha nem, hát leirom nehány szóval.

Egy elátkozott homoksivatag az egész, messze nagy területen, a hol mély pocséták s magas homokbuczkák váltogatják egymást, tele nőve rőt színű bozóttal, reketytyével és hangafával, a mi egy se nő olyan magasra, hogy a legelésző tehén szarva ki ne lássék belőle, a mit a pásztorok hosszú lábtókon őriznek. Ezt a laktalan kietlent egy hosszú, levert czölöpzetre rakott töltés választja el a tulsó oldalon messze elterülő sivó-homoktól.

Ez a sivó-homok valami rettenetes elem. A föld és a viz egyesülve egy közös czélra: megölni mindent, a mi útjába akad. A két éltető elem, olyan alakulásban, a mi csak halált adhat. A sivóhomok felszine száraznak tetszik, olyan hullámok látszanak rajta, mint magán a tengeren. Tengerhomok az, fölül kiszárasztva a széltől, alul felnedvesítve a tengertől. Nem látni azon semmi növényt.

S jaj annak az embernek, vagy állatnak, a mi véletlenül beletéved, ha csak szárnya nincsen. A sülyedő homok egyszerre csak megindul alatta s attól a pillanattól

Digitized by Google

fogva el van veszve. Ha az egyik lábát fel akarja emelni, a másik még mélyebbre sülyed. Eleinte csak tréfának veszi: azt hiszi, ki lehet onnan menekülni. De az elnyelő homoknak nincsen feneke. Úgy szijja befelé az embert, mint a kigyó a szájába fogott galambot, ízről-ízre. Mikor már övig lesülyedt, akkor kétségbeesik a küzködő; érzi, hogy nincs szabadulása s minden mozdulatával még mélyebbre fúrja maga alatt a sírt, míg lesülyed álláig, a homok az ajkáig ér; hasztalan kiált, senki sem segíthet rajta: a ki hallja a jajgatását, az is elfut, mert a mentségre sietőnek is vele együtt kell meghalni. A homoksír összecsukódik a feje fölött, s aztán csak egy kerek tölcsér a sivó-homok közepén mutatja még, hogy hol mult el egy ember. Az első szél azt is eltakarja.

Tehát jobbról volt a buczkás semlyék, balról a sivó-homok, középen a töltés: mi ketten azon sétáltunk végig karöltve.

— Látod kedvesem, mondám a feleségemnek, milyen boldogul élhetnénk mi egymással, ha senki se háborgatna bennünket. Az én boldogságomból például semmi sem hiányoznék, csak épen az a piros bársony fejkötő. De úgy, hogy ne viselnéd.

— Csodálatosan egyetértünk; mondá az asszony. Látod, nekem sem hiányzik a boldogságomból semmi, csak ez a piros bársony fejkötő; de úgy, hogy viseljem.

— Hát viseld, nem bánom; viselj három piros bársony fejkötőt egymás hegyében. Csak az alatt, a míg én odaleszek, ne viseld ezt az egyet.

— No hát nem viselem.

— Esküdjél meg rá.

— Én bizony nem esküszöm, mert akkor ha meg nem találnám tartani, esküszegő lennék s az nem volna érdemes egy fejkötőért.

— De hát kedvesebb neked az a fejkötő, mint én vagyok?

— De hát annyira gyűlölöd te ezt a fejkötőt, hogy miatta engemet is gyűlölsz?

Digitized by Google

— Van okom ezt a fejkötőt gyűlölni s nem akarom, hogy ez az ok te rád is átszármazzék. Fogadd meg, hogy nem teszed fel addig.

— De nem fogadom meg. Csak azért sem. Ne légy olyan rigolyás.

— De ha én megmutatom neked, hogy nem fogod azt viselni! Olvasd el, mit irnak nekem Niemengenből.

Azzal kivettem a tarsolyomból az említett levelet s odaadtam neki azt, hogy olvassa el.

Az asszony arcza olyan vörös lett erre, mint az a fejkötő.

Lábaival toporzékolt s a fogait összecsikorította.

— Már most csak azért is viselni fogom ezt a fejkötőt! kiálta: s a levelemet összegyürve, odahajítá a sivó-homok fölé.

— No hát azért sem fogod viselni! ordíték én magamon kívül s letépve a búbjáról a főkötőt, utána hajítám azt a levélnek a sivó-homokra.

Hogy erre a jelenetre mi következett? azt csak akkor lehet igazán elképzelni, ha először leirom a feleségemnek az alakját.

Mert tudnivaló az, hogy Hollandiában is szoknak a házastársak egymás között verekedni, csakhogy ott aztán rendesen a férj megy panaszra a bíróhoz a kapott kék szemével: az asszony döngeti el az urát. Az én feleségem pedig egészen ahhoz való asszony volt. Nálamnál fél fejjel magasabb; széles vállakkal és hatalmasan kidomborodó kebellel. Kinyújtott karral el tudott egy kis gyermeket a tenyerén tartani, s azok olyan tenyerek voltak, hogy a kit azoknak egyikével képen felejtett, annak nem kellett visum repertum. Hát ennek az asszonynak mertem én a pirosbársony fejkötőjét letépni a fejéről.

Abban a pillanatban, mint a megdühített elefánt, nekem jött az asszony, s úgy taszított mellbe két ökéllel, hogy én hanyatt bukfenczeztem, le a magas gátról a zsömlyékes oldalra, s egyenesen fejjel bele egyikébe azok-

Digitized by Google

nak a pocsétáknak, a mik tele vannak azzal a keserű, sós, szikes latyakkal, a miben még a piócza sem terem meg, s a mi úgy csípi az embernek a száját, ha véletlenül belekóstolt, mintha nyers tormát kapott volna be. Hozzá még fejjel lefelé estem a kátyuba s az meg a fenekén tele van holmi leülepedett iszappal, a minek megint az a jó tulajdonsága, hogy ha az ember bőrét bekenik vele, hát úgy felmarja, mint a csalán. S nekem az egész fejem állig belement ebbe az iszapba. Csak nagy lélekjelenlétem szabadított meg, hogy oda nem fulladtam, a mi nagyon megeshetett volna. A legjobb uszó is elfelejti az egész tudományát, mikor a fejét az iszaptól eltemetve érzi. Nagy nehezen, de mégis kikeczmelegtem, s vaktában kikapaszkodtam valamerre a pocsétából. De nem láttam én se eget, se földet, mert a két szememet úgy marta az a finom kristályokkal teljes iszap, hogy ki nem birtam nyitni. Nagy idő telt bele, míg kiprüszköltem a keserű moslékot, a mivel orrom, szájam tele lett; s a két szemem világáért sokáig kellett a két öklömmel küzködnöm, míg annyira jutottam, hogy ismét látóvá legyek; de a fülem még akkor is csengett, hogy nem hallottam vele semmit.

Feltápászkodtam nagy nehezen; de mint afféle vízbefulástól megmenekült embernek, a kinek még azonfölül az egész bőre is úgy ég, mintha csupa hólyaghuzóval volna beragasztva, csak azután kezdett lassankint még arra is gondom lenni: hogy hát egyéb baj nem történt-e a világon? A feleségemet nem láttam sehol; vajjon hová lett? A nagy krákogástól, prüszköléstől nem tudtam kiáltani, hogy a nevén szólíthattam volna. Hogy a töltésre fölmehessek, messzire el kellett gázolnom a süppedékben; mert ezen az oldalon a czölöpzet meredeken áll, minden burkolat nélkül. A míg egy feljárót találtam, abba is jó idő belekerült. Egyszer aztán felkapaszkodtam mégis, s szétnéztem, hogy merre van a feleségem? A hosszú töltésen nem volt. Azután elnéztem a sivó-ho-

Digitized by Google

mok felé, s arra aztán a vér aludt meg ereimben attól a látványtól, a mi ott várt rám.

Az esztelen asszony utána futott a kedves főkötőjének s meg is kapta azt s föl is tette a fejére. De már a mikor én láttam, csak a feje látszott ki a sivó-homokból, meg a két fölemelt karja.

Rettenetes kép volt! Szemei rám voltak meredve, mint egy iszonyú bűnvád. Két keze a görcsösen szétmeredt ujjakkal kapaszkodni látszott a megfoghatatlan semmiségbe.

Szája nyitva volt, de nem volt már hangja: még élt és már el volt temetve.

Nem gondolkoztam semmiről, csak rohantam feléje egyenesen, hogy kiszabadítsam.

A mint ezt meglátta a sülyedő asszony, hirtelen alácsapott a két karjával haragosan a homokra, mire a vállai kiemelkedtek, hanem a karjai sülyedtek alá. Talán el akarta dugni előlem a kezeit, hogy meg ne foghassam.

Ugy sem foghattam meg, mert alig tettem ötven lépést a sivó-homokban, egyszerre csak lesülyedt a lábam alatt a föld.

Ekkor vettem csak észre, hogy magam is minő veszélyben forgok. Annyi józan ész, vagy tán életösztön megmaradt nálam, hogy hirtelen arczra vessem magamat. Így nagyobb területre elosztva, a test terhe nem sülyeszti azt oly gyorsan alá. Azután óvatosan majd az egyik kezemet, majd a másik lábamat húzva ki a homokból, megkisértém visszafelé csúszni hasmánt a halálos területről. Végtelennek tetsző időbe került az, míg így hátrafelé mászva, odább vonszolhattam magamat, s ezalatt folyvást látnom kellett magam előtt azt a szemem láttára elmerülő alakot, utóbb csak egy fejet már, mely vonalról vonalra sülyedt el előttem, s azalatt folyvást a szemembe nézett izzó, lángoló, aztán meg fagyos, kőmerev szemeivel s a míg az ajkai nyitva voltak, olynemű zúgás volt a fülemben, mintha az egész tenger csapkodná benne a

Digitized by Google

sziklákat, s minden hullám és minden szikla ezt kiáltaná: «átkozott!»

Mire a gáthoz visszatértem, a rémülettől izzadva és reszketve; aztán mikor onnan a magasból széttekintettem, már akkor csak a piros főkötő látszott még a sivó homokon. Egy hirtelen kerekedő szélcsapás a tenger felől felkapta azt is s elkezdte gyorsan felém hempergetni. Én futni kezdtem, hogy utól ne érjen.

És aztán futottam eszeveszettül. Futottam úttalan vidékeken keresztül. Neki a buczkáknak, egyik homokdombról le, a másikra fel, keresztül a fehérlevelü nyárfabozótokon, a korhadt erdőkön, a miket a víz árja kirohasztott, a csalóka réteken, mik messziről zöld pázsitnak látszanak, de alattuk víz van, a hol békák tanyáznak, a hojszák fészkelnek, a hol a vidra meg a marmota megbuvik, és mindenütt ezt a szót hallottam a fülembe zúgni: «gyilkos!» Ezt kiáltották rám a békák a vízből, a hojszák a levegőből, a korhadt fák, a mik kinyujtott karjaikkal látszottak fenyegetni, a földi szeder, mely tüskés indáival a lábamba csimpajkozott: «megállj, gyilkos! megkötözlek!»

Minden élő és nem élő lény azért jött elém, hogy vádoljon. Míg utoljára egy olyan térre jutottam, a hol mintha levágott falak állnák utamat, úgy körül voltam zárva. Az egy elhagyott tőzegvágás volt. Nekem úgy tetszett, mintha börtön volna. Maga a vad természet jön elém, hogy körülzárjon.

Itt összeroskadtam a fáradságtól.

A tőzegvágás helyén uj magas moha nőtt; abban jól esett a testemnek végig elnyúlni.

Kezdtem az eszemet kissé rendbeszedni. Kezdtem magamhoz térni.

És aztán elkezdtem magamat mentegetni, a békáknak, a hojszáknak, a földi kutyáknak; aztán meg azoknak a kiszáradt fáknak, a mik itt-amott szétszórva meredeznek a síkon, galytalanul, mintha kinálkoznának, hogy «no

Digitized by Google

hát! válaszsz hát! Melyikünket találod elég szépnek!» Védelmeztem magamat.

«Hiszen, hogy volnék én gyilkos? Én hozzá sem nyultam az asszonyomhoz. A kis ujjammal sem taszítottam meg. Inkább ő taszított le engem a gátról; majd hogy el nem vesztem bele. Ő maga volt olyan ostoba, hogy odament, a hol a halálveszedelem várt rá. Minek szaladt a sivó-homokra a fejkötője után? ő az oka a halálának!»

.... Igen, de minek dobtad a fejkötőjét a sivó-homokra, kérdezék tőlem a hojszák, a békák, a földi kutyák.

«No hát nem volt teljes igazam és jogom hozzá? Nem volt-e alapos gyanum, hogy mikor ezt a főkötőt felteszi az asszony, akkor az én férji becsületemen csorbát ejt? Nem gyalázott-e meg már egyszer? Tartozom-e én eltűrni, hogy belőlem csúfot űzzön? Én csak a magam becsületét védtem, és az ő erényét. Mikor a főkötője után rohant, szándékosan meg akarta ölni magát, az erényét és a becsületét. Háromszoros öngyilkos volt. Ő maga tette azt, nem én.»

Hahaha! Nevetett rá minden élő. Hahaha! Nevetett rá maga a szél is, a mint a hangafabokrok közt végig fütyölt.

Senkim sincsen az egész világon, a ki pártomat fogja.

Ellenségem mind a négy éltető elem. És minden, a mi él, és halott. És egyenkint minden ember a világon. Apró és nagy. Fehér s fekete és olajszín bőrü ember. A mint meglátnak, már tudják, hogy ez az, a kit üldözni kell. És az egész emberi társaság együttvéve. A városok, a nagy házak és a kis kunyhók, mind ellenségeim már. A hol egy házat meglátok, vissza kell fordulnom és elszaladnom tőle.

Pedig hiszen én nem vagyok gyilkos.

Mindenki azt fogja mondani, hogy az vagyok. Nem fogják találni a feleségemet sehol, a kit láttak velem sétálni elindulni: de megtalálják majd a fejkötőjét a gát mellett, s azt fogják mondani, hogy én öltem meg. Pedig az nem igaz. Én nem vagyok a nőm gyilkosa! Hát senki se látta? Senki se bizonyít mellettem?

Digitized by Google

Gyönge madárszárnycsapás érinté arczomat.

Ah, hiszen itt vagy te, örök kisérőm, fehér galambom! suttogám, te mondhatod meg igazán, hogy én nem vagyok a nőm gyilkosa. Ugy-e nem?

S azzal reménykedve tekinték a vállamra, a hol ülni szokott. De az nem a fehér galamb volt, hanem egy fekete madár: talán holló. Azt felelte: «de az vagy!»

Azóta mindig ott ül a vállamon. Most is ott van. Nem látják kegyelmes uraim?

(No csakhogy hát egyszer végre-valahára kaptuk már meg olyan vallomásodat, a mit nem invalidáltak semmiféle farizeusi mentalis reserváták, hogy így volt, meg úgy volt; monda a soltész, kiverve a tintát a pennájából, melylyel a protokollumot hitelesité. Tehát mégis kerül már a hóhér számára is valami kis sportula. Nem marad a dolog az egyszerű főbelövetésnél. — Uxoricidium: æquale = felnégyeltetés, præcedente jobbkéz levágatással.

Még sem úgy lesz: szólt közbe a nagyherczeg. A hitvesgyilkolás ugyan implicite constatálva van, nem is tagadtatik, sőt benevole agnoscáltatik. Van azonban egy nevezetes törvény, melyet egy szent király hozott: a ki magyar király volt ugyan; de szent volt. Sanctus Ladislaus Rex, s annálfogva az ő törvénye az egész keresztyén katholikus világra nézve szentség. Ez a törvény pedig így szól: «ha egy férj a feleségét hütlenségben bűnösnek találja és azt megöli, e tettéért egyedül Istennek felelős.» Fiat applicatio!

No te gézengúz! Te sem hitted volna, hogy még valaha Sanctus Ladislaus Rex jőjjön érted, az üstököd nél fogva a limbusból kiszabadítani. — Ergo «fiat piscis!» Soroztassék ez is Szent László nevezetes csodatételei közé.)

Digitized by Google

TIZENEGYEDIK RÉSZ.

AZ ÖRDÖG VILÁGÁBAN.

I. A BAK-LOVAGOK.

Csak akkor vettem észre, mikor az éj leszállt, hogy minő elátkozott helyre jutottam. Ez volt a gonoszhirű «Kempenvidék», a boszorkányok és gonoszlelkek találkozási helye.

A mint besötétült, elkezdtek az ingovány mohos hepehupái között a lidérczek tánczolni: a bolygó tüzek úgy tettek, mintha menuettet járnának. Azután nagy süvöltve szálltak a levegőn keresztül a boszorkányok. Fertelmes csúf nép. Szakáll az állukon és bibircsó az orrukon. Lovagolva jöttek. A felkantározott paripa egy-egy sápadt férfialak volt; azt mindenik boszorkány, a mint megérkezett, fölakasztotta egy-egy szárazfára, s ott verték össze a bokáikat a levegőben.

Azután tanácsot tartottak: ki micsoda gonosz tettet tudott ma végbevinni?

Hallottam, hogy az egyik azt mondta:

— Én egy szerelmes asszonyt a főkötője után csalogattam a sivó-homokba s belefojtottam nyomorultul. Hanem az ura megmenekült.

Ezért aztán a többi boszorkányok hét águ korbácsokkal megpaskolták, hogy minek hagyta a férjet megmenekülni a sivó-homokból!

— Hagyjatok békét! sikoltozott a boszorkány. Majd megkínzom én még azt ezután.

Digitized by Google

Én borzadva húztam le a fejemet a moha közé.

Azután elkezdtek tanakodni, hogy mi rosszat kövessenek el másnap?

Abban állapodtak meg, hogy holnap fog Herzogenbuschból egy nagy kereskedő karaván Antwerpenbe utazni, arra ők rávezetik a «bak-lovagokat.»

Sokszor hallottam a rettenetes czimborákról, a kikről az volt a hír, hogy az ördögökkel szövetségben álló rablók: sokkal gonoszabbak a hajdemákoknál is. Minthogy azonban a hol baklovagok valami nagy rablást követtek el, ott egy élő lelket, de még egy bölcsőbeli gyermeket sem hagytak meg tanunak, s a gonosz tett után gyorsan, látatlanul elsiettek megint harmadik, negyedik országba, annálfogva senki sem tudott felőlök valami bizonyosat mondani. A hol pedig épen garázdálkodtak s aztán az üldözésükre kiindult fogdmegek hasztalan ütötték bottal a nyomukat, ott természetesen azt mondták utoljára, hogy nem is léteznek a baklovagok. Csak mese volt az egész rablási história.

Mikor ezt elhatározták egymás között a boszorkányok: a legcsúfabb közöttük szétnézett, szimatolva, s így szólt:

— Én itt idegen bűzt érzek!

— Emberszag üti föl az orromat! szólt a másik.

— Héj, ha az én szeretőm volna, a kit a sivó-homokon elszalasztottam! szólt a harmadik, de mindjárt kantárt vetnék a szájába!

Én egészen betakartam magamat a sűrű mohába és páfránba, hanem az a fekete madár ott a vállamon elkezdte a szárnyait rebegtetni, mintha integetne a kutatóknak.

— Ott rejtőzik valaki! kiáltának valamennyien. Csiklandjuk meg!

Én irtózva hallottam lépéseik dobogását s ekkor erőt vettem a nehéz lidércznyomáson, a mi mellemen ült és felkiálték:

— Ha Isten velem, ki ellenem?

Digitized by Google

E szavamra ugyan a fekete madár úgy pofon ütött, hogy a fülem is megcsendült bele, hanem a boszorkányok is nagy sikongatva züllöttek szerteszéjjel s a mint fölemeltem a fejemet, a pusztaságon végig söpört a szél s hajtotta maga előtt a bolygó tüzeket, mint egy csapat fáklyás katonát.

A hold épen akkor jött fel a láthatáron. Fogytán volt már: az utolsó negyedben. Erről számíthattam ki, hogy éjfél után egy óra lehetett az idő. Felkerekedtem, hogy még a holdvilágnál valami járt útra juthassak el.

Föltett szándékom volt, hogy valami jó tettet fogok ma véghez vinni. Fölkeresem azt a berg-opzoomi karaván̈t, mely ma Herczogenbusch felől jön, hogy értesítsem a nagy veszedelemről, mely reá valahol lesben vár. Félretettem azt a félelmemet, mely szerint nekem minden emberi társaságot kerülnöm kell. Örültem, hogy ime még használhatok embertársaimnak.

Csak akkor vettem észre, hogy egészen fegyvertelen vagyok, pedig a Kempenekben farkasok is laknak. Nem volt velem egyéb, mint a nagy késem, a mit hüvelybe dugva hordtam a tomporomon. Útközben aztán találtam egy sudár tiszafát, a minek szép egyenes növése volt, s a mi a mellett olyan kemény, mint a vas; azt a késemmel lenyiszáltam s aztán csináltam belőle egy másfélöles dorongot, a mivel képes voltam a Kempen valamennyi csikaszainak megfelelni, ha rám éheznének.

Reggel felé azonban már magam voltam az, a ki megéhezik, s a mint az országútra kikaphattam, szétnéztem, hogy hol találnék valami csárdafélét. Láttam valamit füstölögni; ház volt, betértem, s miután volt valami pénz a tarsolyomban, adattam magamnak kenyeret és sajtot. A korcsmáros egy nagy bográcsban tömérdek húsfélét főzött káposztával, abból ís szerettem volna kapni, de azt mondta, hogy nem adhat belőle, mert az egy nagy karaván számára van megrendelve, a mi most érkezik Herczogenbuschból s megy Antwerpen felé.

Digitized by Google

Tehát valóság és nem álom az, a mit a tőzegtörésben hallottam a boszorkányok tanácsában!

Nem sokáig kellett várnom: csengő-bongó öszvérekkel jött a karaván végig a hosszú országuton; mindenféle kalmárok, csipkeárusok, szőnyegkereskedők, takácsok, ötvösök siettek az antwerpeni nagy országos búcsura. A kiséretükben voltak sárga és piros dolmányu katonák is, muskétákkal és alabárdokkal s egynéhány dragonyos, a bivalybőrösökből; maguk a kereskedők is el voltak látva pisztolyokkal és karabélyokkal.

Szörnyű jó kedvük volt, a mint bejöttek a csárdába. A karaván vezére, egy potrohos czérnakereskedő, előparancsolta a csaplárostól, a mi csak torokba való volt; még azonfelül az úti tarisznyát is behozatta s elővette belőle a sonkát. Nagy jókedvvel kínálta vele az atyafiságot s megette maga mind. Végtére engem is észrevett nagy kegyesen s engem is megkínált a sonka — csontjával, a min már nem volt semmi.

— Köszönöm, mondám neki. Kend engem csonttal kínált meg: én azért kendnek mégis jótettel fizetek vissza. Ne menjenek ma kendtek Antwerpen felé; vagy ha mennek, indítsanak erős fegyveres csapatot előre, a másikat pedig hagyják hátul, mert útközben meg fogják kendteket támadni a baklovagok s azok majd úgy bánnak a kendtek sonkájával, mint kend bánt ezzel!

Aztán elmondtam az egész társaságnak, hogy mit hallottam a boszorkányoktól.

Azonban hát megfogott az átok: hogy még mikor akarnék is valami jót tenni, az se sikerüljön. Nem hitte senki, a mit beszéltem. Kinevettek vele. Azt mondták, hogy álmodtam az egész boszorkány-históriát. A korcsmáros meg épen ki akart dobni a csárdájából, hogy mit hozom rossz hirbe az ő vidékét, holott soha hire se volt itten a baklovagoknak; nincsenek is azok másutt, csak Brabantban meg Hajbaniában: ott is a föld alatt laknak, mint a marmoták. Ki félne azoktól? A kisérő katonák meg épen nagyon köp-

Digitized by Google

ték a markukat, hogy hiszen csak kerüljön a kezükre olyan baklovagféle, majd így meg amúgy felspékelik menten. Utoljára magam is elhittem, hogy a legnagyobb biztosság lesz együtt menni a karavánnal Antwerpenig.

Egyszer aztán jó délután, a mint a hosszú töltött út a herczogenbuschi bórfenyő erdők közé kanyarodott be, mind a két oldalról, előlről hátulról rohannak ránk a rémületes lovagok. Olyan volt az, mintha a földből bujnának elő. Valamennyinek fekete álarcza volt, s ruhájuk fekete bivalybőrből, veressel kisujtásozva, kalapjaik mellett fekete kakastollak. Elébb egy általános «Salvé»-t adtak a karavánra, a mitől annak fele lehullt, aztán neki estek a pallossal a zavarba hozott tömegnek, s irtózatos mészárlást követtek el benne.

A kövér czérnakereskedő, még meg sem lőtték, már leesett a lováról; de én nem igen gondoltam most rá, hogy elkezdjek neki bizonyozni, hogy «no mynheer, hát most kell már nevetni! úgy-e, hogy mégis igazam volt?» hanem aztán néztem, hogy merre vihessem el a saját bőrömet szárazon?

Az egyik oldalán az útnak volt egy sürű fenyőerdő, a másik oldalán egy zsombikos láp. Az erdő felé nem menekülhettem, mert azt szépen elállták a baklovagok. Jobb is volt a láp felé elillannom. Itt a zsombikok között nagyon jó segítségemre volt a hosszú tiszafaczelőke, a mit magammal hoztam; annak a segítségével két öles ugrásokkal vetettem magamat egyik zsombikról a másikra, úgy hogy sebesebben tudtam futni, mint a legjobb paripa.

— Csak hagyjátok futni! kiálta a baklovagok vezére, a kit nagy veres strucztolla a kalapja mellett tett megismerhetővé. Majd ráérünk utána menni. Nem futhat az arra felé a világba.

Nem sokára észrevettem, hogy igaza van. Alig futottam valami ötszáz lépésnyire a láp között, a mint egy kavicsszigetre jutottam, a honnan azután nem volt se előre, se hátra.

Digitized by Google

Ez volt az a kavicsbánya, a miből az országutat feltöltötték. Egy keskeny vert út kanyargott tőle egész az országútig, körüskörül pedig az a kavics sziget úgy ki volt már vájva, hogy mint egy kavicsvárt vette körül a helyébe tódult dágvány.

Azon pedig se átúszni, se átgázolni nem lehetett; mert az úgy tele volt nőve mindenféle hinárral, és egyéb vizi növénynyel, hogy a ki belévág, annak oda kell veszni.

Meg voltam fogva.

Az országúton körülfogott karaván ott a szemem láttára gyilkolták le a baklovagok az utolsó élő testig. A ki el akart futni, azt utolérték, megkerítették, válogatott halálnemekkel kivégezték, a ki elbujt előlük a mocsárba, azt fölkutatták s belefojtották a vízbe.

Nekem azt végig kellett néznem.

Mikor aztán a többivel elkészültek, akkor rám került a sor.

Azt néztem, hogy mivel védjem magamat? Semmi fegyverem sem volt.

A pokolbeli gazficzkók röhögve közelítettek felém, lóháton, azon a kavicsúton, a mi a szigethez vezetett. Valami kegyetlen volt ez az álarcz alatti nevetésük.

Kétségbeestemben aztán nekem is nagy kedvem szotytyant. «No megálljatok, hát mulassunk előbb egy kicsit.»

Azzal levetettem a bőrövemet a derekamról, parittyát csináltam belőle; kavics volt körülöttem elég s elkezdtem a szent Dávid harczát a Góliát ellen, a parittyámmal.

A ficzkók nagyhamar tapasztalták, hogy kitanult pattantyussal van dolguk. Az én lövegeim csak úgy koppantak, de sűrűn a lovaik fején, meg a saját koponyáikon. Egykettőt ledobott a lova, s elszaladt alóla, egy párnak a feje betört, oldalbordája roppant: a többi aztán észrevette, hogy nem olyan jó tréfa ez, mint a milyennek előre látszott.

Hanem hiszen hát ő nekik puskáik voltak, azt hitték, könnyen elbánnak velem.

Digitized by Google

Egy baklovag leszállt a lóról, levette a muskétáját a hátáról, neki térdelt, leütötte maga elé a kétágú villát, ráfektette a puskát; rátette a gyujtó füvet a serpenyőre s akkor odakiáltott hozzám:

— Gyere ki onnan ficzkó, add meg magad, vagy lelőlek.

— Próbáld meg! feleltem neki vissza, hajításhoz lóbálva a parittyámat. Aztán majd én is megpróbálom.

— No hát hajíts te elébb!

— Nem én, kegyelmes lovag úr! Kend a kihívó, kendé az első lövés! Ez a lovagregula.

A lovag elsüté a puskáját, nem talált; én aztán hozzá zúdítottam a parittyámat s úgy állkapczán találtam, hogy nem tudom hány fogat kapott tőlem ajándékba.

Ekkor egy másik vállalkozott a lövésre, meg egy harmadik; mind pórul járt velem. Én már régi tüzértapasztalatból tudom, hogy mikor ráczéloznak az emberre, csak arra kell ügyelni, hogy egy lobbanást lát-e az ember vagy kettőt? Ha kettőt lát, akkor az ellenfél rosszul czélzott, a lövés félre fog menni; a fejét sem szükség az embernek megbillenteni, de hogy ha csak egy lobbanást lát az ember, akkor a csőlyuk meg a serpenyő egy irányban vannak, akkor jó előle félreugrani.

Nekem csak úgy a fülem körül süvöltöztek el a halál postái, míg én azalatt, a míg a puskás a maga szerszámával piszmogott, ötöt hatot is hajítottam hozzá s nagyritkán hiába s az én parittyám is hordott olyan messze, mint az ő mangalétája.

Csak azon imádkoztam magamban, bár valamelyik golyó azt a fekete madarat ott a vállamon találná el, hanem annak több esze volt. Azalatt, a míg a golyók köszöngettek a két fülem körül, fölszállt a vállamról s a fejem fölött hallottam röpködni.

Egyszer aztán rájöttek a baklovagok, hogy valamennyien se fognak ki rajtam. Hozzám férni csak egyesével lehetett a keskeny ösvényen, vagy pedig lófejig bele kellett gázolni

Digitized by Google

a mocsárba. Én pedig el voltam készülve valamennyit mind agyonkövezni, mielőtt hozzám közel jutna.

— Megálljatok! kiálta ekkor a verestollas. Hagyjátok abba! Nem szabad azt a ficzkót megölni. Hisz ez nekünk drága kincs. Senki se nyuljon hozzá. Majd beszélek én vele magam.

Azzal leszállt a lováról, lerakta minden fegyverét, még a kardját is s úgy jött felém puszta kézzel.

— Ne félj semmit! kiálta rám; ember vagy a talpadon, olyan, a milyen közénk illik. Mi csak a gyávákat vágjuk le, a ki vitézül meri magát ellenünk védelmezni, azt megkiméljük, közénk fogadjuk! Állj a társaságunkba, ficzkó! Csapj a tenyerembe! Nem bánod meg.

Hát mi válogatásom volt. Minden emberi társaságból ki voltam taszítva; nem volt hová mennem, nem volt mit keresnem, futnom kellett, ha egyedül maradok is, legalább így társaságban futok.

A boszú is felébredt bennem. Megtorolni azokat az embereket, a kik minden vagyonomtól, házamtól, feleségemtől megfosztottak, a kik fejemre szarvakat raktak, törvényszéken az álmom miatt elitéltek s tetejébe kinevettek, «Andapál katonájának» gúnyoltak! Megmutatni, hogy vagyok én még más valaki katonája is.

— De hát ki vagy te? kérdém a verestollastól. Nem vagy-e te a sátán? Mert annak nem csapok a kezébe.

— Ne félj semmit. Én vagyok a «Maker», a baklovagok hadnagya; ha felcsapsz, megteszlek káplárnak a baklovagok között s aztán lehetsz még magad is «Maker».

— Köszönöm. Én nem akarok, csak közlegény lenni. Tudom jól, hogy a ki fölcsap a baklovagok közé, leköti nekik a testét minden halálra és kinzásra, de a ki tiszt akar lenni közöttük, annak a lelkét is le kell kötni. Én pedig a lelkemre nem szerződöm.

— Kár érted! dörmögé a Maker. No hát kösd le csak a testedet.

Azzal megfogta a kezemet és megrázta azt, úgy hogy a

Digitized by Google

vér a körmeim hegyéből fecskendett ki; hanem akkor meg én azzal a kezemmel a vállára csaptam, e szóval: «servus pajtás!» s az meg olyan ütés volt, hogy a Makernek az inai megrogytak alatta.

Azzal kész volt a szerződésünk. Egy baklovag a mészárlás alatt agyonlövetett; annak a ruháját, fegyverzetét én rám adták, a lovát is én örököltem s mikor aztán a fekete álarczot is föltették a fejemre, akkor megszüntem ennek a világnak tagja lenni. Nem volt nevem, nem voltam senki többé, baklovag voltam: a társadalom ellensége; ez az álarcz kizárt a világból. Miket tettem, miket követtem el? nem tudhatja senki. Az álarcz jól hallgat. A baklovagok iszonyú szövetsége rémtetteket követett el az egész Németalföldön, Würtembergben, a Rajna mentében, Elszászban és Lotharingiában: ott voltam-e azokban és hol voltam? magam sem tudom s az álarcz hallgat. Az éjszaka lovagjai voltunk. Hol jártunk? merre vittek? hová parancsoltak? Ki tudhatja? Én nem. Raboltak-e ki a lovagok templomokat? ők vitték-e el az «arany asztalt?» gyujtottak-e fel városokat? irtottak-e ki egész karavánokat? romboltak-e le kolostorokat? rohantak-e meg éjnek idején palotákat? vitték-e el a bányákból az aranyat és az ezüstöt? fogták-e el lesből a fejedelmek szállítmányait? vertek-e hamis pénzt rejtett barlangjaik üregeiben? Ott voltam-e én mindezeknél? valamelyiknél vagy egyiknél sem? Én voltam-e az a baklovag, a ki az égő házba beletaszította a gazdag zsidót, vagy az a másik baklovag, a ki a tűzből kiszabadította a siró gyermeket s a lovára ültetve vitte el az anyjához? Én voltam-e az a baklovag, a ki a liebfraueni kolostort lőporral a levegőbe vettette, vagy az a másik baklovag, a ki az apáczákat előbb figyelmeztette, hogy meneküljenek onnan? Azt ki tudja? Az álarcz hallgat.

(— No hát ha te sem tudod, az álarcz meg hallgat, akkor ezt az egész capitulumot ki kell törülni az indexből! monda a nagyherczeg, s aztán capacitálva fordult a soltész felé: Lám, hiszen nem önkényt követte a baklovagokat, de

Digitized by Google

életveszélylyel fenyegetve kényszeríttetett a társaságukban maradásra s ottan is nem tudhatni, hogy jót cselekedett-e vagy rosszat?

— Valóban, helyeslé a soltész; annyira világos a dolognak a homályossága, hogy az ember utoljára nem tudja már, hogy vajjon felakasztassék-e a derék, jámbor keresztyén férfiú, vagy pedig canonizáltassék a gazember?)

Mely szavakban rejlő iróniát ő kegyelmessége vagy nem vette, vagy nem akarta észrevenni.

II. A BOSZORKÁNY-BUCSÚ.

Mikor a baklovagok közé felcsaptam, azok nem kérdezték, hogy hínak, hanem az álarczczal együtt nevet is adtak.

Biz ők nem igen válogatták a neveiket a kalendáriumból, sőt inkább mindegyik egy ördögnek a nevét viselte. Volt ott Beliál, Szemiázáz, Lucifer, Mefisztofelesz, Belzebub, Leviathan, Azáziel, Számiel, Dromo, Kopcziher, Aszmodai, Flibbertiggibet stb. Magát a «Maker»-t Astarothnak hívták. Nekem Belfegor nevet adtak.

Ugyanakkor egy «vérczimborát» is választottam magamnak: annak a neve volt Beherik.

A vérczimboraságnak a megkötése úgy ment, hogy mindegyikünk beleszúrt egy késsel a saját karjába, s a másik kiszívta belőle a vért. Ez volt az elsőfokú szövetség. A második fokúnál egymásnak a nevét szokták a vérczimborák a karjaikba beedzeni; hanem ez csak a boszorkány-bucsú alkalmával mehetett végbe nagy ünnepélyességgel.

A vérczimboraságnak kitünő jogai voltak. Az egymáshoz kötöttek testtel lélekkel egymáshoz tartoztak. A mi enyim, az a tiéd. A mire az egyik azt mondja: ez nekem kell, azt a másik oda tartozik adni, s ha nincs neki, elő kell teremtenie. A hova az egyik hív, a másiknak menni kell.

Digitized by Google

S mikor az egyik azt kívánja, hogy cseréljék ki magukat, oda kell adni a testét, hogy a másik vehesse azt fel, s neki meg annak a testét kell visszacserélésig viselni.

(— Ez lehetetlen, kiálta közbe a nagyherczeg.)

— Sőt igenis lehető, monda a soltész, Johannes Magnus bizonyítja, hogy hasonló esetek valóban megtörténtek az ő tudomására.

— No már szeretném azt látni, szólt a nagyherczeg, hogyan lehetnénk mi vérczimborák? Kend soltész uram csak elférne az én bőrömben háromszor is, de én hogy az ördögbe férnék el a kendében?)

A vádlott aztán felvilágosítá, hogy az egész testet szokták kicserélni, úgy a hogy áll, a mi egészen lehetséges.

A miből azután sok kellemes és kellemetlen quiproquok következhetnek; mikor én vőlegény vagyok, azt mondhatja a vérczimborám: no most cseréljünk, én megyek haza a menyasszonyoddal; hanem aztán, mikor engem akasztani visznek, akkor meg én mondhatom: no most cseréljünk, most megint vidd el te a menyasszonyomat, a kötelesnek a leányát.

Ilyenforma próbáit a hű czimboraságnak számtalanszor le is tettük.

Egyszer aztán azt mondta a Maker: «Te Belfegor! neked meg kell házasodnod, addig nem vagy hű czimbora, a míg feleséget nem vettél a mi fajtánkból.»

— Hát hol kapok én itt asszonyt?

— Van a számodra egy készen; az én szép hugom «Lilith». Azt veszed el.

Annyit tudtam, hogy a szép «Lilith» valamikor az az ördögkisasszony volt, a ki Ádám apánkat hűtlenségre csábította el Éva anyánktól. No ha az ugyanaz, akkor meglehetősen vén lehet. Azonban a Maker hugának nevezte: ez biztató volt. Neki még fekete volt a haja.

— Az is álarczot visel? kérdezém.

— Hát hogy ne?

— Akkor hát se baj. Kezet adtam rá.

Digitized by Google

A Fekete Erdőben van egy földalatti barlang: ott tartottuk az esküvőnket. Az egész baklovag-társaság mind összegyülekezett rá.

Mikor a sok szövétneket meggyujtották, akkor vettem észre, hogy az egy óriási nagy templomnak a belseje. Csakhogy minden meg volt benne fordítva. A szentek mind fejjel lefelé álltak a talapzataikon, s az oltáron is a feszület az INRI-s végével lefelé volt felállítva; az orgona a boltozatról lefelé függött alá s a szárnyas angyalkák az ábrázataik helyett a megfordított részüket mutatták; magok a harangok meg felfelé fordítva himbálóztak s a chorus visszafelé énekelte a zsoltárt: «Aru kankaru netsi sőre za.» Az esketŏ papnak az egyik lába hosszabb volt, mint a másik, s mikor a ministrans le akarta a fejéről venni az infulát, az egész fejét levette vele együtt; akkor vettem észre, hogy hamis fejet visel. A thuribulumba aligha assa fœtida nem volt téve, a mivel körülfüstölték. A menyasszonyom, a kit akkor láttam először, oly fényes és pompás ruhában jött elém, a minőt még a Begum feleségemen sem láttam; de a sok czifraságtól a termetét sem lehetett kivennem, az arcza meg épen nem látszott az aranyszövetü fátyoltól. A pap elmondatta velünk az esküformát visszájáról, a mi kezdődött a megfordított «Amen»-nel, s mikor összeköté a kezeinket, a hogy szokás, nekem úgy tetszett, mintha a papi öv helyett egy känguru-farkat csavart volna a kezeink körül. Mikor beiratta a neveinket a matrikulába, megfigyeltem a menyasszonyom kezeit s úgy találtam, hogy a szarvasbőr-keztyűk alatt iszonyú hosszú és görbe körmei lehetnek, a mi előforduló családi összekocczanások esetére nem igen biztató előjel volt rám nézve. A hangját az esküvő alatt elég fiatalnak találtam; nem selypített s a p betűt nem mondta m-nek, a miből azt a meggyőződést merítettem, hogy fogai még vannak.

A templomból nagy muzsikaszóval távoztunk el, én karöltve vezettem a menyasszonyomat a barlang előtt álló kocsiig. Az egy nagy nehéz szekér volt, akkora, hogy

Digitized by Google

tizenhárman elfértünk rajta s volt eléje fogva hat — szarvasbogár.

— De már, hogy a pokolba vihetné el ezt a nehéz társzekeret az a hat bogár? kiálték én boszúsan. Hiszen hat ló sem tudja azt kimozdítani.

— Nem ám, suttogá Lilith, mert nincs megkenve a tengelye. De fogd csak e kenőcsöt, s kend meg vele, majd könnyebb lesz.

Én szót fogadtam, s a kezembe adott feketc achattégelyből megkentem a szekér kerekeit és tengelyét. Akkor aztán az egész násznép hirtelen felkapott a szekérbe; teleülték annak az oldalait, fehérczeit, nekem maradt a menyasszonyommal együtt a kocsisülés. Lilith azt mondta, hogy ő maga akarja hajtani a lovakat (a hat szarvasbogarat). Hát a mint azok szárnyra kaptak, az egész terhes szekér az összes násznéppel csak úgy repült tova, mint a szélkergette ördögtövis a mezőn. Én kaptam az alkalmon, hogy a menyasszonyom arczát megpillanthassam, s míg ő két kézzel fogta a gyeplőt, föllebbentettem az arczáról a fátyolt.

Majd megdermedtem rémületemben. Ez tulajdon az a boszorkány volt, a ki engemet a kempeni tőzegtörésben meg akart nyergelni. Huh, be förtelmes egy pofa! Ha ez Lilith, úgy bizonyosan az Ádám apánk Lilithje, mert ennek az arczán minden ráncz egy századot képvisel s arra, hogy az a finom baraczkhamv, a mi a női ajkakat oly csókolni valóvá teszi, ekkora bajuszszá megnőjön, csakugyan kell hatezer esztendő.

— Én kiugrom a szekérből! kiálték ijedten.

— Dehogy ugrol! Inkább átölelsz! szólt nevetve a rettenetes mátka s én ekkor vettem észre, hogy ötszáz lábnyi magasan repülünk a föld fölött. S hogy beváltsa a szavát, úgy irányozta a szekerünk röpülését, hogy neki mentünk a kölni templom toronykeresztjének, a saroglyánk beleütődött az egyik ágába, az leszakadt, ott is maradt; most is ott lóg, nem tudják levenni; én azonban a zökkenéstől

Digitized by Google

meghibbanva, csakugyan önkénytelenül átkaroltam a Lilith derekát, a min aztán az egész társaság féktelenül nevetett. Magamban azt tervezgettem, hogy hiszen, mikor kenyértörésre kerül a dolog, itt van az én vérczimborám, a Beherik, majd annak mondom, cseréljünk alakot, tessék most a helyemet elfoglalnod.

«Hopp hirével» megérkeztünk a «Kranendonk»-ra. Itt tartják a boszorkányok a bucsújukat. Itt leszálltunk s üdvözöltettünk a mindenünnen előrepülő atyafiságtól, a kik lóczákon, székeken, seprün, pemetén lovagolva süvöltöttek a levegőn keresztül; minden asszony magával hozta a szive választottját.

(— Te! Én ebből az egész bolond beszédből egy szót sem hiszek! vágott közbe a nagyherczeg.

— De pedig ez mind úgy van! bizonyítá a soltész. Johannes de Kembach épen így írta le hitelesen a boszorkányok utazásmódját a nagybucsúra, s a nagy tudós Majolus a «repülő szekérről» is bizonyságot teszen, melyet a béreslegény, tévedésből a kulimász helyett a boszorkányirral talált megkenni. Ugyanily dolgot ír le Torquemadius az ő Hexameronjában, a ki pedig elismert auctoritás.)

A vádlott folytatá tovább:

Az asszonyok és szeretőik a levegőn át érkezének a Kranendonkra, az ördögök és kisérőik ellenben a földből bújtak elő.

Ott volt szerencsém megismerhetni több rendbeli celebritásait az előkelő úri társaságnak, a kik a keresztapjaik voltak a neveiket viselő Bak-lovagoknak.

A Szemiázáz az egész társaság mulattatója; ő a zeneszerző, s mikor ő muzsikálni kezd, akkor minden ember tánczolni kénytelen, a ki azt meghallja. Az orra klarinét s annak a billentyűjét a két fülével billegteti, a két kezével e mellett egy tehéncsontváznak az oldalbordáin hárfázik, s a farkával egy kétfenekű dobot ver.

A Beherik, az én vérczimborám keresztapja, egy ormót-

Digitized by Google

lan nagy test, a kinek elefántorrmánya van. Ezzel szokta a nevét aláirni, a miért is az ördög aláirásánál (méltóztassanak jól ráügyelni) a végbetük soha sem «mp» (manu propria), hanem csak «np» (nasu propria.) A mellett a Beherik igen elegans gavallér, a farkát a vállára vetve hordja, s az azon levő nagy lobonczczal szokta magát legyezni, mikor nagy melege van.

Valamennyi ördög úrnak denevérszárnyai voltak, csupán az én druszám és præsumtiv keresztapám Belfegor különbözött e tekintetben a többitől. Neki tollakból voltak a szárnyai. Valahány toll volt a világon, a mi valamely átkozott tett megirásával érdemessé tette magát, hogy a pokolra jusson, az mind az ő szárnyába volt összeszedve. Az a toll, a mivel Pilátus aláirta Jézus Krisztus felfeszítését s Barabás szabadon bocsátását, — az a toll, a mivel Aretin megirta a verseit, De Sade az elbeszéléseit, — az a toll, a mivel Erzsébet aláirta Stuart Mária halálitéletét, — az a toll, a mivel Medicis Katalin elrendelte a Bertalanéj borzalmait, — az a toll, a mivel X. Leo pápa megirta a pénzért adott indulgentiás leveleket, s a mivel Incze pápa felirta e szókat: «sint ut sunt, aut non sint», s a mivel egy primás megirta e kétértelmű választ: «reginam occidere nolite timere bonum est», — az a toll, a mivel Shylok megiratta a «font húsra» kötött szerződést, — az a toll, melylyel Foscari halálos ellensége beirta a könyvébe, hogy «la pagata», — az a toll, a mivel Fülöp király aláirta fia Don Carlos halálitéletét, — az a toll, a mivel Tetzel a Luther elleni pamphleteket firkantotta, és mindazok a tollak, a mik árulásra, hamisításra, csalfa szerelmi esküre lettek felhasználva, ott voltak a Belfegor szárnyában. Óriási két szárny volt ez, nagyobb mint a Roch madáré. S valahányszor a Beheriknek szüksége volt irótollra, mindig a Belfegor szárnyából szakitott ki egy épen ahhoz a czélhoz illőt.

A mint az egész boszorkány-társaság együtt volt, a legvénebbek, a legcsúfabbak összegyülének s valaminthogy

Digitized by Google

más ünnepélyeket szokás kegyes imádkozással, a lakodalmakat alamizsnaosztással kezdeni, úgy ők is a megkezdendő dáridó bevezetéseül egy végbeviendő gonosz tett elhatározását tűzték ki.

Az én menyasszonyom volt az indítványozó, ma ő volt az ünnep hősnője.

— Van a Kempen vidéken egy vendégfogadó, mondá. Annak a vendéglőse szövetségben áll a bilseni comthurral. A comthur hamis pénzveréssel foglalkozik és kereskedők kirablásával. A hamis pénzeket ez a korcsmáros szokta a nála megszálló karaván ok útján értékesíteni s így hozza az országban forgalomba. Most ezt a korcsmárost megszállta a bűnbánat. Jóvá akarja tenni az eddigi bűneit. Megírta levélben a kormányzónak az egész bűnös csalfaságot s fölfedezte a bilseni comthur pénzverő műhelyét. Én ezt a levelet a kormányzó helyett a bilseni comthur kezébe játszottam. Ma éjjel a comthur lovagjai meglátogatják a kempeni országúton levő csárdát. Mit gondoltok? hány embert küldenek a pokolra?

— Valamennyit! sivalkodának a boszorkányok. No ma jól mulathatunk hát! Jöhet közénk Lucifer!

Most nagy földrengés, csattogás, dörgés hallatszott, s a megnyilt földből kiemelkedett pokolbeli méltóságában a gonoszok fejedelme, Lucifer, a ki előtt a többiek mind térdre — azaz hogy csülökre — borultak.

(— Milyen volt? kérdé a nagyherczeg kíváncsian.)

Erre az egyre nem tudok megfelelni. A pokolbeli fejedelemnek van olyan varázshatalma, hogy mikor megjelenik is a halandók között, azok őt ne nézzék. S miből áll az a varázslata? Könnyű lesz megérteni, ha elmondom.

Az ő megjelenésére egyszerre elkezdtek a boszorkányok levetkőzni; az én Lilithem is.

(— No csak nem a bőrükig!)

— De még azon is túl. Még a bőrüket is levetették, s a mint a rút, ránczos, tarjagos bőr lehullt róluk, a leggyönyörűbb tündéralakok álltak előttünk egyszerre. Az én

Digitized by Google

Lilithem szebb lett, mint a minőnek valaha istennő képét festve láttam, maga a gyönyör és bűbáj megtestesülve. Soha ilyen ragyogó szemek, ily édesen mosolygó ajkak nem világlottak felém. Már most érthetik kegyelmességtek, miért nem tudom én Lucifer alakját leírni. Hát láttam én még mást, mint Lilith tündéralakját magam előtt?

S még ez alak, a szépség nem volt minden, a mi elkábított, de az az észvesztő csintalan jókedv, az a dévaj csapongás minden érzékemet megittasítá. Nem voltam a fejemnek ura többé, arra csavarhatta, a merre akarta. Kész voltam egy csókjáért a lelkemet is odaadni.

Ezt az állapotot várta a jó Beherik. Tudniillik a keresztapa, az igazi ördög. Előhúzta a hátulsó táskájából azt a bizonyos fekete könyvet s legelőször is a keresztfiát, az én vérczimborámat vette elő, hogy engedje magát stigmatizáltatni.

Ez pedig úgy ment, hogy az ördög kirántott egy tollat a Belfegor szárnyából s azzal a czimborám karjára apró pontokat szurkált, a mikből betűk alakultak. Valahányat szúrt a bőrbe, a toll hegyén maradt vércseppel ugyanannyit szúrt a feketekönyvnek egy lapjára, s annak a szúrásnak a helye meg olyan fénylő lett, mint a szikra. A kar fehér bőrén aztán ott maradt veres betűkkel felírva a Beherik név, s ugyanaz a fekete lapon fénylett tűzbetűkkel.

Mikor az megtörtént, Beherik egy tallért adott keresztapai ajándékul a keresztfiának.

Akkor azután hozzám fordult a két ördög, s nógatott, hogy én is vegyem fel a magas beavatást a pokol választottai közé. Én is kapok majd egy tallért.

A tallérért nem tettem volna meg, hanem a szép Lilithnek egy csókjáért igen. Ennek a mosolygásnak ember nem állhatott ellen.

Megigértem, hogy felveszem a pokoli stigmát.

Hanem a mint már a kezemet kinyujtottam, odalép hozzám a vérczimborám s azt mondja:

Digitized by Google

— Bajtárs! Látod ezt a tallért, a miért én a lelkemet eladtam? Ezt én teneked ajándékozom. Te pedig nekem adod, a hogy a vérczimborákhoz illik, a te menyasszonyodat.

Vérczimboráknak nem szabad semmi kérésre azt mondaniok: «nem adom.» A tallért eldugtam a zsebembe, a Lilith kezét pedig odatettem a czimborám kezébe s az vitte azt magával a tánczba. A bűbájos hölgyek karéjba fogózva tánczoltak a kedveseikkel, sebesen, hogy a ránéző szeme elkáprázott bele.

A két koma azonban rángatta a galléromat két felől, hogy no hát, a hogy megigértem, vegyem föl a beavatási stigmát.

De most már én nekem semmi kedvem sem volt hozzá, hogy a Lilithet elvitték tőlem s kerestem, hogy miféle kifogásokkal tudnék kimenekülni az igéretem alól.

— Az ördögbe is! kiálték, haragot szinlelve. Soha az öreg apám sem írt alá contractust áldomás nélkül. Én előbb enni meg inni akarok, majd azután parolázzunk.

Mindjárt ott volt előttem a terített asztal, válogatott drága ételekkel és italokkal; a násznépem körülülte azt a szép tündéralakokkal együtt, a Lilith is visszakerült hozzám s odaült az ölembe. De én már haragudtam rá, mert a czimborámmal láttam tánczolni. Azután még jobban mérgelődtem azon, hogy akármi ételt-italt bevettem, annak nem volt de semmi ize. Nyakalhattam én akár fenékig ki a kancsót, csak olyan volt az, mintha semmi se ment volna le a torkomon, a pecsenyék pedig mind só nélkül voltak elkészítve.

Elkezdtem a komákkal veszekedni.

— Ezt én így meg nem eszem. Ha én sótalanul eszem a disznóhúst, attól én mindjárt csömört kapok. Nekem adjatok sótartót az asztalra.

— De honnan a pokolból vegyük mi a sót? mondának a koma urak. Hát nem tudod, hogy a pokolban nincsen só? Hisz ott nincsen tenger, hogy sót főzhetnénk belőle.

Digitized by Google

— Nekem pedig, ördögteremtettét, sót teremtsetek, ha Lóth feleségét veszitek is elő, vagy különben a fejetekhez vágom ezt az egész vetreczét!

— No ne zsörtölődj! incselkedett velem a Lilith, megrángatva a bajuszomat. Itt az én ajkaim, izleld azokat.

— Ejh, nekem nem méz kell, hanem só! Ördög, mennykő, lánczos lobogós teremtette, most mindjárt kifordítom a Lucifert a bőréből, ha sót nem kapok.

Ennek aztán volt sikere. Az ördögök előtt a káromkodás az imádság.

Nosza futott a hány ördögsuhancz volt, haza a Lucifer palotájába, elhozni az egyetlen egy sótartót, a mi csak a pokolfejedelem magán használatára tartatik otthon.

Ez a sótartó pedig egy nagy csigateknő, melyet «keresztelő medenczének» neveznek. És ez olyan sóval van megtöltve, melyet elkövetett bűnök feletti késő bánat könyeiből gyüjtenek össze.

Két ördögfiú czepelte elém a sótartót, míg a szép Lilith kés, villa helyett a saját fényes fogaival harapdálta fel apró falatokra az elém tett sültet (a mi a Gadarenusok malaczainak husából készült, mikbe urunk az ördöngös legióját bele számüzte), hogy annál nagyobb kedvem legyen hozzá.

— No, hála Istennek! csakhogy itt van már a só! kiálték fel.

S arra a szóra egyszerre nagy ropogással összeomlott körülöttem minden, az ördögök ordítva sülyedtek alá a földbe, a varázsnők sikoltva repültek szét a levegőben, s én leestem a földre, s mikor széttekintek, ott találtam magamat a Kempen közepett, az elhagyott tőzegbányákban a moha között, az ismeretes száraz fáktól körülvéve, százhúsz mérföldnyi távolban a Feketeerdőtől, a melyben az este a Bak-lovagokkal együtt ültem a menyekzőmet.

(— Bolond vagy bizony te, vagy álmodtad mindezt! fejezé be a vallomást a nagyherczeg. Nem hiszek én ebből semmit, egy szót sem.)

Digitized by Google

(— No már pedig ez az egy igaz, mondá a soltész, a sok hazugság között, a mikkel bennünket a gazficzkó hetek óta traktál, ez az egy authentikus dolog. Mert hasonló esetekről értesítenek bennünket Majolus és Ghirlandinus, nemkülönben a világhírű Boccaccio, kiknek állításait kétségbevonni nem lehet. Most az egyszer a bűnös szigorúan a való dolgok előadása mellett maradt vala.

— Minthogy azonban az ördöggel való szövetséget re ipsa, és de facto alá nem irta, annálfogva a pactum implicitum diabolicum neki mégis be nem számíttathatik, és így ezen vádpont, ha csak következményei nem lesznek, önnön magától elesik, mondá ki a nagyherczeg.)

Digitized by Google

TIZENKETTEDIK RÉSZ.

A SZÉGYEN GYALÁZAT KENYERÉN.

1. A GYEREHAZA-TALLÉR.

Másnap folytatá a vádlott.

Mindennél nagyobb bizonyítéka volt annak, hogy ezek valósággal megtörténtek velem, hogy a tarsolyomban most is ott volt az a tallér, a mit a vérczimborámtól kaptam ajándékba, a mit ő viszont a pokolkomájától kapott búcsufia gyanánt. Az ott maradt nálam. Eszembe jutott, hogy mit hallottam a boszorkányoktól, minő veszély fenyegeti az útféli vendéglőst, s bár egyszer már épen így jártam pórul azzal, hogy valami jó tettet akartam elkövetni, ujra ráadtam a fejemet, hogy elmegyek, figyelmeztetem a vendéglőst az ellene készülő nagy bajra.

Késő éjszaka volt s én ez úttal már tudtam azt az útat, a melyen egyszer erről a helyről kikeczmelegtem. Másodszor is neki indulék. Nagy hamar elértem az országútat, ott megtaláltam azt a vendégfogadót, a melyikben a multkor a karaván nal találkoztam. Még fönn voltak mind, valami lakzi volt a háznál, a vendéglős akkor házasodott ujra, ez volt az ötödik felesége.

A mint beléptem a víg társaságba, egyszerre rám ismert a gazda. De nem hogy nagy örömmel fogadott volna, hanem még inkább majd megvert, s ki akart dobni.

— Hiszen ez az a minapi ficzkó, a kit az ördög akkor hozott ide, a mikor a herzogenbuschi karaván itt járt! Aztán elmondta, hogy mit beszéltek előtte a kempeni

Digitized by Google

boszorkányok? S egy szóig beteljesedett minden. Dejsz ennek nem szabad a házamba belépui! Tán megint hallottál valamit a kempeni boszorkányoktól, s most azért jöttél ide, hogy azt elmondd s aztán az is beteljesüljön! Dejsz el ne próbáld mondani a rossz profécziádat, te vészmadár!

Erre az egész lakodalmas nép székeket, botokat kapott fel ellenem s minden ember azzal fenyegetett, hogy ha profécziát akarok mondani, hát agyoncsapnak.

— Csendesen emberkék! mondám nekik hideg vérrel. Ha szivesen fogadtatok volna, meglehet, hogy beszéltem volna valamit, a mit nem ártott volna megtudnotok; de miután előre így rám förmedtek, inkább elhallgatok. Nem kérek én itten egyebet, mint egy darab kenyeret meg sajtot, meg egy kupa sört; aztán meg egy kis szalma vaczkot, valami zugban, a hová lefekhetem.

— De hát van-e pénzed ennyi mindenért megfizetni? Kérdé a gazda.

— Hogy ne volna? mondék, s elővettem a tarsolyomból a tallért, és odaadtam neki.

— Ohó, ficzkó! Ez hamis tallér! kiálta a vendéglős, a kőasztalra ledobva a talléromat; pedig az úgy pengett, hogy lehetetlen volt igazi ezüstnek föl nem ismerni.

De már ez a szemtelenség dühbe hozott.

— Hallja kend! kiálték, én nem az az ember vagyok, a ki hamis pénzt szokott forgalomba hozni.

— Micsoda? kiálta fel a gazda; hát én talán olyan ember vagyok? Már most azért is lefoglalom a tallérodat, s holnap beviszem a városba, bemutatom a fémjelző hivatalnak; magadat pedig az ideig becsukatlak a tyúkketreczbe, hogy el ne szökhessél.

Azzal nekem esett az egész társaság, nyakonfogtak, betaszigáltak a tyúkólba, annak rám zárták az ajtaját, a hol olyan szűk helyem volt, hogy se felállnom, se lefeküdnöm nem lehetett. Ott ülhettem azon módon éhen meg szomjan, a hogy a boszorkány-lakziból elszabadultam.

Digitized by Google

Csak az boszantott, hogy minek adtam oda már a talléromat.

Abba már egészen belenyugodtam, hogy a miért jót akartam tenni, jól elpáholtak. Ez már az én hivatásom.

Hanem egyszer csak úgy hajnal felé megszólal ám a trombita a ház előtt; sűrű lódobaj közelít, puska ropog, káromkodás hangzik, megérkeztek a bilseni comthur lovasai. Egy pillanat alatt be volt törve minden ajtó, a meglepett lakodalmas nép rémületében gondolni sem tudott a védelemre. Azok pedig halomra öltek mindent: férfit, asszonyt, leányt, öreget, kis gyermeket. Én a tyúkketreczből néztem a kegyetlen mészárlást, a mit leirni nem akarok, mert még most is borsódzik tőle a hátam, ha visszagondolok rá. Nem hagytak azok az egész házban még csak egy élő kutyát sem.

Mikor már mindent leöltek, valamelyik ficzkónak eszébe jutott a tyúkólban is kutatni. A szekerczéjével betörte az ajtót s rám találva, előhúzott a hajamnál fogva.

— Ne bánts, pajtás, mondék neki; én magam is csak olyan szegény katona vagyok, mint te. Ezek idebenn elvették a pénzemet s magamat idecsuktak: láthatod, hogy nem tartozom a házhoz, csak erre utaztam.

— Hát semmi pénzt nem hagytak nálad? kérdé a lovas.

Egy tallérom volt, azt is ott fogták, azt mondták, hogy hamis pénz.

— Lássuk csak, szólt, a ficzkó s elkezdett megmotozni. A mint a táskámba nyult, diadalmasan kiáltott fel:

— Ehun van ni! Hát e nem pénz? (A tallérom ott volt a tarsolyomban.) Ej te gézengúz, még el akartad tagadni előlem!

Azzal jól megütögetett a fejszefokkal s a tallérom eldugta az övébe.

Arra oda jött egy másik czimbora s azt mondta neki, hogy ne üssön agyon. Az ilyen erős ficzkót, mint én, el lehet adni a franczia toborzóknak tíz Albertus-tallérért. Aztán hátha még több pénz is van nálam?

Digitized by Google

Én esküdtem, hogy egy fillérnek sem vagyok ura.

De nem hitte el, addig keresgélt, míg egyszer övem alá nyúlva, kifirtatta az oda menekült tallért.

Az is jól eldöngetett, a miért el akartam azt tőle titkolni.

Jött a harmadik, az is a pénzt kereste nálam. «Nincs, barátom!» — «De hogy nincs! Húzd le a csizmádat!» Hát akkor meg a csizmámból pottyant ki a tallér. Az is egy pár ütleget jövedelmezett nekem.

Az utána következőknek már aztán arra a kérdésükre, hogy van-e pénzem? csak azt feleltem, hogy «van barátom, de nem tudom hol? csak keresd nálam, bizonyosan megtalálod!» Meg is találta valamennyi. Ott volt az mindenféle rejtekében az öltözetemnek. A hajtókám belsejében, a kalapom karimájában, a nyakravalóm csokrában, hátul az irhámban, elől a térdfoltomban. Mindenünnen előkerült a tallér.

Hanem aztán, mikor hazamenet elő akarták szedegetni a lovas urak a tallérjaikat, akkor lett közöttük nagy verekedés; mert egynek a zsebében sem volt semmi, s mindenik a másikra fogta, hogy az lopta el a tallérját.

De már akkor engem átadtak tíz tallér felpénzért a franczia titkos toborzóknak, Tongern városában.

Azok aztán levetkőztettek minden ruhámból; természetesen azért, hogy a maguk mundurját adják rám. Azok is kikerestek minden ránczot, de biz a közt már nem volt semmi pénzféle. Akkor aztán leültettek, hogy lenyirják a hosszú hajamat, hogy arról majd rám ismerjenek, hogy pénzen vett katona vagyok. Hát egyszer csak a lehulló csimbókjaim közül kigördül a tallér.

A franczia sergeant nagyot ugrott örömében: egy tallér profit! no ezt mindjárt megiszszuk!

Azonnal hozatta a sört kancsó számra a csárdással, a kinél a város végén rejtőzve volt az egész titkos toborzó kompánia s megtraktálta az egész czimboraságot.

Aztán hozzám is leereszkedett, mikor a mondurt felszedtem.

Digitized by Google

— Hát te ficzkó, nem vagy-e szomjas ? No ha az vagy, hát eredj ki az udvarra strázsálni; tartsd fel a fejedet, tátsd el a szádat, most épen jó eső esik !

Nekem az alatt ki kellett mennem, őrt állni, a míg ők a csárdában mulattak.

Egy kis idő múlva aztán nagy lárma támadt az ivószobában; a csárdásné azt állította, hogy ő tőle a tallért, a mit az imént kapott, a míg került-fordult, ellopták.

— Melyik lopta el ? szitkozódék a seregeant.

Egyik se akart kötélnek állni. Akkor aztán lehuzatta valamennyit s mogyoróhájjal mindegyikre hatot kent fel. A tallér még sem került elő, mert egyiknél sem volt. Akkor aztán a muskétások (öten voltak) lehúzták a padra a sergeant-t s akkor meg ők hegedülték el rajta, a mit tőle kaptak summásan: ötször hat = harmincz ! de biz a tallér attól sem került elő.

Jó fegyelmet tartanak itt ! gondolám magamban; először a káplár veri el a legényeket, azután a legények a káplárt: jó lesz itt szolgálni nagyon !

Nagy bő puffogós pulider volt rajtam, a milyent a franczia muskétások hordanak; a mint belenyulok a zsebébe, hát mi akad a markomba ? A veszedelmes tallér. Nem jutott senkinek eszébe, hogy nálam keresse.

(— De hát hogyan történhetett az meg ? kérdé a nagyherczeg.

— Oh az igen rendes dolog, jött a magyarázattal a soltész; ez egy varázstallér volt, egy «gyerehaza tallér», a mit mi «Heckthaller»-nek nevezünk. Ennek a tulajdonsága, hogy a ki ennek birtokába jutott, akár vásárol vele valamit, akár ellopják, elrabolják tőle, a gazdájához megint visszatér: csak akkor marad el tőle, ha az önként elajándékozza valakinek.)

— Jaj, kegyelmes uram ! Mért nem súgta meg nekem ezt a titkot hamarább ! sohajta fel a vádlott. Ha én ezt tudtam volna annak idejében.

Digitized by Google

2. A MÁS FELESÉGE FÉRJE.

Hanem hát a varázstallér csak nem segített azért én rajtam semmit ez új keserves állapotomban; mert olyan helyre jutottam vele, a hol nem volt rajta mit vásárolni.

Elvittek bennünket a franczia táborba, mely Lille várát ostromolta, s ott engem bedugtak a tüzérek közé, miután megvallottam, hogy a pattantyúsághoz értek valami keveset.

Hanem hát az kutya egy állapot volt. Éjjel-nappal a sánczok között kussadni: ásni a futóárkot, lesni a ránk röpített granátokat. Ez még mind hagyján lett volna. De koplalni. A franczia vezérnek az a taktikája volt, hogy az ütegek közé nem szabad a markotányosnékat odaereszteni, se borral, se sörrel, se pálinkával, hogy a pattantyúsok józanok maradjanak. Annálfogva enni is nagyon keveset adott nekik, hogy nagyon szomjasak ne legyenek. Ha meg egy sapeurt beküldtem a kantinba, hogy lopva hozzon a számomra egy korsó duplasert, az mindig azzal jött vissza, hogy az úton elvesztette a talléromat. El ám, mert a míg ő a kantinig somfordált, azalatt a gyerehazatallér már visszakerült a zsebembe. Nagyon is jól volt kitanítva.

Így aztán éhezhettem és szomjazhattam, a mennyi csak belém fért.

Hanem a tiszt urak, azok annál jobban mulattak. Az ő sátoraikban volt dinom-dánom elég.

Hogy a hadseregnél minden fegyvernem képviselve legyen, minden tiszt úr mellett volt egy kaczkiás menyecske is, a kiknek a száma egész szabadcsapatot képezett. S mondhatom, hogy ezek a táborbeli hölgyek egyenkint képesek voltak annyit végezni, mint száz katona: már úgymint, hogy száz katonának a lénungját meg tudta egy ilyen dáma egymaga enni és inni.

A tiszt urak a katonáknak fél portiót adtak a pumper-

Digitized by Google

nikkelből, hanem aztán a «fráj»-oknak dupla portiót a marczifánkból. Tiszta munkát csináltak.

A kapitányomnak is volt egy ilyen hölgye, a ki pedig sem húga, sem leánya, sem öreganyja nem volt neki, de mindamellett felesége sem volt. Ez együtt lovagolt vele, hosszú selyem ruhában, nagy tollas baréttal a fején, mikor a kapitány néha meglátogatta ütegünket. Csinos darab bőr volt.

Egyszer azonban a fővezér megsokallta a tiszti gazdálkodást, s kiadta a napiparancsot, hogy valahány oly asszonyféle lakozik a táborban, a kinek valóságos esküdt férje nincsen ottan helyben, az egy huszonnégy óra alatt mind eltakarodjék onnan.

Ezen a napon a kapitány uram odajött hozzám az üteghez. Úgy tett, mintha valami dolga volna ottan. Ott aztán belém kötött.

— Te legény! Nekem úgy tetszik, mintha te jobb sorshoz volnál szokva, mint ágyút tölteni s a földön hálni.

— És pumpernikkelt rágni! egészítém én ki a kegyes véleményt.

— Nekem kedvem volna hozzá, hogy tégedet megtegyelek hadsegédemnek.

— Nekem pedig nem volna az ellenemre.

— Hanem hát egy kis szivességre kellene magadat elhatároznod.

— Képesnek érzem magam mindenféle szivességre.

— Hát például arra, hogy magad tarts konyhát s ott főzess minden jót és drágát, s aztán engemet hívj meg az asztalodhoz ebédre és vacsorára. Megfizetem, a mibe kerül.

— No ez még nem valami kellemetlen feladat.

— Hanem hát, hogy olyan gavallért, mint én vagyok, képes légy illően elfogadni, szükséges, hogy asszony legyen a háznál, a ki a honneurs-t végezni tudja.

— De már azt hol vegyem?

— Adok én azt is. Vedd feleségül azt a kiséretemben levő hölgyet, a ki az én tiszteletemet régóta bírja.

Digitized by Google

Már itt aztán elkezdtem vakarni a fejemet.

— De hát mért nem veszi el kapitány úr maga, ha olyan nagyon bírja a tiszteletét ?

— Ostoba ! Mert már nekem van otthon másik.

Csunyául éreztem magamat. Kezdtem a vállaimat vonogatni s szittam a fogamat, mintha az fájna.

— Lássa, kapitány uram, sok mindenféle komisz kenyeret ettem már életemben ; csaltam, loptam, raboltam ; de még ilyen alávaló conditióban nem voltam, mint a milyent nekem most méltóztatik fölajánlani.

— Gondold meg jól. Pompásan enni, inni, semmit sem csinálni : ez az első választás ; a másik pedig : lemenni a tűzaknaásók közé s a föld alatt vágni a sziklát, száraz kenyér és víz mellett. Van fél órád az elhatározásra. Ha nem tetszik, keresek helyetted mást.

Hosszú félóra volt ! Elgondoltam magamban, hogy mit vesztegetek el ? A becsületemet ? Hol van már az ? Elöltem, elpazaroltam azt már százféleképen. De ha elöltem, elpazaroltam a becsületemet, tettem azt eddig karddal, puskával a kezemben ; tettem úgy, hogy szidtak, átkoztak, üldöztek utána ; hát most megpróbáljam, hogyan lehet a becsületemet megenni késsel, kanállal ? meginni pohárral ? s legyek olyan gazember, a kit kinevetnek, leköpnek ?

Ezt is megpróbáltam. Fél óra mulva azt mondtam a kapitánynak, hogy «beállok ! itt a kezem !»

Aztán félig én nyujtottam eléje a kezemet, félig ő én elém a magáét ; — fele úton mind a ketten meggondoltuk a dolgot, s visszahúztuk a kezeinket. Mindegyikünk azt hitte tán, hogy a másiké még piszkosabb.

Hanem azért a donnát csak elvettem ; a tábori pap még az nap összeesketett vele ünnepélyesen. A sok nevem közül egyet átengedtem neki s úgy hiszem, hogy nem én csaltam meg őt jobban.

Annyi igaz, hogy azontúl aztán a testemnek jó dolga volt, s a gyomorban szerencsére nem lakik lelkiismeret. A has biz azt mondja, hogy száz katona lénungját meg-

Digitized by Google

enni jó. Rangom is volt, hadsegédnek hittak, s a ki kimondta a titulámat, mind nevetett hozzá. A feleségemet persze csak akkor láttam, ha asztalhoz ültünk. Hogy czifrán szeretett öltözni, az nem az én hibám volt. Száz katona hiányzó mondurjából az is csak kitelik. Néha egy kis zsákmány is akadt, mikor a kapitányom a környéket kalandozta, olyankor új köntös, nyaklánczy, kösöntyű bőven került az asszony számára. A kapitány mindig hozott haza valami meglepetést.

Egyszer aztán azzal a meglepetéssel jött haza a kapitány, hogy elhagyta valahol a fejét.

Közel talált menni olyan helyhez, a hol ágyuval lövöldöztek s összecsapta a fejét egy bolond vas galacsinnal, s az okosabb engedett. Úgy hozták haza szegényt halva.

Biz ez nagy baj volt, kivált nekem. Mert ezzel az egyik hivatalomból kiestem; a másikba meg belerekedtem. Megszüntem a kapitány adjutánsa lenni, de megmaradtam az adjutánsné férjének. Az pedig nehéz hivatal! Az asszony hozzá volt szokva a laute éléshez, a pénz pedig nem hull az égből. A sok arany ékszer, a miket a kapitány ajándékba hordott neki, egymás után mind el lett prédálva, utoljára oda jutottunk, hogy nem volt a konyhára való pénz.

Ekkor aztán elkezdett az asszony velem veszekedni, hogy én milyen koldus kutya vagyok: éhen hagyom veszni a hites feleségemet; bezzeg a kapitány nem ilyen hülye volt: az volt a gavallér!

Én aztán gondoltam, most mutasd meg tallér, hogy mit tudsz? s nagy legénykedve odanyomtam a markába a talléromat: «itt van, váltsd el!» Héj, mert nem tudtam, a mit a kegyelmes soltész úr most fedezett fel előttem, hogy az elajándékozott varázstallér nem jön többé vissza! Azt gondoltam, egy óra mulva megint a zsebemben lesz az. De hát nem találtam én azt többé se tarsolyomban, se csizmámban, se irhámban, se galléromban, se kalapomban. De hát legalább a feleségemhez kellett volna nek

Digitized by Google

visszajönni, ha az kiadta. Hanem hát azt is most értem már végig. Nem ment az az asszony az én tallérommal az árúbódéba, hanem ő meg menten odaajándékozta egy fiatal zászlótartónak, a kinek még a kapitány életében is szintén nagy mértékben birta a tiszteletét. Így veszett oda végképen a gyerehazatallér.

Nekem nem maradt más a szégyennél és gyalázatnál, aztán meg egy asszonynál, a ki elvett engem, de a kit nem vettem én el.

Mit csináljak? Három napig törtem rajta a fejemet. Megszökjem? Esküszegő legyek? Kétszeres esküszegő? Megtörjem a hűséget, a mit hitvesemnek fogadtam «úgysegéljennel?»

Három napig türtem az asszony mortificálását, s tisztársaim gúnyolódásait, a harmadikon — megszöktem tőlük.

— Én már az elsőn megszöktem volna! kiáltott, öklével az asztalra csapva, a nagyherczeg.

— És így az esküszegés vétke is kitöröltessék a lajstromból? szólt csöndesen hunyorítva a soltész.

— Quod dixi, dixi!

Digitized by Google

TIZENHARMADIK RÉSZ.

A TESTCSERE.

1. A KURUZSLÓ.

(— No te istentelen; kezdé másnap a soltész. Eljutottál immár bűnlajstromodnak a végére. Ugyan megmutattad, hogyan lehet megháromszorozni a hét főbűnt, s csinálni belőle huszonegyet, s aztán megint mind a huszonegyből úgy kidisputálni az embernek magát, hogy egy se maradjon a nyakán? A sok furfangos historizálással elhuztál öt hónapot meg két hetet az időből: azt hitted, ugy-e, hogy az alatt a francziák majd csak elfoglalják a várat s megszabadítanak téged a vesztőhelytől. Nem lett belőle semmi. Most már csak az utolsó bűnöd van hátra: az árulás, a mit a vár ellen elkövettél. Ezzel az egygyel fogom a nyakadat. Ebből az egyből, szeretném látni, hogyan mosod tisztára magadat?)

— Megkisértem, mondá a vádlott s felfohászkodott a muzsájához, a kinek a segítségével foglalt el eddig napot nap után a halál birodalmából, hogy segítsen neki még egy napot megnyerni ebben az Isten szép világában!

Tehát, kegyelmes uraim, mint azt jól méltóztatnak tudni, a franczia táborból való megszökésem után ide álltam be kegyelmességtek szolgálatába, s teljesítettem híven és pontosan kötelességeimet, mint igaz katonához illik.

(— Azt meg kell adni, hogy a legjobb constabler voltál a tüzérségemben: bizonyítá a nagyherczeg.)

Digitized by Google

Egy napon, a mint mérnöki tanulmányaimba elmerülve, ültem a casamata szobában, az őrök egy olajkárt hoztak elém, a kit a védművek előtt ácsorogva fogtak s a ki azt mondta, hogy ő az én küldönczöm volt az ellenséges táborban, s onnan hozott kikémlelt tudósításokat.

Tudtam, hogy ez nem igaz, mert én nem biztam meg ilyen küldetéssel senkit. Meghagytam, hogy hozzák elém az embert.

Köpczös, tömzsi ficzkó volt, hamis ravasz pofával, a hátán czepelte az egész patikáját, a minőt ezek az olajkárok szoktak hordani: egy szekrényt, fából, a minek kétfelé nyiló ajtajai vannak, s abban mindenféle fiókok, és a fiókokban különféle írok, kenőcsök és csodatevő labdacsok.

A ficzkó a szemem közé nevetett s azt kérdezte tőlem szemtelenül:

«Hát nem ismersz?»

«Nem én, soha se láttam a pofádat.»

«Én sem a tiedet, azért mégis ismerlek, Belfegor!»

Megijedtem!

«Te vagy az, Beherik?»

Azzal kiküldtem az ordinánczot, hogy egyedül maradjak vele.

«Hogyan találhattál rám? kérdezém tőle, mikor soha sem láttál álarcz nélkül.»

«Hát tudod, ennek az a mestersége, hogy van két varázsgyűrűm. Az egyik a jobb kezem, a másik a bal kezem kis ujján, mind a kettőt a kövével befelé fordítva hordom. Mikor azt mondom nekik: én most fel akarom keresni az én vérczimborámat Belfegort, akkor az egyik gyűrű elfordul az ujjamon. Az tudatja velem, hogy merre induljak el. Aztán valahányszor válútra jutok, az egyik gyűrűm bejelenti, hogy merre térjek el; így vezetnek el egész odáig, a hol egyszerre mind a két gyűrű előre fordul a két kis ujjamon. Ez azt teszi, hogy helyben vagyok; az előtt állok, a kit kerestem.»

Digitized by Google

A magyarázat kissé hézagos volt ugyan; hanem azért nem tagadhattam el az ördöngös ficzkó előtt magamat, a kit különben is szerettem, mert hűséges czimborám volt s egymásnak a vérét nem szivtuk át hiába. Az én vérem az ő ereiben lüktetett s az övé az enyimben.

— Hát mi hozott ide, czimbora? hogy engem ily szoros helyen felkerestél; a hol nem osztogatnak semmit olyan bőven, mint tüzes golyóbisokat.

— Azért jöttem hozzád, hogy cseréljünk testet.

— Miért kivánod ezt?

— Parancsolatom van rá a Makertól.

— Tehát te még most is Bak-lovag vagy?

— Valamint te is. Ez nem betegség, a miből ki lehet gyógyulni, sem hivatal, a miből ki lehet lépni, sem ruha, a mit le lehet vetni, sem feleség, a kitől el lehet válni. A ki a Bak-lovagok közé állt, az a Bak-lovagoké.

— De én csak a testemet kötöttem le nekik, a lelkemet nem.

— Hát hisz nem is jövök a lelkedért, csak a testedért. A nyomorult animuládat tartsd meg magadnak, még az Abrahám kebelének; hanem a testedet ki kell cserélned velem. Az én testemben aztán viheted a lelkedet, a hová akarod.

— De mit csináljak én a te testedben széles e világon?

— Azt, a mit én csináltam. Árulsz theriákot, meg sárga arsenicumot, lapis nephriticust, meg nostoc Paracelsit, opoponaxot és salamandra kenőcsöt a bolondoknak s fizettetsz magadnak kemény tallérokat érte. Ez a legkönnyebb életmód a világon.

— De én valamennyi elősorolt kuruzsló szereid közül egyet sem ismerek s meg nem tudom mondani, hogy melyik mire való?

— Nem is kell azon törnöd a fejedet. Nézz ide a szekrényembe. Itt vannak fiókonkint rendbe fölállítva a tégelyek, phiolák, dobozkák, czinncsészécskék, a tetejükbe irt czímeikkel; alattuk pedig, arra a helyre, a hol állnak, fel

Digitized by Google

van jegyezve apró betűkkel, a miket csak ezzel az erős nagyító üveggel lehet elolvasni, mindenik írnek az a tulajdonsága, melylyel bizonyos bajok ellen csalhatatlan a foganatja. Ha jönnek hozzád a patiensek, csak elolvasod az utasítást s aztán adsz nekik a köcsögből, a mennyinek megadják az árát.

— De hát aztán meddig kell nekem ezt a te fertelmes alakodat viselnem, s viszont a magam délczeg termetét te rajtad hagynom?

— A míg mind a ketten vissza nem kivánkozunk a magunk testébe. E végett átveszed majd az egyik gyűrűt, nálam marad a másik. Ha jön majd olyan idő, a mikor egyszerre, egy pillanatban mind a ketten elfordítjuk a kis ujjainkon levő gyűrűket, akkor rögtön vissza lesznek cserélve a testeink. No hát huzd fel ezt az ujjadra, aztán hívd be az ordinánczodat, mondd meg neki, hogy kisértessen ki a várkapun, ott bocsásson szabadon: aztán kínálj meg egy pohár pálinkával.

Úgy tettem; behittam az ordinánczot, kiadtam a rendeletet, s aztán egy poharat töltettem meg pálinkával s azt odanyujtottam a Beheriknek, hogy hörpintse föl.

Hát csak akkor vettem észre, hogy az a pálinka az «én» torkomat égeti végig, már akkor én rajtam volt a Beherik teste.

S hogy az én testemben megint a Beherik volt, azt mindjárt abban a perczben tapasztaltam. Egy pattantyús jött be azzal a tudósítással, hogy a harmadik ütegben a második ágyú megrepedt.

Az én alakom erre azt mondta:

«No hát csak enyvet kell főzetni és össze kell ragasztani, addig is jó erős madzaggal össze kell szorítani, hogy tovább ne repedjen.»

Az ordinánez meg a pattantyús egymásra néztek s a markukba kezdtek nevetni.

No ez mindjárt ferdére megy! gondolám magamban.

Digitized by Google

«Te Beherik, sugám az alakomnak, cseréljünk egy perczre vissza.»

Mind a ketten elfordítottuk a gyűrűinket.

Megint én voltam «én».

— Vigyétek az öntődébe, parancsolám a pattantyúsnak, s hozzatok helyette a IV-es kamrából a bronz sugárágyúk közül. Mit röhögtök? ostobák!

Aztán megint elcseréltük a testeinket.

Engem a Beherik alakjában aztán kikisértek a várból, a honnan osontam tovább. Keresztül kellett mennem az ostromzáró táboron, a hol természetesen föltartóztattak. Mikor elkezdtek hozzám beszélni, akkor vettem észre, hogy nem tudok francziául. Én, a ki beszélek diákul, angolul, francziául, lengyelül, oroszul, törökül, indusul, hollandusul, most az ostoba Beherik fülével egyiket sem értem, s az ő nyelve egyikre sem forog, csak a svábra. A főparancsnokkal csak tolmács útján tudtam beszélni.

«Voltál a várban?» kérdé tőlem.

«Voltam.»

«Átadtad a konstablernek, a mit küldtem?»

«Átadtam.»

«Meg fogja tenni?»

«Bizonyosan meg fog tenni mindent.»

Erre a parancsnok a markomba nyomott ötven tallért, s én ki nem tudtam találni, hogy miért? Aztán intett, hogy már most elhordhatom az irhát.

Én aztán a nyakamba vettem a világot s addig vándoroltam egyik városból a másikba, míg eljutottam Magdeburgba. Az alatt a gyógyszereimmel annyi pénzt szereztem, hogy kocsit, lovat vehettem magamnak; nem hordtam már hátamon az orvosságos szekrényeimet, hanem inast tartottam, a ki dobolt, trombitált a bakon, míg én a piaczon a csodaszereimet kikiáltottam.

Olyan pompás életem volt, hogy egy perczig sem jutott eszembe, visszacserélni a testemet Beheriktől. Csak hadd sütögesse ő az ágyúkat az Ehrenbreitsteinon, ha neki

Digitized by Google

ahhoz volt kedve; dehogy adom vissza neki a testét! Nagyon okos test ez. Teljes életemben a lelkemnek nem volt annyi megélni való esze, mint ennek a testnek. Ápoltam is gyöngyen. Úgy kihizlaltam, mintha a saját magamé lett volna. Volt is módom benne. Valamennyi doktor mind megbukott Magdeburgban, mert csak nálam keresett minden ember segélyt. Az én szereim igazán csodákat míveltek.

Hanem egyszer aztán megtörtént rajtam a nagy veszedelem.

Mikor egy napon épen a piacz közepén hirdetném a csodaszereimet, valami gazember (alkalmasint egynémely irigy physicusnak a bérencze) tüzes taplót dugott a lovam fülébe, mire az elragadta a kocsimat, s feldöntött; valamennyi tégelyem, phiolám, skatulyám mind szétgurult az almáriomomból. A nyakamat nem törtem; hanem nagyobb baj volt az annál, hogy a szétgurult gyógyszeres edényekről már most nem tudtam, hogy mi hová való? Csak úgy találomra rakosgattam őket vissza a helyeikre s bizonyos, hogy sokat össze-vissza cseréltem e közben.

A miből aztán mindenféle subscusok támadtak.

Nem is említem az olyan szerencsétlen kúrákat, mint midőn például egyszer a syndicushoz hivattak, a kinek az egyik lába hosszabb volt, mint a másik, hogy segítsek rajta. Én akkor épen kissé kapatos voltam a jó franczia bortól, s tévedésből az «innyujtó» balzsammal azt a lábát kentem be erősen, a melyik a nélkül is hosszú volt. A jámbor syndicusnak aztán az a lába úgy megnyult, hogy nem tudott vele máshová leülni, mint az almáriom tetejére, s ha föl akart állni, bele ütötte a fejét a gerendába. Ez agyon akart ütni.

A másik inconvenientiám a kereskedelmi kamara elnökével történt meg; a kinek régóta gutaütött volt mind a két lába, csak két mankóval tudott járni. Ez ellen is volt nekem csalhatatlan szerem. Csak hogy persze nem kellett volna belőle többet egy borsószemnyinél bedörzsölni: én

Digitized by Google

a helyett tudatlanságomban féltégelylyel felkentem a lábaira, a mitől azután azokat úgy meglepte a gyorsaság spiritusa, hogy a tisztes öreg úr kénytelen volt egy időre beszegődni a brandenburgi választó-fejedelemhez kengyelfutónak, mert járni nem tudott, csak szaladni. S ülni nem volt képes másutt, mint a takács szövőszékén, a hol folyvást rugdalhatott a lábával, s aludni épen csak egy taposó-malomhoz kötözve tudott.

De végképen elrontottam az orvosi hitelemet, a midőn a csodaszereim az előbbi helyeikből leszóródva, hamis helyekre kerültek.

Így például volt két dicső szerem, a melyik közül az egyik a kopasz fejre dúsgazdag hajat varázsolt, a másik pedig a kihullott fogak helyébe ujakat növesztett, ha az ajkra kenték. Ezek a kiszorítás által helyet cseréltek, s mikor aztán az egyiket egy kopasz fejü urnál alkalmaztam, a mi fognövesztő volt, attól annak a homlokán két olyan óriási agyara nőtt, hogy azt minden ember szarvnak nézte, a mi annál nagyobb boszuság volt rá nézve, mert feleséges ember volt; míg a másik kenőcstől megint, egy asszonyságnak, a kinél hiányzottak a fogak, ezek helyett akkora két bajusza nőtt, hogy egy tamburmajornak is sok lett volna.

De mind ez semmi volt ahhoz a veszedelmes kúrához képest, mikor egyszer a főbiró feleségéhez hivattak, a ki jó reményben volt, hogy adjak neki valamit, a mitől elmuljon róla a csuklás, a mit az egész doctorum consilium nem tudott róla elmulasztani. Nekem ilyen szerem is volt bizonnyal; csakhogy nem az igazira találtam. A helyett beadtam neki azokból a labdacsokból, a mik arra valók, hogy a tyúkok sokat tojjanak. S a szerencsétlen asszony hat hét mulva hét élő gyermeket hozott a világra!

(— De már ezt az utolsót csak magam sem hiszem el! kiálta fel a nagyherczeg, kinek már eddig majd az öve szakadt szét a nagy kaczagástól. De már itt nagyon elvetetted a sulykot.

Digitized by Google

— Nem, kegyelmes uram, szólt a soltész, ily esetet valóban jegyeznek fel a krónikák. Magyarországon Miczbánus gróf úrnak a felesége szaporodott meg ily csodálatra méltó ivadékkal s mind a heten fiak voltak és fölnevelkedének.

— No hát bizonyosan az is ezekből a pilulákból vett be.)

Mindezek is nagy ingerültséget költének már ellenem, de bekoronázta szerencsétlenségemet a polgármesterrel való esetem.

Volt ugyanis két csodatevő szerem, melyek közül az első olyan kenőcs volt, a melytől az orron levő rezesség eltünik, a másodiktól pedig minden ezüst aranynyá változik. A polgármesternek volt egy nagy ezüst tubákos pikszise és egy igen nagy vörös orra. Egyszer odahivat magához sub rosa s fölszólít, hogy ha igaz a csodaszereimnek ez a tulajdonsága, tegyek próbát velük ő nála: csináljam aranynyá a burnótszelenczéjét s tüntessem el az orráról azt a verességet. Átkozott csere! A szerek össze voltak tévesztve, s a használat után a polgármesternek az orra lett aranynyá s a pikszise tünt el.

(De már ez a kúra annyira megtetszett ő kegyelmességének, hogy azt mondta: «elég volt ennyi a jóból mára! Hagyjunk valamit holnapra is, mert bizony nem állja ki az ember nevetés nélkül!»)

Nagy querela lett ebből! A polgármester nem annyira azért haragudott meg, hogy az orra aranynyá lett, mint inkább azért, hogy az ezüst burnótszelenczéje eltünt. Azzal vádolt, hogy elloptam. Pedig ha ismerte volna a chemiát, hát tudhatta volna, hogy vannak szerek, a melyek egymást elnyelik: az argentum vivum elnyeli az aurumot, s az «aqua fortis» csak úgy éhezi az ezüstöt, mint a sovány tehén az árpát. Ezeket «occulta qualitas»-oknak hijják.

Hanem hát a magdeburgiaknak nem volt ehhez való eszük, hogy ilyen transscendentalis dolgokat meg lehessen velük értetni: a soltész elé vittek; az átadott a Landvogt-

Digitized by Google

nak, s az meg apósa volt egy doctor medicinae et magister chirurgiaenak, csupa boszuból kimondta rám a büntetést, hogy varázsló kuruzsolás és keresztyén emberek megrontása miatt pelengérre kiköttessem és megkorbácsoltassam.

Ekkor azt mondom magamban: «no már barátom, Beherik! addig csak viseltem a testedet, a mig azt osztrigával és lúdmáj pástétommal kellett táplálni, de mikor arra kerül a sor, hogy a bőröd kilenczágú macskafarkával végig czirógattassék, akkor csak viseld azt magad, cseréljük vissza! Hátha te is meguntad már az én testemet?

Már ki is kötöttek a pelengérhez, s a bakó napvilágra hozta a hátamat, fölfedezve, hogy nagyon sok előzetes korbácsütésnek a nyoma látszik már azon, a mire én természetesen nem emlékezhettem vissza, mert azokat a Beherik kapta, s annál fogva, minthogy már ez a Beherik hátának nem volt ujság, a nagyobbik korbácsát hozatta elő, a melyiknek a végei hegyes horogfejű szegecskékben végződtek.

«De czimborám, Beherik, ezt már csak álld ki magad!» A két kezem össze levén kötve, oly módon, hogy a bitót átölelve tartottam, sikerült a gyűrűt megfordítanom a kis ujjamon.

S abban a pillanatban itt voltam megint az ehrenbreitsteini casamata szobámban.

Épen ő kegyelmessége a soltész úr állt előttem, az árulás tanujelét, a tűzkorsót és a levelet tartva elém, hogy mit szólok ehhez?

Ekkor láttam, hogy micsoda gonoszságot követett el az én testemben a vérczimborám? A francziák, a kik a baklovagok szövetségesei, azért küldték őt ide, hogy ily gonosz árulásnak eszközévé legyen.

Ő kelme azonban, a mint vette észre, hogy kitudódott a fertelmesség, gondolta magában: «nem jó lesz ebben a testben maradni, nesze Belfegor! add vissza a magamét!» s ő is egyet fordított a gyűrűn, ugyanakkor a mikor én.

Digitized by Google

Hanem képzelem a meglepetését, a mikor az első viszontlátásra olyat huzott a hátára a hóhér, hogy hét helyen hasadt végig a bőre. Ezen még most is jó izüt nevethetném, valahányszor eszembe jut, hogy milyen pofát csinált hozzá!

Ez volt az én utolsó halálos bűnömnek az igaz története.

— — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — —

Digitized by Google

UTOLSÓ FEJEZET.

A FEHÉR GALAMB.

Az itélet, melyet a vérbiróság a sokszoros bűnösre kimondott, ekkép hangzott:

«A huszonegy előzetes főbenjáró bűn, melynek mivolta kellőleg ki nem deríttetett, vádlottnak elengedtetvén, elmarasztaltatik csak a huszonkettedikben: az árulás gonosztettében. Minthogy azonban, saját vallomása alapján, ezen bűnt is nem saját maga követte el, hanem a vele testet cserélt vérczimborája s lelke e gonosztettől távol vala: annál fogva a lelke fölmentetik és Istennek ajánltatik; hanem a teste, mely e bűnben kapatott, az árulók büntetésére, a hátulról való főbelövetésre kegyelmesen elitéltetik.»

A kalandor alázatosan megköszönte ez itéletet, s a kegyelmes uraknak iránta tanusított sok rendbeli grácziáját; nem is kért többé semmiféle haladékot.

Mikor a vesztőhelyre kivitték, maga szép nyugodtan levetkőzött, s csak azt kérte, hogy ne kössék hátra a kezeit, hadd tegye össze imádkozásra. Azután letérdepelt szépen s elkezdé a Miatyánkot fenhangon elimádkozni.

Mikor az ament kimondá, hátra szólt a muskétásoknak, a kik az égő kanóczot a lőporos serpenyő fölött tarták már:

«Csak arra kérlek, bajtársak, hogy mikor összelőttök, velem együtt azt a fekete holló madarat is lőjjétek agyon, a mi a vállamon repdes!»

Digitized by Google

S azzal félve tekinte félre a válla felé.

De egyszerre örömsikoltva kiálta fel:

«Nem! nem! Hisz ez nem a fekete holló. Ez az én fehér galambom! Visszatértél hozzám! Megszántál galambom? Angyalom, jó Maduskám? Igazi kedveském! Szorulj a keblemre! a két karom közé! s vidd el lelkemet oda, hol te lakol!»

Tizenkét puska dördült s a fehér galamb már vitte!

— — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — —

Így van megírva ez a csodálatos történet a «Rheinischer Antiquarius» második része második kötetének 613—626. lapjain. Az ehrenbreitsteini ágyúöntődében ma is mutogatják még egy vasrúdra akasztott vaskalitkában az «áruló koponyáját» s a tudós Hiegel följegyezte róla, hogy Gall rendszere nyomán a koponyában rendkívül ki volt fejlődve a nagyravágyás szerve; a mely miatt ez emberre nézve a soha el nem érhetett czél valódi kinszenvedéssé tehette az életet.

Digitized by Google

TARTALOM.

ELSŐ RÉSZ: OSTROM ALATT.

	Lap
A tűzkorsó	1
A kínvallatás	10

MÁSODIK RÉSZ: A RABLÓK KÖZÖTT.

A Prjszaka barlang	16
A Viszpa-Ogrod	49
A Koltuk-dengenegi	59
A Berdiczovi zárda	67
A Karácsonyéj	76

HARMADIK RÉSZ: A HERCZEG SZOLGÁLATÁBAN.

Malach	81
Persida	90
A vas nyakravaló	99
A fehér galamb	107

NEGYEDIK RÉSZ: A VÖRÖS BARÁTOKNÁL.

A faoduban	113
A Baphomet	123

ÖTÖDIK RÉSZ: A HOMICIDIUM.

A Mynheer hajóján	146
A múh-borju	150

HATODIK RÉSZ: A «FALSUM».

Egy nulla	171
Az örökség	173

HETEDIK RÉSZ.

A boldog nyugalom	179

Digitized by Google

NYOLCZADIK RÉSZ: BENGÁLIÁBAN.

Szumro Begum ... 192
A bálványimádás ... 199
Majmúne és Danesh ... 204

KILENCZEDIK RÉSZ: A TENGEREN.

A kalóz ... 219

TIZEDIK RÉSZ: UXORICIDIUM.

Secundogenitura ... 229
A sivó-homokban ... 236

TIZENEGYEDIK RÉSZ: AZ ÖRDÖG VILÁGÁBAN.

A bak-lovagok ... 247
A boszorkány-búcsú ... 256

TIZENKETTEDIK RÉSZ: A SZÉGYEN GYALÁZAT KENYERÉN.

A gyerehaza-tallér ... 267
A más felesége férje ... 272

TIZENHARMADIK RÉSZ: A TESTCSERE.

A kuruzsló ... 277

UTOLSÓ FEJEZET.

A fehér galamb ... 287

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

This book should be returned to the Library on or before the last date stamped below.

A fine is incurred by retaining it beyond the specified time.

Please return promptly.

35 11995

OCT 1 1 '71 H

CANCELLED

Digitized by Google

Digitized by Google

GOTTERMAYER KÖNYVKÖTÉSZETE